Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának

ÉVKÖNYVE

2001

AZ MKBT VULKÁNSZPELEOLÓGIAI
KOLLEKTÍVÁJÁNAK

ÉVKÖNYVE
2001

Az Évkönyv kéziratként készült 8 példányban

Tartalmaz: 284 számozott lapot, ebből

179 gépírásos lapot,

53 fényképes lapt
106 darab képet/,

37 térképes lapot és

15 egyéb szemelvényt

Szerkesztette: Eszterhás István

Az írások szerzői: Buda László,
Eszterhás István,
Ferenczi Balázs,
Gifford, Jon
Horváth Ferenc,
John Szilárd,
Mocsári Attila
Varga Csaba

A térképek készítői: Eszterhás István,
Ferenczi Balázs

A fényképek készítői: Buda László /B.L./
Eszterhás István /E.I./
Gaál Lajos /G.L./
Galán Lajos /Ga.La./
Horváth Ferenc /H.F./
Kalicza Tibor /K.Ti./
Kiss Teodóra /K.T./
Lukács Attila /L.A./
Varga Csaba /V.Cs./

T A R T A L O M J E G Y Z É K

oldal

Térképmutató ---------- 6

1. MUNKATERVEK ---------- 8

Eszterhás István: Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2001. évi munkaterve ---------- 9

Eszterhás István: Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2001. évi munkatervének végrehajtása ---------- 13

Eszterhás István: Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2002. évi munkaterve ---------- 16

2. ÖSSZEFOGLALÁS ---------- 18

Eszterhás István: A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 2001. évi évkönyvének rövid tartalma ---------- 19

3. FELTÁRÓ ÉS BARLANGVÉDELMI TEVÉKENYSÉG ---------- 30

Buda László - Eszterhás István: Feltárások a Kis-Szilvás-kőn ---------- 31

Eszterhás István: A Döme-barlang 2001. évi feltárásai ---------- 39

Eszterhás István: A Kőszegi-hegység barlangjaiban a 2001. évben végzett feltáró bontások ---------- 46

Eszterhás István: A Betyár-barlangi feltárások ---------- 50

4. TUDOMÁNYOS MUNKÁK ---------- 56

Eszterhás István: Exhalációs barlangok a Kárpát-medencében ---------- 57

Eszterhás István: Vulkánikus kőzetek üregeinek említése és leírása Magyarorszgon a 18. századtól ---------- 84

Eszterhás István: A Szilvás-kő barlangjainak ízeltlábúi ---------- 101

Eszterhás István: Néhány klimatológiai mérés a Szilvás-kő barlangjaiban ---------- 114

oldal

Eszterhás István - John Szilárd: Pusztulásnak indultak a Döme-barlang gyökérsztalagmitjei ------ 121

Eszterhás István: Néhány újabban fellelt denevérszimbólum ---------- 132

5. DOKUMENTÁCIÓS MUNKÁK ---------- 137

Eszterhás István: Kataszterezés a Szilvás-kőn ------- 138

Eszterhás István: Újabban megismert barlangok a Kőszegi-hegységben ---------- 162

Eszterhás István: Az ecsegi Nagyboldogasszony-forrásbarlang ---------- 189

Ferenczi Balázs- Varga Csaba: Kiegészítés a Bükk-vidék barlangkataszteréhez ---------- 200

Ferenczi Balázs - Mocsári Attila: Kiegészítés a Visegrádi-hegység barlangkataszteréhez --------- 204

Eszterhás István - Horváth Ferenc: Kiegészítés a Mátra barlangkataszteréhez ---------- 208

Eszterhás István: Kataszterkiegészítés Magyarország nemkarsztos barlangjaihoz ---------- 218

6. CSOPORTÉLET ---------- 220

Eszterhás István: Általános tevékenység, programok, kapcsolatok ---------- 221

Eszterhás István: A 17. Vulkánszpeleológiai Tábor ---------- 226

Eszterhás István: Barlangkutató tábor a Szent Vid-hegy alján ---------- 232

Eszterhás István: A Barlangkutatás Világnapja ---------- 235

Eszterhás István: Vulkántúra Olaszországban --------- 241

Eszterhás István: Barlangkutatók Szakmai Találkozója ---------- 268

Eszterhás István: Az UIS Pszeudokarszt Bizottságában végzett tevékenység ---------- 270

Gifford, Jon: Magyarországról Eszterhás István kapta meg "A 21. század kiemelkedő természetkutatója" címet ---------- 273

oldal

Eszterhás István: Kiállítás a Kőszegi-hegység barlangjairól ---------- 274

Eszterhás István: Egy hasznos kezdeményezés bölcsőjénél /A Gaja-völgyi Tájcentrum terve/ ----- 279

2001-ben megjelent írásaink ---------- 282

2001-ben tartott előadásaink ---------- 284

T É R K É P M U T A T Ó

oldal

Áttekintő térképek:

A Disznófürdő-barlang helye 1:10100 206
Ecseg helyszínrajza 1:20000 196
Exhalációs barlangok a Kárpát-medencében 1:3000000 ... 75
A Kőszegi-hegység barlangjai 1:60000 176
A Macska-völgy barlangjai 1:10000 211
A Szilvás-kő helyszínrajza 1:10000 12
A Szilvás-kő hasadékrendszere és barlangjai 1:1450 ... 149
Vulkánikus kőzetek barlangjainak korai említése 94

Barlangtérképek:

Ara-barlang /Kőszeg/ 1:50 181
Árkos-barlang /Velem/ 1:50 182
Benedek Elek II.sz.barlang /Kisbacon/ 1:100 79
Bolhás-barlang /Kőszeg/ 1:50 179
Borha-völgyi tároó /Velem/ 1:500 185
Borha-völgyi beomlott tároó /Velem/ 1:500 185
Dornyay-barlang /Rónabánya/ 1:100 153
Felső-hegyi-barlang /Kőszegszerdahely/ 1:25 278
Gödrösi Explóziós-barlang /Tihany/ 1:100 77
Gyökér-barlang /Rónabánya/ 1:50 152
Haramia-gödör /Egerbakta/ 1:50 202
Hétszemű-barlang /Velem/ 1:50 184
Hideg-lyuk /Rónabánya/ 1:50 156
Kámori-rókalyuk /Borsosberény/ 1:75 78
Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék /Rónabánya/ 1:100 37
Konzerves-barlang /Kőszeg/ 1:50 178
Kőajtós-barlang /Bozsok/ 1:50 177

oldal

Lukács-árki-kisüreg /Dömös/ 1:50 ---------- 207
Macska-barlang /Bátonyterenye/ 1:100 ---------- 212
Macska-eresz /Bátonyterenye/ 1:100 ---------- 213
Málnás-barlang /Rónabánya/ 1:50 ---------- 157
Marcinek-barlang /Rónabánya/ 1:100 ---------- 151
Mohás-barlang /Rónabánya/ 1:50 ---------- 150
Nagyboldogasszony-forrásbarlang /Ecseg/ 1:50 ---------- 197
Nyoszolya-barlang /Kőszeg/ 1:50 ---------- 180
Nyúl-barlang /Rónabánya/ 1:50 ---------- 158
Ragácsi-kürtő /Ajnácskő/ 1:150 ---------- 76
Salakos-barlang /Rónabánya/ 1:50 ---------- 155
Szalamandrás-barlang /Velem/ 1:50 ---------- 183
Szluha-barlang /Rónabánya/ 1:50 ---------- 154

1.

MUNKATERVEK

Eszterhás István

Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2001. évi MUNKATERVE

1. Hazai tájakon való kutatás, kataszterezés

   a/ A korábban már átvizsgált nemkarsztos barlangvidékek kataszterkiegészítő figyelése. Az újonnan fellelt objektumok feldolgozása /főként a Bakony, a Börzsöny, a Mátra, a Medves-vidék területén/.

   b/ A XVII. Vulkánszpeleológiai Tábor megrendezése 2001. július 6-15. között.

2. Külföldi rendezvényeken való részvétel, expediciók

   a/ Berlangkutató-expedició a Detonátára, a Hargitára

   b/ Még csak később meghirdetendő, közeli országban lévő barlangos rendezvényen való részvétel

   c/ Tevékenység az UIS Pszeudokarszt és Vulkánszpeleológiai Bizottságaiban

   - Az UIS 13. Kongresszusán /anyagi okokból/ sajnos csak külföldi kollégával képviseltetjük magunkat

3. Adatok gyűjtése, megfigyelések

   a/ Gyökérsztalagmitek vizsgálata a nemzetközi sztenderdek szerint

   b/ Kőzetek és ásványok gyűjtése a nemkarsztos barlangok közelében

   c/ Biológiai gyűjtések és megfigyelések

   d/ Hidrológiai és klimatológiai mérések a nemkarsztos barlangokban

4. Rendezvények

   a/ Részvétel az MKBT rendezvényeken és néhány csoporttáborban /pl: Styx, Sziklaorom stb./

   b/ Tudományos intézmények barlangkutatással is foglalkozó rendezvényein való aktív részvétel /múzeumok, egyetemek/

   c/ Társrendezőként való közremüködés a Barlangkutatás Világnapjának megrendezésében /2001. aug. 12./

5. Publikálás

   a/ Tudományos és ismeretterjesztő írások megjelentetése

   b/ Felkérés esetén előadások tartása

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT SZAKOSZTÁLYA

A VULKÁNSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVA AKCIÓNAPTÁRA 2001

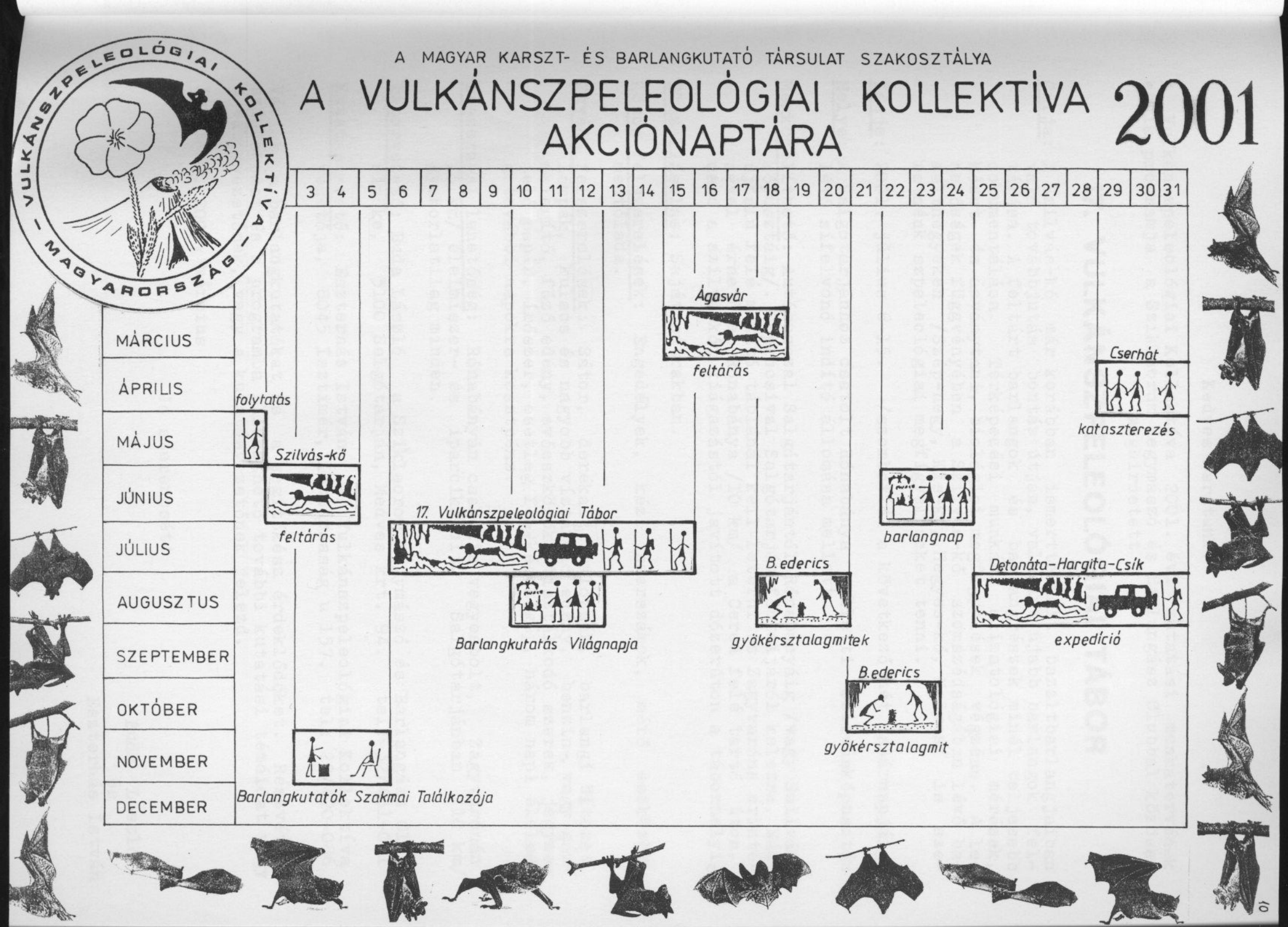

Kedves Barátunk!

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 2001. évi kutatási munkatervének egyik programja a Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Clubbal közösen meghirdetett

17. VULKÁNSZPELEOLÓGIAI TÁBOR

Célja: A Szilvás-kő már korábban ismertté vált bazaltbarlangjaiban való továbbjutás bontás útján, valamint újabb barlangok feltárása. A feltárt barlangok és barlangrészek minél teljesebb dokumentálása. Térképezési munkák, klimatológiai mérések, kőzet- és ásványtani, biológiai megfigyelések végzése. A lehetőségek függvényében a Szilvás-kő szomszédságában lévő bazalthegyeken /Szép-hegy, Kis-kő, Hegyes-kő, Medves/ is szeretnénk szpeleológiai megfigyeléseket tenni.

Ideje: 2001. július 6-15. /szombattól a következő hét vasárnapjáig/

Helye: A Salgótarjánhoz csatolt Rónabánya melletti Szilváskőpusztán lévő sífelvonó indító állomása mellett.

Megközelíthető: Autóbusszal Salgótarjántól Rónabányáig /vagy Szilváskőpusztáig/. Gépkocsival Salgótarján főutcájáról keletre, Nádújfalu felé mutató táblánál kell letérni és Zagyvaróna érintésével érhető el Rónabánya /10 km/ a Cered felé tartó úton, majd a szilváskői kiágazástól javított dózerúton a táborhelyig.

Elszállásolás: Saját sátrakban.

Közös felszerelések: Engedélyek, kézi szerszámok, mérő eszközök, mentőláda.

Egyéni felszerelések: Sátor, derékalj, hálózsák, barlangi öltözet, lámpák, kulacs és nagyobb víztároló edény, benzin-, vagy gázmelegítő, főző edény, evőeszközök, tisztálkodó szerek, jegyzetelő papír, írószer, esetleg fényképezőgép, három napi élelem, a további napokra kosztpénz.

Beszerzési lehetőség: Rónabányán csak kis vegyesbolt, Zagyvarónán /5 km/ élelmiszer- és iparcikkbolt, Salgótarjánban /10 km/ gyakorlatilag minden.

Táborvezető: Buda László a Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Club elnöke, 3100 Salgótarján, Medves krt. 94. tel: 32/431-081

Kutatásvezető: Eszterhás István a Vulkánszpeleológiai Kollektíva vezetője, 8045 Isztimér, Köztársaság u 157. tel: 22/420-086

Várjuk a barlangkutatókat és a segítőkész érdeklődőket. Részvételi szándékodat és a programba illeszthető további kutatási témáidat vagy a táborvezetőnek, vagy a kutatásvezetőnek jelezd.

Isztimér, 2001. március

Jó szerencsét!

Buda László
és
Eszterhás István

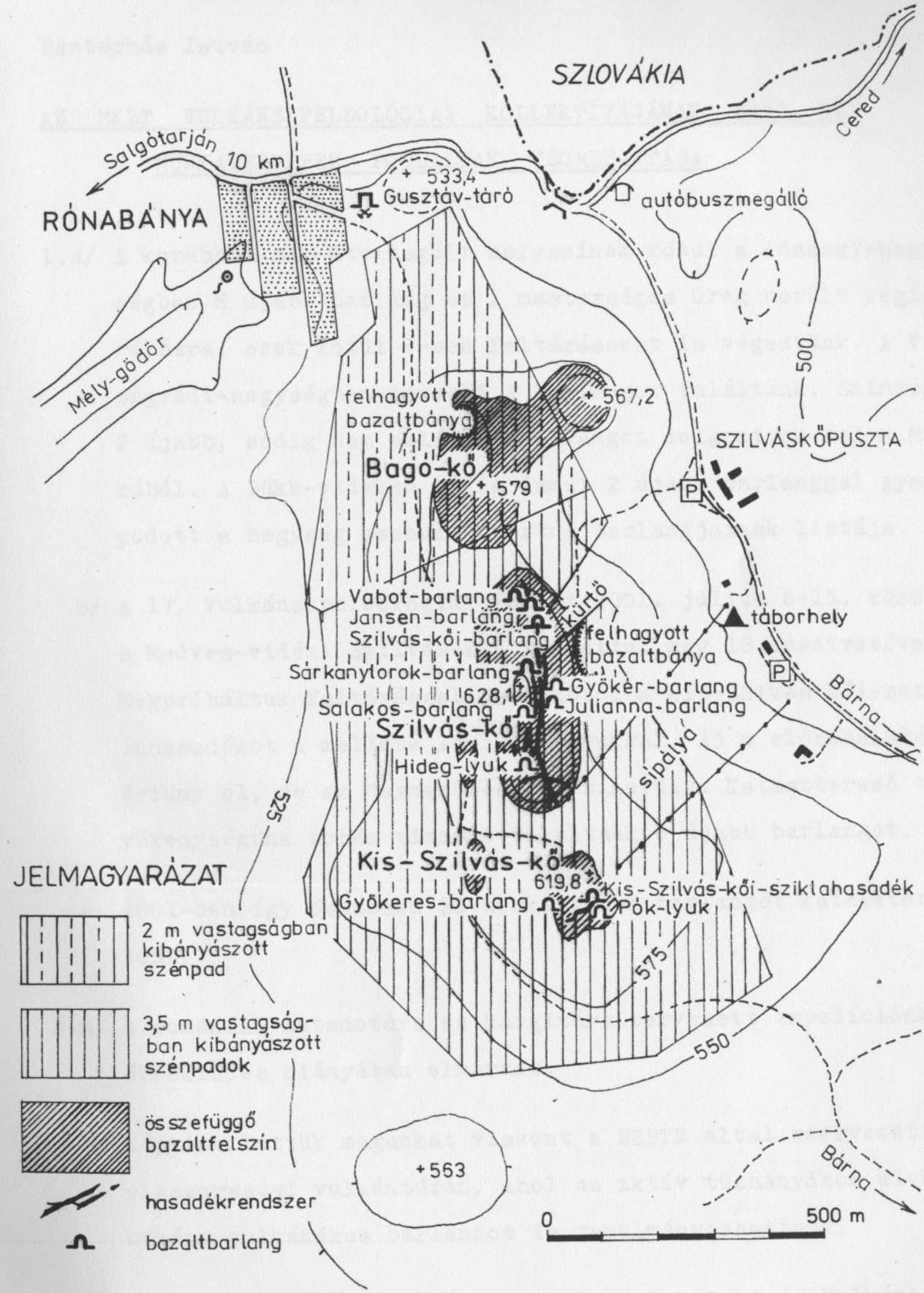

SZILVÁS-KŐ

A 17. VULKÁNSZPELEOLÓGIAI TÁBOR HELYSZÍNRAJZA

2001. július 6-15.

Eszterhás István

AZ MKBT VULKÁNSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVÁJÁNAK 2001. ÉVI MUNKATERVÉBEN FOGLALTAK VÉGREHAJTÁSA

1.a/ A korábban már átvizsgált helyszínek közül a Kőszegi-hegységben 8 újabb barlang és 1 mesterséges üreg került regisztrálásra, ezek közül 7-ben feltárásokat is végeztünk. A Visegrádi-hegységben további 2 barlangot találtunk. Szintén 2 újabb, eddig nem említett barlangot dolgoztunk fel a Mátrából. A Bükk-vidéken pedig ismét 2 újabb barlanggal gyarapodott a hegység pszeudokarsztos barlangjainak listája.

b/ A 17. Vulkánszpeleológiai Tábort 2001. július 6-15. között a Medves-vidéki Szilvás-kőn tartottuk meg 18 résztvevővel. Megpróbáltuk feltárással összekötni a Kis-Szivás-kői-sziklahasadékot a mellete levő Pók-lyukkal. 13 m előrehaladást értünk el, de az összekötés nem sikerült. Kataszterező tevékenységünk során viszont találtunk 6 újabb barlangot.

- 2001-ben így összesen 20 nemkarsztos barlangot kataszterez-tünk.

2.a/ A romániai Detanotára és Hargitára tervezett expedíciónk érdeklődés hiányában elmaradt.

b/ Képviseltettük magunkat viszont a BEBTE által szervezett olaszországi vulkántúrán, ahol az aktív tüzhányókon kívül néhány vulkánikus barlangot is tanulmányozhattunk.

c/ Aktívan tevékenykedtünk az UIS Pszeudokarszt és Vulkánbarlangok Bizottságaiban /beszámolók, szaktanácsok adása, folyóirat szerkesztése stb./

- Az UIS 13. Kongresszusán /anyagi okokból/ nem tudtunk résztvenni, de a holland Jan Paul van der Pas minden várakozásunkat felülmuló aktivitással látta el képviseletünket.

3.a/ Továbbra is figyelemmel kisértük és regisztráltuk a Döme-barlang gyökérsztalagmitjeinek és környezetüknek változásait. Sajnálattal állapítottuk meg, hogy a barlang különleges, élő képződményei pusztulásnak indultak.

b/ Kőzeteket, ásványokat és üledékmintákat gyűjtöttünk az újonnan fellelt barlangoknál, valamint a Cserhát több barlangjából és a Döme-barlangból.

c/ Biológiai gyűjtéseket és megfigyeléseket a Szilvás-kő barlangjaiban és a Döme-barlangban végeztünk.

d/ Hidrológiai méréseket a Döme-barlangban végeztünk, klimatológiai méréseket pedig a Szilvás-kő és a Keszthelyi-hegység több barlangjában.

4.a/ Az MKBT rendezvényeinek legtöbbjén résztvettünk, képviseltettük magunkat a választmányi üléseken, a közgyűlésen, a barlangnapon, a BSzT-n. Bekapcsolódtunk a Styx, a Sziklaorom barlangkutató csoportok, az Alpokalja Turísta Egyesület és a salgótarjáni Petőfi Iskola barlangkutató táboraiba.

b/ Előadásokkal, terepi túravezetéssel vettünk részt a Vas Megyei Művelődési és Ifjusági Központ, a Nyugat-magyarországi Egyetem, az Eszterházy Károly Főiskola, a Gaja-völgyi Tájcentrum rendezvényein.

c/ Társrendezők voltunk 2001. aug. 10-12. között a Barlangkutatás Világnapjának regionális rendezvényein Szilvás-kőn.

5.a/ Hét cikkünk jelent meg a Nógrád Megyei Hírlapban, három az MKBT Tájékoztatóban, három a Nachrichtenbriefben és egy-egy a Tarjáni Hírmondóban, a Túristák Lapjában, a Newsletterben és saját kiadásban adtuk közre a "Szilvás-kő barlangi atlaszát".

b/ Három előadással /illetve poszterrel/ szerepeltünk a Barlangkutatók Szakmai Találkozóján Esztergomban, két előadásunk volt a Barlangkutatók Világnapján Szilvás-kőn és további három előadást tartottunk különféle egyéb rendezvényeken.

Eszterhás István

Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2002. évi MUNKATERVE

1. Hazai tájakon való kutatás, kataszterezés
   a/ A korábban már átvizsgált nemkarsztos barlangvidékek kataszterkiegészítő figyelése. Az újonnan fellelt objektumok feldolgozása /főként a Mátra, a Cserhát, a Medves-vidék, a Kőszegi-hegység területén/.
   b/ A 18. Vulkánszpeleológiai Tábor megrendezése 2002. július 5-14. között.

2. Külföldi rendezvényeken való részvétel, expedíciók
   a/ Előadással való részvétel a 6. ALCADI Barlangkutatás-történeti Szimpóziumon Goriziában.
   b/ Aktív szerepléssel való részvétel a 8. Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpóziumon Ausztriában
   c/ Tevékenység az UIS Pszeudokarszt és Vulkánszpeleológiai Bizottságaiban.

3. Adatok gyűjtése, megfigyelések
   a/ Gyökérsztalagmitek vizsgálata a nemzetközi sztenderdek szerint.
   b/ Kőzetek és ásványok gyűjtése a nemkarsztos barlangok közelében.
   c/ Hidrológiai és klimatológiai mérések a nemkarsztos barlangokban.
   d/ Barlangokban való biológiai gyűjtések és megfigyelések.

4. Rendezvények
   a/ Részvétel az MKBT rendezvényeken és néhány csoporttáborban /pl: Styx, Sziklaorom stb./
   b/ Tudományos intézmények barlangkutatással is foglalkozó rendezvényein való aktív részvétel /múzeumok, egyetemek, kutatóintézetek stb./
   c/ Társrendezőként való közremüködés a Barlangkutatás Világnapjának megrendezésében.

5. Publikálás
   a/ Tudományos és ismeretterjesztő írások megjelentetése itthon és külföldön.
   b/ A nemzetközi pszeudokarsztos lap, a "Nachrichtenbrief" szerkesztése és terjesztése.
   c/ Felkérés esetén előadások tartása.

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT SZAKOSZTÁLYA

A VULKÁNSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVA AKCIÓNAPTÁRA 2002

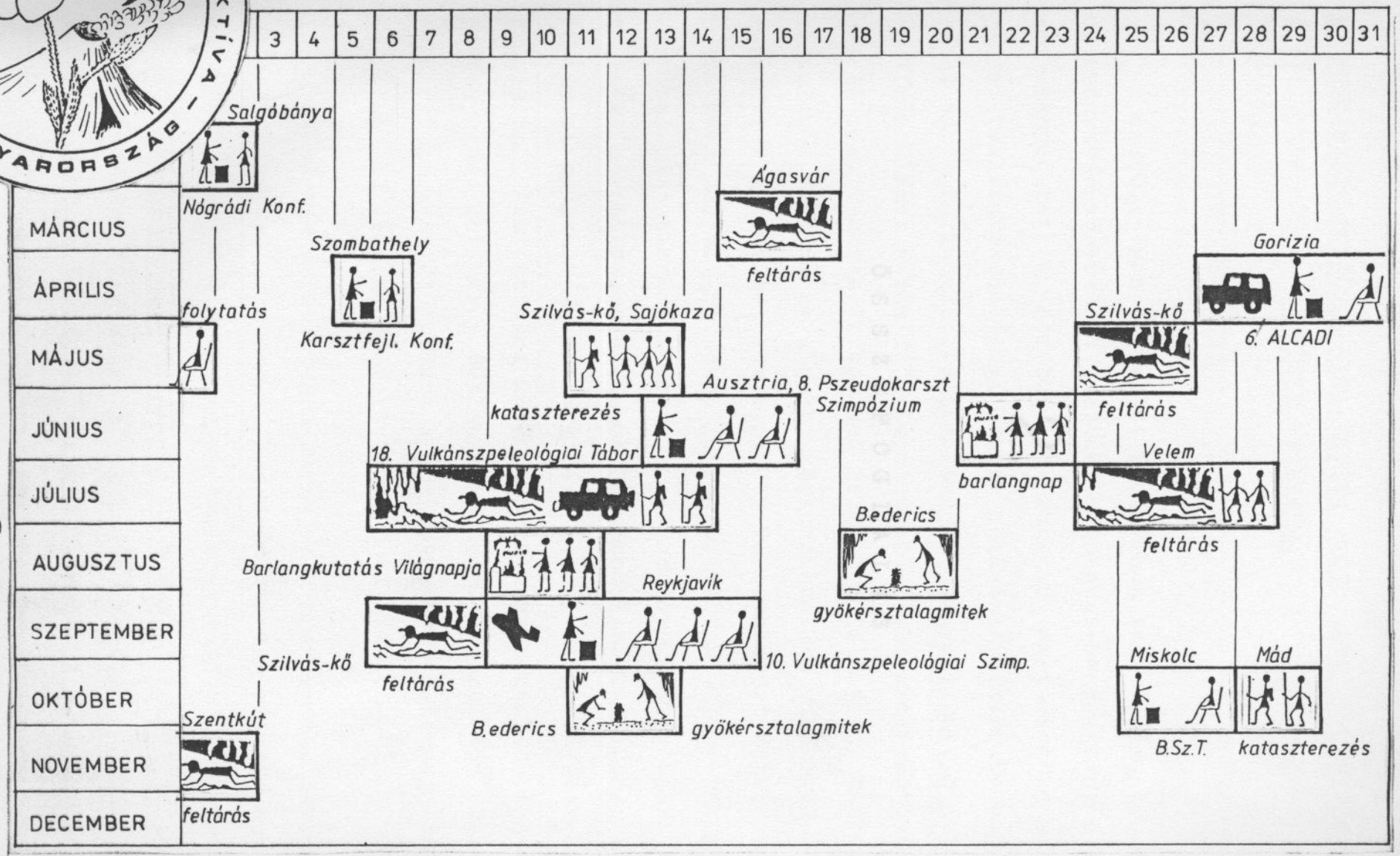

2.

ÖSSZEFOGLALÁS

Eszterhás István

A VULKÁNSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVA 2001. ÉVI ÉVKÖNYVÉNEK RÖVID TARTALMA

Munkatervek

A 2001. évre tervezett programnak megfelelően visszatérő kataszterezéseket folytattunk a Kőszegi-hegységben, a Visegrádi-hegységben, a Mátrában és a Bükkben. Megtartottuk a hagyományos Vulkánszpeleológiai Tábort Szilváskőpusztán és még további három barlangkutató táborban tevékenykedtünk. E táborok és kirándulások során feldolgoztunk 20 újabb nemkarsztos barlangot és résztvettünk 11 barlang feltáró kutatásában. Szakmai kiránduláson voltunk az olaszországi vulkánikus vidékeken. Szerkesztettük és terjesztettük az UIS Pszeudokarszt Bizottságának nemzetközi lapját. Továbbra is regisztráltuk a Döme-barlang gyökérsztalagmitjeinek változásait. Jó néhány klimatológiai és hidrológiai mérést végeztünk pszeudokarsztos barlangokban. Átfogó biológiai gyűjtést és feldolgozást csináltunk a Szilvás-kő barlangjaiban. Résztvettünk az MKBT rendezvényeinek többségén és számos egyéb intézmény barlangkutatással kapcsolatos összejövetelén. Társrendezői voltunk a Barlangkutatás Világnapjának. Megjelent 17 írásunk és tartottunk 8 előadást.

2002-ben is folytatni kívánjuk a nemkarsztos barlangok kataszterkiegészítő munkáit. Megrendezzük hagyományos nyári táborunkat és jelen leszünk egyéb barlangkutató táborokban is. Előadásokkal készülünk az ALCADI és a Pszeudokarszt Nemzetközi Szimpóziumokra. Folytatjuk a megkezdett földtani, hidrológiai, klimatológiai és biológiai vizsgálatainkat. Résztveszünk a fontosabb hazai barlangos rendezvényeken. Tanulmányokat készítünk és előadásokat tartunk. Tevékenykedünk az UIS Pszeudokarszt és Vulkánbarlangok Bizotságaiban.

Feltáró és barlangvédelmi tevékenység

A 2001. július 6-15. közötti időre meghirdetett 17. Vulkánszpeleológiai Tábor egyik célkitüzése volt: "A Szilvás-kő már korábban ismertté vált barlangjaiban való továbbjutás bontás útján." A tábori tevékenység legnagyobb részét a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék és a közvetlen mellette levő Pók-lyuk felszín alatti összeköttetésének megtalálása tette ki. Bontottuk a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék aljának törmelékét, hogy e mélyítés által jussunk arra a szintre, amely a szomszédos Pók-lyuk Villám-szakaszának bejárhatatlanul szűk része mögött remélt tágasabb részre torkollik. Kitermeltünk kb. 5 m^3 köves törmeléket és ezáltal a barlangot 2,20 m-rel sikerült mélyíteni. A tábor végére már lejuttotunk addig, hogy a törmelék hézagossá vált és a rések között éreztük a feláramló légmozgást, de a Pók-lyukat még nem sikerült elérni. Számításaink szerint még 1,5 - 2 m-t szükséges süllyeszteni a továbbiakban. E törmelékkitermelés két kisebb mellékágat is feltárt, összességében 7,30 m hosszban. A tábort követően, egy szeptemberi hétvégén pedig a Pók-lyuk Villám-szakaszának tágításával próbáltunk az előbbi barlang ismert szintje alá kerülni. Mivel az előző évben már bebizonyosodott, hogy a szűk, átszellőzetlen helyen kézi szerszámokkal nem lehet eredményesen dolgozni, most villamos fúróval próbálkoztunk. Sikerült is a leginkább akadályozó kiszögelések egy részét eltávolítani és így 6 m-t előrehaladni egy újabb szűkületig. Végül is a remélt összeköttetést nem sikerült igazolni, de igen nehéz feltételek között a bontások révén 13,30 m-rel növeltük a barlangok hosszát.

Folytattuk a feltárást a Styx csoport tagjaival együtt a Keszthelyi-hegységben levő Döme-barlangban is. Itt végre már jelentős siker koronázta tevékenységünket. Az előző években a

Húsvét-teremből kitermeltünk kb. 60 m^3 kőzetlisztes, finom üledéket és ez által egy majdnem 5 m vastag "dugót" sikerült átvágnunk. Januárban belyukadtunk a nagy hasadékaknákból álló mélyszakaszba. Itt már a mind mélyebbre való lejutást nem is annyira az üledék akadályozza, hanem a magas széndioxid-tartalom, amely ugyan a légnyomástól függően változik, de alkalmasint eléri a 7 %-ot is. A mélyszakasz aknáinak és ferde hasadékfolyosóinak alján is van üledék, de ez már többnyire laza törmelék, melynek a kiszállítás jelenlegi technikai felszereltségünkkel teljesen reménytelen, így azt a helyszínen igyekszünk elhelyezni. A feltáró bontások után jutottunk be a Húsvét-termből a rövidebb Szilveszter- és Hermina-aknákba, majd a 40 m-es Nagy-aknába, ahol a falak egy részét szép cseppkőkéreg borítja, másütt pedig csipkésre korrodált falrészeket láthatunk. A Nagy-aknából a Kukucs-résen juthatunk tovább a patakos és tavas Bazilika-ágba, illetve a másik irányban a jelenlegi mélypontra, ami már 109 m-nél van a bejárat alatt. A Döme-barlangban a 2001. évben így 245 m új szakaszt ismertünk meg.

A Kőszegi-hegységben az ez évben talált nyolc újabb barlang közül hétben bontottunk is. Egyrészt azért, hogy a felszínre nyíló szűk rést annyira kitágítsuk, hogy a mögötte levő barlangba beférjünk, másrészt azért, hogy az üledék kitermelésével bővítsük a barlangot, harmadrészben pedig, hogy újabb barlangszakaszokba jussunk. Összességében kb. 6 m^3 anyagot termeltünk ki és ez által 8,60 m hosszban tártunk fel barlangszakaszokat.

A Cserhátban levő Betyár-barlang feltárása évek óta folyamatosan halad. Az idei munkákba már bekapcsolódott a Vulkánszpeleológiai Kollektíva is. A repedés mentén keletkezett homokkőbarlangban természetszerüleg igen sok a mállási maradékból származó kitöltődés. A finomszemcsés, száraz kitöltődés bontása

könnyű, csupán a nagy mennyiség okoz gondot. A mállástermék kitermelése nemcsak a barlang bejárható méreteit növeli, hanem a belőle előkerülő tömérdek állatcsont révén a paleontológiai megismerést is segíti. Az őszi tábor idején kb. 3-4 m^3 anyagot szállítottunk ki, ezzel mintegy 10 m hosszúsággyarapodást értünk el és egy fél vödör csontot gyűjtöttünk össze. A barlang jelenleg így kb. 60 m hosszú.

Összegezve tehát, az idei feltárások során 7 teljesen új barlangot tártunk fel és 4 korábban ismert barlangban végeztünk bontásokat, kitermelve kb. 16 m^3 kitöltődést, melynek következtében kb. 280 m új barlangszakaszt tettünk hozzáférhetővé.

Tudományos munkák

A vulkanizmus egyik jelenségei az exhalációk, melyeket megjelenésük és hőmérsékletük szerint fumarolákra, mofettákra és szolfatarákra osztanak. E kigőzölgések különböző, olykor barlangméretű kürtőket alkotnak. A Kárpát-medencében 25 ilyent sikerült eddig azonosítani. Formai megjelenésük szerint ezek lehetnek: vízszintes és függőleges csőbarlangok, vagy gőzrobbanásos barlangok. A legtöbbjükben már megszünt az oldatok és gőzök-gázok feláramlása, de falukon ottmaradt az egykori feláramlásból kicsapódott ásványbekérgeződés. Néhány aktív exhalációt is ismerünk a Kárpát-medence keleti részén, ahol a vulkáni gázelegyek feláramlása ma is tart és belőlük jelenleg is képződik kén, illetve timsó. A dolgozatot kiegészíti egy lista a fellelt exhalációs barlangok bőséges adataival.

A természeti jelenségek évszázadokkal ezelőtti leírása mind szakmai, mind nyelvi szempontból becses értékek. Első pillanatban nem is gondolnánk, hogy egy oly szűk szakmai területről, mint a vulkánikus kőzetek üregei, milyen sok korai említés, le-

írás létezik. A dolgozat tulajdonképpen folytatása, kiegészítése az 1994-ben az osztrák ALCADI-n elmondott és megjelent témának. Továbbá nemkarsztos barlangok korai ismertetéséből ad egy idézetekkel bőven megtűzdelt válogatást. Szó van ebben öt természetes barlangról, három kibővített, átalakított barlangról és többszáz teljesen mesterséges üregről. Ezen korai írások többsége beszámol az üregek hasznosításáról is, úgymint: kincsrejtő helyekről /Kámori-sziklahasadék, Kis-kői-bazaltbarlang/, búvóhelyekről / Kőlyuk, Zsivány-barlang/, lakásokról /Cserépvár, Ostoros, Szomolya stb./, vagy kultikus helyekről /istenmezejei Sziklatemplom, szentkúti Remete-barlang, sályi Lélek-lyuk/ és szerényebb számban vannak csak a jelenséget leíró munkák.

A Szilvás-kő barlangjaiból 93 ízeltlábú fajt sikerült elkülöníteni, melyek közül néhány species jelenléte tömeges. Meglepő ez a faj- és egyedgazdagság a csak 84 éve keletkezett barlangokban. Ezen állatok között nemcsak behullott, betévedt élőlények vannak, hanem kb. egyharmaduk valódi troglobiont, vagy troglofil faj. Az állatfajok és a helyszín ismeretében úgy véljük, hogy a talajban és a sziklarepedésekben számos sötéthez, párateltséghez, kiegyenlített klimatikus tényezőkhöz szokott állatfaj él, melyek, ha egy új barlang /vagy mesterséges üreg/ keletkezik, azt rövidesen birtokukba veszik, hisz sokuknak az új környezet optimálisabb életfeltételeket kínál a korábbiaknál. Sok különféle ugróvillást /Collembola/, pecebogarat /Choleva/, holyvát /Staphylinidae/, futóbogarat /Carabinae/, púposlegyet /Megaselia/, árnyéklegyet /Sciara/ és barlangi keresztepókot /Meta menardi/ regisztráltunk. Gyakoriak a barlangkedvelő, barlangokban áttelelő lepkék, a kutyabenge araszoló /Triphosa dubitata/, a vörös csipkésbagoly /Scoliopteryx libatrix/. Az igazi különlegességek közül megemlítendő a kis vak bogár, a sárga egérbogár /Leptinus testaceus/, a barlangi kaszáspók /Holos-

cotoleman jaqueti/, melynek Szilvás-kőn van a harmadik magyarországi előfordulási helye, és az üregi pók /Kratochviliella bicapiata/, melyet tudomásunk szerint Magyarországon korábban még nem találtak.

Klimatológiai méréseket főként a Szilvás-kő barlangjaiban végeztünk. Az ott újonnan talált Marcinek- és Dornyay-barlang léghőmérséklete feltűnő, kb. 10 °C különbséget mutatott, holott a két barlang azonos kőzetrepedésben, egymástól csak 12 m távolságban van. A Marcinek-barlangból kifelé áramlik a 6,4 °C-os levegő, míg a Dornyay-barlangba befelé tart a 17,7 °C-os légáram. A jelenség okát részletekben még nem tártuk fel, de számos mérés után elkészítettük a két barlang légterének nyári izotermaképét. A korábbi és ez évi hőmérsékletmérések után a Szilvás-kő 17 barlangját négy klimatológiai csoportba osztottuk:

1. jeges barlanok /0-5 °C között/ 2 ilyen barlang van,
2. hideg barlangok /5-10 °C között/ 8 ilyen barlang van,
3. hűvös barlangok /10-15 °C között/ 5 ilyen barlang van,
4. meleg barlangok /15 °C felett/ 2 ilyen barlang van.

Folytattuk a Keszthelyi-hegységben levő Döme-barlang gyökérsztalagmitjeinek folyamatos dokumentálását. Az átlaghőmérséklet 0,08 °C-ot emelkedett a múlt évihez képest. A mélyszakasz kibontásával jelentkezett a levegő CO_2-tartalmának dúsultsága – ez átlagosan 4,42 %, de szélsőséges esetekben 7 % is lehet. Tovább csökkent a gyökérsztalagmitekre csepegő víz mennyisége – néha több mint egy óra is eltelik, míg egy csepp víz aláhull. A csepegő víz korábbi enyhén lúgos kémhatása /7,28 pH/ átváltott savanyúba – ez évben az átlagos pH 6,82 volt. A gyökérsztalagmitek közelében 10 újabb ízeltlábú fajt gyűjtöttünk. Az előző évben befogottakkal együtt már 21 fajt ismerünk a barlangból. Mindezek közben azt kellett szomorúan konstatálnunk,

hogy a Döme-barlang nemrég felfedezett gyökérsztalagmitjei pusztulásnak indultak. Nem növesztettek finom hajszálgyökereket, színük fénytelenné, szürkévé vált és méretükben is összeestek – átlagosan több mint 3 cm-rel lettek alacsonyabbak. A pusztulásuk okát még pontosan nem ismerjük, de kiszáradtak a bázisfák is, és e miatt pusztulnak a gyökerek. Ha fák pusztulásának okát megfejtjük, akkor kapunk magyarázatot a gyökérsztalagmitek pusztulására is. Néhány negatíven ható tényezőt regisztráltunk már, de még biztosat nem tudunk mondani.

A mult évben kezdtünk el egy denevér-heraldikai összeállítást készíteni. Azóta további 18 denevérszimbólumot sikerült megismerni. Ezek bemutatásával folytatjuk a megkezdett mukát. A tavalyi összeállításhoz képest új, hogy nemcsak a barlangkutatók és denevérvédők, hanem a katonai lokátoros egységek is szívesen használják emblémájukban a denevérszimbólumokat. Formai újdonságként pedig köralakú, illetve teljesen egyenes vonalakból kialakított sziulettek is kerültek a kollekcióba.

Dokumentációs munkák

A Medves-vidéken, Szilvás-kőn a 17. Vulkánszpeleológiai Tábor idején egy alapos szpeleológiai terepbejárást is végeztünk és ennek kapcsán sikerült 6 újabb, bazaltban képződött konzekvenciabarlangot találnunk. Az ez évben szerzett ismereteinket feldolgozó cikkben rövid kutatástörténeti bevezető után ismertetjük a Mohás-barlangot /4,5/+0,8 m/, a Marcinek-barlangot /11,5/±4,2 m/, a Dornyay-barlangot /18/-6,9 m/, a Szluha-barlangot /7,6/+0,4 m/, a Málnás-barlangot /2,7/-1,3 m/, a Nyúl-barlangot /2,3/+0,9 m/. Továbbá elkészítettük a korábban már ismert, de még feldolgozatlan Gyökér-barlang /4,4/±2,4 m/ és Hideg-lyuk /3,2/-2,8 m/ dokumentációját is. Így jelenleg a

Szilvás-kő-hegycsoportban /Kis-Szilvás-kő, Szilvás-kő, Bagó-kő/ 17 barlangot ismerünk 250 m összhosszúságban.

A Velemi Tábor eredményeként a Kőszegi-hegységben sikerült 8 újabb, különböző palákban képződött barlangot találni. Az e tábor eredményeit feldolgozó cikkben előbb szintén egy rövid történeti áttekintést adunk, majd ismertetjük az ez évben talált és feldolgozott barlangokat, úgymint: a Kőajtós-barlangot /3/+0,8 m/, a Konzerves-barlangot /3/+1,1 m/, a Bolhás-barlangot /8,3/±1,3 m/, a Nyoszolya-barlangot /4,9/+0,7 m/, az Ara-barlangot /6,2/+2,7 m/, az Árkos-barlangot /3,5/+0,8 m/, a Szalamandrás-barlangot /3,3/+2,7 m/, valamint a már korábban fellelt, de még fel nem dolgozott Hétszemű-barlang /5,3/+1,2 m/ és a mesterséges üregek közül a két Borha-völgyi-tároó /118 és 37 m/ dokumentációját. A Kőszegi-hegység magyar részének mindössze 45 km²-es területén így jelenleg 34 barlangról és mesterséges üregről tudunk /az osztrák részen még további 12 barlang ismert/.

A régi dokumentációk szerint a Cserhátban települt Ecseg község határában egykor híres búcsújáró hely volt egy gyógyhatású forrásbarlangnál és a föléje épült Nagyboldogasszony templomnál. A forrás 1772-ben elapadt, a zarándokok elmaradtak, a templom az enyészet martaléka lett. Fölkerestük a helyet, hogy legalább az egykori forrásbarlang maradványát azonosítsuk. A helyszínen derült ki, hogy a barlangot az 1930-as években feltárták és sikeresen megfúrták az elapadt forrás vizét. A 6,6 m hosszú Nagyboldogasszony-forrásbarlang a benne levő Szent-kúttal ma is kegyeleti célokat szolgál az Ecsegi Római Katolikus Plébánia kezelésében.

A Bükk-vidékről 2 újabb pszeudokarsztos barlangot dokumentáltunk, Egerbaktáról a riolitban alakult Haramia-gödröt /13/-5 m/ és Bükkzsércről a riolittufában képződött Nyomó-hegyi-

barlangot /7x4/2,5 m/. Ezáltal a Bükk ismert nemkarsztos barlangjainak száma 47-re emelkedett.

A Visegrádi-hegységben tett kirándulásaink alkalmával sikerült szintén két újabb, andezitagglomerátumban alakult barlangot feldolgoznunk, úgymint a dömösi Lukács-árki-kisüreget /2,2/+0,5 m/ és a leányfalusi Disznófürdő-barlangot /3x5/+1 m/. Így a Visegrádi-hegységben már 80 vulkánikus kőzetben keletkezett barlangot tartunk számon.

A Nyugati-Mátrában, Bátonyterenye határában levő Macska-völgyben találtunk két, korábban nem említett barlangot. Mindkettő riodácittufában alakult. Kőzetszéthúzódással alakult a Macska-barlang /14,5/+4,7 m/ és egy időszakos vízesés örvénylő eróziója hozta létre a Macska-ereszt /3,1/+9 m/. Ezekkel együtt a Mátrában már 73 barlangot ismerünk.

Összegezve a 2001. évi dokumentációs tevékenységünket: 20 korábban ismeretlen barlangot dolgoztunk fel és további 6 ezelőtt is ismert, de még feldolgozatlan barlangot dokumentáltunk mintegy 300 m összhosszúságban.

Csoportélet

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 2001. évi munkájába 40-en vettek részt. Anyagi lehetőségeink jóformán csak a résztvevők saját anyagi tehervállalásából álltak, mert mindössze csak 20 ezer forintot sikerült pályázat útján nyerni. Röviden, kronológiai rendben bemutatjuk a 10 terepi és a 8 kultúrális és tudományos rendezvényen való tevékenységünket. Megemlítjük partnerkapcsolatainkat. Az általunk jelentősebbeknek ítélt megmozdulásokról külön-külön cikkben adunk számot.

A hagyományos, immár 17. Vulkánszpeleológiai Tábort a Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Klubbal közösen rendeztük meg a Medves-vidéken levő Szilváskőpusztán 2001. július 6-15. között. A tábor tevékenységében 18-an vettek részt. Főként a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék további feltárásán dolgoztunk, továbbá találtunk és dokumentáltunk 5 újabb bazaltbarlangot, valamint klimatológiai és biológiai vizsgálatokat végeztünk a Szilvás-kő barlangjaiban.

Másik nyári táborunk a Kőszegi-hegységben volt Velem központtal 2001. július 18-22. között 11 résztvevővel. E táborban kataszterezéssel és feltárással foglalkoztunk. Találtunk 7 újabb, különböző palákban képződött barlangot és összességben mintegy 6 m^3 törmeléket termeltünk ki e barlangokból.

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva a salgótarjáni csoporttal közösen szervezte és bonyolította le a Barlangkutatás Világnapjának hazai eseményeit. 44 regisztrált résztvevője volt a Szilvás-kőn megtartott rendezvénynek. Volt ünnepi megemlékezés, barlangos ügyességi verseny, vetítéses élménybeszámoló és barlanglátogatások.

Egy tagunk vett részt a dorogiak által szervezett olaszországi "Vulkán-expedición". E túra főként a négy működő vulkán megmászására lett szervezve és jóformán csak a szabadidőben volt korlátozott alkalom néhány /minössze öt/ barlang meglátogatására. Ezeken kívül, persze csináltunk még jó néhány városnézést, múzeumlátogatást. A beszámolónak főleg a fényképanyaga szemléletes, hiszen ottlétünkkor sikerült kifognunk az Etnán egy kisebb lávafolyást.

Résztvettünk a Barlangkutatók 7. Szakmai Találkozóján Esztergomban. Az elhangzott 33 előadás közül 4 tartozott a

nemkarsztos barlangok témakörébe. A találkozó finálé jaként megnéztük a felújított Sátorkőpusztai-barlangot.

Az UIS főtitkárának, Pavel Bosáknak a brazíliai 13. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszuson elhangzott beszámolójában az UIS bizottságok tevékenységének minősítésében az elsők között emelte ki az általunk vezetett Pszeudokarszt Bizottság munkáját. Sajnos a kongresszuson anyagi okok miatt nem tudtunk résztvenni, de Jan Paul van der Pas úr elvállalta képviseletünket és azt kimagasló színvonalon látta el. Továbbra is szerkesztjük és terjesztjük a bizottság mind népszerűbb belső /német és angol nyelvű/ lapját, a "Nachrichtenbrief"-et.

Eszterhás István megkapta "A 21. század kimagasló kutatója" címet és oklevelet a Cambridge-ban működő nemzetközi minősítő bizottságtól és így bekerült az International Biographical Centre által kiadott nemzetközi életrajzi lexikon természettudományos kutatókkal foglalkozó kötetébe.

"Barlangok a Kőszegi-hegységben" címmel fotókiállítás nyílt Szombathelyen 2001. november 20-án, ahol Kiss Teodóra által készített barlangi fényképeket és Eszterhás István barlangtérképeit lehetett megtekinteni.

2001-ben 17 írásunk jelent meg és 8 előadást tartottunk, valamint több tudományos tanulmány kéziratát zártuk le, melyeket a következő év nemzetközi összejövetelein kívánunk előadni, illetve megjelentetni.

3.

F E L T Á R Ó É S B A R L A N G V É D E M I T E V É K E N Y S É G

Buda László - Eszterhás István

FELTÁRÁSOK A KIS-SZILVÁS-KŐN

A 2001. július 6-15. közötti időre meghirdetett 17. Vulkánszpeleológiai Tábor egyik célkitűzése volt: "A Szilvás-kő már korábban ismertté vált bazaltbarlangjaiban való továbbjutás bontás útján." Az előzetes terepszemlék alapján a legbiztatóbbnak láttuk a Kis-Szilvás-kő déli zónájában a közvetlen egymás szomszédságában levő két barlang, a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék és a Pók-lyuk felszín alatti összekötését megkisérelni.

A Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék valószínűleg keletkezése óta, 1917-től ismert /PRAKFALVI 2000/, de csak 1988-ban lett először említve /ESZTERHÁS 1988-a, 1988-b/ és 1989-ben készült róla leírás és térkép /ESZTERHÁS 1989/, ezek szerint a barlang 12,60 m hosszú és 11,00 m mély. Már 1989-ben feltűnt a hasadékbarlang bejáratától 1,5 m-rel délre egy járhatatlanul szűk, de legalább 5 m mélynek becsült szakadék. E szakadékrés kibontásával 2000. április 22-én sikerült feltárni a 32,20 m hosszú, 13,50 m mély Pók-lyukat /BUDA 2000, BUDA-ESZTERHÁS 2000/. A két barlangnak nemcsak a bejárata van közel egymáshoz, hanem eddig megismert felszínalatti járatai is megközelítik egymást. Reális lehetőség kínálkozik tehát arra, hogy a két barlang járatait összekössük és így legalább egy 60 m körüli hosszuságú egybetartozó üreget kapjunk.

Az összeköttetés megtalálását mindkét barlangból elképzelhetőnek tartjuk, bár a feltáró csapaton belül is megoszlottak a vélemények afelől, hogy melyik barlangból reményteljesebb a továbbjutás. Ezért aztán mindkét barlangban történtek feltáró bontások.

A nyári tábor idején /2001. júl. 6-15./ főként a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban bontottunk. Célunk a barlang hasa-

dékfolyosójának alját jelentő köves törmelék eltávolításával való mélyítése. Ettől reméltük, hogy sikerül a szomszédos Pók-lyuk legalsó, Villám-szakaszának mélységéig lejutni, ahol esélyünk van a Villám-szakasz járhatatlanul szűk része mögötti tágasabbnak tűnő folyosójába belyukadni. A Pók-lyuk továbbjutással kecsegtető legalsó, Villám-szakasza -13,50 m-en van /BUDA-ESZTEHÁS 2000/ a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék folyosójának legmélyebb pontja -11,00 m /ESZTERHÁS 1989, 1991, 2001/. Tehát elvileg mintegy 2 - 2,50 m-t kéne mélyíteni a folyosó legalsó pontját. A valóság azonban ennél bonyolultabbnak, összetettebbnek bizonyult.

Először is, a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék az első térképező felmérés /1989. IV. 30./ óta már egy bizonyos fokig feltöltődött /12 év alatt másfél métert!/. Folyosójának legmélyebb pontja már nem -11,00 m-en volt, hanem 9,50 m-en. Másodszor, a 80-100 cm szélességű folyosó törmelékaljának átlagos lejtése 40 ^{o} körüli, ha ezt, az előbb említett föltöltődést is hozzászámolva 3,5 - 4 m-t mélyítjük, úgy már 60° körülivé válik a lejtés. Ilyen meredélyen pedig a köves törmelék kiszállítása ugyancsak bonyodalmas. Tehát, a legpraktikusabbnak az látszott, hogy nemcsak a mélypontot süllyesztjük tovább, hanem a barlangfolyosó teljes járószintjét a bejárattól kezdve a végpontig. No, ehhez volt egy hetünk és naponta átlagosan négy emberünk. A terepviszonyok és a munkamegosztás miatt a műszakonkénti hat ember lett volna a optimális.

Eredetileg a barlang bejáratában egy hatalmas /180 x 80 x 70 cm/ kőtömböt kellett kerülgetni. Egy napba tellett, amíg ezt szétvertük és eltávolítottuk. Továbbá az egész bejárati szintet kb. 50 cm-rel süllyesztettük, ezáltal is megkönnyítve a törmelék kiszállítását. E bejárat körüli törmelékkitermelés közben nyílt meg a jobb oldalon egy oldalfülke, a "Földugó-öböl"-nek nevezett

rész 3,50 m összhosszúságban. A bejárat körüli munkák gyakorlatilag négy napig tartottak, közben és az ezen túli időben is folyamatosan süllyesztettük a legtávolabbi részen lévő mélypontot is

A barlang mélypontját végül is 2,20 m-rel sikerült süllyesz teni, így elértük a -11,70 m-es mélységet. A kitermelt törmelékben eleinte többségben volt a bazaltmurva és kevesebb a kődarab, lejebb haladva viszont a kődarabok aránya nőtt meg, a 11,70 m-es mélységben pedig már a lazán álló kődarabok között érezhetővé vált a feláramló légmozgás. A számítás szerint még további 1,5 -2 m süllyesztés után kerülhetünk a szomszédos Pók-lyuk Villám-szakaszának szintjére.

A végpont intenzívebb süllyesztése miatt a barlang folyosójának legvégső szakaszán az aljzat lejtése már 50° körülivé vált, így az anyagszállítás könnyítése és az újrafeltöltődés veszélyének csökkentése miatt szükségessé vált, hogy rönkfából lépcsőket ékeljünk az aljzatba a szálkőfalak közé.

Végül is kitűzött célunkat, a Pók-lyuk Villám-szakaszának szintbéli elérését, az összelyukadást a reméltné cskélyebb létszám miatt nem tudtuk megvalósítani. Viszont most már optimális létszám /legalább hat fő/ mellett két-három napi munkával megvalósítható az eredeti célkitűzés.

A bontásos munkák mellett, úgy mellékesen a barlang folyosójának felső zónáját is átvizsgáltuk. Ezt korábban mindig kihagytuk. Az eredmény az lett, hogy a "Könyök" fölött, 3,80 m magasságban, jobbra egy széles és lapos, 3,10 m hosszú, kúszva járható "Felső-lapító"-nak nevezett fülkét találtunk. Mindent egybevetve, kitermeltünk kb. 5 m^3 köves törmeléket és 7,30 m-rel megnöveltük a barlang hosszát. A korábbi 12,60 m hosszú, 11,00 m mély barlang feltáró tevékenységünk következtében 19,90 m hosz-

szűvá és 11,70 m mélségűvé vált.

A Pók-lyuk Villám-szakaszán való átjutást már a feltárást /2000. IV. 22.- V. 7./ követően többször megkiséreltük. A Pók-lyuknak e szakasza 13 m-es mélységben nagyjából észak felé tart. Meglehetősen szűk /20-25 cm/, alacsony és cikcakk vonalban halad. Ilyen mivoltában átférni rajta lehetetlennek bizonyult. Adódott az ötlet, hogy le kell verni a kiszögeléseket. Csakhogy a barlang e szakasza igen kemény, ellenálló bazaltból van és a szűk helyen a kalapáccsal nem lehet akkora lendületet venni, hogy az valamicskét is lepattintson a kiszögelésekből. A vésőt szintén nem lehetett eredményesen használni. Továbbá a szűk helyen való tevékenykedés közben a levegő is hamar elhasználódott. Újabb ötlet: fúróval kell megpróbálni a kiszögelések levételét. Ehhez viszont jó kőzetfúró és aggregátor szükséges. Hát ez nem jött össze. Vagy a fúró, vagy az aggregátor hiányzott, vagy elromlott valamelyik.

Végül is 2001. szept. 8-án rendelkezésre állt már minden a fúráshoz. Sikerült a leginkább akadályozó kiszögeléseket fúróval, vésővel, kalapáccsal levenni és így a Mély-akna aljától mintegy 6 m-t előrehaladni a Villám-szakaszban. E helyen egy újabb szűk szöglet volt, melyet már nem volt alkalmunk lefúrni, levésni, de innen már jól látszik a jobbra forduló tágasabb járat. Azt még nem lehet biztonságosan eldönteni, hagy e járat már a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék folyosójának az alsó része, vagy egy azzal párhuzamos folyosó.

A Kis-Szilvás-kő csúcssziklájának nyugati oldalában a helyi öregek szerint régebben /ki tudja mikor/ egy barlangszáj ásított. Ma ezen az oldalon csak a viszonylag kicsi /5 m-es/ Gyökeres-barlangot ismerjük. Varga Ferenc rónafalusi autodidakta ornitológus meg is mutatta a helyet, ahol emlékei szerint valamikor látta a barlangszájat. Jelenleg semmi felszínformai jel

nem mutat arra, hogy itt valaha is barlangszáj lett volna. Mindenesetre azért radiesztéziás módszerrel is átvizsgáltuk az említett részt és annak környékét. Az antenna a bozótos erdővel benőtt törmeléklejtőn egyenes sugárzási zónát mutatott, mely alatt valószínűleg törés húzódik. Lehet, hogy e törmelékkel borított törésben van a keresett barlang? A sugárzási zóna a Gyökeresbarlang szájának jobb oldali /délnyugati/ sarkától a lejtő irányába, északnyugat felé tart mintegy 2 m szélességben és 25 m hosszan. A jövőben meg kéne még figyelni a hó olvadásának esetleges különbözőségét és ha ez is megerősíti a barlang létét, úgy meg lehet próbálni a törmelék megbontását.

I r o d a l o m j e g y z é k

BUDA L./2000/: "Villámcsapás" a földalatt - üzen a múlt - Nógrád Megyei Hírlap /V. 30./, Salgótarján p. 2.

BUDA L./2001-a/: Érdekes barlangkutatások Szilváskőn - Tarjáni Hírmondó V. évf. 7. sz. /júl/, Salgótarján p. 10

BUDA L./2001-b/: Barlangok: a megtalált sárkányfióka - Nógrád Megyei Hírlap p. 2.

BUDA-ESZTERHÁS /2000/: Feltárások Ágasváron és Szilvás-kőn - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 74-94

DORNYAY B./1929/: Salgótarján és a Karancs-Medves részletes kalaúza - Budapest p. 55

ESZTERHÁS I./1988/: Fokozottan védett barlangok és jelentős barlangok tudományos kutatását szolgáló kataszteri adatgyűjtés a Medves-Ajnácskői-hegységben /A IV. Bazalttábor tevékenysége/ - kézirat az Alba Regia Barlangkutató Csoport Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest

ESZTERHÁS I./1988-b/: A magyarországi bazaltbarlangok kutatásának eredményei - Karszt és Barlang I. füzet, Budapest p. 15-20

ESZTERHÁS I./1989/: A Szilvás-kő bazaltbarlangjai - kézirat az Alba Regia Barlangkutató Csoport Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest

ESZTERHÁS I./1991/: A Medves – Ajnácskői-hegység bazaltbarlangjai - kézirat a szerző tulajdonában, Isztimér

ESZTERHÁS I./1995/: A konzekvenciabarlangok genetikája és védelme - Proceedings of the International Working Meeting "Preserving of Pseudokarst Caves", Rimavská Sobota - Salgótarján p. 77-83

ESZTERHÁS I./1996/: Natürliche und künstliche Hohlräume entstandene Risse in vulkanischen Gesteinen - Proceedings of the 7th International Symposium on Vulcanspeleology, Santa Cruz de La Palma p. 25-31

ESZTERHÁS I./1997-a/: Konsequenzhöhlen in vulkanischen Gestein - Proceedings of the 12th International Congress of Speleology, La Chaux-de-Fonds /I. köt. p. 469-472/

ESZTERHÁS I./1997-b/: Konzekvenciabarlangok vulkáni kőzetekben - Karszt és Barlang, Budapest p. 55-60

ESZTERHÁS I./2000/: A Medves-vidék fumarola- és konzekvenciabarlangjai - Nógrádi Értékekért, Kutatási eredmények a Karancs, a Medves és a Cerova vrchovina vidékén I. évf. 1. sz, Salgótarján p. 4-17

ESZTERHÁS I./2001/: A Szilvás-kő barlangi atlasza - A Vulkánszpeleológiai Kollektíva kiadása, Isztimér p. 1-28

PRAKFALVI P./2000/: A Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet földtani felépítése az újabb kutatások tükrében - Nógrádi Értékekért, Kutatási eredmények a Karancs, a Medves és a Cerova vrchovina vidékén, I. évf. 1. sz. Salgótarján p. 18-32

TOMPA L./1972/: A Szilvás-kő Bagó-kői bazaltkutatás felderítő fázisú összefoglaló földtani jelentése és készletszámítása - kézirat a MÁFI Észak-magyarországi Területi Szolgálatának adattárában a 64 szám alatt, Salgótarján p. 7 és 10

RÓNABÁNYA, KIS-SZILVÁS-KŐ

KIS-SZILVÁS-KŐI-SZIKLAHASADÉK

Felmérték: Csajka F; Eszterhás I; Vara Z. 1989. IV. 30-án
és Eszterhás I; Gádoros M; Kalicza E. 2001. VII. 12.
A barlang hossza 19,90 m, mélysége 11,70 m

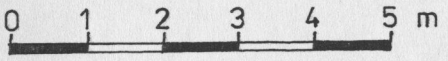

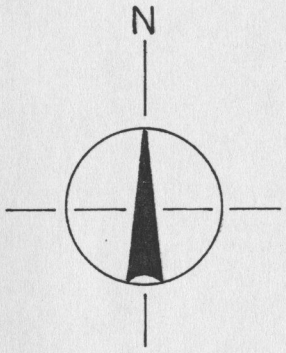

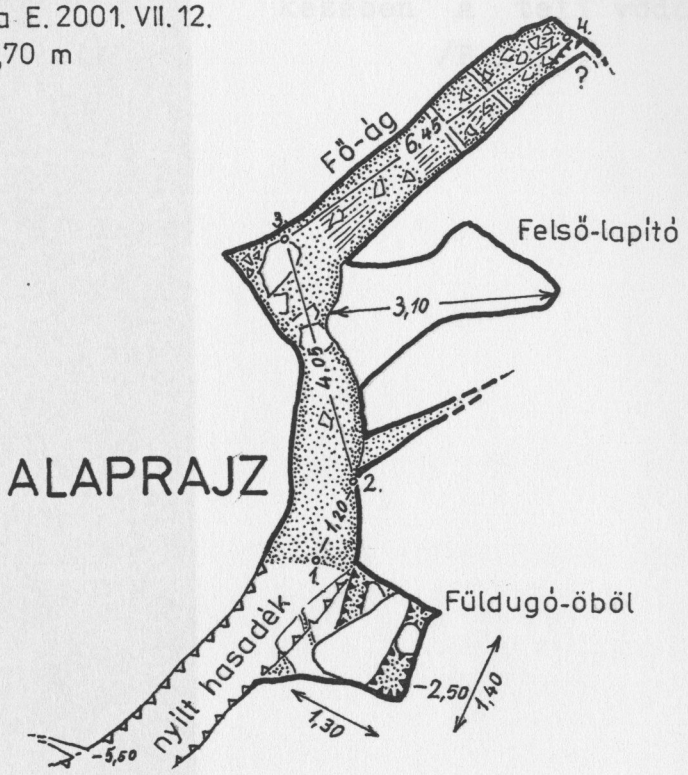

KITERÍTETT HOSSZMETSZET

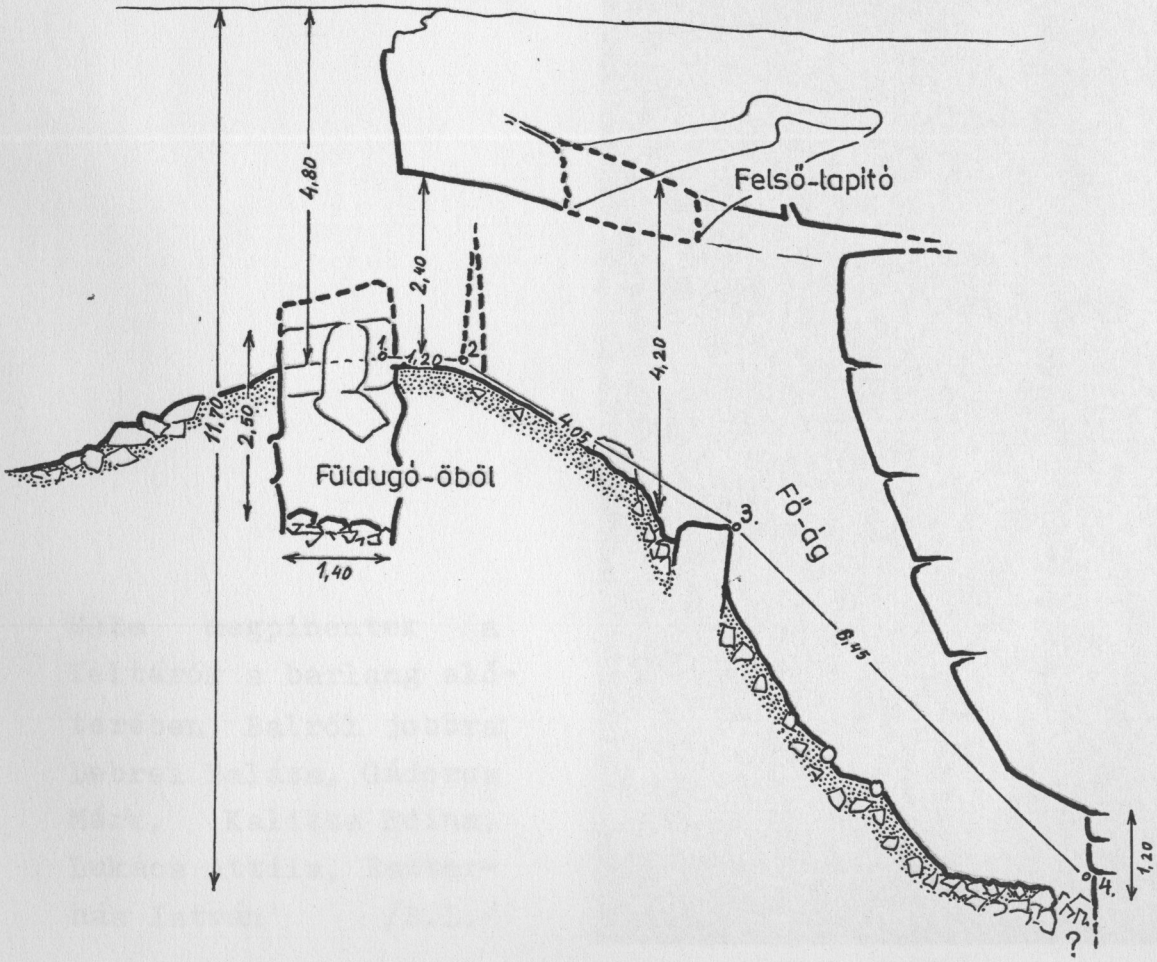

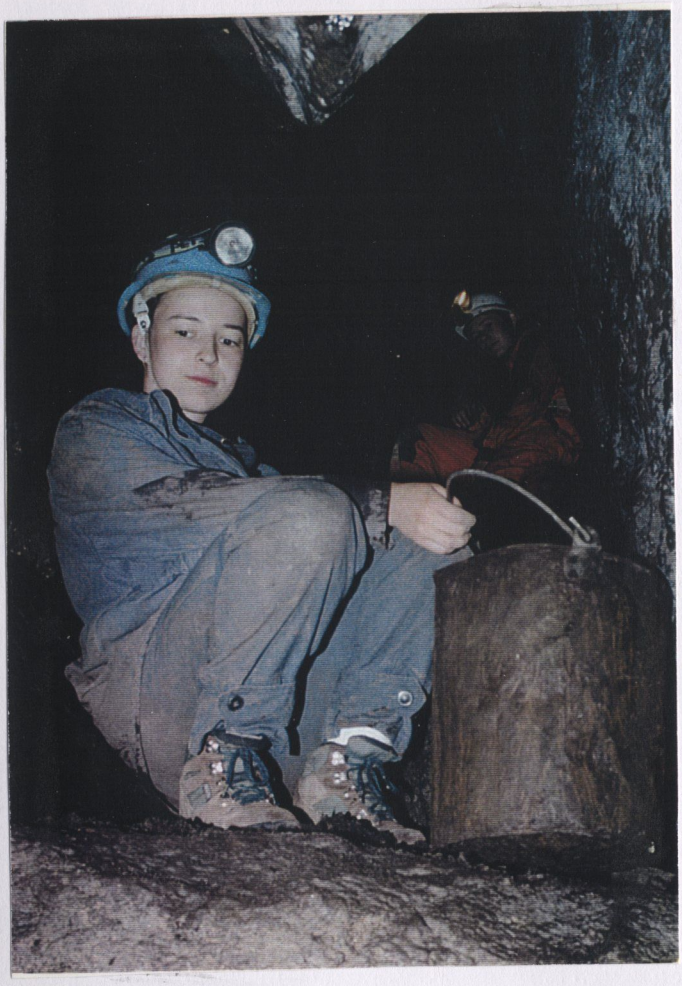

Kislány a nagy vödörrel. Többszázszor fordult meg Kalicza Edina kezében a teli vödör /B.L./

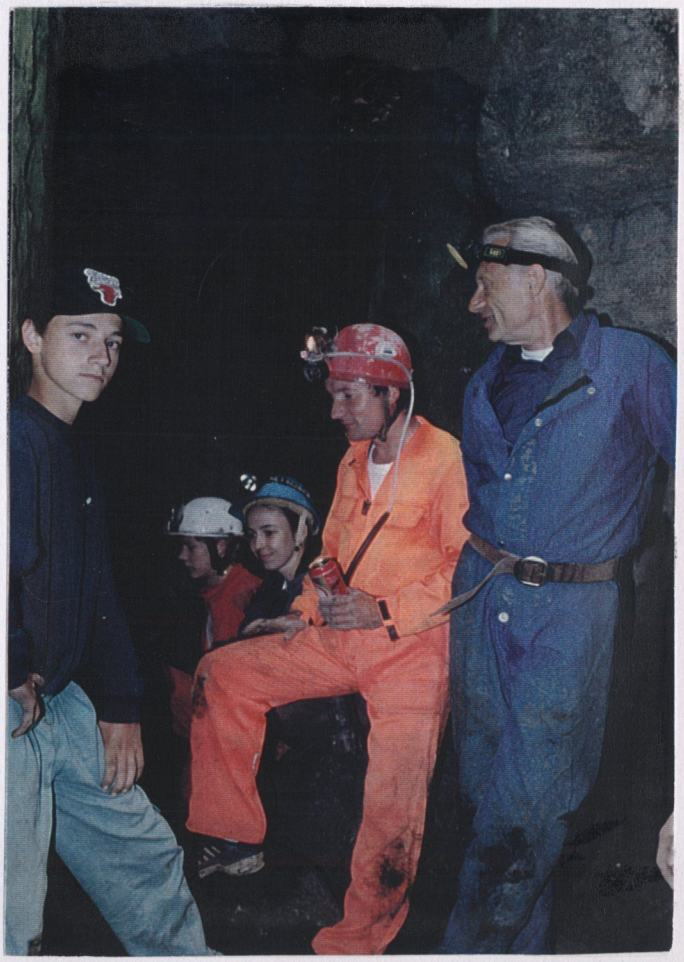

Néha megpihentek a feltárók a barlang előterében. Balról jobbra: Debrei Balázs, Gádoros Márk, Kalicza Edina, Lukács Attila, Eszterhás István /B.L./

Eszterhás István

A DÖME-BARLANG 2001. ÉVI FELTÁRÁSAI

A Döme-barlangot 1998 tavaszán kezdte a balatonedericsi Styx Barlangkutató Csoport bontani a Szabad-hegy oldalán egy kis sziklalépcső aljában levő alig észlelhető bemélyedésben /RÉDA - RÉDA 1999/. 1998 végére sok üledék kiásása után, több levegős részt találva kb. 25 m hosszúságú, 10 m mély lett a barlang ismert része. 1999-ben már több vendégkutató között a Vulkánszpeleológiai Kollektíva is segítette a feltárást és az év végére a barlang 55,60 m hosszúságban, 12,80 m mélységig vált ismertté /ESZTERHÁS-JOHN 1999/. A 2000. évben tovább folytatódott a feltárás és az év végére már 91 m hosszúra és 22 m mélyre nőtt a barlang ismert része /ESZTERHÁS 2000/.

E megelőző három évben kb. 90 m^3 üledéket termeltünk ki a barlangból, miközben néhány jelentős leletet is találtunk. Ezek a nagyméretű gyökérsztalagmitek, egy bronz korban élt 15 év körüli fiú csontjai és egy hasonló korú cserépedény, valamint a barlangfalban látható tengeri liliom /ESZTERHÁS 2000/.

2001-ben a feltárások mellett egyéb munkákat is végeztünk. Folytattuk és kibővítettük a barlang klimatológiai és hidrológiai méréseit, valamint a barlangi fauna megismerését és megállapítottuk, hogy a gyökérsztalagmitek már nem élnek. /Az ezekről szóló beszámoló ugyanezen Évkönyv "Pusztulásnak indultak a Döme-barlang gyökérsztalagmitjei" című tanulmányban van./ Aztán üledékmintákat vettünk a barlang első, jelentős kitöltődésekkel bíró részéből, hogy a kitöltődés minőségéből és összetételéből adatokat kapjunk az eltömődés mikéntjére. Az üledékek elemzését a zirci Természettudományi Múzeum jelenleg végzi, így az ered-

ményekről csak később tudunk beszámolni. Az üledékminták helyei:

1. a Bejárati-akna középzónája -2,60 m
2. a Bejárati akna alja -3,70 m
3. a Húsvét-terem üledékrétegének közepe -12,90 m
4. a Húsvét-terem jelenlegi alja -14,90 m
5. a Nyugati-folyosó vége, a Szilveszter-akna bejárata -16,30 m
6. a Szilveszter-akna talppontja felett 1,50 m-rel -20,50 m

Nyáron a székesfehérvári Földmérési és Földrendezői Főiskola /Busics György vezetésével/ bemérte a barlang pontos helyét, mely szerint a bejárat 285 m tengerszint feletti magasságban van.

A 2001. év nagyjelentőségű feltárása, a barlang mélyszakaszába való bejutás voltaképp már 2000. év legvégén elkezdődött. 2000. december 30-án a Húsvét-terem akkor már 15,50 m mélységű aljából nyugatra indított csőjárat laza, köves üledékbe futott, melyet viszonylag könnyen lehetett bontani. A kövek között levegős akna teteje tárult fel. Még aznap leereszkedtünk az 5 m-es akna aljára, ahonnan a továbbjutást mutató rés is látszott, de a levegő igen széndioxiddúsnak mutatkozott, ami akkor visszakényszerített. Kölcsönkértünk Dräger-pumpát és CO_2-t jelző ampullákat és elkezdtük a CO_2-méréseket. A levegő széndioxidtartalma változó volt. Hamar rájöttünk, hogy a magasabb légnyomás visszapréseli a széndioxidos levegőt. Így aztán leszállás előtt mértük a légnyomást és ezzel előre számíthattunk arra, hogy a magasabb légnyomés esetén több oxigén van a barlangi levegőben. A mind lejebb való ereszkedésnek voltaképp már nem az üledék szabott határt, hanem az aknarendszer levegőminősége és a kötelek hossza, a nitthelyek kiépítése. Venni kellett köteleket, nittfüleket, nitteket és további mászó felszereléseket.

Kellő felszereléssel és kiépítettséggel, alacsony széndioxidtelítettség mellett szinte szabadon lehetett leereszkedni a 40 m-es Nagy-akna aljára, ami már 68 m-rel lejebb van a bejárattól. Az akna egy tektonikus repedést követ, fala több helyen szépen csipkézettre van oldva, másütt pedig látványosan cseppkövés. A Nagy-akna aljából egy vízszintes hasadékon, a Kukucs-résen lehet átpréselődni a következő, mélyebbre vivő aknába. Ennek fenekéről aztán egy lejtős repedés mentén lehet elérni a barlang jelenlegi végpontját 109 m mélységben. Az aknából a másik irányba pedig a Bazilikának nevezett hasadékterembe lehet bejutni. Ennek érdekessége, hogy a 80 m-es mélységben egy aktív patakos járat indul, mely egy törmelékszifonnál kissé visszadúzzad pici tavat alkotva. A Döme-barlang eddig felmért hossza 270 m /de a már bejárt és fel nem térképezett részekkel együtt valószínűleg meghaladja a 300 m-t./

A Húsvét-terem alatti mélyszakaszból meglehetősen reménytelen már az üledéket,törmeléket a felszínre szállítani. Szerencsére nincs is már sok belőle, és az is inkább kisebb-nagyobb kődarabokból áll, amit a helyszínen is el lehet pakolni. A bontást inkább a levegő széndioxidtartalma, a hideg és negves környezet akadályozza, na és persze az, hogy mindig ott a legszűkebb a hely, ahol bontani érdemes. A barlang mélyszakaszának megismerésével párhuzamosan halad a térképezés is /BÁN 2001/.

Jelenleg a Döme-barlang 109 m-es mélységével a hazai barlangmélységi listán a 22. helyen szerepel /a Kiskő-háti-zsomboly 110 m-e után/, de minden esély megvan arra, hogy hamarosan előbbre kerüljön. Mélysége már bőven a Szabad-hegy lába alatt van /52 m-rel/, hisz a hegylábnál levő Vízház 228 m tengerszint feletti magasságban van, a barlang legmélyebb pontja viszont a 176 m-es szinten.

I r o d a l o m j e g y z é k

BÁN B./2001/: A Döme-barlang kialakulása és általános ismertetése - előadás a Barlangkutatók Szakmai Találkozóján /2001. nov. 10./, Esztergom

ESZTERHÁS I./2000/: A Döme-barlang 2000. évi feltárásai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában Budapest p. 95-102

ESZTERHÁS - JOHN /1999/: Gyökérsztalagmitek a Döme-barlangban - Barlangkutatók Szakmai Találkozója, Tatabánya p. 8

ESZTERHÁS - JOHN /2001/: Az évezred első jelentős hazai feltárása - MKBT Tájékoztató /márc-ápr./ Budapest p. 6-7

RÉDA L. - RÉDA Z. /1999/: Döme-barlang - kézirat a Styx Barlangkutató Csoport bemutatkozó anyaga a csoport adattárában, Balatonederics p. 3

Kilátás a Döme-barlangot rejtő Szabad-hegyről /E.I./

A Döme-barlang bejáratában /E.I./

DÖME-BARLANG

Már nyáron is kopaszok a Döme-barlang melletti tölgyek /E.I./

Készülődés a leszálláshoz /E.I./

DÖME-BARLANG

Üledékfal a Bejárati-akna középzónájában, -2,60 m-en /E.I./

Üledékréteg a Nyugati-folyosó végén, a Szilveszter-akna bejáratánál, -16,30 m-en /E.I./

Eszterhás István

A KŐSZEGI-HEGYSÉG BARLANGJAIBAN A 2001. ÉVBEN VÉGZETT FELTÁRÓ BONTÁSOK

A Kőszegi-hegység barlangjainak további megismerésére, újabb barlangok fellelésére 2001. július 18-22. között Velem központtal barlangkutató tábort szervezett a Vas Megyei Művelődési és Ifjusági Központ a Vulkánszpeleológiai Kollektíva közreműködésével, szakmai irányításával.

A tábor eredményeiről részletesebben, térképekkel illusztrálva ugyanezen évkönyv egy másik tanulmánya, ESZTERHÁS I: "Újabban megismert barlangok a Kőszegi-hegységben" címmel számol be, itt csak a tevékenység során elvégzett feltáró bontásos munkákról adunk összegzést.

A táborban összesen 11-en vettek részt, 7-en mind az öt napon keresztül, 2-en csak két napig, és szintén 2-en csak egy napig. A résztvevők csekély létszáma és az, hogy e személyek többsége is még gyakorlatlan kezdő volt, azt a szervezési módszert követelte meg, hogy egy időben egy munkaterületre menjen mindenki. Ebből viszont az következett, hogy most meg viszonylag sokan voltak egy-egy kisbarlang átvizsgálására, felmérésére. Hogy lehetőleg mindenki hasznosan töltse idejét a barlangoknál, az a lehetőség kínálkozott, hogy aki nem az adatgyűjtéssel, térképezéssel foglalkozik, az a barlangok tágításával, bontásával tevékenykedjen.

A tábor ideje alatt összesen hét új barlangot találtunk. Ebből hatban bontottunk is. Utólag a bontásoknak három alaptípusát tudjuk megkülönböztetni:

1. A bejutás érdekében a szűk bejárati rés tágítása

Két esetben fordult elő, amikor is a sziklarepedésen bedugott mérőléc igazolta, hogy barlangméretű üreg van a felszínre torkolló rés mögött. A Kőajtós-barlang és az Árkos-barlang eredeti bejárata olyan szűk volt, hogy azokon átférni nem lehetett, bár belül tágasabbnak mutatkozott a kersztszelvény és az üregek hossza is meghaladta a barlangméret alsó határát, a 2 métert. A bejárati réseket mindkét esetben lefelé, a törmelékréteg felé bontottuk olyan mértékig, hogy az így kitágított szájakon már be tudjunk bújni és jobban megvizsgálhassuk az üregek belsejét.

2. A barlangtér általános bővítése

Mind a hat bontott barlang esetében végeztünk ilyen tevékenységet. A barlangok alját minden esetben több-kevesebb törmelék is alkotta. Ezt a törmeléket a bejárattól befelé haladva kezdtük kitermelni.

- A Kőajtós-barlangból kb. 1/4 m^3 köves törmeléket és kevés szálbanálló kőlapot szedtünk ki, így a barlang első 1 m-ének alja már kőszikla lett, a további 2 m-es aljzaton pedig még maradt törmelék.
- Az Ara-barlangból minegy 3 m^3 földes-köves törmeléket, avart és egy termetes fatuskót távolítottunk el, a teljes aljzatot átlagosan 40 cm-rel süllyesztve. Közben feltárult a folyosó bal oldalán egy kőpadka, de még mindig sok törmelék alkotja a járószintet.
- A Nyoszolya-barlangból 1 m^3 föld, kő és avar került ki, de átlagmagassága ennek ellenére is csak 50-60 cm lett, alját még mindig köves-földes törmelék képzi.
- A Bolhás-barlang 2,30 m hosszú bejárati zónájából szintén 1 m^3-nyi köves-földes törmeléket ástunk ki és a terület nagyjából fele részén elértük már a szálkövet.

- Az Árkos-barlang aljának keskeny árkából mintegy 20-25 cm vastag földes törmeléket szedtünk ki, így a teljes barlangteret kőzetfelszín határolja már.
- A Szalamandrás-barlangból szintén kb. 1 m^3 földes-köves törmeléket termeltünk ki, így a barlang bejárati 1,5 m-re teljesen szálkőben van már, a belső 1,5 m-en még maradt kitöltődés.

3. A továbbjutást segítő bontás

A bontás három barlangnál eredményezett továbbjutást is. Az Ara-barlang Hátsó-aknájának mélyítése során tárult fel az üreg 1,30 m hosszú, lapos és széles Belső-fülkéje. A Nyoszolya-barlang tágító bontása következtében sikerült bejutni a belső, elszűkülő folyosó elejébe. A Bolhás-barlang bejárati zónájának süllyesztése eredményezte, hogy bejutottunk a 6 m hosszú, jobb oldali kúszójáratba.

A Kőszegi-hegységben 2001-ben újonnan talált 7 barlang közül csak a Konzerves-barlangban nem végeztünk bontást, bár a törmelékes aljzatot e barlangból is ki lehetne ásni.

A bontások során két barlangból /a Bolhás- és a Szalamandrás-barlangokból/ került elő összességében mintegy tucatnyi darabból álló csontlelet. Ezek többsége törött végtagcsont, melyek már egyáltalán nem mutatkoztak frissnek. A csontokat paleontológus szakemberhez juttatuk el, de még visszajelzést nem kaptunk róluk.

A Velemi-tábor során összességében 6 barlangból kb. 6 m^3 törmeléket távolítotunk el és ennek következtében 8,60 m hosszúságú, kb. 13 m^3-nyi terű barlangszakasz vált hozzáférhetővé.

A Nyoszolya-barlang bejárata elől először is tetemes mennyiségű sásavart kellett eltávolítani. A képen balról jobbra: Löthgren István, Kuntner János, Benczik Zoltán /E.I./

Az Ara-barlang első bejárata a tágító bontás kezdetén. Az előtérben Oláh Róbert /E.I./

Eszterhás István

A BETYÁR-BARLANGI FELTÁRÁSOK

A Mátraverebélyhez tartozó Szentkút Betyár-barlangjának feltárását a salgótarjáni Petőfi Sándor Általános Iskola Természetbúvár Szakköre végzi. A Feltáró tevékenységhez viszont meghívták a Vulkánszpeleológiai Kollektívát és a Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Klubbot is.

A Betyár-barlang a Cserhát-hegységben, a Szentkút zarándokhelytől északra emelkedő Meszes-tető /421 m/ nyugati oldalában található. A szentkúti barokk kegytemplomtól az északnyugat felé tartó, zöld jelzésű túristaúton menjünk 600 m-t. Mielőtt elérnénk a Szent László-forrást, e zöld jelzésű útból jobbra /északkelet felé/ kiágazik egy eleinte meredek, majd lankás jelzetlen út, amely a Meszes-tető nyugati lábánál halad a Száraz-völgyben. Ezen az úton hozzávetőleg 700 m-t tegyünk meg, majd az útról jobbra /kelet felé/ vagy 150 m-t haladva kapaszkodjunk fel a kb. 20 ^{o}-os emelkedőn, a nagyjából 40 m-es reletív magasságig az eleinte bozótos irtáson, majd ritkás tölgyerdőn keresztül a barlangig. A Betyár-barlang /a túristatérképről leolvasva/ kb. 350 m tengerszint feletti magasságban van. 120 cm magas, 2 m széles szája nyugat felé néz.

A barlang meszes homokkőben egy repedés mentén alakult. A barlangot közvetlenül befoglaló kőzetnek és az egész Meszestetőnek azért a kőzettani megítélése bonyolultabb. A hegy alapja a miocén kárpáti emeletében képződött slír, amelyen vékony alsó riolittufaréteg, majd ezen bádeni bryozás-echinodermatás homokkő fácies a vele egymásba fogazott lithothomniás tufitos mészkő fáciessel fekszik mintegy 150 m-es vastagságban. Legfelül

pedig kemény lajta mészkő van /HORUSITZKY 1954/. A barlangnál is meglehetősen összetett, kevert ez a bádeni meszes homokkő. Struktúrájában durvaszemcsés, mikrobreccsás, morzsolható e kőzet. Benne jól felismerhetők a bryoza-telepek, de a tufitból származó piroxénszemcsék is. Mésztartalma a 60-80 % között változik. Továbbá a homokkőösszletbe kisebb-nagyobb, kemény lajta mészkőzárványok is vannak.

A repedés mentén alakult barlang tágulásában mind az oldódásnak, mind a nyomáscsökkenés okozta aprózódásnak, mállásnak jelentős szerepe volt. A kőzet magas mésztartalma valószínűsíti, hogy oldódás is történt. A kőzet gyengén cementált szemcsézettsége és a barlang alját vastagon borító aprószemű üledék pedig a mállásra utal. Továbbá a barlangfal számos helyén jól látszik az emberöltőkkel ezeleőtti időben fogazott kőzetvésővel való alakítás nyoma. Hogy kik és milyen célból használták a barlangot, arra nem találtunk írásos utalást, de a Betyár-barlang elnevezés bizonyára nem véletlen.

A barlang feltünően száraz, szinte porzik, hőmérséklete kellemes. Sajnos, klimatológiai mérések végzésére nem készültünk, ezért hagyatkozunk csak érzékszervi benyomásokra. Így az állatoknak és az embereknek is optimális tartózkodási hely. Ezt mutatja a jelenleg is bent tanyázó sok lepke és néhány denevér, valamint a korábban észlelt rókacsalád, ezen felül a száraz üledékből előkerült rengeteg csontlelet. Az emberek korábbi előfordulására nemcsak a már említett vésésnyomok utalnak, hanem a faszénmaradványok és egy macskakopnyából készült, csontszárú pipa is.

Sajnos, a barlang korábbi kutatásáról is kevés az ismeretünk. Azt tudjuk, hogy az 1990-es évek elején a salgótarjáni barlangkutatók végeztek benne feltárásokat, mintegy 8-10 m^3-t

termeltek ki a szinte mindent vastagon borító mállástermékből és így a barlang bejárható hosszát is több 10 m-rel növelték. 1992-ben pedig a pásztói Városi Múzeum Hír János vezetésével végzett paleontológiai ásatásokat a barlang bejáratában. Az 1990-es évek végétől pedig a salgótarjáni Petőfi Általános Iskola diákjai Orosz Mihály vezetésével évente 1-2 alkalommal végzik a barlang feltárását.

2001. okt. 27-30. között mintegy 3-4 m^3 finomszemcsés mállásterméket hoztunk ki a barlangból. A fő cél az volt, hogy ez által mind hosszabb szakaszon tudjuk a barlangot bejárni. Ezért a barlang jelenlegi végpontjáról történt a kitermelés. Nem ment gyorsan a munka, mert kb. 40 m hosszan kellett, többek közt a középszakasz kúszójáratán át a teli vödröket kijuttatni egy nagyjából vízszintes kötélpályán /melyről a vödrök alja minduntalan leért a járószintre/. A málladékot a bejárattól 10 m-re terítettük szét, ahol gondos gereblyézéssel lettek a csontleletek kiválogatva. Ez alkalommal egy fél vödörre való csont gyült össze. Számos nagyemlős végtag- és csigolyacsont, koponya, többek közt a macskakoponyából készült pipa és néhány kisrágcsáló jellemző csontja is elkülönítésre került. Tevékenységünk során a barlang bejárható /bekúszható/ hossza nagyjából 8-10 m-rel nőtt. Igy hozzávetőleg, a néhány mellékággal együtt jelenleg kb. 60 m hosszúságban ismert a barlang. A pontos felmérés 2-3 ember legalább 1,5 - 2 napi munkájába fog kerülni, ezért ezt a tevékenységet későbbre halasztottuk.

A feltáró bontásban való közremüködésünkön és a csontleletek gyűjtésén kívül a Vulkánszpeleológiai Kollektíva a barlang befoglaló kőzetének meghatározásával és a barlanggenetikai megfigyelésekkel járult hozzá a Betyár-barlang mindjobb megismeréséhez.

I r o d a l o m j e g y z é k

ESZTERHÁS I./1988/: Adatok a Cserhát nemkarsztos barlangjainak ismeretéhez - kézirat az Alba Regia Barlangkutató Csoport Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában Budapest

ESZTERHÁS I./1992/: Két kézzel a barlangokért - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában Budapest p. 22-23

FANCSIK J./1988/: Ahol szétváltak a hegyek - Buvár /9. sz./ Budapest p 21-23

HORUSITZKY F./1954/: Az Északi-középhegység nyugati részének földtani áttekintése - Földrajzi Értesítő III.évf. 2.füzet Budapest p. 213-243

BETYÁR-BARLANG

A meszes homokkőben alakult szentkúti Betyár-barlang bejárata /E.I./

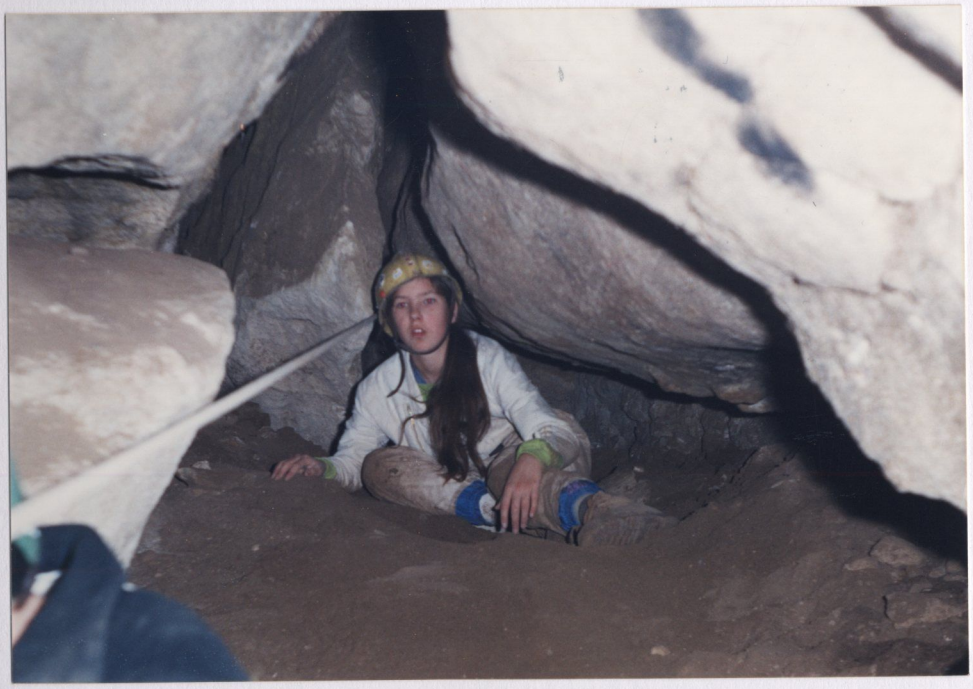

A kellemes hőmérsékletű, száraz és puha aljú, jelenleg 60 m hosszú barlang sok kutatási témát kínál /E.I./

BETYÁR-BARLANG

A barlang alját vastagon tölti ki a sok csontot is tartalmazó állási maradék /E.I./

A 2001. évi őszi tábor idején előkerült néhány érdekesebb csontlelet. Külön említésre méltó a jobb szélen látható macskakoponyából készült, meglehetősen horrorisztikus pipa /E.I./

4.

TUDOMÁNYOS MUNKÁK

Eszterhás István

EXHALÁCIÓS BARLANGOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Ajánlom munkámat Ka-moho-alii -nak, a vulkáni gőzök hercegének, Pele istennő fiának kegyeibe.

I dedicate my work to the grace of Ka-moho-alii, prince of volcanic vapours, son of Pele goddess.

Abstract:

Even after few million years, the exhaling shafts can be found on the volcanic areas which have already lost their activity. Today, only small parts can be seen from the exhaling shafts because of the denudation and the filling. Most of these are vertical or horizontal pipes, a few are steam-explosion holes. In most of these exhaling caves the stiffener of condensed minerals still can be found /sulfur, different salts etc./. In a few caves, the exhalation and separation of mineral substances still continue even today. The work introduces the 25 exhaling caves in the Carpathian Basin known so far and with this also colores the palette of pseudokarstic caves. Besides, I point to the similarity of the exhalation of today's aktive volcanos, the dormant volcanic areas, and the shafts of these. This similarity can be seen in the shape of the shafts and the composition of the minerals settled in those.

A vulkáni kőzetekben keletkezett barlangok kataszterezése során több, viszonylag kicsi csőbarlangra akadtunk. Ahogy a megismert csőbarlangok száma növekedett, úgy ismertünk fel köztük egyre több hasonlóságot. E barlangok függőleges, vagy közel vízszintes irányu, általában 5-8 m /max. 12 m/ hosszúságban járható, de elszűkülten tovább is folytatódó, többnyire keskeny /40-100 cm átmérőjü/ hengeres üregek. A tapasztalatok bővülésével aztán rájöttünk, hogy az exhalációs kürtők nem föltétlen hengeres formájuak. Ezek között jelentős számban találhatók olyanok is, amelyek feszített, vagy robbantott formákat mutató részekkel rendelkeznek és csak alárendelten tapasztalhatók bennük csőszerű képződmények. Összehasonlító vizsgálatok során arra a következtetésre jutottunk, hogy ezek az egykor működött fumarolák exhalációs csatornáinak maradványai. Formájukat és ásványbekérgeződésüket hasonlítottuk össze egymással és számos másféle üreggel, valamint a ma is aktív gáz- és gőzkifúvásokkal. Ezen összehasonlítás során egyrészt saját tapasztalatainkat, másrészt az irodalmi adatokat használtuk.

A Kárpát-medencében - mint az köztudott - aktív vulkán már nincs. A földtörténet során viszont több időszakban is jellemző volt a heves vulkáni tevékenység. E vulkáni periódusok közül barlangtanilag a miocén andezitvulkánosság és a pliocén-pleisztocén határán történt bazaltvulkánosság a jelentős. E vulkáni kőzetekben találjuk a legtöbb pszeudokarsztos jelenséget, köztük az exhalációk által keletkezett csőbarlangokat is, valamint olyan barlangokat, melyekben jelenleg is tapasztalható a posztvulkánikus gázfeláramlás.

Gáz- és gőzkifúvások felosztása

A vulkánok müködését végigkiséri a légnemü anyagok felszínre kerülése. A tényleges vulkáni tevékenységet egyéb jelen-

ségek mellett /földrengés, fényjelenség stb./ gyakran gázfeltörések vezetik be. Az igazi, kőzetet termelő vulkáni működés során pedig már általánossá válnak a gőz- és gázfeltörések. Ezek mozgatják a folyékony, a gélszerű és a szilárd vulkáni anyagokat, valamint önállóan is a felszínre törnek. Ez utóbbi módon mint valami szelepek befolyásolják a kitörés intenzitását. Majd a magmakamra kiürülése után, a posztvulkanizmus idején még hosszú ideig áramlanak a felszínre. A felszínre törő gőzök és gázok eltérő kémiai összetétele és hőmérséklete szerint más-más névvel illetik a jelenségeket.

A fumarola döntő többségében vízgőzt és kisebb részt gázokat /CO_2, N_2, CH_4, H_2, NH_3, SO_2 stb./, savakat /HCl, H_2SO_4, HBO_2 stb./ és sókat /K-, Na-, NH_4-kloridok/ tartalmaznak. Hőmérséklete magas /100-400 °C/. A primér fumarola a magmakamrából táplálkozik, a szekundér fumarola a láva, vagy a piroklasztikum gőzét vezeti fel.

A mofetta főként szén-dioxidot és kevesebb kén-dioxidot és egyéb gázt / O_2, N_2, vizgőzt/ bocsájt ki. Hőmérséklete 100 °C alatti, általában csak alig, vagy kevésbé haladja meg a felszín átlaghőmérsékletét. "Száraz exhalációnak" tekinthető, mely többnyire a posztvulkáni tevékenység kisérője.

A szolfatara elsősorban kéngázokat /H_2S, SO_2, SO_3/ és kevés vízgőzt hoz a felszínre. Hőmérséklete többnyire magas /90-300 °C/. Mind az aktiv, mind a posztvulkáni tevékenységek velejárója.

Ezeket a definíciókat több vulkanológiai munka /EDMAIER - JUNG-HÜTTL 1999, ERDÉLYI-SUGÁR-ZSEBEHÁZI 1977, HÉDERVÁRI 1981, MÉSZÁROS 1983, TAZIEFF 1976/ szintéziséből állítottam össze. A különböző kiadványokban átfedések vannak a kategóriák megha-

tározásában. Egyrészt azért, mert mind az összetételt, mind a hőmérsékletet igyekeznek figyelembe venni, másrészt pedig, mert a jelenségek idő közben egymásba is átalakulnak.

Az exhalációs csatornák, barlangok iránya és formája

A gázok és gőzök vagy a magmakamrából, vagy a lávából és a piroklasztikumból származnak. Könnyebb fajsúlyuk és a nagy nyomásuk miatt felfelé törekednek. Ha utánpótlásuk folyamatos, úgy egy viszonylag állandó kürtőt feszítenek maguknak az eleinte még képlékeny kőzetben. Az áramlás mindig a legkisebb ellenállás felé tart, tehát többnyire függőlegesen felfelé. A függőlegestől egyes kürtőszakaszok gyakran eltérnek a réteglapok mentén, vagy más hatásokra. Ilyenkor a kürtő egy-egy bizonyos szakaszon ferdén, vagy vízszintesen halad /TAZIEFF 1976/. A Kárpát-medencében eddig megismert 25 exhalációs barlang közül 9 függőleges, 13 vízszintes, 3 ferde. Valószínüleg nagyobb arányban voltak a függőleges exhalációs barlangok, de ezek hamarabb feltöltődtek, illetve a törmelék alá kerültek és így felismerhetetlenné váltak.

A barlangok többségének keresztmetszete kör, vagy ovális formájú, kisebb részükben viszont a hasadékformák a jellemzőek.

Az állandó nagynyomású áramlás csőszerűvé alakítja a kürtőket a lassan megdermedő kőzetben. A Már kemény kőzetben is csőszerüvé válhat a kürtő az áramló gázok savtartalmának korrózió ja által. A ma is aktív vulkáni vidékek exhalációs kürtőinek formáját a legtöbb esetben csak becsülni tudjuk, de ezek is körszelvényüek lehetnek. A történelmi időkben aktívitásukat vesztett gáz- /gőz/kürtők már veszély nélkül szemlélhetők és ezek többsége határozottan körszelvényű. Tehát ez a forma jellemző. Így a csőforma egy megerősitést ad ahhoz, hogy a vulkáni kőzetben talált csatorna egy korábbi exhalációs kürtő része is lehet.

A megismert függőleges csőbarlangok átmérője 1 - 1,5 m /max. 2,3 m/, a vizszinteseké ennek nagyjából a fele, 40-60 cm. Járható hosszuk 5-8 m /max. 12 m/. A valóságban azonban jóval hosszabbak, de vagy elszűkülnek, vagy /függőlegesek esetében/ törmelékdugó zárja el a továbbjutást. Jellemző a Ragácsi-kürtő esete, melynek mélységét 1933-ban Lázňovski 10 m-nek, 1982-ben Pilous 4,2 m-nek, 1987-ben Eszterhás 3,3 m-nek mérte, mert szinte minden kiránduló dob bele néhány követ /ESZTERHÁS 1991-a/. A megismert csőbarlangok felének közelében szűkebb /15-30 cm/ átmérőjű lyukakat is ismerünk, mint pl. a Kámori-rókalyuk, az Ablakos-barlang, vagy a Mária-barlang mellett /ESZTERHÁS 1997-c/.

Az exhalációs barlangok kisebb részénél azt tapasztaltuk, hogy formájuk inkább hasadékszerű és csak egy-egy kisebb szakaszukban ismerhető fel a csőjelleg. Ez esetben valószínűsíthető, hogy gőzrobbanás alakította át a bejárható kürtőszakaszt. Ha nem egyenletes a feláramlás, hanem kisebb és nagyobb dózisok követik egymást, úgy a nyomás alatt álló feláramló nagyobb mennyiségű oldat a felszínközelben hirtelen szabadulva a nyomás alól robbanásszerűen válik gőzzé /PÁVAI-VAJNA 1931/ és szétfeszíti a kőzetfalat. Az így keletkezett formák egymagukban nem utalnak arra, hogy az üreg egykor exhalációs kürtő lett volna, de ásványkitöltődésük /pl. gödrösi Explóziós-barlang, ragácsi Ebeczky-barlang/ és esetenként a ma is tapasztalható gázfeláramlás /pl. torjai Büdös-barlang, torjai Gyilkos-barlang/ kétségtelenné teszi a fumarolaeredetet.

A feláramló anyagok összetétele és a belőlük kiválló ásványok

A gáz- /vagy gőz-/kürtők szájában megjelenő anyagok vagy a magmakamrából, vagy a kialakulóban levő vulkáni kőzetekből származnak. Keletkezési helyükön a nagy nyomás miatt bizonyára

nagyobb arányban vannak az oldatok, mint a gázok. A felszínen viszont már inkább a gázok és gőzök dominálnak és az oldat a kevesebb, vagy nincs is /esetleg másodlagosan, a felszíközeli vizekből származik/.

A nagynyomású, magashőmérsékletű oldatokban mindazon anyagok előfordulhatnak, amit csak produkálhatnak a vulkánok. A fölfelé áramlás közben az oldatok nyomása és hőmérséklete csökken, így abból fokozatosan válnak ki az anyagok. Ezek részben megtapadnak a repedésekben és a kürtőfalakon, részben pedig kiöblítődnek. A feláramlás közben az oldószerként szolgáló víz fokozatosan /vagy gyorsan/ szabadulva a nyomás alól, de még mindig magas hőmérséklete miatt egyre inkább gőzzé alakul. Ezért még kevesebb oldott anyagot tud megtartani, tehát folytatódik a kicsapódás. Azok a gázelegyek, amelyek vízgőzt keveset, vagy semmit sem tartalmaznak, a kürtő szájánál a légkör elemeivel léphetnek reakcióba és e közben csapódnak ki belőlük ásványok. A kénhidrogén például a levegő oxigénjével lép reakcióba, melynek során elillanó vízgőz keletkezik az elemi kén pedig az exhalációs nyílás környékén lerakódik.

A ma is aktív exhalációk környékén legfeltűnőbb a kéntartalmú gázok /H_2S, SO_2, SO_3/ jelenléte. A belőlük kiváló kén pedig sárgára színezi a kürtőszáj környékét. Ez a jávai Kawah Idjen és Papandayan vulkánok fumaroláinál jelentős kénbányászatot tesz lehetővé. Gyakoriak a különféle színekben pompázó sókiválások /K-, Na-, NH_4-kloridok, szulfátok, timsó és nehézfémsók stb./. Nem feltünő, de nagy mennyiségben fordul elő a szén-dioxid. Kamerunban, a Nyos-tó környéki exhalációkból 1986-ban oly sok szén-dioxid tört elő, hogy 1700 ember és rengeteg állat fulladásos halálát akozta. Gyakran egyéb gázok /szén-monoxid, nitrogén, hidrogén, ammónia stb./ is jellemzőek egyes exhalációkra. Az oldatokat

és gőzt egyaránt szolgáltató exhalációkban a vízen kívül az abban elnyelt gázok /NH_3, CH_4, SO_2 stb./ és oldott savak /HCl, H_2SO_4, HBO_2 stb./ és sók /kloridok, szulfátok karbonátok stb./ sokasága található. A felszínre került oldatokból a gázok elillannak, a savak reakcióba lépnek a felszíni kőzetekkel, a sók kicsapódnak többnyire látványos ásványlerakódásokat alkotva.

A már kialudt vulkánok vidékén az exhalációk egy része sokáig, olykor évezredekig, évmilliókig továbbmüködik. Ezt nevezik posztvulkáni tevékenységnek. A tevékenység intenzitása egyre csökken, a szállított anyag összetétele egyre szegényedik, de az ásványkiválás a teljes elhalásig folyamatos. A Kárpát-medence keleti részén, a Bodoki-hegységben ma is aktivak, az olykor barlangokat is alkotó exhalációk, mint a torjai Büdös-barlang, a Gyilkos-barlang, a Timsós-barlang. E barlangokat részben kitölti a felláramló szén-dioxid és kén-hidrogén, falait pedig kén, illetve timsó kérgezi be.

A Kárpát-medencében az egykori exhalációs tevékenységre többségében már csak azok a csőszerű, vagy robbanásos barlangok emlékeztetnek, amelyekben felismerhetjük a gőzkorrózió formajegyeit, valamint az exhalációra jellemző ásványkiválásokat. A Tokaji-hegységben Sárospataknál a Felső-barlang bevonatából 14 féle ásványt sikerült azonosítani, többségében albit-ot, anortit-ot, krisztobalit-ot, kaolinit-et /ESZTERHÁS 1997-c/. A Balaton mellett, a gödrösi Explóziós-barlang és a Medves-Ajnácskői-hegységben az Ebeczky-barlang bazalt, illetve bazalttufa falát kalcium-karbonát pizolitek kérgezik /ESZTERHÁS 1987-a, ESZTERHÁS-GAÁL 1990/. A Medves-Ajnácskői-hegységne levő Ragácsi-kürtőben egy kénből álló borda figyelhető meg /ESZTERHÁS 1991-a/. A többi exhalációs barlang ásványbevonata is vulkanikus eredetűnek tűnik, de még analizálásuk nem történt meg.

A megismert exhalációs barlangok

4450

Halápi-bazaltlyuk

Helye: Magyarország, Bakony, Zalahaláp

Formája: függőleges cső Mérete: átmérő: kb. 1 m
mélység: kb. 30 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: jég

Irodalom: KOLLÁTH 1994

Gödrösi Explóziós-barlang

Helye: Magyarország, Bakony, Tihany

Formája: gőzrobbanásos Mérete: hossz: 15,8 m
mélység: 6,5 m

Befoglaló kőzete: bazalttufa Ásványai: kalcitpizolitek

Irodalom: ESZTERHÁS 1987-a, 1988, 1991-a, 1994-a, 1997-b, 2000, HOFFER 1934, PÁVAI-VAJNA 1931, SEIFERT 1937

Kiss-barlang

Helye: Magyarország, Bakony, Tihany

Formája: gőzrobbanásos Mérete: /?/ megsemmisült

Befoglaló kőzete: bazalttufa Ásványai: kalcitpizolitek

Irodalom: ESZTERHÁS 1987-a, HOFFER 1934

Csimár-barlang

Helye: Magyarország, Bakony, Tihany

Formája: gőzrobbanásos Mérete: /?/ megsemmisült

Befoglaló kőzete: bazalttufa Ásványai: kalcitpizolitek

Irodalom: ESZTERHÁS 1987-a, HOFFER 1934

Diósi Seres-barlang

Helye: Magyarország, Bakony, Tihany

Formája: gőzrobbanásos Mérete: /?/ megsemmisült

Befoglaló kőzete: bazalttufa Ásványai: kelcitpizolitek

Irodalom: ESZTERHÁS 1987-a, HOFFER 1934

4650

Várhegyi Explóziós-barlang

Helye: Magyarország, Bakony, Szigliget

Formája: harang Mérete: átmérő: 0,6 m
hossza: 2,1 m
Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: ismeretlen

Irodalom: ESZTERHÁS 1990, 1991-c, 1994-a, VITÁLIS 1911

Ablakos-barlang

Helye: Magyarország, Visegrádi-hegység, Dömös

Formája: vízszintes cső /kettős/Mérete: átmérő: 0,8 m
hossza: 6,5 m
Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum
Ásványai: 1 cm vastag barna kéreg
Irodalom: ESZTERHÁS 1997-c, 198-a
1998-b, GÖNCZÖL 1997

Mária-barlang

Helye: Magyarország, Visegrádi-hegység, Dömös

Formája: vízszintes cső Mérete: átmérő: 0,6 m
hossza: 4,7 m
Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum
Ásványai: ismeretlen
Irodalom: ESZTERHÁS 1987-d, 1988-b

Csikóvári-barlang

Helye: Magyarország, Visegrádi-hegység, Pomáz

Formája: vízszintes cső Mérete: átmérő: 0,4 m
hossza: kb. 4 m
Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum
Ásványai: ismeretlen
Irodalom: MÉSZÁROS 2000

Kámori-rókalyuk

Helye: Magyarország, Börzsöny, Borsosberény

Formája: vízszintes cső Mérete: átmérő: 0,7 m
hossza: 11,5 m
Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum
Ásványai: ismeretlen vöröses bevonat
Irodalom: BERTALAN 1958, ESZTERHÁS 1997-a, 1997-c, 1998-a, 1998-b, ESZTERHÁS-GAÁL-TULUCAN 1996, ESZTERHÁS-GYURMAN 1995

Jókofág-barlang

Helye: Magyarország, Börzsöny, Perőcsény

Formája: vízszintes cső Mérete: átmérő: 0,3 m
hossza: 2 m

Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum Ásványai: ismeretlen

Irodalaom: ESZTERHÁS 1998-a, 1998-b, TINN 1995

Baglyas-kői-üreg

Helye: Magyarország, Medves-Ajnácskői-hegység, Salgótarján

Formája: függőleges cső Mérete: átmérő: 2,3 x 0,8 m
mélység: 2 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: ismeretlen fehér bevonat

Irodalom: ESZTEHÁS 1988, 1991-a, 1991-b, 1995, 1998-a, 1998-b, 2000-b, ESZTERHÁS-GAÁL 1990, OZORAY 1960-a

Kis-kői-bazaltbarlang

Helye: Magyarország, Medves-Ajnácskői-hegység, Szilaspogony

Formája: robbanásos Mérete: hossza: 30,2 m
mélysége: 15,6 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: ismeretlen világos bevonat

Irodalom: BERTALAN 1958, ESZTERHÁS 1987-a, 1990, 1991-a, 1991-b, 1994-a, 2000-a, ESZTERHÁS-GAÁL 1990, ESZTERHÁS-GAÁL-TULUCAN 1996, FRCS 1981, JUGOVICS 1942, OZORAY 1960-a, 1960-b, PESTHY 1865, PRAKFALVI 1994

Felső-barlang

Helye: Magyarország, Tokaji-hegység, Sárospatak

Formája: vízszintes cső Mérete: átmérő: 0,4 m
hossza: 4,4 m

Befoglaló kőzete: andezit Ásványai: albit, anortit, krisztobalit, kaolinit stb.

Irodalom: ESZTERHÁS 1993, 1994-b, 1997-c, 1998-a, 1998-b

Ragácsi-kürtő /Studňa na Ragáči/

Helye: Szlovákia, Medves-Ajnácskői-hegység, Hajnáčka /Ajnácskő/

Formája: függőledes cső Mérete: átmérő: 1,5 x 1,9 m
mélység: 3,3 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: kén

Irodalom: BELLA 1996, ESZTERHÁS 1987, 1991-a, 1998-a, 1998-b, 2000-a, ESZTERHÁS-GAÁL 1990, ESZTERHÁS-GAÁL-TULUCAN 1996, JAKÁL-LALKOVIC 1999, LÁZŇOVSKI 1933, PIOLUS 1982

Ragácsi-kémény /Komín na Ragáči/

Helye: Szlovákia, Medves-Ajnácskői-hegység, Hajnáčka /Ajnácskő/

Formája: függőleses cső Mérete: átmérő: 1,2 m mélysége: 6,2 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: ismeretlen

Irodalom: BELLA 1996, ESZTERHÁS- GAÁL 1990, JAKÁL-LALKOVIČ 1999

Ragácsi-szakadék /Propast na Ragáči/

Helye: Szlovákia, Medves-Ajnácskői-hegység, Hajnáčka /Ajnácskő/

Formája: robbanásos Mérete: átmérő kb. 1,5 m mélysége: 12 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: ismeretlen

Irodalom: GAÁL 2000

Ebeczky-barlang /Ebeczkého jaskyňa/

Helye: Szlovákia, Medves-Ajnácskői-hegység, Hajnáčka /Ajnácskő/

Formája: robbanásos Mérete: hossza: 17,2 m, magassága: 4,5 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: kalcitpizolitek

Irodalom: BELLA 1995, ESZTERHÁS 1987-b, 1991-a, 1994-a, 1998-a, 1998-b, 2000-a, ESZTERHÁS-GAÁL 1990, ESZTERHÁS-GAÁL-TULUCAN 1996, JAKÁL-LALKOVIČ 1999, LÁZŇOVSKI 1933, PILOUS 1982

Szézám-barlang /Jaskyňa Sezam/

Helye: Szlovákia, Selmeci-hegység, Tekovká Breznica

Formája: robbanásos Mérete: hossza: 26,4 m mélysége: 14,6 m

Befoglaló kőzete: bazalt Ásványai: ismeretlen

Irodalom: BELLA 1995, ESZTERHÁS-GAÁL-TULUCAN 1996, GAÁL 2000, GALVANEK-GAÁL 1995

Büdös-barlang /Peștera Puciosu/

Helye: Románia, Bodoki-hegység, Turia /Torja/

Formája: robbanásos Mérete: kb. 14 m hosszu

Befoglaló kőzete: andezit Ásványai: kén Gázkitöltés: CO_2, SH_2

Irodalom: BÁNYA 1938, 1939, 1940, BÉL 1753, BOGDÁN 1941, EMSZT 1937, ESZTERHÁS-GAÁL-TULUCAN 1996, ILOSVAY 1895, KISGYÖRGY 1986-b, SZÁSZ 1925, TÉGLÁS 1905, anonim 1937, 1942

Gyilkos-barlang /Peştera Roşu/

Helye: Románia, Bodoki-hegység, Turia /Torja/

Formája: robbanásos

Mérete: kb. 15 m hosszú

Befoglaló kőzete: andezit

Ásványai: kén
Gázkitöltés: CO_2, SH_2

Irodalom: KISGYÖRGY 1986-a, TÉGLÁS 1905, anonim 1941

Timsós-barlang /Peştera Alunit/

Helye: Románia, Bodoki-hegység, Turia /Torja/

Formája: robbanásos

Mérete: hossza: kb 4 m

Befoglaló kőzete: andezit

Ásványai: timsó
Gázkitöltés: szén-dioxid

Irodalom: KISGYÖRGY 1986-c

Benedek Elek 1. sz. barlang /Peştera nr. 1. Elek Benedek/

Helye: Románia, Hargita, Bătamii Mici /Kisbacon/

Formája: zsákszerü fülke

Mérete: hossza: 11 m
magassága: 2 m

Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum

Ásványai: ismeretlen
Alját viz tölti ki.

Irodalom: KISGYÖRGY 1986-d

Benedek Elek 2. sz. barlang /Peştera nr. 2. Elek Benedek/

Helye: Románia, Hargita, Bătamii Mici /Kisbacon/

Formája: zsákszerü fülke

Mérete: Hossza: 9 m
mélysége: 3 m

Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum

Ásványai: limonit
Alján szénsavas forrástó.

Irodalom: KISGYÖRGY 1986-d

Benedek Elek 3. sz. barlang /Peştera nr. 3. Elek Benedek/

Helye: Románia, Hargita, Bătamii Mici /Kisbacon/

Formája: zsákszerü üreg

Mérete: kb. 4 m hosszu

Befoglaló kőzete: andezitagglomerátum

Ásványai: ismeretlen
Benne forrás fakad.

Irodalom: KISGYÖRGY 1986-d

Konkluzió

A már aktivitásukat vesztett vulkáni tájakon több millió év elteltével is megtalálhatók az exhalációs kürtők. A lepusztulás és az eltömődés miatt az exhalációs kürtőknek csak egy-egy szakasza látható manapság. Ezek nagyobb részben függőleges, vagy vízszintes csövek, kisebb részben pedig gőzrobbanásos üregek. Az ilyen exhalációs barlangok többségében meg lehet találni a kicsapódott ásványok kérgét /kén, a legkülönbözőbb sók stb./. Néhány barlangban pedig még napjainkban is tart a gázok feláramlása és az ásványi anyagok kiválása.

A dolgozat a Kárpát-medencében máig megismert 25 exhalációs barlangot mutatja be, ezzel is színesítve a pszeudokarsztos barlangok palettáját. Továbbá rámutatunk a ma is aktív vulkánok és a nyugvó vulkáni vidékek gáz- és gőzfeltörésinek, illetve ezek kürtőinek hasonlóságára. Ez a hasonlóság megmutatkozik mind a kürtők formájában, mind pedig az azokban lerakódott ásványok összetételében.

Irodalomjegyzék

BÁNYA J./1938/: A Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkaságai I. köt. - Megjelent a Székelység mellékleteként az 5-8. évfolyamokban, Odorheiu p. 153-168

BÁNYA J./1939/: A torjai Büdösbarlang - Székelység, Odorheiu p.16

BÁNYA J./1940/: A torjai Büdösbarlang - Turisták Lapja 52. évf. Budapest p. 163-165

BELLA P./1995/: Prehl'ad registrovaných jaskyň v nekrasových hosninách Slovenska - Proc. of Int. Working Meeting "Preserving of Pseudokarst Caves", Rimavska Sobota - Salgótarján p. 17-32

BÉL M./1753/: Darstellung vom Notitia Hungariae.../an die K. Landensche Gesellsch. von Matthias Bél aus Ungarn Uebersandt. Aus dem Lateinischen in den Phil. Trans 452N.3Art. befindlichen Aufsatze vebersetz/ - Hamburgisches Magasin, Hamburg

BERTALAN K./1958/: Magyarország nem karsztos eredetű barlangjai - Karszt- és Barlangkutatási Táj. Budapest p. 17-18

BOGDÁN J./1941/: Betegek, szerelmesek és világcsavargók menhelye: a hírneves torjai "büdösbarlang" - Országjárás 2 /7/ évf. 20. sz. Budapest p. 4

EDMAIER - JUNG-HÜTTL /1998/: Vulkánok - Alexandra, Pécs

EMSZT K./1937/: Dr. nagyilosvai Ilosvay Lajos emlékezete - Földtani Közl. 67. köt. Budapest p. 14-22

ERDÉLYI-SUGÁR-ZSEBEHÁZY /1977/: Vulkánok tövében, vulkánok tetején - Móra Könyvkiadó, Budapest

ESZTERHÁS I./1987-a/: A Tihanyi-félsziget barlangkatasztere - A Bakony Természettudományi Kutatásának Eredményei, Zirc p. 1-84

ESZTERHÁS I./1987-b/: Jelentés a Medves-Ajnácskői-hegység bazaltbarlangjainak 1987. évi kutatásáról - kézirat az Alba Regia Barlangkutató Csoport Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest

ESZTERHÁS I./1988/: A magyarországi bazaltbarlangok kutatásának eredményei - Karszt és Barlang I. füzet, Budapest p. 15-20

ESZTERHÁS I./1990/: Basalthöhlen in Ungarn / Bazaltové jeskyňe v Mad'arsku - Proc. of the 4th Pseudokarst Symposium in Podolánky, Praha p. 23-27

ESZTERHÁS I./1991-a/: A Medves-Ajnácskői-hegység barlangjai - kézirat a szerző tulajdonában, Isztimér p. 1-80

ESZTERHÁS I./1991-b/: Lávabarlangok - Hegyi Sport I. évf. 2. sz. Miskolc p. 71-74

ESZTERHÁS I./1991-c/: Genotypes of caves in volcanic rocks in Hungary - Conference on the Karst and Cave research in Hungary, Jósvafő - Szombathely p. 81-86

ESZTERHÁS I./1993/: A sárospataki Mandulás és barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p.153-157

ESZTERHÁS I./1994-a/: Vulkánszpeleológia - MKBT tanfolyami jegyzet, Budapest p. 1-80

ESZTERHÁS I./1994-b/: Barlangi képződmények ásványtani vizsgálata - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 55-60

ESZTERHÁS I./1995/: Baglyas-kő - Proc. of Intern. Working Meeting "Preserving of Pseudokarst Caves" - Rimavska Sobota - Salgótarján p. 126

ESZTERHÁS I./1997-a/: Vulkáni kőzetek érdekesebb barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 82-90

ESZTERHÁS I./1997-b/: Gőz- és gázkifúvás által alakult csőbarlangok Magyarország lávakőzeteiben - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 51-71

ESZTERHÁS I./1997-c/: Dobogókő újabb barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 164-173

ESZTERHÁS I./1998-a/: Durch Fumarole entstandene Rohrhöhlen - Nachrichtenbrief des Kommissions über den Pseudokarst /Mai/ Isztimér p. 5

ESZTERHÁS I./1998-b/: Tubelike Caves originanted by Fumaroles - Newsletter from Commission on Volcanic Caves nr. 20. Schimmert p. 2

ESZTERHÁS I./2000-a/: Nemkarsztos barlangok - Turavezetői ismeretek I. rész az MKBT kiadványa, Budapest p. 63-64

ESZTERHÁS I. A Medves-vidék fumarola- és konzekvenciabarlangjai - Kutatási eredmények a Karancs, a Medves és a Cerova vrchovina vidékén, Nógrádi Értékekért I. évf. 1. füzet, Salgótarján p. 4-17

ESZTERHÁS-GAÁL /1990/: Pseudokrasové jeskýne Cerovej vrchovina - otozky genézi a rožsiena, Slovenský kras Sv. 28. Liptovský Mikulás p. 71-102

ESZTERHÁS-GAÁL-TULUCAN /1996/: Caves in the volcanic rocks of the Carpathian Ranges - Proc. of the 6th Intern. Symposium on Pseudokarst, Galyatető p. 139-162

ESZTERHÁS-GYURMAN /1995/: A Hegyhát és barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 119-134

FRICS Gy./1981/: A bárnai Kiskő - Nógrád /máj. 21./, Salgótarján

GAÁL L./2000/: Neue Kenntnisse über Ragacer Abgrund in dem Cerova Gebirge / New knowledges of the Ragac Chasm in Cerova Mountain - Nachrichtenbrief des Kommissions über den Pseudokarst /nr. 6./ Isztimér p. 6

GALVANEK-GAÁL /1995/: Nová spopečna jaskyňa na Slovensku - Proc. of Intern. Working Meeting "Preserving of Pseudokarst Caves" Rimavska Sobota - Salgótarján p. 104-109

GÖNCZÖL I./1997/: A Szer-kövi-depresszió újabb barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 174-191

HOFFER A./1934/: Diatrémák és explóziós tölcsérek a Tihanyi-félszigeten - Földt. Közl. 73. köt. Budapest p 151-158

HÉDERVÁRI P./1981/: Évezredek, vulkánok, emberek - Kossuth Könyvkiadó, Budapest

ILOSVAY L./1895/: A torjai büdösbarlang levegőjének chémiai és fizikai vizsgálata - A kir. magy. term.tud. Társ. kiadványa, Budapest

JAKÁL - LALKOVIČ /1999/: Zoznam jaskyň na Slovensku - Ministerstva životného postredia Slovenskej republik nam. L. Stura, Bratislava

JUGOVICS L./1942/: Salgótarján és Bárna környékén előforduló bazaltok és bazalttufák - Magy. Kir. Földtani Intézet Évi Jelentés az 1936-38-as évekről 2. köt. Budapest p. 957-969

KISGYÖRGY Z./1986-a/: A Gyilkos-barlang - Megyei Tükör /az RKP Kovászna Megyei Bizottsága és a Megyei Néptanács lapja/ XIX. évf 4447 sz./máj. 19./ Sepsziszentgyörgy

KISGYÖRGY Z./1986-b/: A torjai Büdös-barlang - Megyei Tükör /az RKP Kovászna Megyei Bizottsága és a Megyei Néptanács lapja/ XIX. évf. 4452. sz. /máj. 21./ Sepsziszentgyörgy

KISGYÖRGY Z./1986-c/: A Timsós-barlang - Megyi Tükör /az RKP Kovászna Megyei Bizottsága és a Megyei Néptanács lapja/ XIX. évf. 4458. sz. /máj. 31./ Sepsziszentgyörgy

KISGYÖRGY Z;/1986-d/: A kisbaconi Benedek Elek borvizes-tavasbarlang, megyénk természeti ritkasága - Megyei Tükör /az RKP Kovászna Megyei Bizottsága és a Megyei Népnaács lapja/ XIX. évf. 4427. sz. /ápr. 24/ Sepsziszentgyörgy

KOLLÁTH J./A Halápi-hegy kőfejtőjének barlangja - Lychnis, Kapolcs p. 22-24

LÁZŇOVSKI B./1933/: Drůvodce po Československé republice II. - Zemé slovenská a podkarpatoruská, Praha p. 691

MÉSZÁROS M./1983/: Geológiai kislexikon- Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

MONOSTORI A./2000/: Kiegészités a Visegrádi-hegység barlangleltárához - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában Budapest

OZORAY Gy./1960-a/: Nógrádi bazaltüregek - Karszt- és Barlangkutatási Tájékoztató /júl-dec / Budapest p. 37-40

OZORAY Gy./1960-b/: The genesie of nonkarstic natural cavites as elucidated by Hungarian examples - Karszt- és Barlangkutatás, Budapest p. 127-136

PAGET J./1839/: Hungary and Transylvania, with remarka on their condition, social, political and economical - London

PÁVAI VAJNA F./1931/: A forró oldatok és gőzök-gázok szerepe a barlangképződésnél - Hidrologiai Közl. 10. Budapest p. 115-122

PESTHY F./1865/: Helynévtár, Pogony - kézirat a Nógrád Megyei Levéltár Filmtárában /145. tekercs/, Salgótarján

PILOUS V./1982/: Pseudokrasové dutiny v neovulkanitech jižniko Slovenska - Československy kras 32. Praha p. 73-84

PRAKFALVI P./1994/: A "kincsrejtő" szilaspogonyi Kiskő - Polár Studió, Salgótarján p. 1-12

SEIFERT H./1937/: Über die Rolle heisser Lösungen, Dämpfe und Gase bei der Höhlenbildungen - Mittl. ü- Höhlen u. Karstf.,s' Graunhage p. 104

SZÁSZ K./1925/: Büdöshegy és Bálványosvár vidéke - Ifjuság és Élet 10. sz. Budapest p. 246-249

SZENTES Gy./1971/: Caves formed in the volcanic rocks of Hungary - Karst- és Barlangkutatás VI. köt. Budapest p. 117-129

TAZIEFF H./1976/: Cratèrs en Feu - Gallimard/Arthaud, Paris p.81-90

TÉGLÁS G./1905/: Erdélyi részek - in György A: Magyarország - Franklin-Társulat, Budapest p. 601-602

TINN J./1995/: Jókofág-barlang - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p 146 és 160

VITÁLIS I./1911/: A balatonfelvidéki bazaltok - A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei I. köt. 1.rész, II. fejezet, Budapest p. 105-106

anonim /1937/: A torjai Büdösbarlang /szikláinak repedéseiben található száraz, enyvszerű kitöltő anyag elemzése/ Székelység 3. évf. Székelyudvarhely p. 111

anonim /1942/: A Székelyföld büdösbarlangjai - Buvár 8. évf. Budapest p 35

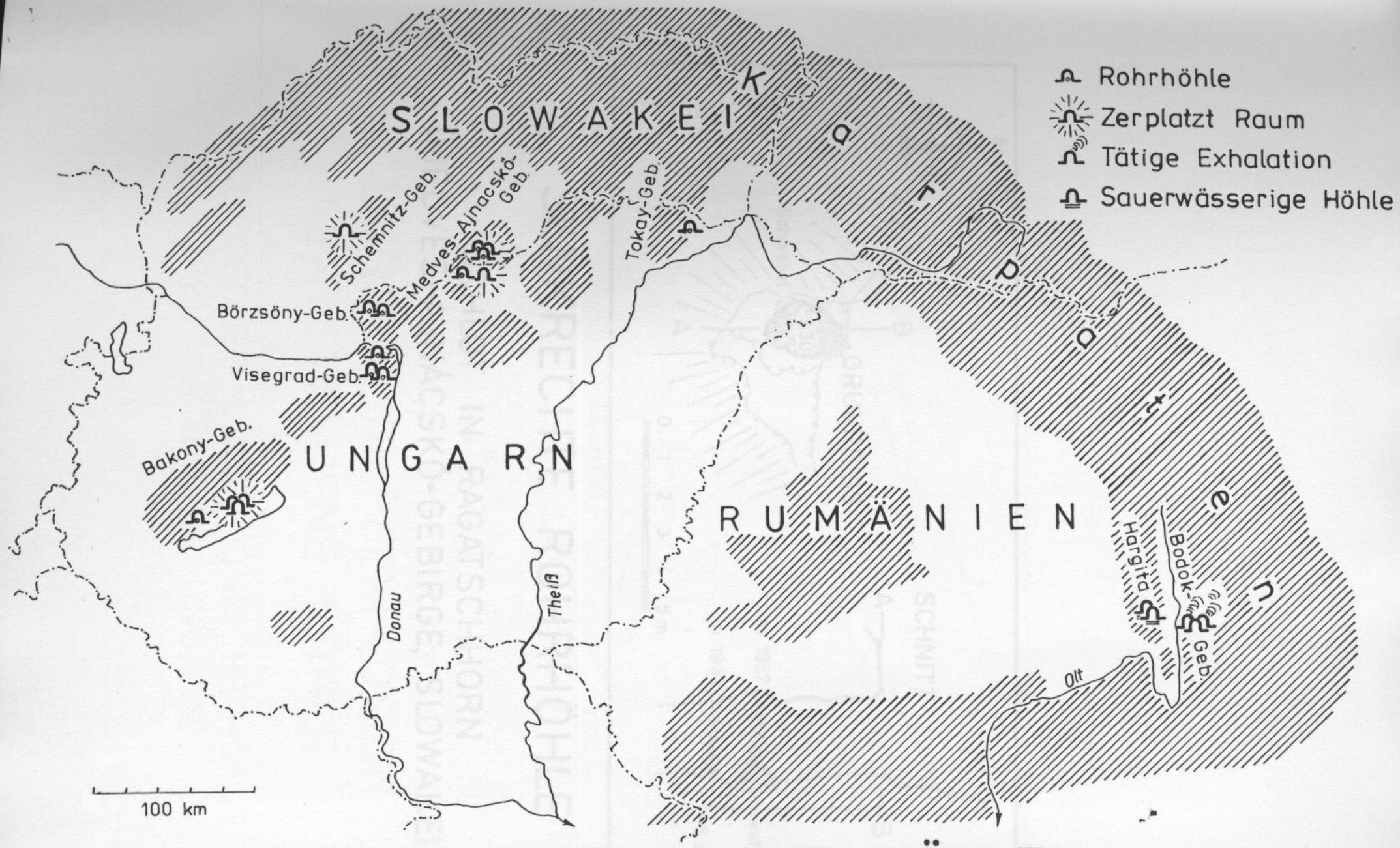

EXHALATIONISCHE HÖHLEN IN KARPATENBECKEN

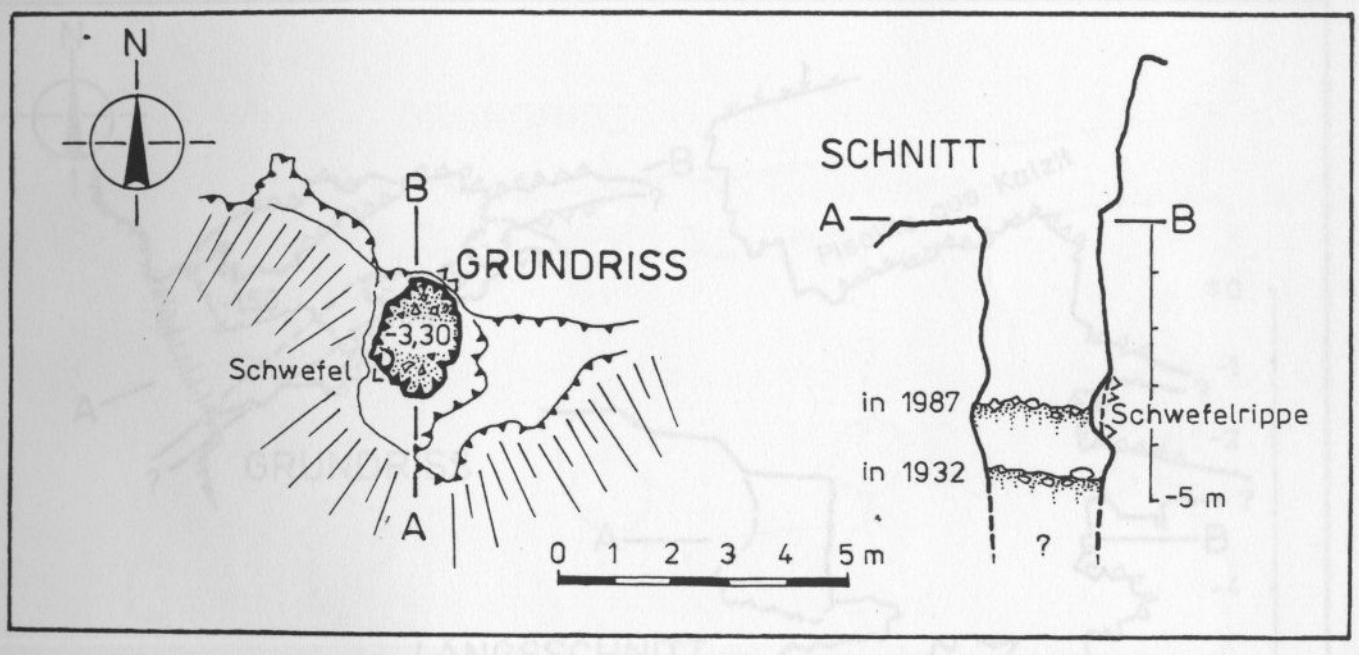

SENKRECHTE ROHRHÖHLE

SCHLOT IN RAGATSCHHORN (MEDVES-AJNÁCSKÖ-GEBIRGE, SLOWAKEI)

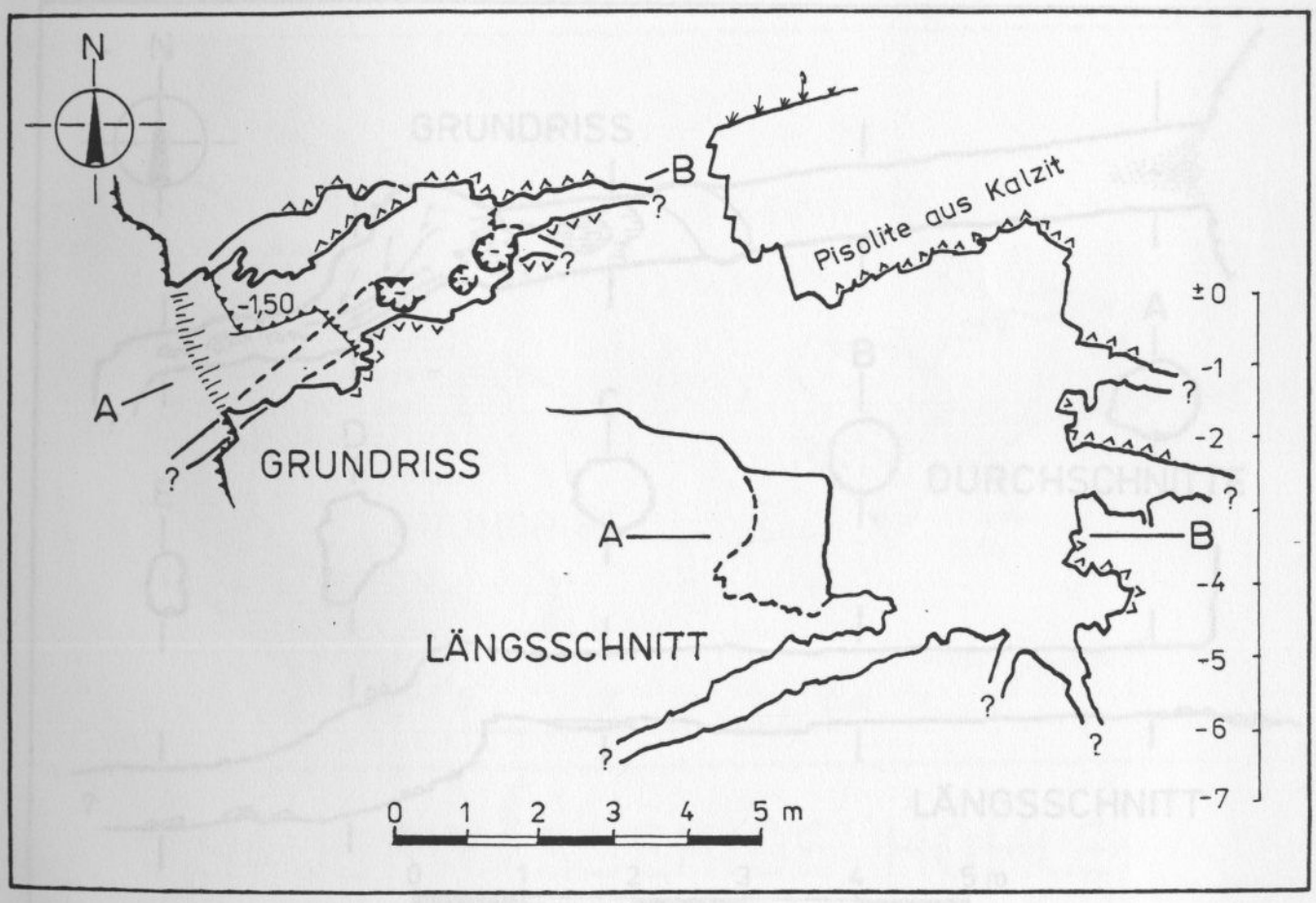

DURCH DAMPFEXPLOSION ENTSTANDENE HÖHLE

GÖDRÖSCHER EXPLOSIONISCHE-HÖHLE (BEI PLATTENSEE, UNGARN)

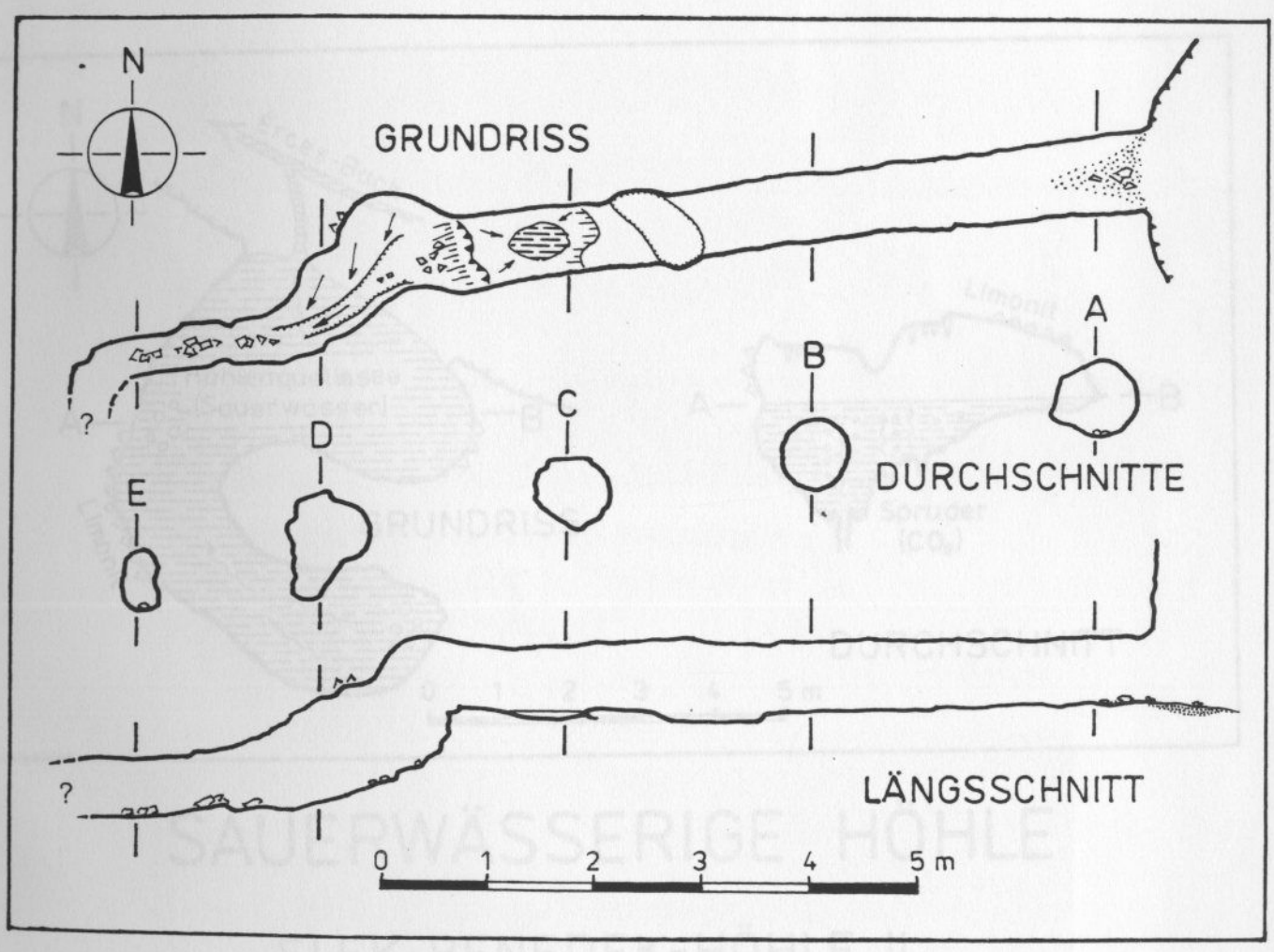

WAAGRECHTE ROHRHÖHLE

FUCHSBAU IN KÁMORHORN (BÖRZSÖNYGEBIRGE, UNGARN)

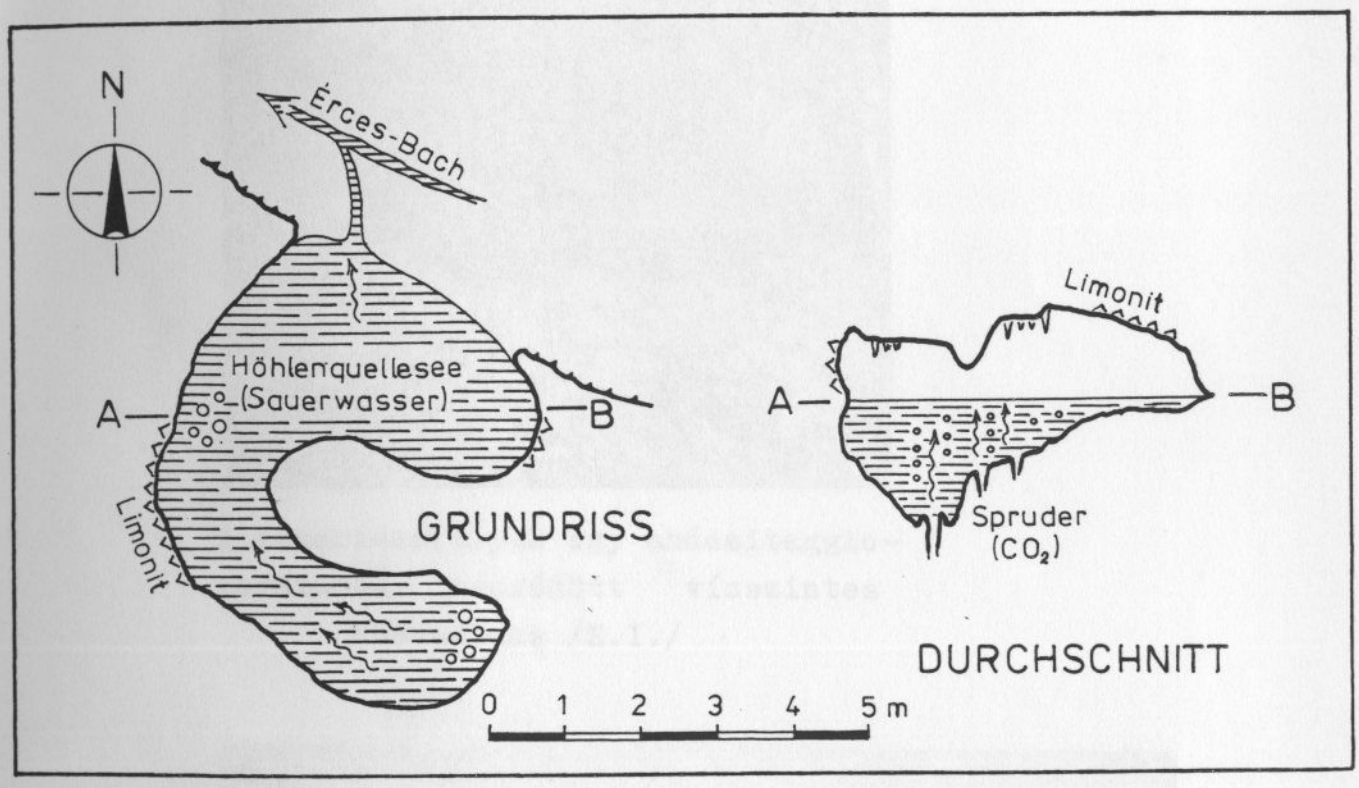

SAUERWÄSSERIGE HÖHLE

ELEK-BENEDEK-HÖHLE II.
(HARGITAGEBIRGE RUMÄNIEN)

EXHALÁCIÓS BARLANGOK

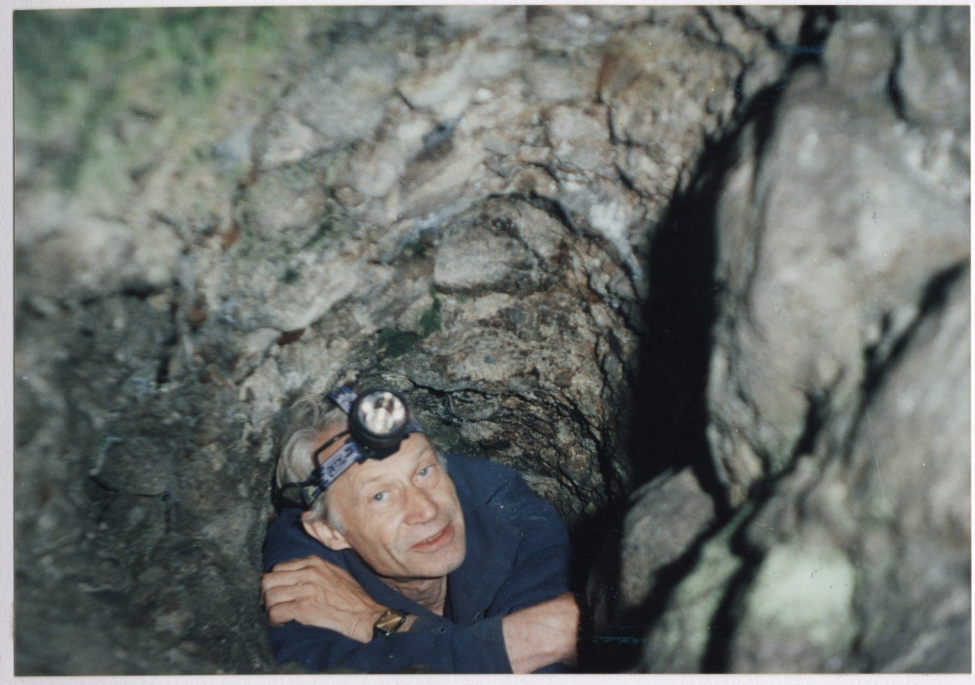

A Dobogó-kői Mária-barlang csőjáratában /K.Ti./

A szigligeti Explóziós-barlang fülkéjének végében látszik a gáz/gőz-vezető csatorna is /E.I./

EXHALÁCIÓS BARLANGOK

A ragácsi Ebeczky-barlang gőzrobbanás útján keletkezett és falait kalcitpizolitek borítják /G.L./

A Ragácsi-kürtő egy függőleges csőbarlang, amely az adatok szerint sajnos 10 évenként 1 m-t töltődik fel a bedobált kövek által /G.L./

EXHALÁCIÓS BARLANGOK

A Baglyas-kői-bazalt-üreg vízszintes részének nyílása középen, a függőleges aknája a kép alján látható /E.I./

A Baglyas-kői-bazalt-üreg aknáját vastagon kérgezik az ásványki-válások /E.I./

Eszterhás István

VULKÁNIKUS KŐZETEK ÜREGEINEK EMLÍTÉSE ÉS LEÍRÁSA MAGYARORSZÁGON A 18. SZÁZADTÓL

Ez a dolgozat folytatása a szerző által az ALCADI '94 Szimpóziumon /Ausztria, Semriach, 1994. 05. 05-08./ tartott "Forschung und Besprechung der ungarischen Vulkanhöhlen vom 16. Jahrhundert" /A magyar vulkánbarlangok kutatása és ismertetése a 16. századtól/ című előadásnak /ESZTERHÁS 1996/.

Abstract:

The descriptions of natural phenomenons, dating back to many centuries, are precious values in terms of profession and language too. At first, we wouldn't believe that how many early reference and description exist from such a small professional field as the cavities of volcanic rocks. Such descriptions can be found in the most various places such as: general educational works, professional periodicals, press reports, literary works, manuscript collections of museums and archives, records etc. This essay is trying to entroduce a collection from the early descriptions on Hungary's non-karstic cavities, larded with plenty of quotations. The essay is about five natural caves, three extended, changed caves and many hundreds of completely artifical holes /rock chapels, cultic corridors with unknown functions, cave-homes, crop storages/.

Az előző dolgozatban bemutatásra került korai vulkánbarlang-ismertetések és azok szerzői a következők voltak: Fülekibarlang /WERNHER 1549/, Pokol-lik /THURZÓ 1610/, Tihanyi barátlakások /ZEILLER 1646, KREKWITZ 1685, ZIPZER 1817, ZEPHAROVITS 1856/, Sárkány-barlang /GYURKOVITS 1737/, Vadlány-lik /PESTHY 1864/, Remete-barlang /SZEMERLEY 1848/, Labirint- és Lakó-barlangok /NYÁRY 1869/, Csörgő-lyuk /SZABÓ 1871/.

Az azóta eltelt 8 év kutatásai, illetve a vulkánikus kőzetek barlangjaira vonatkozó irodalom tanulmányozása során további korai adatokra sikerült találni. Ezen újabb adatok többsége viszont mesterséges üregekre vonatkozik. Ezek szerzői, bár utalnak az általuk említett üregek mesterséges voltára, de kategórikusan nem különböztetik meg azokat a természet alkotta barlangoktól. A megismert művek kisebb hányada természetes barlangokkal foglalkozik. A következő ismertetésben én sem kívánom szétválasztani a genezisében kétféle üregcsoportot, hanem többnyire említésük sorrendjében szólok róluk.

A Magyar Birodalomról szóló első jelentős, több kötetes földrajzi-történelmi műben, a "Notitia Hungariae"-ben Bél Mátyás számos barlangot is említ, köztük több vulkánikus kőzetben lévőt is /BÉL 1742/. Megemlíti a Szentendre melletti Macska-lyukat, melyről a köznép azt hiszi, hogy kőfejtés céljából a török megszállók vágták, de Bél Mátyás korában már csak juhnyájaknak adott menedéket vihar esetén. Az andezittufában és -breccsában vájt üreg szája 23,5 m széles, 4 m magas, 7,5 m-t öblösödik befelé. Az üreg szájában 10 m hosszan látszik még jelenleg is egy kőből rakott fal maradványa /SZENTI 1998/. Bél Mátyás emliti még a Kishartyán melletti Kőlyukakat is: "Prisci illi homines, antra excavarunt, ita facta, ut perfugio esse potuerint adversus vagabundi hostis impressiones." /Szegényes üregek, melyekben a haj-

dani emberek szerény körülmények között tudtak elrejtőzni a kóborló ellenség támadása elől./ Akkoriban még zárható ajtó és ablak is volt egyikükön. Mocsáry Antal Nógrád megye monográfiájában /MOCSÁRY 1826/ hasonlóan ír a Kőlyukakról: "Napkelet felé a' kősziklás hegyek' oldalában most is üregek és régi menedékhelyek találtatnak ..." Tehát régebben több üreg is volt a homokkőfalban. Jelenleg csak egy háromhelyiséges üreget ismerünk itt 20 x 9 m-es alapterülettel.

Az 1700-as évek "canonica visito"-i /anonim 1746-1767/ és az 1800-as évek espereskerületi jegyzőkönyvei /anonim 1807-1851/ elmarasztalóan szólnak Istenmezeje község korábbi templomáról, melynek szentélye homokkő-sziklába van vájva. /Csak 1854-ben szentelték fel a ma is használt kőből épült templomot./ A Szikla-templom kivésésének ideje ismeretlen, csak annyit tudunk, hogy 1732-ben már megvolt. "A templom Diocletian idejéből való barlang benyomását kelti. Inkább vadak istállója és latrok barlangja, sötét és nedves, a szentélyben százlábú férgek még mise közben is felmásznak az oltárra és a ruhákat piszkítják. Miután az országút mellett fekszik, megbotránkoztatást kelt." /anonim 1807-1857/. Ma már csak a sziklába faragott /kb. 6 x 6 m-es/ szentélyrész látható, az eléje csatlakozó építményt rég lebontották.

Hasonlóan hiányosak ismereteink a Mátraverebély határában található Szentkút Remete-barlangjainak kivésésének idejéről. "A barlangot 1757-ben egy Belák Antal nevű pap, aki remetének állt, két társával együtt vájta ki – vagy csak valószínűbben rendbehozta, kibővítette." /DAMÓ 1998/. A barlangegyüttes hét helyiségből áll és elrendezése hasonlít a jobban ismert tihanyi és nagymarosi Remete-barlangokéhoz, melyet a bizánci szellemű bazilita rend szerzetesei készítették a 900 és 1000 közötti években, majd a bencések vettek át. Bencés monostort a közeli Pásztón is alapítottak 1134-ben. Lehet, hogy a szentkúti Remete-barlangok egy-

idősek a tihanyi és nagymarosi üregekkel /?/.

Részletes leltárt találunk Eszterházy István cserépvári birtokáról /anonim 1783/, melyben kőbe faragott helyiségeket is felsorolnak: "Egy Kastélyt, kő majort sindelre, ... és egy kovácsi míhelt kőből kivágva, négy vagy ött kő vermeket, pincze házokat kőből kettőt, ... egy szilva aszalót kőből kivágva ..." A kővermek számát egy későbbi okirat /anonim 1840/ pontosítja: "12 kőben vágott, jó minőségű élet tárolására igen alkalmatos vermek." A riolittufába faragott üregek ma is megvannak a Cserépvár hegyének déli lejtőjén. A sorba rendezett 12 kőverem mindegyike 7 m mély, 4 m széles, lombikformájú üreg, felül deszkával takarható nyílással. A Kőistálló 20,4 m hosszú, 5,6 m széles, 3 m magas, benne 12 faragott ól és kémény is van. A barlanglakások 1-3 helyiségesek /ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998/.

Mocsáry Antal Nógrád megye monográfiájában /MOCSÁRY 1826/ ír a Diósjenő közelében levő Kámori-sziklahasadékról is. A vár "kő-falai nagyobb részint széljel omlottak, de a' föld alatt levő bolthajtásai még most is tsaknem egészen épen állnak, mellyeknek mélynek kell még most is lenniek, a' mi abból is kitetszik, hogy ha azokba kő hajítattik, az igen sokára ér feneket. Nem régiben ez előtt a' Jenei iskola-mester, Sztregovai János bocsájtkozott ezen bolthajtásokba, 's ezeket 25 ölnyi* mélységünek mondta, de bennek semmit sem talált ... A köznép azt állítja közbeszédben, hogy itten nagy kintsek vannak elrejtve, mellyeket valami idegen vének fognak felásni 's magokkal elvinni, setét éjjeli időben, de ez tsak a' köz nép véleménye." Más forrásból /VÉGH 1994/ ismert a legenda folytatása, mi szerint: "... réges-régen 11 szekérrel fuvarosok érkeztek Diósjenőre. Nem mondták meg, hogy miért jöttek. Szállást kaptak és hajnalban Kámor felé távoztak.

Vissza többé nem jöttek, de megrakott szekerekkel más úton tértek vissza az Alföldre. Valaki megleste őket, és látta, hogy a »Kámor lukából« ládákat cipeltek ki." A sziklahasadéknak jelenleg csak a bejárati zónája járható, mert omlás történt benne, de az aljzat résein bedobott kő most is sokáig pattog lefelé.

Pesthy Frigyes kéziratos helynévtárában /PESTHY 1865/ megemlíti a Kis-kői-bazaltbarlangot is. A Kis-kő "egy a Nagykőhöz hasonlító, de annál alacsonyabb, sziklatetejű hegy az erdőben. Sziklái közé egy nyílt szájú üreg van, monda szerint kincsrejtő. A népvélemény szerint ezen töröklak volt, s hogy lak lehetett az a mesterséges idomítás nyomainak rajta látszatából is kikövetkeztethető." A hegycsúcson 13. századi cseréptöredékeket találtam, tehát ez is megerősiti az előbbi utalást. A "kincsrejtő" barlangba 1909-1910 táján a Tarna-völgy birtokosa, báró Kemény Gejza vízszintes tárót vágatott. 4-5 hónapig dolgozott rajta három szilaspogonyi bányász: Varga István, Almágyi Lajos és Szabó József mire elkészültek a 9,4 m hosszú alagúttal /FRICS 1981, PRAKFALVI 1994/. A barlang jelenleg 30,2 m hosszúságban és 15,6 m mélységig ismert, de az alján a rengeteg törmelék további mélységeket takar.

A pilisszentkereszti Kakas-hegyen található Zsivány-barlangról először Koch Antal számolt be /KOCH 1871/, majd kb. ugyanazokat írta le Mousung Gyula is /MOUSUNG 1890/. A sziklahasadékra borult kőtömbök alkottak itt valamikor tekintélyes nagyságú barlangot. Jelenleg az andezitagglomerátumban lévő barlangból csak egy korong alakú, csekély mélységű /35 cm/ mélyedés ismert, oly erősen feltöltődött.

Bartalos Gyula 1890-ben Szendrey János és Kandra Kabos társaságában látogatta meg a Sály közelében levő Lélek-lyukat /BARTALOS 1891/. Kultikus céllal készített üregnek tartják, ta-

lán a Mithra-kultusz szolgálatában állt. Az üreg falán ismeretlen, 30 cm-es betükből álló szöveget fedeztek fel, amit ugyan lemásoltak, de még máig sem sikerült megfejteni. A folyosók falába mélyesztett fülkéket hamvvedrek tárolójának vélték. A helybéliek már arról beszéltek, hogy a "pesti urak" ládákba csomagolva nagy kincseket szállítottak innen titkos sötét éjjel Pestre /KOLACSKOVSZKY 1946/. A Lélek-lyuk három egymásra derékszögű /két vízszintes és egy függőleges/ folyosója összesen 58,6 m. 1977-ben egy útépítés során véletlenül belyukadtak az alsó szintre, így ma már nem föltétlen szükséges a 21 m-es függőleges ereszkedés.

Az 1870-es népszámlálás adatai szerint Magyarországon 14.596 pincelakás volt / a 2.991.277 lakás közül/. Ezek tekintélyes része kőbe faragott barlanglakás volt, Borsodban 45, Nógrádban 56, Hevesben 293-at írtak össze. Tibolddarócon egy 1839-es levéltári adat szerint /BAKÓ 1977/ még csak "hét pinczelyukban lakó házatlan zsellért" soroltak fel. Később igen felszaporodott a barlanglakások száma, 1946-ban már 215 drb-ot tartottak számon /KOLACSKOVSZKY 1946/. E faluban volt a legtöbb barlanglakás Magyarországon.

Herman Ottó, kit az utolsó magyar polihisztornak tartanak, 1900-ban és 1901-ben Kosztol Jenő társaságában járta be a Bükkalja településeit a népi építészet emlékeit kutatva és ott négy faluból /Andornak, Bogács, Noszvaj, Ostoros/ számos /25/ barlanglakást írt és rajzolt le /HERMAN 1901/. Az ostorosi "Vermespart rész látképe rendkívül érdekes és sajátságos, mintha valami keleti romvárosra tekintene az ember, de mégis derűs, mert az odvak eleje friss meszelésű." Noszvajról többek közt a következőket írta: "Az itteni barlanglakások három typuszt nyújtottak, úm: 1. egyszerűen a tufába gödörszerűen süllyesztett gádorral, 2. laposan fedett gádorral, és 3. zárt, részben léczes deszka gádorral, mely

házikó alakú, ... A kert alig 2 négyzetméternyi falazott tér, humusszal feltöltve, ahol egy kis zöldség terem." Bátky Zsigmond Szomolya falu barlanglakásait írta le /BÁTKY 1906/. Itt igen sok a barlanglakás, 172 kőlyukról van tudomásunk, ahol alkalmasint közel 1000-ren is laktak. 1913-ban a Vasárnapi Újság négy miskolci barlanglakás fényképét mutatta be a közel százból. Összességében több mint 400 barlanglakást említettek ezek a korai munkák.

1911-ben írta és rajzolta le Vitális István a szigligeti Explóziós-barlangot /VITÁLIS 1911/. "A dejk egyharmad magasságában érdekes jelenséget tapasztalni. Itt ugyanis a vízszintes oszlopokba elvált bazaltba kb. 1 m átmérőjű mély tölcsér nyomul, mely befelé trombitaszerűleg szűkül és végződik, sima falán a kisebb átmérőjű oszlopok poliéderikus metszete látható. Gáz vagy inkább vízgőz exhalációk kürtőjének tartom ezt a nyílást."

A pilisszentkereszti Kakas-hegyen levő Hideg-lyukról először Szűcs Gyula írt 1913-ban /SZŰCS 1913/. Állítólag ekkor még mély hasadékzsomboly volt, melybe egy bányász ereszkedett le 38 m mélységig és belőle karvastagságú jégcsapokat hozott fel. Azóta a barlang erősen feltöltődött. 1975-ben 2,5 m mély, 1996-ban már csak 1,2 m mély, 2 m széles berogyás jelzi az egykori mély aknát.

—— xxx ——

Eddigi ismereteink szerint a jelenlegi Magyarország területén a vulkánikus kőzetekben 1914-ig 11 természetes barlangot említettek, vagy írtak le a ma ismert 761 közül. A mesterséges üregek korai bemutatásának aránya már nagyobb, 427-et említettek a ma ismert 1220-ból. A legkorábbi írások /1600-1750/ többnyire latin nyelvűek, de van köztük néhány német is, aztán az 1800-as

évektől már jóformán csak magyar nyelvű írásokkal találkozunk mind a szakmabéliek, mind a jegyzőkönyvírók tollából.

Irodalomjegyzék

BAKÓ F./1977/: Bükki barlanglakások - Borsodi kismonográfiák 3. kötete, Herman Ottó Múzeum kiadványa, Miskolc, p. 1-136

BARTALOS Gy./1891/: Egervidéki kaptárkövek és barlangok - Archeológiai Értesítő, Budapest

BÁTKY Zs./1906/: Barlanglakások Borsod megyében - Néprajzi Értesítő VII. köt. Budapest,

BÉL M./1742/: Notitia Hungariae novea historico geographica... - Wiennae p. 119

DAMÓ J./1998/: Szentkúti remetebarlangok - a szerző magánkiadása, Eger, p. 1-20

ESZTERHÁS I./1996/: Forschung und Besprechung der ungarischen Vulkanhöhlen vom 16. Jahrhundrt - "Akten ALCADI '94" Wissenschaftliche Beihefte zur Zeitschrift ,Die Höhle, Nr. 49. Wien p. 29-33 és Jahresbericht der Höhlenforschergruppe Rhein-Main, Frankfurt a.M. /1994/ p. 27-30

ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN /1998/: A Bükkvidék nemkarsztos kőzeteinek mesterséges üregei - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p 216-264

ESZTERHÁS-GYURMAN /1995/: A Hegyhát és barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában Budapest p. 119-134

FRICS Gy./1981/: A bárnai Kiskő - Nógrád /máj. 21./, Salgótarján

HERMAN O./1901/: Barlanglakások a Bükkben - kézirat a Néprajzi Múzeumban 000182/4 sz. Budapest

KOCH A./1871/: A Szentendre-Visegrádi és a Pilis hegység földtani leírása - Magy. Kir. Földtani Intézet Évkönyve I. köt Pest p. 19

KOLACSKOVSZKY L./1946/: Adatok a Bükkhegység és környéke tereptani, történelmi, régészeti, népi és természetrajzi megismeréséhez - kézirat a Bükki Nemzeti Park adattárában, Eger p. 34-35

MOCSÁRY A./1826/: Nemes Nógrád Vármegyének Históriái, Geographiai és Statistikai Esmertetése - Petrozai Trottner Mátyás betűivel, Pest I. köt. 226-227, 257. és III. köt. 19. old.

MOUSUNG Gy./1890/: Kirándulás a Zsivány barlanghoz - Turisták Lapja II. évf. Budapest p. 298

PESTHY F./1865/: Helynévtár, Pogony - kézirat a Nógrád Megyei Levéltár Filmtárában, Salgótarján 145. tekercs

PRAKFALVI P./1994/: A "kincsrejtő" szilaspogonyi Kiskő - Polár Studió, Salgótarján p. 10

SZENTI T./1998/: A szentendrei Asztal-kő barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában Budapest p. 74-82

SZŰCS Gy./1913/: Pilisszentkereszt és környéke - Thália, Budapest p. 75

VÉGH J./1994/: Diósjenő - Nógrád megye települései, Mikszáth Kiadó, Horpács p. 46-48

VITÁLIS I./1911/: A balatonvidéki bazaltok - A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei I. köt. 1. rész II. fejezet Budapest p. 105-106

anonim /1746-1767/: Canonica visito - kézirat az Egri Érseki Egyházmegyei Levéltárban /canvis/, Eger

anonim /1783/: Összveírás Eszterházy István által épített cserépvári kastályáról, majorokról, avagy más egyebekről - kézirat a Heves Megyei Levéltár Érseki Gazdasági Levéltárában Eger 351 MM. 796

anonim /1807-1851/: A felsőhevesi esperesi kerület jegyzőkönyvei - kézirat az Egri Érseki Egyházmegyei Levéltárban Eger

anonim /1840/: Feljegyzések Tibolddarócról - kézirat a Borsod Megyei Levéltárban, Miskolc 1840/764. sz. irat

anonim /1870/: Népszámlálási adatok - Statisztikai Hivatal adattára Budapest

anonim /1872/: Heves megyei közigazgatási iratok - kézirat a Heves Megyei Levéltárban Eger 181/B

anonim /1913/: A Danyi-völgyi barlanglakások fényképei - Vasárnapi Újság, Budapest

DIE FRÜHGENANNTE HÖHLEN VON DEN VULKANISCHEN GESTEINEN IN UNGARN

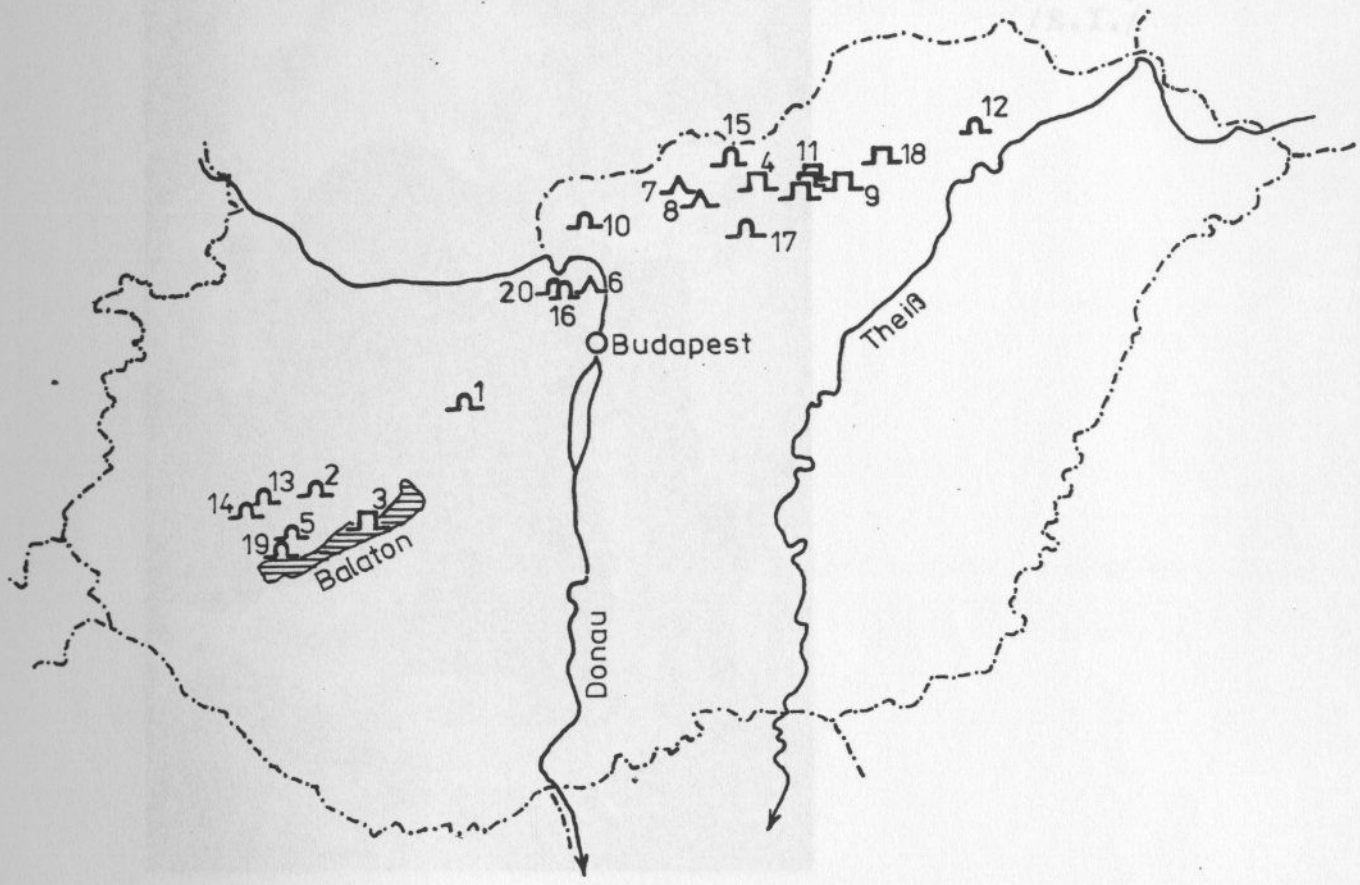

Zeichenerklärung:

- Natürliche Höhle
- Ausgedehnte, umgeformte Höhle
- Völliger künstlicher Raum

Name, Stelle und Jahr der erstemalen Nennung der Höhlen:

1	Löcherig Stein	/Lovasberény/	1295
2	Hölleloch	/Kapolcs/	1610
3	Mönchsunterkunfte	/Tihany/	1646
4	Felsenkirche	/Istenmezeje/	1732
5	Drachehöhle	/Tapolca/	1737
6	Katzeloch	/Szentendre/	1742
7	Steinlöcher	/Kishartyán/	1742
8	Einsiedlerhöhlen	/Mátraverebély/	1757
9	12 Steingruben	/Csrépváralja/	1783
10	Felsenspalte	/Diósjenő/	1826
11	Höhlenwohnungen	/Tibolddaróc/	1839
12	Bélahöhle	/Monok/	1846
13	Einsiedlerhöhle	/Zalaszántó/	1848
14	Wildmädchenloch	/Kisgörbő/	1864
15	Kis-kő-Höhle	/Szilaspogony/	1865
16	Räubehöhle	/Pilisszentkereszt/	1871
17	Csörgőloch	/Mátraszentimre/	1871
18	Geistloch	/Sály/	1891
19	Explosionische-Höhle	/Szigliget/	1911
20	Kalteloch	/Pilisszentkereszt/	1913

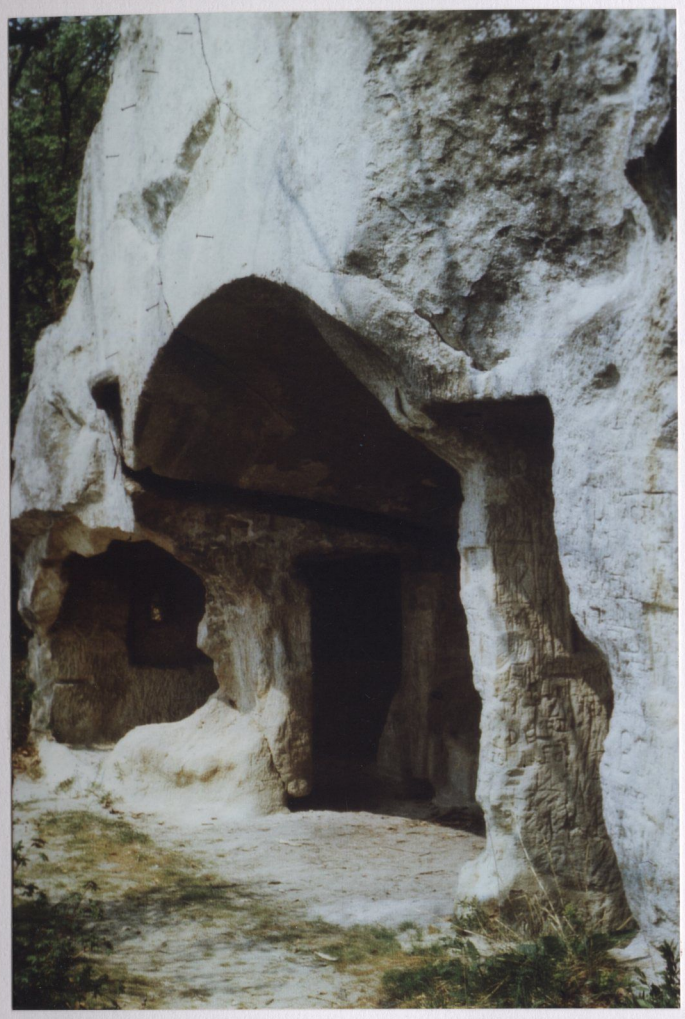

A szentkúti Remete-barlangok központi kápolnájának frontja 1988-ban /E.I./

A központi kápolna frontja a renoválás után 2001-ben /E.I./

A szentkúti Remete-barlangok egyik lakókamrájának bejárata, az ajtó felett a füstelvezető csatorna látszik /E.I./

A szentkúti Remete-barlangok egyik kuriózuma, az illemhely /E.I./

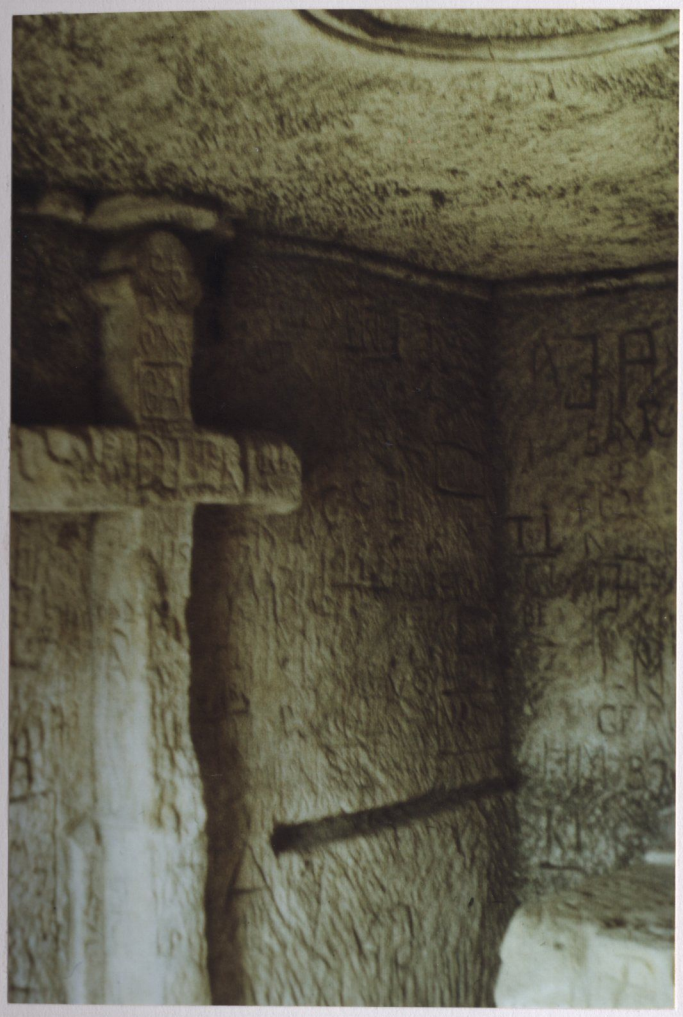

Faragott kereszt a szentkúti Remete-barlangok kisebbik kápolnájában /E.I./

Az istenmezejei Sziklakápolnában 1854-ig tartottak istentiszteleteket /E.I./

A kishartyáni Kő-lik-oldal homokkőfalának barlangja a már Bél Mátyás által is említett Kő-lyuk /E.I./

Kilátás a Kő-lyukból /E.I./

A kishartyáni Kő-lik-oldal homokkőfalának barlangja a már Bél Mátyás által is említett Kő-lyuk /E.I./

Kilátás a Kő-lyukból /E.I./

BARLANGKUTATÁSTÖRTÉNET

A kishartyáni Kő-lyuk bejárata /E.I./

Szívalakúra faragott fej a Kő-lyuk északnyugati fülkéjének ajtókeretén /E.I./

Ostorosi barlanglakások ábrázolása Herman Ottó kéziratban maradt naplójában 1900-ból

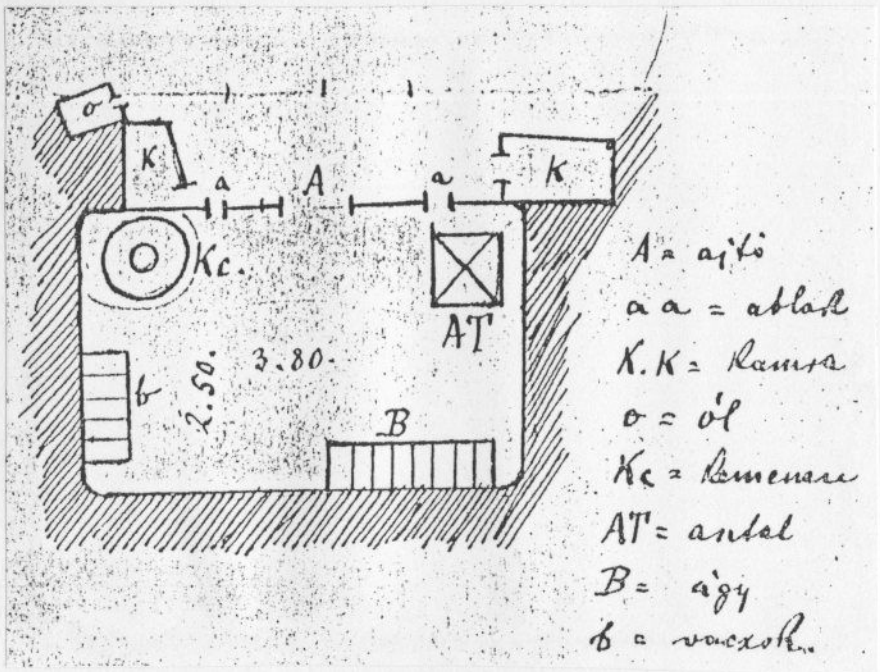

Egy ostorosi barlanglakás alaprajza Herman Ottó fent említett naplójában

Eszterhás István

A SZILVÁS-KŐ BARLANGJAINAK ÍZELTLÁBÚI /ARTHROPODA/

Szilvás-kő a Medves - Ajnácskői-hegység magyarországi részének második legmagasabb hegye 628,1 m-rel, közel a szlovák határhoz. Tetejét 50-60 m vastag bazalttakaró alkotja, az alatta levő homokos-kavicsos üledék két, összesen 3,5 - 4 m vastag szénréteget tartalmazott. A szenet 1890-1910 között kibányászták, majd a bánya 1917-ben beomlott, melynek következtében a felszínen levő bazalt is megsűllyedt. A sűllyedés egyenetlen volt, ezért hatalmas, barlangokat is létrehozó törésrendszer keletkezett a bazaltban. Keletkezésüket követően a nyílt törések mélysége egyes helyeken a 20 m-t is meghaladta. A tapasztalatok és számítások szerint az azóta eltelt 84 év alatt kb. 10 m-es volt a feltöltődés mértéke. Jelenleg a nyílt hasadékrendszer hozzávetőlegesen 600 m hosszú, átlagosan 5-6 m mély /a legmélyebb helyen 14 m/, a szélessége pedig 1 és 5 m között váltakozik. Máig 17 un. konzekvenciabarlangot sikerült a hasadékrendszerben találni 250 m-es összhosszúságban.

A barlangok klímájukat tekintve többnyire hűvösek, hidegek /0 és +10 °C közöttiek/, sőt egyesek jegesek. Páratartalmuk 95-99 %. A légáramlás alig észlelhető és nyáron kifelé tart. A radonsugárzás mértéke 1200-2000 Bq/m^3. A bejáratokat követően kb. 5-6 méterig kevés, derengő fény van, beljebb azonban már teljes a sötétség.

A Szilvás-kői konzekvenciabarlangok minden bizonnyal Magyarország legfiatalabb, 84 éves barlangjai. Ezért eleinte nem is igazán számoltunk élővilágának gazdagságával. Az első biológiai jellegű megfigyelések az 1980-as évek végéről, az 1990-es évek elejéről származnak. Már ekkor észleltük, hogy az

akkortájt ismert öt barlangban előfordulnak pókok. A barlangi keresztespókot /Meta menardi/ jellegzetes kokonjairól /petecsomóiról/ azonosítottuk is. Számítottunk arra, hogy ahol pókok vannak, ott bizonyára zsákmányállatai is előfordulnak, de ezeket akkor még nem észleltük. Aztán láttunk vörös gyapjaspilléket /Scoliopterix libatrix/ téli pihenőre vonulva a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék falán.

A biológiai megfigyelések fokozására az adta a lökést, hogy Szlovákiából hozzájutottunk az ottani kutatók egy magyarországi gyűjtőútjáról szóló jelentéshez, mely szerint Valerián Franc és Román Mlejnek 2000. július 6-án és 7-én többek közt a Szilvás-kői barlangokban rostálásos módszerrel több ízeltlábút gyűjtöttek, majd határoztak meg. Ezek közül pedig néhány ritkaságszámba menő, valódi barlangi faj is akadt, mint például a Leptinus testaceus vak barlangi bogár, vagy a Holoscotoleman jaqueti és a Kratochviliella bicapiata ritka barlangi pókszabásúak.

A gyűjtést sajt-csalétkes etilénglikolos rovarcsapdákkal végeztük. 2001. június 2-án hat csapdát tettünk le, ötöt különböző barlangokban, egyet pedig a nyílt hasadékban. A csapdákat egy hónap múlva, július 7-én szedtük fel. Bennük összesen 507 ízeltlábú egyedet találtunk, ezek csapdahelyenként részletezve:

1. a Szilvás-kői-barlang Előcsarnokában	4 drb.
2. a Sárkánytorok-barlang Keleti-ágában	115 "
3. a Salakos-barlang bejáratánál	143 "
4. a Kis-Szilvás-kői-hasadék kanyarulatánál	47 "
5. a Pók-lyuk kanyarulatánál	78 "
6. a nyílt hasadék déli deltájában	120 "
	507 drb.

A csapdák tartalmának szétválogatása után úgy tűnik, hogy ezek a befogott állatok 81 fajhoz tartoznak. Ha ehhez a fajszámhoz hozzáadjuk a már korábban megismert, ezektől eltérő 12 fajt, akkor 93 fajhoz tarozó ízeltlábút tudunk elkülöníteni a Szilvás-kői barlangokból és a hasdékrendszer élővilágából. Ez a fajszám egyenlőre még csak elkülönítés, ugyanis ezidáig pontosan meghatározni csak 37 fajt sikerült, a többi 56 féle állatot csupán nemzetségig, vagy családig volt ismeretem indentifikálni. Ezek determinálásához specialisták bevonása szükséges. Így lehet, hogy ez a közült fajszám valamelyest változik majd, ha a külső szakértők lesznek szívesek a meghatározásokban segíteni.

A hézagos meghatározások ellenére is kitűnik, hogy a Szilvás-kői barlangok élővilága az elvárhatónál jóval gazdagabb és a fajok között számos ritkaság, valamint valódi barlanglakó található. Más, többmillió éve keletkezett barlangok élővilága sem mondható lényegesen gazdagabbnak, sőt némelyik ezektől szegényebb is. Hogyan népesültek be ennyire 84 év alatt a Szilvás-kői barlangok? – Nyilván, sok faj került be a felszínről, de ezek nem valódi barlanglakók, ha nem tudnak kimenni, el is pusztulnak a barlangokban. Aztán vannak eredetileg a sziklarepedésekben, a talajban előforduló fajok, ezek már szívesen választják élettereüknek a barlangokat is. Közülük kerülnek ki a vak és fehér, vagy halvány /depigmentált/ élőlények, amelyek már valódi barlanglakóknak számítanak, a felszínen életképtelenek. A Szilvás-kői példa alapján fel kell tételeznünk, hogy a sziklarepedések és a talaj itt is és valószínűleg másütt is bővelkedik "barlangi élőlényekben", melyek egy-egy üreg, barlang keletkezésekor viszonylag gyorsan benépesítik a számukra új életteret. E feltételezést a bányajáratok élővilága is alátámasztani látszik. Álló- vagy folyóvíz a Szilvás-kői barlangokban nem lehetséges, ezért a ta-

lajvízben élő, azzal terjedő trolobiont és troglophil fajok nincsenek.

Tekintsünk át most néhány nagyszámú jellemző és ritka érdekes ízeltlábú fajt a Szilvás-kő barlangjaiból.

A százlábúak /Chilopoda/ közül egyetlen ritka, vak és fehér fajt sikerült befogni a Sárkánytorok-barlangban. Pontos meghatározása még hátra van, külső formajegyei alapján annyi látszik, hogy a karimás soklábúak családjába tartozik /Strongylosomidae sp./

Kicsinységük miatt is a legnagyobb számban /190 drb./ előforduló állatok az ugróvillások /Collembola/, különösen a Sárkánytorok- és a Salakos-barlangokban fogtunk be belőlük sokat, de a Pók-lyuk kivételével mindenütt kerültek a csapdákba. Az ugróvillások nem csak itt, de valamennyi barlangban közönségesek, barlanglakók, vagy barlangkedvelők és többnyire szerves törmelékkel táplálkoznak. A Szilvás-kői barlangokban leggyakoribbak a csökevényes villájú Onyhiurus-ok, az apró Folsomia-'k és a gömbugrólák /Arrhopalites pygmaeus/.

A bogarak /Coleoptera/ rendjéből 36 fajhoz tartozó 93 egyedet lehetett elkülöníteni. Legtöbb közülük az apró sárgásbarna pecebogár /Coleva spadicea/ volt. Ezek hazánk legtöbb barlangjában nagy számban fordulnak elő, a Nagy-Szilvás-kői barlangok mindegyikében találhatók. A 15 mm-es nagy avarholyva /Othius punctulatus/ hét egyede került csapdába a Sárkánytorok-barlangból és a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékból. Általában nem ritka más barlangokban sem. Nem igazi barlangi bogár, ragadozó életmódja miatt inkább csak táplálkozás végett keresik fel a barlangokat. Aztán elég sok különböző futóbogár /Caraboidea/ volt, közülük talán a gyászfutókat /Pterostichus/ érdemes kiemelni. Néhány fajuk már egészen jól alkalmazkodott a barlangokhoz. Valódi, vak barlangi

bogárnak tekinthető a sárga egérbogár /Leptinus testaceus/. Eredetileg talajlakó kisemlősök fészkében figyelték meg, de néhány példány már, inkább csak külföldi barlangokból is előkerült és íme most a Szilvás-kőn is.

A kétszárnyúak /Diptera/ közül 13 fajhoz tartozó nagyszámú /147 drb/ egyed került a csapdákba. A legtöbb, a szinte minden hazai barlangban és természetesen a Szilvás-kő valamennyi barlangjában is előforduló púposlégy /Megaselia sp./. Különösen sok /68 drb/ volt a Pók-lyukban. Aztán az árnyéklegyeknek /Sciaridea/ több faja is szép számban képviseltette magát, mint például a Sciara ofenkaulis. Ezek a szúnyogszerű legyek igen jól alkalmazkodtak a barlangi élettérhez, egész generációk már ki sem repülnek a barlangból, más barlangokban is gyakran előfordulnak.

A lepkék /Lepidoptera/ rendjéből két, barlangot kedvelő, azt pihenésre és áttelelésre használó fajt is megfigyeltünk, a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban a vörös gyapjaspillét /Scolipteryx libatrix/ és a Marcinek-barlangban a kutyabenge araszolót /Triphosa dubitata/. E fajok más, főként vulkanikus kőzetekben keletkezett barlangokban is elterjedtek.

A kaszáspókok /Phalangiidea/ főként a nyílt hasadékban voltak, de két fajuk a barlangokból is előkerült. Különösen említésre méltó a barlangi kaszáspók /Holoscotoleman jaqueti/ Pók-lyukban való jelenléte. E faj meglehetősen ritka, Magyarországon korábban csak a bükki Alabástrom-barlangból és a mátrai Csörgő-lyukból volt ismert.

A valódi pókok /Araneidea/ befogott 13 faja közül már a többség a barlangokból került ki. Általánosan elterjedt, minden Szilvás-kői barlangban is előfordul a barlangi keresztespók /Meta menardi/. A nagytestű /6-8 mm/, keresztbe csíkos lábú,

labdaszatyorhoz hasonló petezsákjaikat /kokonjaikat/ őrző állatokat könnyű felismerni. Igazi barlangi élőlény a vak, áttetsző testű, 1,5 - 2 mm-es barlangi vitorláspók /Porrhomma sp./ a Sárkánytorok-barlangból. A nyílt hasadékban lett ugyan befogva, de barlangi faj az igen ritka, hazánkban talán egyedülállónak számító üregi pók /Kratochviliella bicapiata/.

6 fajhoz tartozó 37 egyedet fogtunk be az atkák /Acariformes/ közül, négyet a Szilvás-kői barlangokban, egy faj három egyedét a nyílt hasadékban. A parányi, 0,3 - 1 mm-es állatokat sajnos csak családig sikerült meghatározni, egyrészt, mert nagyon aprók, másrészt pedig, mert specialistáknak is meglehetősen nehéz faladat a pontos determinálásuk. Ezek az állatok részben szabadon élnek a barlangokban, részben pedig más ízeltlábúak élősködői.

A Szilvás-kői barlangok /és hasadékrendszer/ eddig elkülönített 93 féle ízeltlábújának a meghatározása ugyan még hézagos, de azért a relativ teljesség kedvéért közlöm fauna-listájukat /a gyűjtők nevével, befogásuk módszerével, előkerülésük helyével és a befogott egyedek számával/.

A gyűjtők neve:

x = Eszterhás István, gyűjtötte: a legtöbb /81/ fajt 2001. jún. 2. és júl. 7. között, kivéve az alábbi számúakat:
56. = 1989. okt. 22.
78. = 1988 és 2001 között mindig
66. = 2001. aug. 11.

+ = Valerián Franc és Román Mlejnek gyűjtötte: 2000. július 6-7.

A befogás módszere:

c = csapdázással
e = egyelő befogással
r = rostálással
m = csak megfigyelés

A befogott ízeltlábúak helye és az alatta levő oszlopban a befogott egyedek száma:

1.= a Szivás-kői-barlang Előcsarnokában,

2.= a Sárkánytorok-barlang Keleti-ágában,

3.= a Salakos-barlang bejáratánál,

4.= a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék kanyarulatánál,

5.= a Pók-lyuk kanyarulatánál és

6.= a nyílt hasdék déli deltájában

F a u n a - l i s t a

	gyűjtő	módszer	a befogás helye 1.	2.	3.	4.	5.	6.
CHILOPODA - SZÁZLÁBÚAK								
1. Strongylosomidae sp. /karimás soklábú féle/	x	c		1				
COLLEMBOLA - UGRÓVILLÁSOK								
2. Onyhiurus sp. /tüskés ugróka féle/	x	c	1		11	2		2
3. Hypogastrura purpurascens /avarugróka/	x	c			4			
4. Folsomia sp. /ugróka féle/	x	c			43	1		16
5. Folsomia candida /ugróka/	x	c		6				
6. Pseudosinella sp. /ugróka féle/	x	c		5	20			
7. Tomocerus minor /kis lombugróka/	x	c		1				
8. Tomocerus plumbeus /ólomszinű lombugróka/	x	c		4				
9. Tomocerus longicornis /hosszucsápú lombugróka/	x	c				3	1	

	gyűjtő	módszer	a befogás helye 1.	2.	3.	4.	5.	6.
10. Arrhopalites pygmaeus /kis gömbugróka/	x	c		24				4
11. Sminthuridae sp. /bömbugróka féle/	x	c		23				18
ORTHOPTERA - EGYENESSZÁRNYÚAK								
12. Pholidoptera sp. /szöcske féle/	x	c						4
COLEOPTERA - BOGARAK								
13. Carabus glabratus /domború futrinka/	x	c						1
14. Carabinae sp. /futóbogár féle/	x	c						1
15. Agonum ruficorne /sárgalábú kisfutó/	x	c				1		1
16. Harpalinae sp. /futóbogár féle/	x	c				1		
17. Abax parallelepipedus /félbordás szélesfutó/	x	c						4
18. Pterostichus niger /komor gyászfutó/	x	c				1	3	4
19. Pterostichus oblongopunctatus /gödörkés gyászfutó/	x	c						3
20. Pterostichus sp. /gyászfutó féle/	x	c		1				
21. Silphidae sp. nympha /dögbogár féle lárvája/	x	c		1				
22. Silphidae sp. nympha /dögbogár féle lárvája/	x	c						1
23. Phosphuga atrata /bordás csigarabló/	x	c						3
24. Choleva spadicea /pecebogár/	x	c	2	21	8			
25. Leptinus testaceus /sárga egérbogár/	+	r						n
26. Ocypus olens /bűzös holyva/	x	c						1

	gyűjtő	módszer	a befogás helye 1.	2.	3.	4.	5.	6.
27. Ocypus sp. /holyva féle/	x	c				2		2
28. Qiedius sp. /holyva féle/	x	c					1	
29. Othius punctulatus /nagy avarholyva/	x	c	1		5		1	
30. Omalium sp. /holyva féle/	x	c					4	
31. Brycharis sp. /holyva féle/	x	c						2
32. Staphylinidae sp. /holyva féle/	x	c				1		
33. Coccinella septempunctata /hétpettyes katicabogár/	x	c				1		
34. Lyctus sp. /szíjácsbogár féle/	x	c			1			
35. Mycetaea subterrana /alombogár/	+	r						n
36. Alleculidae sp. /alkonyatbogár féle/	x	c			1			
37. Blaps lethifera /közönséges bűzbogár/	x	c						1
38. Dorcus parallelepipedus /kis szarvasbogár/	x	c						1
39. Scarabaeidae sp. /ganéjtúró féle/	x	c				1		
40. Cerambycinae sp. /cincér féle/	x	c						1
41. Dapsa deuticallis /avarbogár/	+	r						n
42. Chrysomelidae sp. nympha /levélbogár féle lárvája/	x	c						1
43. Coleoptera sp. /bogár féle/	x	c						1
44. Coleoptera sp. /bogár féle/	x	c			1			
45. Coleoptera sp. /bogár féle/	x	c						2

	gyűjtő	módszer	a befogás helye 1.	2.	3.	4.	5.	6.
46. Curculionidae sp. /ormányosbogár féle/	x	c				1		1
47. Curculionidae sp. /ormányosbogár féle/	x	c						1
48. Curcolionidae sp. /ormányosbogár féle/	x	c						1
HYMENOPTERA - HÁRTYÁSSZÁRNYÚAK								
49. Formica rufibarbis /nagy rabszolgahangya/	x	c						2
50. Platygaster sp. /törpefürkész féle/	x	c		1				
MECOPTERA - CSŐRÖS ROVAROK								
51. Panorpa germanica /német skorpiólégy/	x	c				1		
DIPTERA - KÉTSZÁRNYÚAK								
52. Limonia nubeculosa /iszapszúnyog/	x	c						1
53. Limnophila monopunctata /egypettyes iszapszúnyog/	x	c			1			
54. Limnophila punctata /közönséges iszapszúnyog/	x	c		1				
55. Culicoides sp. /törpeszúnyog féle/	x	c						1
56. Sciara ofenkaulis /árnyéklégy/	x	c	1		2	1		
57. Sciara cochleata /árnyéklégy/	x	c		2	1			
58. Sciara sp. /árnyéklégy féle/	x	c		3	5			1
59. Sciara sp. /árnyéklégy féle/	x	c						1
60. Magaselia sp. /púposlégy féle/	x	c		4	15	22	68	
61. Sphaerocera sp. /trágylégy féle/	x	c		2				

	gyűjtő	módszer	a befogás helye 1.	2.	3.	4.	5.	6.
62. Sphaerocera sp. /trágyalégy féle/	x	c			3			
63. Muscidae sp. /igazi légy féle/	x	c			3			
64. Muscidae sp. /igazi légy féle/	x	c						8
LEPIDOPTERA - LEPKÉK								
65. Scoliopteryx libatrix /vörös gyapjaspille/	x	m				n		
66. Triphosa dubitata /kutyabenge araszoló/	x	m	a Marcinek-barlangban					több
HETEROPTERA - POLOSKÁK								
67. Palomene prosina /zöld bogyómászó poloska/	x	c						1
PHALANGIIDEA - KASZÁSPÓKOK								
68. Holoscotoleman jaqueti /barlangi kaszáspók/	+	e				n		
69. Dieranolasoma scabrum /gyökérlakó kaszáspók/	+	e						n
70. Nemastoma lugurbe /ezüstfoltos kaszáspók/	+	e						n
71. Phalangiidae sp. /kaszáspók féle/	x	c			2	2		9
72. Phalangiidae sp. /kaszáspók féle/	x	c						1
73. Phalangiidae sp. /kaszáspók féle/	x	c						2
ARANEIDAE - PÓKOK								
74. Kratochviliella bicapiata /üregi pók/	+	e						n
75. Diplocephalus latifrons /nagy ikerfejű pók/	+	e						n

	gyűjtő	módszer	a befogás helye 1.	2.	3.	4.	5.	6.
76. Diplocephalus cristatus /hosszú ikerfejű pók/	+	e						n
77. Porrhomma sp. /barlangi vitorláspók féle/	x	c		1				
78. Meta menardi /barlangi keresztespók/	x	m	n	n	n	n	n	
79. Pardosa sp. /farkaspók féle/	x	c						1
80. Pardosa sp. /farkaspók féle/	x	c				1		
81. Alopecosa sp. /farkaspók féle/	x	c				1		
82. Araneida sp. /pók féle/	x	c			1			
83. Araneida sp. /pók féle/	x	c			1			
84. Araneidae sp. /pók féle/	x	c						1
85. Araneidae sp. /pók féle/	x	c						6
86. Araneidae sp. /pók féle/	x	c						1

ACARIFORMES - ATKÁK

87. Parasitus sp. /bogáratka féle/	x	c		6	8	1	4	
88. Parasitus sp. /bogáratka féle/	x	c		1				
89. Veigaia sp. /atka féle/	x	c		4	2		2	
90. Acari sp. /atka féle/	x	c		1				
91. Acari sp. /atka féle/	x	c		1	1			
92. Acari sp. /atka féle/	x	c						3
93. Oppiidae sp. /törpe páncélosatka féle/	x	c			6			

NÉHÁNY ÍZELTLÁBÚ (ARTHROPODA) A SZILVÁS-KŐI BARLANGOKBÓL

Rajzolta: Eszterhás István

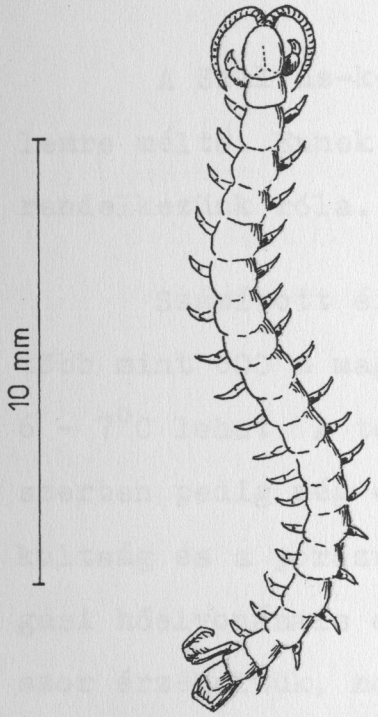

Strongylosomidae sp.

Egy fehér és vak soklábú a Sárkánytorok-barlangból

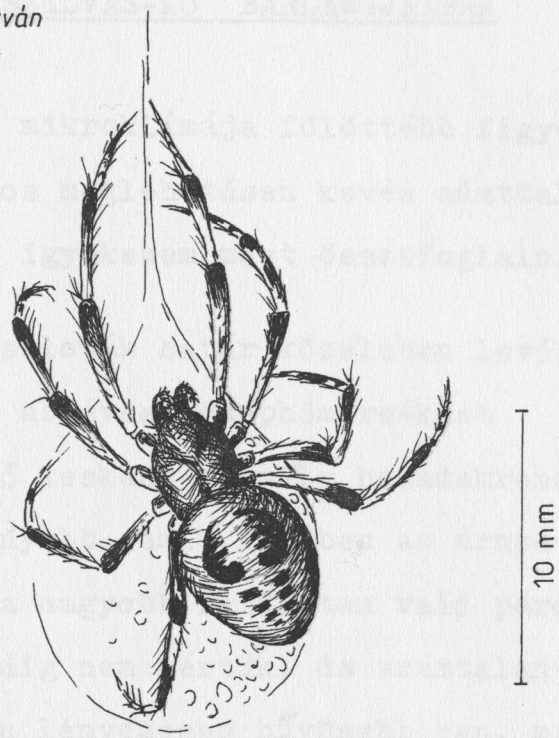

Meta menardi ♀

A barlangi keresztespók minden Szilvás-kői barlangban közönséges

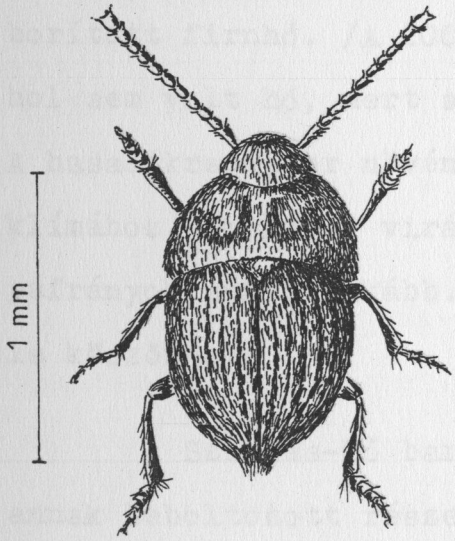

Leptinus testaceus

A Szilvás-kői barlangok apró vakbogara a sárga egérbogár

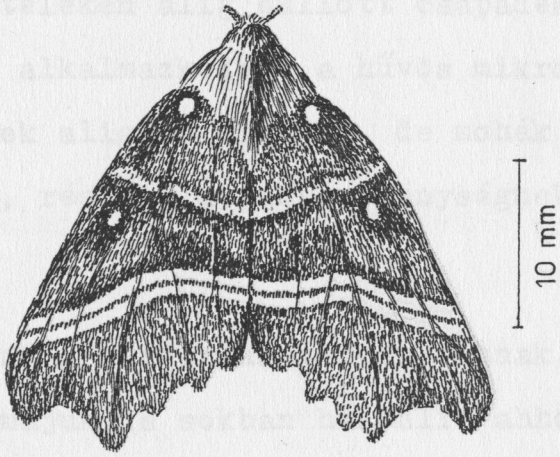

Scoliopteryx libatrix

A vörös csipkésbagoly pille szívesen telel át a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban

Eszterhás István

NÉHÁNY KLIMATOLÓGIAI MÉRÉS A SZILVÁS-KŐ BARLANGJAIBAN

A Szilvás-kő barlangjainak mikroklímája fölöttébb figyelemre méltó. Ennek ellenére, sajnos meglehetősen kevés adattal rendelkezünk róla. E kevés adatot igyekszem most összefoglalni.

Számított érték szerint a szlovák határ közelében levő, több mint 600 m magas Szilvás-kőn az éves középhőmérséklet 6 - 7°C lehet. A tetőrégióban levő keskeny és mély hasadékrendszerben pedig még ettől is alacsonyabb, amit részben az árnyékoltság és a porózus kőzetfalnak a nagyobb felületen való párolgási hőelvonásais okoz. Sajnos eddig nem mértük, de számtalanszor érzékeltük, hogy a hasadékban lényegesen hűvösebb van, mint a hegytetőn. Az is tapasztalat, hogy a nagyobb hóborítottságú, keményebb telek után a hasadékba került hó firnesedik és áprilismájusig sok helyen megmarad. A hasadékrendszernek a 10 m-nél mélyebb és 1 m-nél keskenyebb szakaszainak az alján pedig a legtöbb esetben egész éven keresztül megmarad a többnyire avarral borított firnhó. /A 2000. és a 2001. évben már május elejére sehol sem volt hó, mert a megelőző teleken alig hullott csapadék./ A hasadékrendszer növényvilága is alkalmazkodott a hűvös mikroklímához, amelyben virágos növények alig találhatók, de mohák és páfrányok annál inkább. Ez persze, részben a fényszegénységnek is köszönhető.

A Szilvás-kő barlangjai mind a törésrendszerben vannak, annak beboltozott részei, így klímájuk is sokban hasonlít ahhoz. A barlangok többnyire hűvösek, sőt jegesek. A kevés mért adat és inkább csak az érzékszervileg tapasztaltak alapján a Szilvás-kői barlangokat hőmérsékletük alapján négy csoportba oszthatjuk:

Jeges, vagy időszakosan jeges barlangok /nyáron kb. 0 - 5°C/:

Sárkánytorok-barlang,

Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék

Hideg barlangok /nyáron kb. 5 - 10°C/:

Jansen-barlang,

Szilvás-kői-barlang,

Marcinek-barlang,

Gyökér-barlang,

Salakos-barlang,

Julianna-barlang,

Hideg-lyuk,

Pók-lyuk

Az előterükhöz hasonló hőmérsékletű barlangok /nyáron kb. 10 - 15°C

Vabot-barlang,

Mohás-barlang,

Szluha-barlang,

Nyúl-barlang,

Gyökeres-barlang

Meleg barlangok /nyáron 15°C felett/:

Dornyay-barlang,

Málnás-barlang

A Sárkánytorok-barlang valódi sztatikus jégbarlang. A 12-éves megfigyelés szerint hét éven át a barlang déli ágában mindig volt firnhó, öt éven keresztül legalább 8-9 hónapig kitartott benne a jeges hó, csupán az utóbbi két évben fordult elő, hogy fél évnél kevesebb ideig tartott ez ki /mert kevés hó esett a télen/. A korábbi években néhányszor mértük hőmérsékletét a tavaszi, nyári és őszi hónapokban, általában 0 és +4 °C között volt és semmiféle légmozgást nem tapasztaltunk /ESZTERHÁS 1989, 1994, 1999/.

A Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék eljegesedése csak időszakos és fél évnél tovább nem tart, tehát nem tekinthető valódi jégbarlangnak. Többnyire április közepéig, május elejéig kérgezi jég a falait és van az alján firnhó /BUDA 2000/, de júliusi-augusztusi hőmérséklete is 5 °C körüli és kifelé áramlik belőle a levegő.

A 17. Vulkánszpeleológiai Tábor idején /2001. júl. 6-15./ és a Barlangkutatás Világnapjának itteni összejövetelén /2001. aug. 10-12./ végeztünk néhány hőmérsékletmérést öt Szilvás-kői barlangban. Ezek a következők:

hely / dátum:	hőmérséklet °C-ban		
	2001. 07. 9.	2001. 07. 14.	2001. 08. 11.
a felszínen	28,3	26,8	16,4
a Marcinek-barlangban	—	6,4	8,7*
a Dornyay-barlangban	—	17,7	16,4*
a Salakos-barlangban	—	5,9	—
a Hideg-lyukban	—	9,9	—
a Kis-Szilvás-kői-hasadékban	5,0	4,8	—

* = átlag

Feltűnő, hogy a Dornyay-barlang hőmérséklete hozzávetőleg 10 °C-kal magasabb, mint a vele azonos hasadékban, tőle 12 m-re levő Marcinek-barlagé. Ennek egyik oka bizonyára a légáramlásaik ellentétes iránya. A Marcinek-barlangból /mint általában/ kifelé tart a levegő, a Dornyay-barlangba pedig befelé. Ennek megfelelően a Marcinek-barlang falai nyirkosak, alja sáros, a Dornyay-barlang pedig száraz és poros.

A két barlang közti feltünő klimatikus különbségnek természetesen elkezdtük keresni az okát. Első nekifutásban részletes hőmérsékleti képet vettünk fel. Egyetlen személy a digitális hőmérő érzékelő szondáját egy léccel messzire tartva a teljes barlangszelvény 20-25 pontján mérte meg a hőmérsékletet. Majd ezekből hozzávetőlegesen meg lehetett szerkeszteni a barlangi légtér izotermáit. Minden mért szelvénynél természetes, hogy felül helyezkedik el a melegebb levegő és alul a hűvösebb. Az átlagosan 4 m magas szelvényen belüli legmelegebb és leghidegebb /legfelső és legalsó/ pont között 3,3 - 4,0 °C eltérés volt /lásd a szelvényrajzokon/. Az hogy a Dornyay-barlang szelvényének a felső részén magasabb a hőmérséklet /17,3 °C/, mint a külszínen /16,4 °C/, talán annak tudható be, nogy a mérés több napi kánikula után hirtelen jött hűvös, zivataros időszakban lett végezve és a barlang még megőrizhetett valamit a korábbi meleg időkből. További érdekesség ugyanezen barlangnál, hogy a szelvényt nagyjából középen megosztó kőtömbök felett előbb az átlagosnál sűrűbbek az izotermavonalak, majd kicsit magasabban jóval ritkábbak, mint az átlag.

A többi klimatikus elem eddigi vizsgálata még szerényebb mértékű. Részben, mert nem is gondoltunk rá, részben pedig a mérő eszközök is hiányoznak hozzá. Egy-egy adatot azonban a debreceni Dezső Zoltán méréseiből ismerünk és azokat itt közre is adjuk.

Páratartalom:

Dornyay-barlangban /2001. aug. 11./ 95 %

Légnyomás:

Dornyay-barlangban /2001. aug. 11./ 953 milibár

Sugárzás:

Salakos-barlangban /2001. aug. 12./ 2000 Bq/m^3

Marcinek-barlangban /2001. aug. 12./ 1200 Bq/m^3

A barlangban való légáramlást műszer hiányában szintén nem tudtuk még mérni, csupán füst segítségével az irányát és hozzávetőleges intenzitását észleltük.

A barlangok levegőjének gáztartalmát elemezni megint csak érdemes volna, mert néhány barlangnál időszakonként úgy tűnik, mintha kéntartalmú gázok is lennének. Amit meg is lehetne azzal magyarázni, hogy kb. 60-80 m-rel lejebb volt az a kénben gazdag széntelep, amelynek a kibányászása utáni omlás hozta létre a hasadékrendszert és a barlangokat.

I r o d a l o m j e g y z é k

BUDA L./2000/: "Villámcsapás" a földalatt - üzen a múlt - Nógrád Megyei Hírlap p. 2

ESZTERHÁS I./1989/: A Szilvás-kő bazaltbarlangjai - kézirat az Alba Regia Barlangkutató Csoport Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest

ESZTERHÁS I./1994/: Magyarország jégbarlangjai - Lychnis, Kapolcs p. 36-42

ESZTERHÁS I./1999/: The ice-caves of the temperate zone in basalt - The VIIth International Symposium for Pseudokarst in Arad-Macea-Moneasa p. 5

LÉGHŐMÉRSÉKLET

A MARCINEK-BARLANG ELŐCSARNOKÁBAN
a bejárattól 3 m-rel beljebbi keresztszelvényben
2001. AUG. 11-ÉN

A méréseket és az izotermák meghatározását Eszterhás István végezte.
A hőmérsékleti adatok +°C-ban vannak megadva.
A felszini hőmérséklet 16,4 °C. A légáramlás kifelé tart.

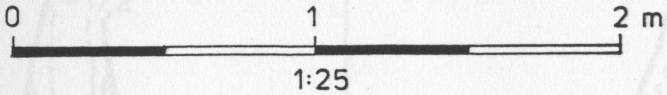

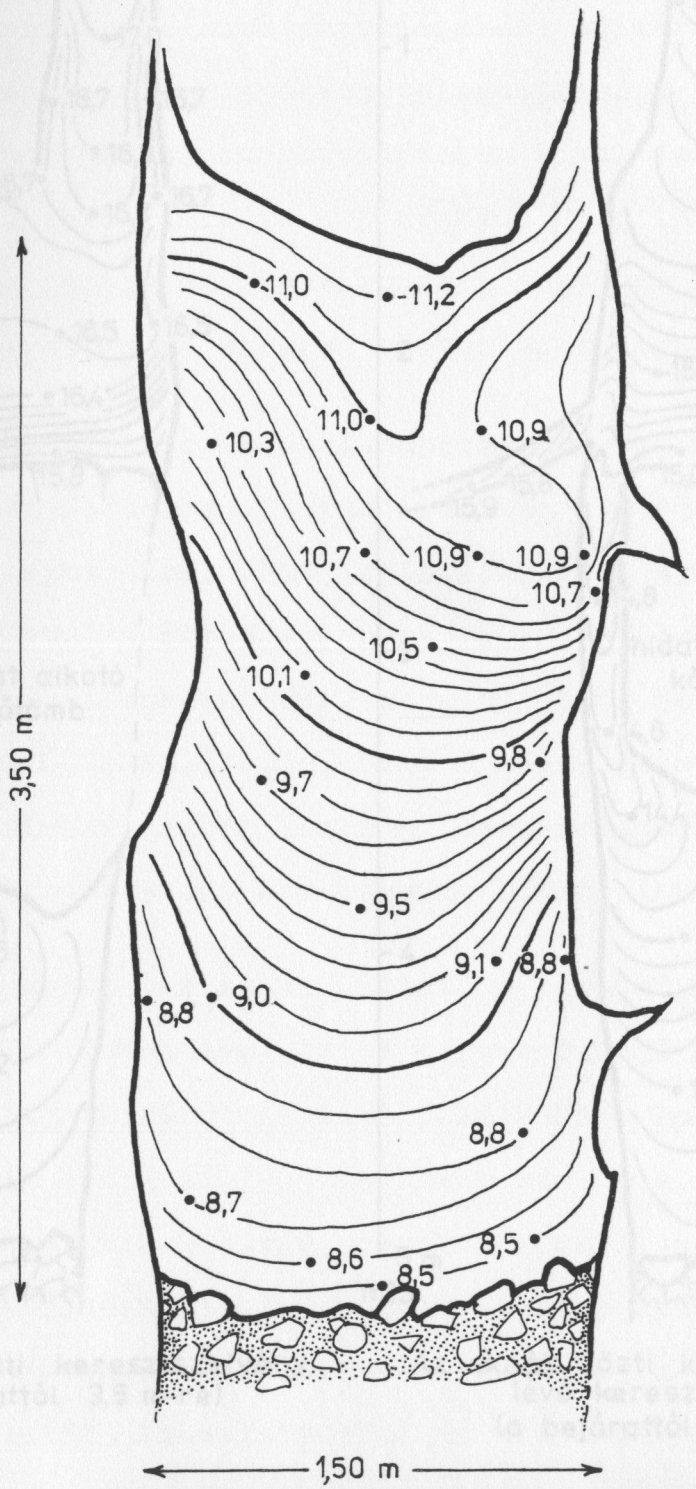

LÉGHŐMÉRSÉKLET

A DORNYAY-BARLANGBAN 2001. AUG. 11-ÉN

A méréseket és az izotermák meghatározását Eszterhás István végezte.
A hőmérsékleti adatok +°C-ban vannak megadva.
A felszíni hőmérséklet 16,4 °C. A légáramlás befelé tart.

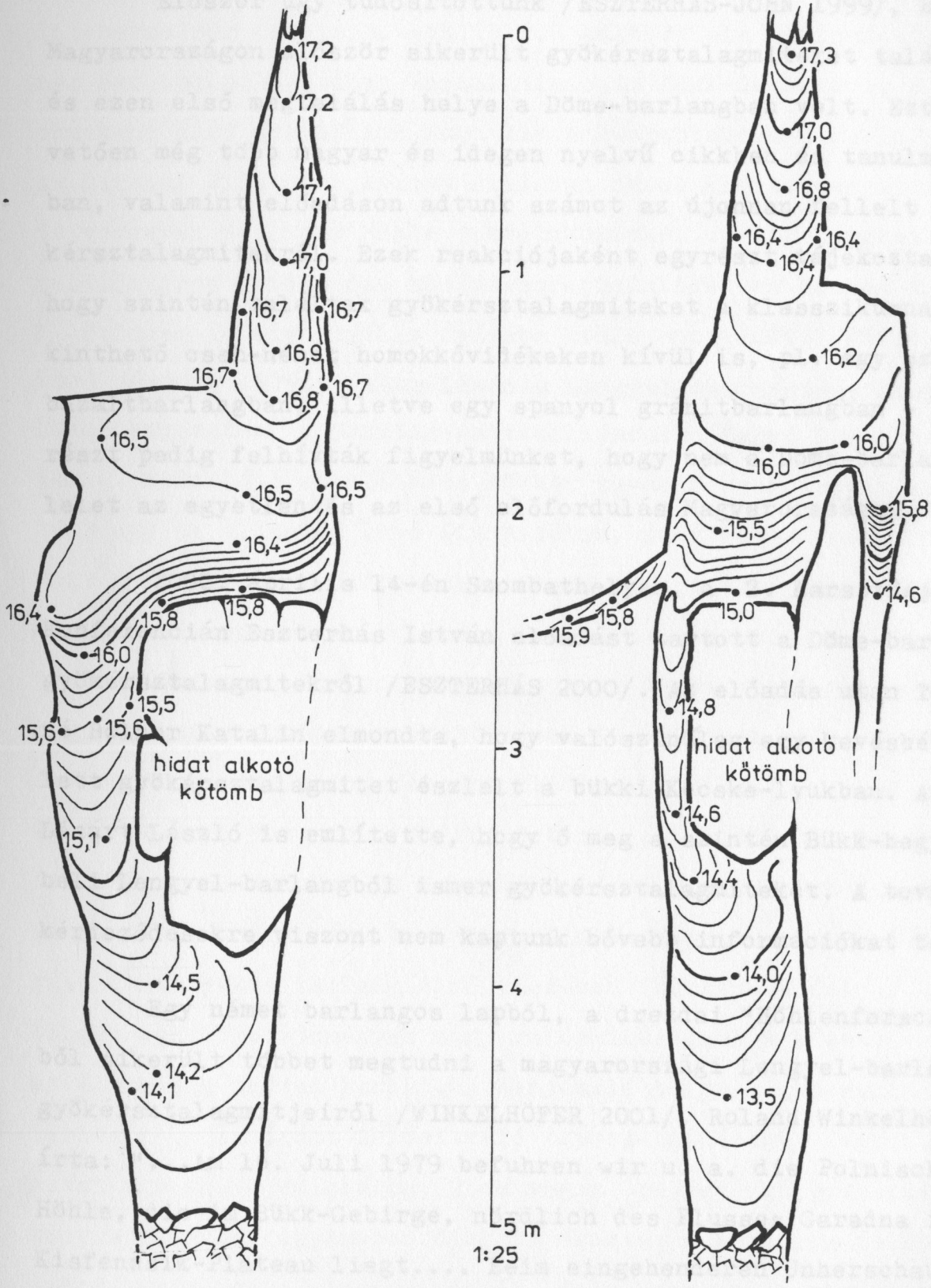

Az I. akna előtti keresztszelvény (a bejárattól 3,5 m-re)

Az aknák közti kötömb vonalában lévő keresztszelvény (a bejárattól 5,5 m-re)

Eszterhás István – John Szilárd

PUSZTULÁSNAK INDULTAK A DÖME-BARLANG GYÖKÉRSZTALAGMITJEI

Először úgy tudósítottunk /ESZTERHÁS-JOHN 1999/, hogy Magyarországon először sikerült gyökérsztalagmiteket találni, és ezen első megtalálás helye a Döme-barlangban volt. Ezt követően még több magyar és idegen nyelvű cikkben és tanulmányban, valamint előadáson adtunk számot az újonnan fellelt gyökérsztalagmitekről. Ezek reakciójaként egyrészt tájékoztattak, hogy szintén találtak gyökérsztalagmiteket a klasszikusnak tekinthető cseh-német homokkővidékeken kívül is, pl. egy szlovák bazaltbarlangban, illetve egy spanyol gránitbarlangban - másrészt pedig felhívták figyelmünket, hogy nem a Döme-barlangi lelet az egyetlen és az első előfordulás Magyarországon.

2000. április 14-én Szombathelyen, a 2. Karsztfejlődés Konferencián Eszterhás István előadást tartott a Döme-barlangi gyökérsztalagmitekről /ESZTERHÁS 2000/. Az előadás után Takácsné Bolner Katalin elmondta, hogy valószínűleg egy kevésbé fejlett gyökérsztalagmitet észlelt a bükki Kecske-lyukban. Aztán Lénárt László is említette, hogy ő meg a szintén Bükk-hegységbeli Lengyel-barlangból ismer gyökérsztalagmiteket. A további kérdeződésekre viszont nem kaptunk bővebb információkat tőlük.

Egy német barlangos lapból, a drezdai "Höhlenforscher"-ből sikerült többet megtudni a magyarországi Lengyel-barlang gyökérsztalagmitjeiről /WINKELHÖFER 2001/. Roland Winkelhöfer írta: "...Am 16. Juli 1979 befuhren wir u. a. die Polnische-Höhle, die im Bükk-Gebirge, nördlich des Flusses Garadna im Kisfennsik-Plateau liegt.... Beim eingehenderen Unherschauen haben wir erstmals innerhalb der Versinterungen ein feingliedrig-verzweigtes Bondesintergebilde als »versinterten Wurzel-

stalagmiten« identifiziert. Zu dieser Höhle im Kalkkarst hat uns damals Mitglied der ungarischen Höhlenforschergruppe »Marcel Loubens« , Miskolc, László Lénárt geführt. Auch er nahm die Interpretation dieser Sintergenese als Neuigkeit und mit viel Interesse zur Kenntnis, schließlich galt er als profundester Kenner der speläologischen Verhältnisse im Bükk-Gebirge... Beindruckend sind schließlich auch die schwarzbraunen Wurzeln, die in dichtem Filz oder feinem Filigran durch Klüfte und Sinter im vorderen Teil der Höhle »hereinkommen«.... Die biogenen Wurzelbildungen werden die höchstwahrscheinlich von Eichen durch Kluftfugen in die ständig feuchte Höhle entstandt." /Mi többek közt jártunk 1979. július 16-án a Lengyel-barlangban, amely a Bükk-hegységben, a Garadna-pataktól északra fekvő Kis-fennsíkon van... Érdeklődő szemlélődés közben egyszer csak megpillantottunk egy az aljzaton levő finomszálas, szerteágazó képződményt, amit kezdetleges gyökérsztalagmitnek határoztunk meg. Ebben a mészkőbarlangban minket Lénárt László kalaúzolt, aki a miskolci "Marcel Loubens" Barlangkutató Csoport tagja. Neki, mint a Bükk-hegység barlangjainak szakértőjének is újdonság volt ez az összefonódott képződmény, és érdeklődéssel hallgatta, majd elfogadta az erre vonatkozó tájékoztatást.... Végül mély benyomást tesznek a hasadékokat és cseppkőképződményeket átszövő, sötétbarna színű, sűrű nemezhez, vagy finom sodronyhoz hasonló gyökerek, amelyek a barlang első részében "bukkannak fel".... A biogén gyökérképződmények nagy valószínűséggel a kőzetréseken az állandóan nedves barlangba benyomuló tölgyek gyökereiből lettek."/. Az írást illusztráló /gyenge minőségű/ fénykép bemutat egy kb. 6 cm széles, 2 cm magas, pajzsalakú gyökérképződményt. Továbbá, ugyanezen cikk tájékoztat egy nemrég fellelt tudománytörténeti kiegészítésről, mely szerint az első hiteles gyökérsztalagmit-említés nem 1931-ből származik, mint eddig

tudtuk, hanem egy Merkel nevű szerző már 1826-ban említ bizonyos "schwammartigen Gebilden" - szivacsszerű képződményeket az Elbai-homokkőhegység Benno-barlangjából /MERKEL 1826/.

No, ezen bevezető, helyesbítő információk után térjünk át a Döme-barlang gyökérsztalagmitjeire. A korábbi részletező tanulmányainkban /ESZTERHÁS 2000, ESZTERHÁS-JOHN 2000/ már bemutattuk a barlang gyökérsztalagmitjeit és azok miliőjét. Ezek röviden: Két nagyobb /44 és 22 cm magas/ és egy kisebb /8 cm magas/ gyökérsztalagmitet regisztráltunk a barlang 11,5 m mélységű üledékszintjén, ezeken kívül még számos gyökérrojtot a 2 és 12 m mélységű részeken. A barlang befoglaló kőzete mészkő, a gyökérképződmények bázisnövénye a bejárati akna mellett álló két /vagy ezek közül valamelyik/ termetes molyhos tölgy. A barlangi légtér átlaghőmérséklete a képződmények mellett 10,5 °C körüli, a páratartalom kis híján 100 %. A képződményekre az előző /2000./ évben feltűnően gyéren csepegett a víz - 0,8 csepp/perc volt az átlagos vízkínálat. A csepegő víz gyengén lúgos kémhatású volt - átlagosan 7,3 pH. A gyökérképződményeken és azok közelében 11 fajhoz tartozó 740 ízeltlábút fogtunk be egy hónap alatt.

Ez évben /2001./ pedig szomorúan kellett tudomásul venni, hogy a nemrég felfedezett, jelentős méretű gyökérsztalagmitek a pusztulás állapotában vannak.

Már a 2000. évben észleltük, hogy a gyökérsztalagmiteken nincsenek üde, vöröses színű, fiatal hajszálgyökerek, csak sötétbarnák. Feltűnt az is, hogy a bejárati akna mellett levő tölgyfák már a nyár végére lehullatták leveleiket, mig a távolabbiak csak hónapokkal később, a szokásos időben.

2001. tavaszán már ki sem zöldelltek a barlang melletti tölgyek /bár az egyik fán még néhány levél megjelent/. A barlangban levő gyökérsztalagmitek friss hajszálgyökereket nem növesztettek, a képződmények feszessége megszűnt és méretükben is összetöppedtek. Hasonlítsuk össze a három különböző évben mért méretbeli adataikat:

		1999.	2000.	2001.	eltérés
A "Puli"	magassága	44 cm	46 cm	44 cm	-2 cm
	hosszúsága	35 "	36 "	30 "	-6 "
	szélessége	25 "	25 "	25 "	Ø "
A "Snauzer"	magassága	29 cm	28 cm	22 cm	-6 cm
	hosszúsága	52 "	61 "	62 "	+1 "
	szélessége	12 "	17 "	18 "	+1 "
A "Kiskutya"	magassága	10 cm	10 cm	8 cm	-2 cm
	hosszúsága	18 "	18 "	18 "	Ø "
	szélessége	8 "	8 "	11 "	+3 "

/Megjegyezendő, hogy a "Kiskutya" valamilyen figyelmetlenül végzett tevékenység közben már 2000. tavaszán leszakadt bázisgyökeréről./ Tehát, mindegyik képződmény alacsonyabb lett. A "Puli" keresztmetszete is csökkent, míg a másik két képződmény az összerogyás miatt kissé kiszélesedett. Mind a gyökérsztalagmitek, mind a sokfelé álácsüngő gyökérrojtok szálai kizárólag sötétbarnák és könnyen törnek, bár még a csöpögő víztől és a légtér páratartalmától nedvesek. Mindezekből az látszik, hogy már nem élő strukturák.

Ezek után felmerül a kérdés: mi okozhatta a fák és a hozzájuk tartozó gyökérképződmények pusztulását?

Egyenlőre még nem tudjuk.

Két dolog biztosan ártott a fáknak és gyökérképződményeiknek. Az egyik az, hogy a barlang feltárásának elején /1998-

1999/ több a kitöltődésben húzódó vékonyabb-vastagabb /a ceruza méretűtől a lapátnyél vastagságúig/ gyökér lett átvágva. A feltárók ez időben még nem is sejthették, hogy lejebb talán e gyökerek egyike fejlesztett gyökérsztalagmiteket. A másik az, hogy a barlangból kitermelt agyagos-kőzetlisztes üledéket a bejárat körül terítették szét úgy, hogy az a fák közvetlen környezetében is legalaább 30-40 cm vastag vízszigetelő takaról alkotott. De az, hogy néhány gyökér átvágása és a felszín részleges szigetelése a jól megtermett fák rövid időn belüli pusztulásához vezessen, nehéz elképzelni, de nem kizárt. Nem kizárt, mert a Szabad-hegy egész oldalában ezeken kívül alig-alig száradt el egy-két fa és e kiszáradáshoz az is hozzájárulhatott, hogy 1999-ben és 2000-ben kb. 200-200 mm-rel kevesebb csapadék hullott, mint az átlagos 700 mm. Aztán az is lehetséges, hogy valamilyen betegség /vírus, gomba, vagy valami más/ támadta meg a barlangközeli fákat, vagy a több károsító hatás összegződése vezetett a pusztuláshoz.

A Döme-barlangi gyökérsztalagmitek pusztulása sajnos visszafordíthatatlan. Most már csak azt tehetjük, hogy minél alaposabban figyeljük meg legalább a pusztulás fázisait. Továbbra is regisztráljuk a képződmények változásait és mérjük a környezeti faktorokat /hőmérsékletet, csepegésintenzitást, a csepegő vizek kémhatását stb./ és igyekszünk megfigyelni az élet egyéb jelenségeinek módosulását a barlangban.

A klímaadatok közül a korábbi években is mértük a hőmérsékletet a barlang Húsvét-termében, hozzávetőleg a 14 m-es mélységben. Ezt ez évben is folytattuk. A CO_2-tartalom és a légnyomás mérését 2001. év elején kezdtük meg, miután sikerült átbontani az üledékdugót a mélyszakasz felé és kiderült, hogy ott a levegő CO_2-tartalma többszöröse a megszokottnak. A CO_2-tartalmat

többnyire a Hermina-teremben, 28 m-es mélységben mértük, a légnyomást pedig a külszínen.

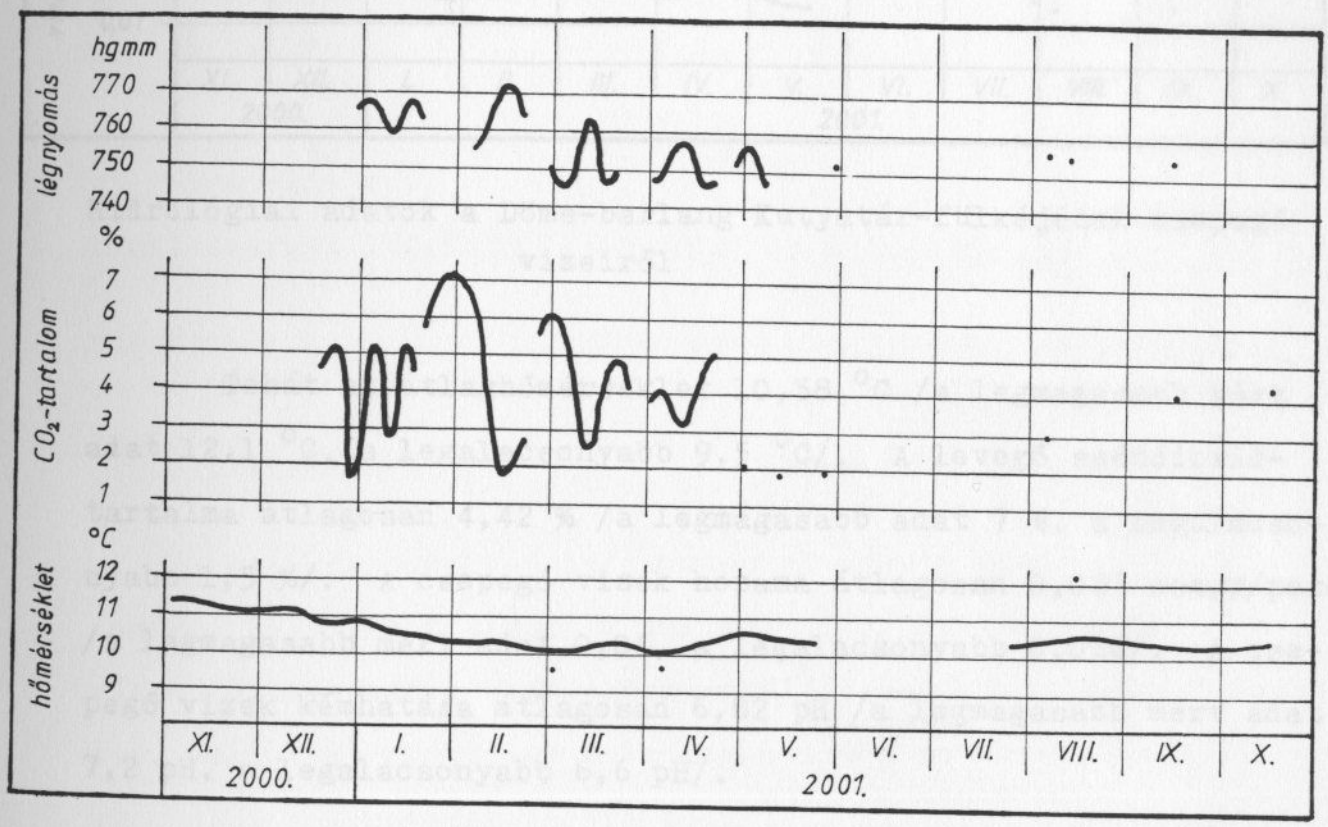

A Döme-barlangban mért klímatológiai adatok

Hidrológiai mérések közül csak a gyökérsztalagmitekre csepegő vizek hozamát és kémhatását mértük. Feltünő, hogy a vízkínálat igen csekély, néha egy óra is eltelik, mire egy csepp víz aláhull, másrészt e vizek kémhatása a korábbi kevésbé lúgosból kezd enyhén savassá válni. Ez utóbbi esetleg annak a következménye, hogy az üledékdugó mélyszakasz felé való megnyitása után /2000. dec. vége/ szabadon áramlik fel a széndioxiddús levegő, mely aztán képes savanyítani a vele érintkező vizeket.

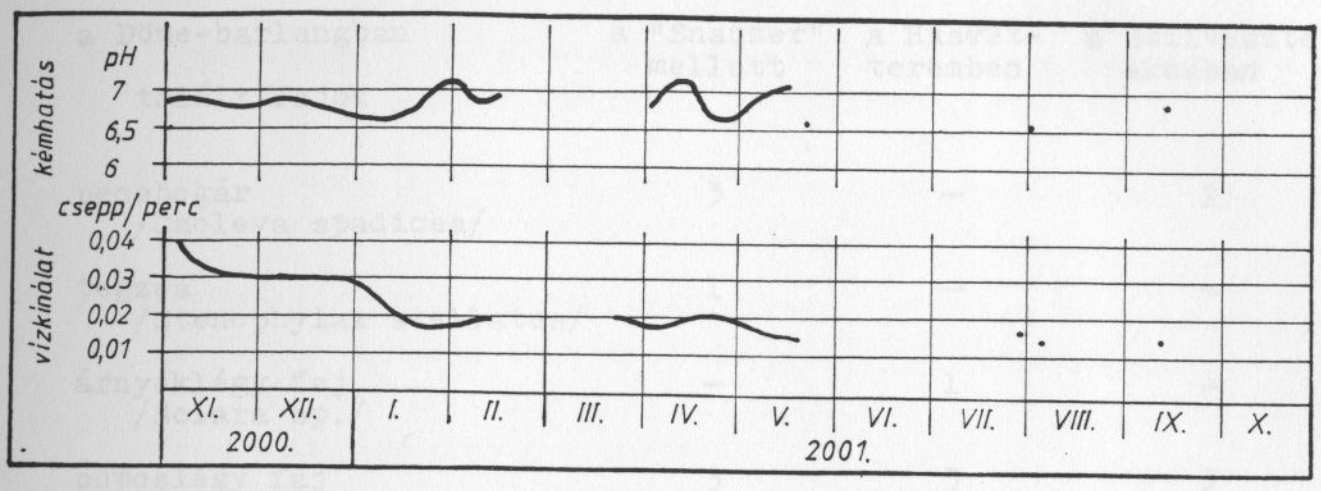

Hidrológiai adatok a Döme-barlang Kutyatár-fülkéjének csepegő vizeiről

Tehát az átlaghőmérséklet 10,58 °C /a legmagasabb mért adat 12,1 °C, a legalacsonyabb 9,5 °C/. A levegő széndioxid-tartalma átlagosan 4,42 % /a legmagasabb adat 7 %, a legalacsonyabb 1,5 %/. A csepegő vizek hozama átlagosan 0,027 csepp/perc /a legmagasabb mért adat 0,04, a legalacsonyabb 0,016/. A csepegő vizek kémhatása átlagosan 6,82 pH /a legmagasabb mért adat 7,2 pH, a legalacsonyabb 6,6 pH/.

2001-ben 10 fajhoz tartozó 54 drb ízeltlábút gyűjtöttünk be többnyire etilénglikolos, sajt-csalétkes capdákkal és néhányat egyelő módszerrel. Az állatokat Eszterhás István a következőképpen határozta meg:

a Döme-barlangban talált fajok	egyedszám a "Snauzer" mellett	egyedszám a Húsvét-teremben	egyedszám a Szilveszter-aknában
ugróvillás faj /Isotamidae sp./	–	–	29
bőrfutrinka /Carabus coriaceus/	–	1	–
gyászfutó faj /Pterostichus sp./	–	1	–

a Döme-barlangban talált fajok	egyedszám a "Snauzer" mellett	a Husvét-teremben	a Szilveszter-aknában
pecebogár /Choleva spadicea/	3	–	2
tegzes /Stenophylax stellatus/	1	–	–
árnyéklégy faj /Sciara sp./	–	1	–
púposlégy faj /Megaselia sp./	3	3	5
tüskésszárnyú légyfaj /Heleomyzadae sp./	–	–	2
fürkész faj /Ichneumonidae sp./	–	1	–
atka faj /Parasitidae sp./	–	–	2

Az előző években befogottakkal együtt eddig 21 fajhoz tartozó ízeltlábút sikerült megismerni a Döme-barlangból. Továbbá láttunk már a barlangban repülő denevért, ami azért érdekes, mert 1998 előtt nem volt még nyílása az üregnek a felszínre. Tehát a denevérek is "felfedezték" maguknak a barlangot. Aztán az egyik csapdából eltünt a csaléteknek beletett sajt, ami meg arra enged következtetni, hogy talán pele járt a barlangban.

Válogatott irodalom

ESZTERHÁS I./1998-99/: Wurzelstalagmiten auch in Ungarn - Janresbericht der Höhlenforschergruppe Rhein-Main, 20. évf. Frankfurt am Main p. 57-59

ESZTERHÁS I./2000/: Gyökérsztalagmitek egy magyarországi mészkőbarlangban - a Karsztfejlődés Konferencia anyaga, kiadta a BDF Természetföldrajzi Tanszéke, Szombathely p.257-272

ESZTERHÁS - JOHN /1999/: Gyökérsztalagmitek egy magyarországi barlangban - MKBT Tájékoztató /nov-dec./ Budapest p. 11-12

ESZTERHÁS - JOHN /2000/: Gyökérsztalagmitek vizsgálata a Dömebarlangban - a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában Budapest p. 152-174

MERKEL,C./1826/: Biela oder Beschreibung der westlichen sächsisch-böhmischen Schweiz - Bischofswerda

WINKELHÖFER, R./2001/:Wurzelstalagmiten in Höhlen Ungarns seit 1979, in Sachsen seit 1826 bekannt - Der Höhlenforscher, Mitteilungsblatt der Höhlenforschergruppe Dresden, 33. évf. 1. füzet, Dresden p. 16-19

GYÖKÉRSZTALAGMITEK

Elpusztult a gyökérsztalagmitek bázisfája /E.I./

A barlangból kihordott üledék a tölgyek körüli talajra kerültek /E.I./

GYÖKÉRSZTALAGMITEK

A "Puli" még tartja magát /E.I./

A "Snauzer" már összetöppedt /E.I./

Eszterhás István

NÉHÁNY ÚJABBAN FELLELT DENEVÉRSZIMBÓLUM

Az előző évkönyvünkben /ESZTERHÁS 2000/ már kisérletet tettem akkori ismereteim szerint a denevérszimbólumok rendszerezésére. Akkor 54 szimbólumot csoportosítottam különféle szempontok szerint. Azóta további 18 denevéres jelvényt, emblémát ismertem meg, felerészben magyar, olasz és egyéb barlangkutató csoportok jelképei közül, felerészben pedig a német Bundeswehr lokátoros egységeinek emblémáit /STEPANEK-FRIEDRICH 1998-99/.

A korábbi ismeretekhez képest újdonság volt, hogy nemcsak a barlangkutató és denevérvédő csoportosulások emblémáiban szerepelnek szimbólikus denevérek, hanem a hadsereg egységeinél is. No, persze ez is nyilvánvaló és természetes, csak ez esetben nem magukhoz az állatokhoz, vagy azok élőhelyéhez, a barlangokhoz való kapcsolatot fejezik ki, hanem a denevérek echolokációs képessége és az emberi radartechnika közti hasonlóságot.

Az újabban megismert denevérszimbólumok jellemzői statisztikusan csak kevésbé térnek el a már korábban ismertetettektől, vagyis többségük szimetrikus, valamivel kevesebb az aszimetrikus köztük, sematizáltságuk mértéke csak akkora, hogy még nehézség nélkül felismerhető az ábrázolt állat, nagyobbrészt sziulettszerűek stb. Formai újdonság, hogy van köztük két körből kialakitott /a 62. és a 68. számú/ és két egyenes vonalakkal határolt /a 65. és a 67. számú/ állatjelkép. Aztán feltűnt, hogy vannak dupla- vagy "villásfarkú" ábrázolások /57-es, 60-as/. Ilyenek az előző évben bemutatott kollekcióban is voltak, csak akkor még nem tűnt fel.

A mellékletben a már megkezdett sorszámozás folytatásával mutatom be a következő csoportosulások denevérjelképeit:

55. Aragonit Barlangkutató Csoport - Budapest /H/

56. Bakonyi Barlangkutató Egyesületek Szövetsége - Veszprém /H/

57. MKBT Tájékoztató - Budapest /H/

58. PTE Denevér Barlangjáró Csoport - Nyíregyháza /H/

59. Benedek Endre Bgkut. és Termvéd. Egyesület - Dorog /H/

60. Mecseki Karsztkutató Csoport - Pécs /H/

61. Olasz Barlangkutató Szövetség - Róma /I/

62. Phantom/F-4F Vadászkötelék - Wittmund /D/

63. 320-as Híradóezred - Roteburg/Wümme /D/

64. Delta 3. Tengerészeti Repülőezred - Frankenburg /D/

65. C.A.I. Etna Barlangkutató Csoport - Catania /I/

66. Seppenhofer Karsztkutató Központ - Gorizia /I/

67. Megváltoztatott Karsztok Konferencia - Blansko /CZ/

68. 24-es Légelhárító Rakétacsoport - Oldenburg /D/

69. 50-es Páncélos Felderítőszázad - Sontra /D/

70. Portugál Barlangkutató Szövetség - Lisboa /P/

71. 642-es Vadászzászlóalj - Baumholder /D/

72. 23-as Radarvezérlő Törzs - Lauda-Königshafen /D/

/72/ 233-as Technikai Különítmény - Obernhausen/Wasserkuppe /D/

I r o d a l o m

ESZTERHÁS I./2000/: A denevérek mint címerállatok - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 183-198

ESZTERHÁS I./2001/: Bats in the heraldry - poszter a Vulkánszpeleológiai Kollektíva tulajdonában, Isztimér

FENTON, M.B./1992/: Bats - XVI - Facts on File Inc. New York

LABES - MESSAL /1989/: Fledermaus als Symbol eines militärischen Blutspendedienstes - Nyctalus /N.F./, 3 /1/, Berlin p 59-60

STEPANEK - FRIEDRICH /1998-99/: Fledermausdarstellung auf internen Verbandsabzeichen der Bundeswehr - Jahresbericht der Höhlenforschergruppe Rhein-Main, Frankfurt a.M. p. 74-76

TUPINER, D./1986/: La chauve-souris dans l'heraldique et la symbolique - Le Rhinolphe, 2, Museum d'Historie Naturale, Genève p. 28-43

DENEVÉRJELKÉPEK

55

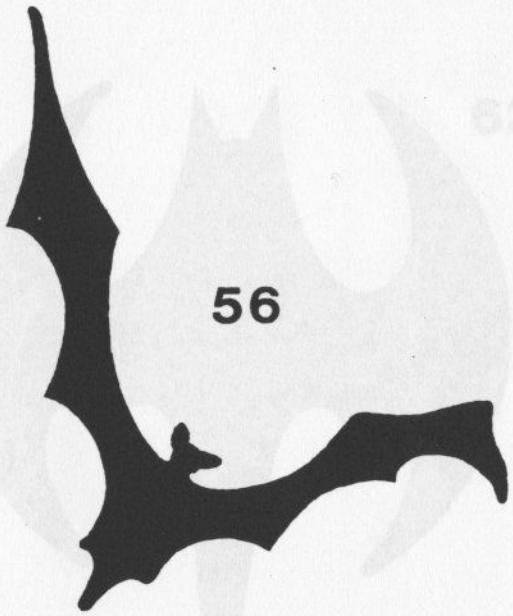

56

57

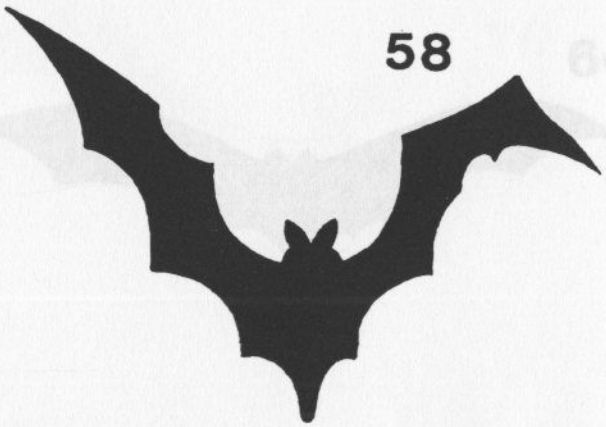

58

59

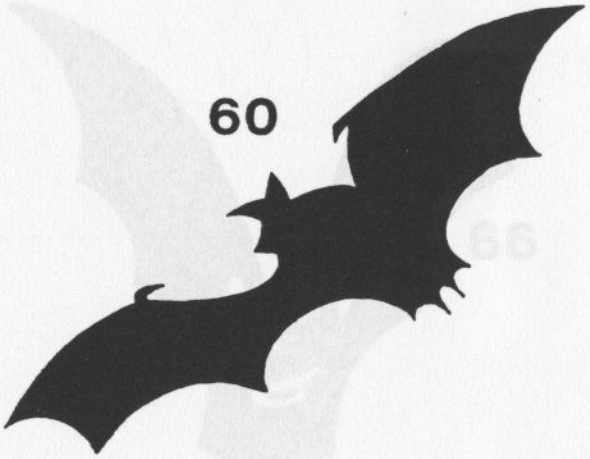

60

DENEVÉRJELKÉPEK

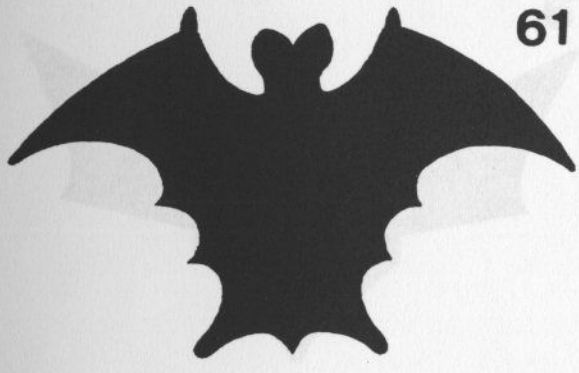
61

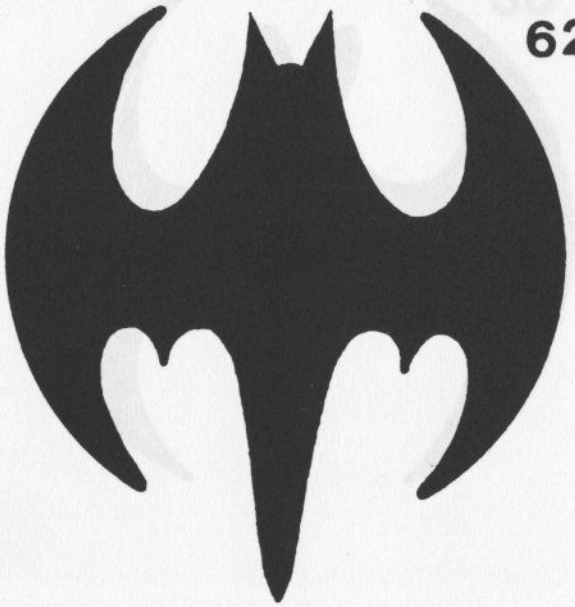
62

63

64

65

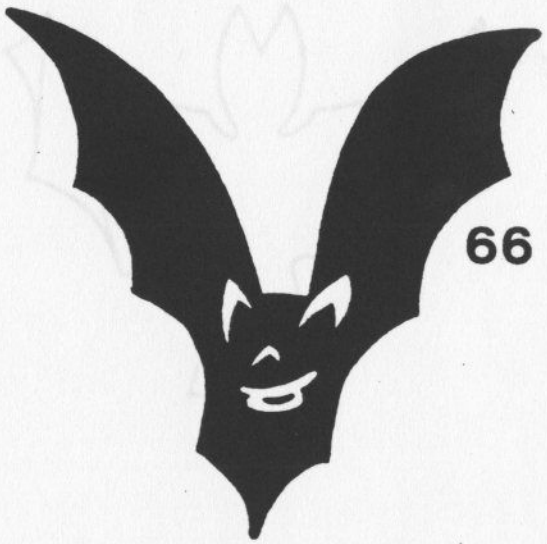
66

DENEVÉRJELKÉPEK

67

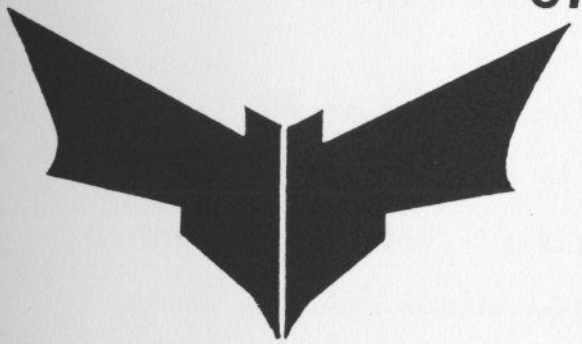

68

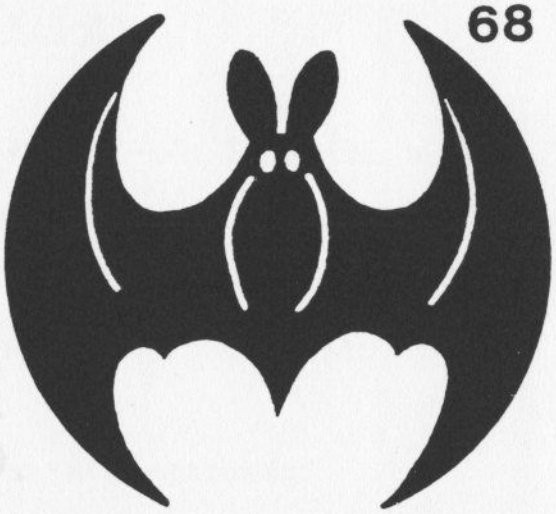

69

70

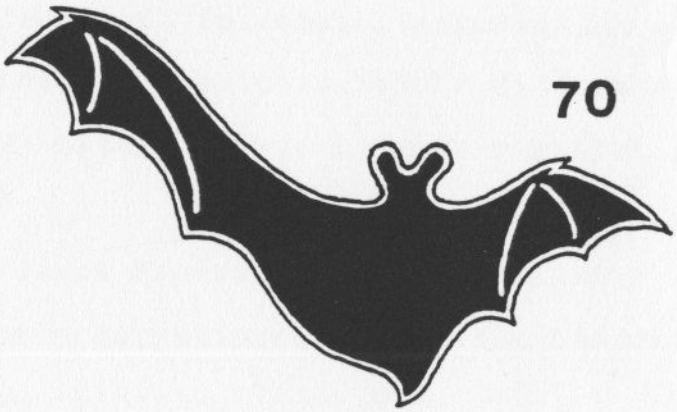

71

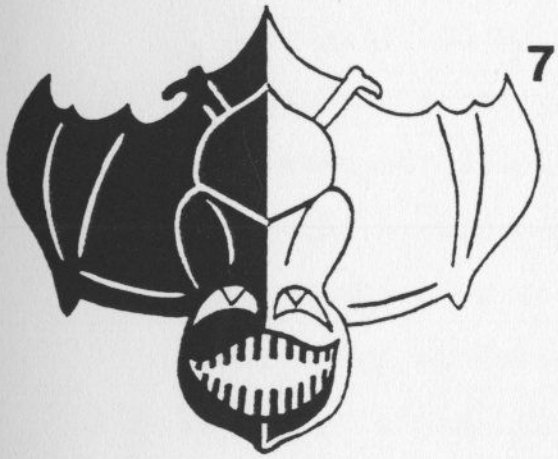

72

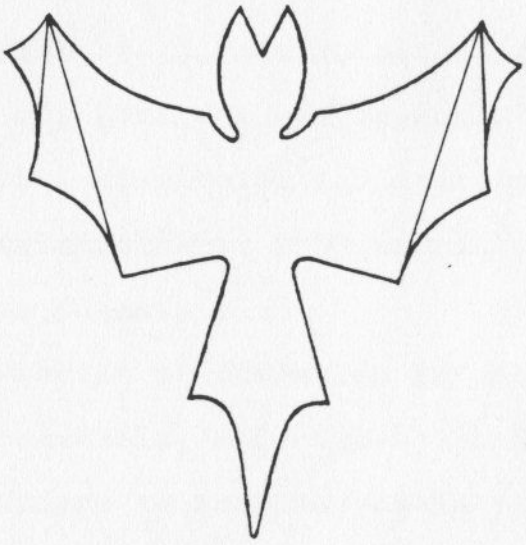

5.

DOKUMENTÁCIÓS MUNKÁK

Eszterhás István

KATASZTEREZÉS A SZILVÁS-KŐN

Konzekvenciabarlangok a Szilvás-kőn 1917 óta vannak, de ismertté csak később váltak. Nemrég került elő egy levéltöredék /PRAKFALVI 2000/, amely pontosítja a Szilvás-kő hasadékrendszerének /és barlangjainak/ keletkezését:

"Salgótarján, 1917. V. 2..*

Tekintetes Bányaigazgatóság!

A IV. sz. Gusztávtárói széntelep azon részének leművelése folytán, mely a szomszédos birtokos, Marcinek András területe alatt fekszik, nagy szakadásokat idézett elő.

Mérnökségünk által készített felvételek megmutatják a részben beszakadozott területet, valamint a bazalt kitörés mentén keletkezett, mintegy 600 méter hosszú, 1-2 méter széles szakadási sávot.

Folyó hó 23-án Gerő János üzemvezető úrral, valamint a földtulajdonossal kiszálltam a helyszínre, hogy ott a tényekről meggyőződjem.

A beszakadozott, süppedékes terület kisebb kártalanítással, 250 koronával meg volna fizethető, ellenben a beszakadt sáv mikénti rendezése nehezebb kérdés.

Az egész 600 m, 1-2 m széles, 2-10, sőt 20 méter mélységű, oly annyira veszélyes, hogy még közelébe sem tanácsos menni. Marcinek ezen sáv által lehatárolt, körülbelül 2,5 hold területnek, valamint a süppedéknek kártalanításáért 2000 koronát kér. Ajánlottam neki 1500 koronát, nem fogadta el.

Minthogy az ősszel szóba került a kőtermelés intenzívebb művelése, így a nagy Szilváskő megvétele, mely ugyancsak Marcineké, így a mérnökséggel egy bizonyos résznek megvétele céljából

* A napok száma nem teljesen látszik, valószínűleg huszonharmadika utáni napot jelöl.

a térképen jelölt 6 kath. hold 1325 négyszögöl területet méret-
tem fel, melybe beleesik Szilváskő egész terjedelme.

A fentebb említett szakadások ezen 6 holdnyi területen
belül vannak, így esetleges vételnél erre eső kártalanítást nem
kell fizetnünk.

Marcinek a 6 holdnyi területért 10.000 koronát kér.

Ma tárgyaltunk a bazalt termelését ..."**

Hosszú ideig csak a hasadékról voltak tudósítások, a bar-
langokat nem említve. DORNYAY Béla 1929-ben megjelent könyvében
írta: ..."a régi szénbányák leszakadása miatt pedig hatalmas,
néhol több emelet mélységű repedések vannak, melyek a Szilváskő
tetején való járkálást életveszélyessé teszik."

Ozoray György barlanggenetikai tanulmányában a Szivás-kői
példát is szóba hozza. A magyar változatban rövidebben /OZORAY
1960-a/: "Feltételezhető néhány bazalthasadékról, hogy a fekvő
mészkő üregek beomlása hozta létre. Sajnos perdöntő vizsgálatok
még hiányoznak. Ezt az esetet mintázza a Szilváskő /Zagyvaróna/
bazalttakarója, hol a bazalt alatti alsómiocén kőszenet kibányász-
ták és a beomlasztott bánya átöröklődött a felszíni bazaltra, a
benne keletkezett mély repedésekbe be lehet ereszkedni." – majd
valamivel részletesebben az angol nyelvű változatban /OZORAY
1960-b/: " It may be assumed of some basalt fissures that they
have been brought about by the collapse of cavitates in the under-
lying limestone. Unfortunately, decisive investigations are
lacking as yet. However, the mechanism of the process is made
clear by a case provoked by human activity. After the exploita-
tion of the lower Miocene coal beds below the basalt cover of
the Szilváskő /village of Zagyvaróna, Nógrád County/ the unter-
ground workings were made to collapse. The rigid basalt copied

** A levél további része hiányzik.

the collapse of its bedrock by block faulting. If considering the small subsequent sliding as well as the possibilities of water intake and migration, the type of the fissure cave formed by karst collapse emerges before our eyes. This kind of cave is distinguished from the already mentioned atectonic fissure caves by the connection to the underlying karst cave system. By collapse, dome effect, effects of leaching, karst cavities may extend upwards into various kinds of cavering rock, in Hungary mainly into semi-karstic marl."

Először 1988-ban lett két barlang megemlítve: a Szilvás-kői-barlang és a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék /ESZTERHÁS 1988/. Aztán a Vulkánszpeleológiai Kollektíva V. Bazalttábora után, az előbbi kettőt is beleszámítva összesen öt barlangról készült leírás és térkép – újabbak: a Vabot-barlang, a Jansen-barlang és a Sárkánytorok-barlang /ESZTERHÁS 1989, 1991/. Majd hosszabb szünet következett a feltárásokat, megismeréseket illetően. 2000-ben vett újabb lendületet a salgótarjáni Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Club jóvoltából a barlangok feltárása és megismerése /BUDA 2000-b, BUDA-ESZTERHÁS 2000, ESZTERHÁS 2000/. A 2000. évben hat újabb barlangot sikerült megismerni, úgymint: a Gyökér-barlangot, a Salakos-barlangot, a Julianna-barlangot, a Gyökeres-barlangot és a Pók-lyukat. Így a 2000. év végére már 11 barlang /192,40 m összhosszúságban/ vált ismertté a Szilvás-kőn.

A 2001. évben pedig további hat barlang lett regisztrálva és kiegészítőleg a Szilvás-kő-hegycsoport valamennyi /17 drb./ ismert barlangjáról elkészültek a térképek /ESZTERHÁS 2001/.

Ez év márciusának közepén sikerült ráakadni a Mohás-barlagra. A barlang a Nagy-Szilvás-kő északi részén van, közel a Szilvás-kői- és Jansen-barlangokhoz, de nem a látható törésrendszerben, hanem attól 10-15 m-rel távolabb, az északnyugat felőli

enyhe lejtőn. Végül is ez a barlang is egy melléktörésben helyezkedik el, csak ez a felszínen alig látható. Egy tölgyfa tövében a támasztó gyökerektől megosztva lefelé szájadzik az 1 x 1,70 m széles, 80 cm mély Bejárati-akna, melyet sűrű moha borít. Ebből dél felé indul az egyetlen 4,50 m hosszú, csak kúszva járható folyosó. Falait nagyobbrészt törmelékes, salakos bazalt alkotja, csak a nyugati fal egy része egybefüggő, nem törmelékdarabokból áll. Aljzatát laza földes törmelék alkotja, mennyezete szintén törmelékes, salakos bazalt, melyet többnyire csak a sűrű gyökérzet tart össze. Az alácsüngő gyökérrojtok egész függönyt képeznek. A kúszójárat 80 cm magas és 45 cm széles, végpontjában azonban kiöblösödik és egy járhatatlanul szűk hasadék indul belőle déli irányba, meredeken lefelé. Helyi jelentőségű kis konzekvenciabarlang, melynek állékonysága is meglehetősen gyenge.

A 17. Vulkánszpeleológiai Tábor idején, 2001. július 13-án /pénteken!/ ereszkedtünk le a Nagy-Szilvás-kő központi hasadékrendszerének nyugati ágában a legdélibb, végső szakaszba, hogy térképet készítsünk az előző évben már megtalált Gyökér-barlangról. A Gyökér-barlang felmérését elvégezve jobban szétnéztünk ebben a kőtömbbel elzárt, minössze 12 m hosszú, 1,50 - 2 m széles, 4-5 m mély hasadékszakaszban. És mit ad Isten? – további három új barlangot, a Marcinek-, a Dornyay- és a Szluha-barlangokat találtuk e szakaszban /BUDA 2001-b/.

A Marcinek-barlang a hasadékszakasz északi végében, a Nyugati-hasadékot megosztó kőtömb alatt nyílik. Marcinek András, egykori /1917-beli/ területgazdára utalva adtuk a nevét. 2,60 m magas, 45 cm széles bejáratán lejtősen haladva jutunk az Előcsarnokba. Ez a barlang legtágasabb része. Hossza 5,20 m, szélessége 1,50 m, magassága 3,50 m. Falait szálbanálló bazalt, mennyezetét beszorult kőtömbök alkotják, alja sáros törmelékből van. Az Elő-

csarnok végén, a bal oldalon 1,60 m magasan egy átbújó vezet a Belső-terembe. Ez 4,00 m hosszú, átlagosan 1,80 m széles, 1,80 m magas, kőtörmelékes aljú rész. Belőle több elszűkülő, de valószínűleg bontható elágazás indul. A barlang teljes hossza 11,50 m, teljes vertikális kiterjedése 4,20 m. A barlang hőmérséklete hasonlóan hűvös, 6,4 - 8,5 °C, mint a legtöbb Szilvás-kői barlagé. Amit itt azért tartunk fontosnak megjegyezni, mert a tőle 12 m-re levő Dornyay-barlangban a léghőmérséklet nagyjából 10 °C-al magasabb /16,5 - 17,4 °C/. Egy repülő /így meghatározhatatlan/ denevért láttunk benne aug.10-én.

A hasadékszakasz déli végéből két barlang nyílik. A jobb oldali a Dornyay-barlang. Nevét Dornyay Bélára, a neves természetbúvár tanárra és túrisztikai szakíróra emlékezve adtuk, aki többek közt a Szilvás-kőt is ismertette. A barlang 1,40 m magas, 40 cm széles száján bebújva egy szűk és magas hasadékfolyosóba érünk. E hasadékfolyosó a közepe táján beszorult kőtömbök által egy felső /a bejárattal egy magasságban lévő/ és egy alsó szintre oszlik. A folyosó vízszintes irányú kiterjedése 11,00 m, szélessége átlagosan 40-60 cm /csak néhány beöblösödésben haladja meg az 1 métert/ és a két szintet átfogó magassága /illetve mélysége/ 6,90 m. A falakat szálbanálló bazalt alkotja, mennyezetét gyakorlatilag az összeszűkült oldalfalak adják, melybe csak kisebb kövek vannak beszorulva, az alsó szint alját nagyobb kövek képzik. Ezen alsó szint alján még a továbbjutás is sejthető, mind az északi, mind a déli részen, ahol valószínűleg csak néhány követ szükséges kiemelni ahhoz, hogy a hasadékfolyosó további részeibe is bejuthassunk. A barlang jelenlegi összhossza 18,00 m. Mint már az előbb leírt barlangnál említettük, hőmérséklete kb. 10 °C-kal /16,5 - 17,4 °C/ melegebb /nyáron/, mint a szomszédos Marcinek-barlangé. A légáramlás pedig befelé tart,

míg a Szilvás-kő barlangjainak többségénél ez kifelé tartó. A barlang sziklazugaiban sok barlangi keresztespókot /Meta menardi/ és ezek körülszőtt petecsomói /kokonjait/ láttuk.

A hasadékszakasz déli végének bal oldalában, közvetlenül a Dornyay-barlang mellett /attól fél méterre/ nyílik a Szluha-barlang, melyet Szluha Ferencről, az 1700-as évek természetvédelemben is jeleskedő helyi földbirtokosáról neveztünk el. A 110 cm magas, 60 cm széles bejárat a barlang legtágasabb része. Az ezt követő járatnak mind a magassága, mind a szélessége fokozatosan csökken. Az enyhén ívelő és emelkedő kúszójáratban 7,60 m hosszan lehetséges előrecsúszni, bár a repedés még folytatódik, de oda ember már nem tud bepréselődni. Oldalfalai szálbanálló bazaltból, mennyezete beszorult kövekből, alja pedig kődarabos törmelékből áll.

Több barlanggyanús repedést már korábban is ismertünk a Kis-Szilvás-kő csúcssziklájában. A 17. Vulkánszpeleológiai Tábor egyik napján /2001. jul. 12./ alaposan megvizsgáltuk, megmértük ezeket és közűlük méretei alapján kettő barlangnak minősült, míg a többi csak szűk, járhatatlan résnek, melyek egy részét bontással akár barlangméretűvé is lehet tenni.

A Kis-Szilvás-kő csúcssziklájának tetején, annak északi részén, néhány méterrela sziklaperemtől beljebb egy repedés tagolja a szirtet. E repedést egy nagyobb kőtömb fedi, illetve részben bele van szorulva, amely félig-meddig beboltozza a repedést és végül is ez jelenti a barlangot. A közvetlen környéken szinte minden felé élő málnabokrokról neveztük el a Málnás-barlangot. A fedő kőtömb mindkét oldalán be lehet ereszkedni a kis barlangocskába, így átmenőbarlangnak tekinthetjük. A nyugati részen 75 x 60 cm széles, 130 cm mély aknán bújhatunk alá, kelet felől pedig egy a sziklaperemre kifutó nyílt hasadékból bújhatunk

a kőtömb alatti barlangocskába. Teljes hossza 2,75 m, átlagos szélessége 50 cm, magassága 80-100 cm között váltakozik. Oldalfalai tömör bazalt szálkőből vannak, alját törmelék alkotja. A barlangtérképről leolvasható irányok csak közelítőleg helyesek, mert a falait alkotó bazalt vastartalma eltéríti a tájoló mágnestűjét.

A Kis-Szilvás-kő csúcsszikláján ak északkeleti falában, nagyjából középmagasságban több repedésekkel határolt beöblösödés van. Ezek többségének beboltozottsága nem haladja meg a 2 m-t, egyikük azonban igen, ez a Nyúl-barlang. Nevét a közeli sziklaoduban talált kisemlős /nem föltétlen nyúl/ vackáról kapta. Szintén két bejárattal rendelkező átmenőbarlang. Északnyugat felől egy szűk aknán ereszkedhetünk bele, északkelet felől pedig egy nyílt hasadékon keresztül. A barlangocska teljes hossza 2,30 m, szélessége 30-40 cm, magassága 91 cm. Falait, tetejét és alját is tömör, a mágnestűt eltérítő, kompakt bazalt alkotja.

A Kis-Szilvás-kőn már korábban ismert barlangok ez évben végzett további feltáró munkái során, újabb részek feltárulásával két barlang mérete is megnőtt. A Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban a "Felső-lapító" és a "Füldugó-öböl" megismerésével és az 5 m^3 törmelék kihordásával a barlang hossza 7,30 m-rel, mélysége 70 cm-rel nőtt. A Pók-lyukban a "Villám-szakasz"-on való továbbjutással 3 m-t nőtt a barlang hossza.

Kataszterező tevékenységünk során a Dr. Pintér Zoltán által 1997-ben a Szilvás-kő központi hasadékrendszeréről készített térképre fölvittük az itt eddig megismert 12 barlangot.

A Szilvás-kő-hegycsoportban eddig 17 barlang 249,30 m összhosszúságban vált ismertté, a Nagy-Szilváskőn 12, a Kis-Szilvás-kőn 5, a Bagó-kőn még semmi. A megismert barlangok és méretük északról dél felé haladva a következő:

1. Vabot-barlang 8,20/-4,70 m
2. Jansen-barlang 20,20/-5,80 m
3. Mohás-barlang 4,50/±0,80 m
4. Szilvás-kői-barlang 68,00/-13,50 m
5. Sárkánytorok-barlang 28,40/-14,00 m
6. Marcinek-barlang 11,50/±4,20 m
7. Gyökér-barlang 4,40/±2,40 m
8. Dornyay-barlang 18,00/-6,90 m
9. Szluha-barlang 7,60/+0,40 m
10. Salakos-barlang 2,70/+3,00 m
11. Julianna-barlang 7,30/+3,00 m
12. Hideg-lyuk 3,20/-2,80 m
13. Málnás-barlang 2,75/-1,30 m
14. Nyúl-barlang 2,30/+0,91 m
15. Gyökeres-barlang 5,20/+2,10 m
16. Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék 19,90/-11,70 m
17. Pók-lyuk 35,20/-13,50 m

I r o d a l o m j e g y z é k

BUDA L./2000-a/: Bazaltbarlangot fedeztek fel Salgótarjánban -Élet és Tudomány 2. sz. Budapest p. 61

BUDA L./2000-b/: "Villámcsapás" a föld alatt, üzen a múlt - Nógrád Megyei Hírlap /máj. 30./, Salgótarján p.2.

BUDA L./2001-a/: Érdekes barlangkutatások Szilváskőn - Tarjáni Hírmondó V. évf. 7. sz. /júl./, Salgótarján p. 10

BUDA L./2001-b/: Barlangok: a magtalált sárkányfióka - Nógrád Megyei Hírlap, Salgótarján p. 2

BUDA - ESZTERHÁS /2000/: Feltárások Ágasváron és Szilvás-kőn - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 79-94

DORNYAY B./1929/: Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék részletes kalaúza - Budapest p. 55

DZSIDA J./1944/: A Salgótarjáni Kőszénbánya RT nógrádi szénbányászat története 1868-1934-ig - Budapest p. 28. 59-60

ESZTERHÁS I./1988-a/: Fokozottan védett és jelentős barlangok tudományos kutatását szolgáló adatgyűjtés a Medves - Ajnácskői-hegységben - kézirat a BI adattárában, Budapest

ESZTERHÁS I./1988-b/: A magyarországi bazaltbarlangok kutatásának eredményei - Karszt és Barlang I. füzet, Budapest p. 15-20

ESZTERHÁS I./1989-a/: Nemkarsztos eredetű barlangok helyének felkeresése, nevezetesen: A Szilvás-kő bazaltbarlangjai - kézirat az Alba Regia Barlangkutató Csoport Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest

ESZTERHÁS I./1989-b/: Non-karstic caves of Hungary - Karszt és Barlang /special issui/, Budapest p. 27-28

ESZTERHÁS I./1991-a/: Magyarországi vulkáni kőzetek barlangjainak genotípusai - Borsodi Műszaki Gazdasági Élet 4. sz. Miskolc p. 45-47

ESZTERHÁS I./1991-b/: Genotypes of caves in volcanic rocks in Hungary, Jósvafő-Szombathely p. 81-86

ESZTERHÁS I./1991-c/: A Medves-Ajnácskői-hegység bazaltbarlangjai - kézirat a szerző tulajdonában, Isztimér

ESZTERHÁS I./1993/: Magyarország nemkarsztos barlangjainak lajstroma - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest

ESZTERHÁS I./1994-a/: Konzekvenciabarlangok - Proceedinds of the 5th Pseudokarst Symposium in Szczyrk, Bielsko-Biala p 25-28

ESZTERHÁS I./1994-b/: Magyarország jégbarlangjai - Lychnis, Kapolcs p. 36-42

ESZTERHÁS I./1995/: Konzekvenciabarlangok genetikája és védelme - Proceedings of International Working Meeting "Preserving of Pseudokarst Caves" - Rimavská Sobota - Salgótarján p. 77-83

ESZTERHÁS I./1996/: Natürliche und künstliche Hohlräume entstandene Risse in vulkanischen Gestein - Proceedings of the 7th International Symposium on Vulcanspeleology, Santa Cruz de La Palma p. 25-31

ESZTERHÁS I./1997-a/: Konsequenzhöhlen in vulkanischen Gesteine - Proceedings of the 12th International Congress of Speleology /Vol. 1./ La Chau-de-Fonds p. 469-472

ESZTERHÁS I./1997-b/: Konzekvenciabarlangok vulkáni kőzetekben - Karszt és Barlang, Budapest p. 55-60

ESZTERHÁS I./1999/: The ice-caves of the temperate zone in basalt - The VIIth International Symposium for Pseudokarst in Arad-Macea- Moneasa p. 5

ESZTERHÁS I./2000/: A Medves-vidék fumarola- és konzekvenciabarlangjai - Nógrádi Értékekért, Kutatási eredmények a Karancs, a Medves és a Cerova vrchovina vidékén I. évf. 1. sz. Salgótarján p. 4-17

ESZTERHÁS I./2001/: A Szilvás-kő barlangi atlasza - A Vulkánszpeleológiai Kollektiva kiadványa, Isztimér p. 1-17

ESZTERHÁS - GAÁL - TULUCAN /1996/: Caves in the volcanic rocks of the Carpathian Ranges - Proceedings of the 6th International Symposium on Pseudokarst, Galyatető p. 139-162

FANCSIK J. szerk. /1989/: Nógrád Megye védett természeti értékei - kiadta a Nógrád Megyei Tanács V.B. Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztála, Salgótarján

JUGOVICS L./1933-35/: Adatok a Somoskő és Rónabánya környéki bazaltelőfordulások ismeretéhez - MÁFI Évi Jelentése IV. kötet, Budapest p. 1515

JUGOVICS L./1968/: Geológiai szelvény a Somoskő és Rónabánya környéki bazaltelőfordulásokról, a Medvesi bazalttakaróról és a Szilváskő kúpjáról - kézirat a MÁFI Északmagyarországi Ter. Szolg. adattárában 2551 sz alatt, Salgótarján

N SZ V /1935/: Salgótarján Somlyó-hegy és Szilvás-kő lefejtett területű bazalt előfordulásainak térképei - kézirat a MÁFI Észak-magyarországi Területi Szolgálatának adattárában, Salgótarján

N SZ V /1968/: Szilvás-kő főtáró készletfelhagyási kérelme - kézirat a MÁFI Észak-magyarországi Területi Szolgálatának adattárában, Salgótarján

N SZ V /1983/: A Nógrádi-medence aláfejtettségi térképe - kézirat a MÁFI Észak-magyarországi Területi Szolgálatának adattárában Salgótarján

OZORAY Gy./1960-a/: Namkarsztos üregek genetikája magyarországi példák alapján - Karszt- és Barlangkutatási Tájékoztató /jan-febr./, Budapest p. 4-15

OZORAY Gy./1960-b/: The genesis of non-karstic natural cavities as elucidated by Hungarian exanples - Karszt- és Barlangkutatás II. évf. Budapest p. 127-136

PRAKFALVI P./2000/: A Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet földtani felépítése az újabb kutatások tükrében - Nógrádi Értékekért, Kutatási eredmények a Karancs, a Medves és a Cerová vrchovina vidékén I. évf. 1. sz. Salgótarján p. 18-32

TOMPA L./1972/: A Szilvás-kő Bagó-kői bazaltkutatás felderitő fázisú összefoglaló földtani jelentése és készletszámítása - kézirat a MÁFI Észak-magyarországi Területi Szolgálatának adattárában 64. sz. alatt, Salgótarján p. 7. és 10

TÓTH A./1972/: A Szilvás-kő – Bagó-kői bazalt műszaki kőzetvizsgálata - kézirat a MÁFI Észak-magyarországi Területi Szolgálatának adattárában 64. sz. alatt, Salgótarján

VÁRHEGYI P./1968/: Szilvás-kő – Bagó-kői bazaltelőfordulás részletes fázisú kutatási terve - kézirat a MÁFI Észak-magyrországi Területi Szolgálatának adattárában 33. sz. alatt, Salgótarján p. 10. 12. 16.

A SZILVÁS-KŐ KÖZPONTI HASADÉKRENDSZERE ÉS BARLANGJAI

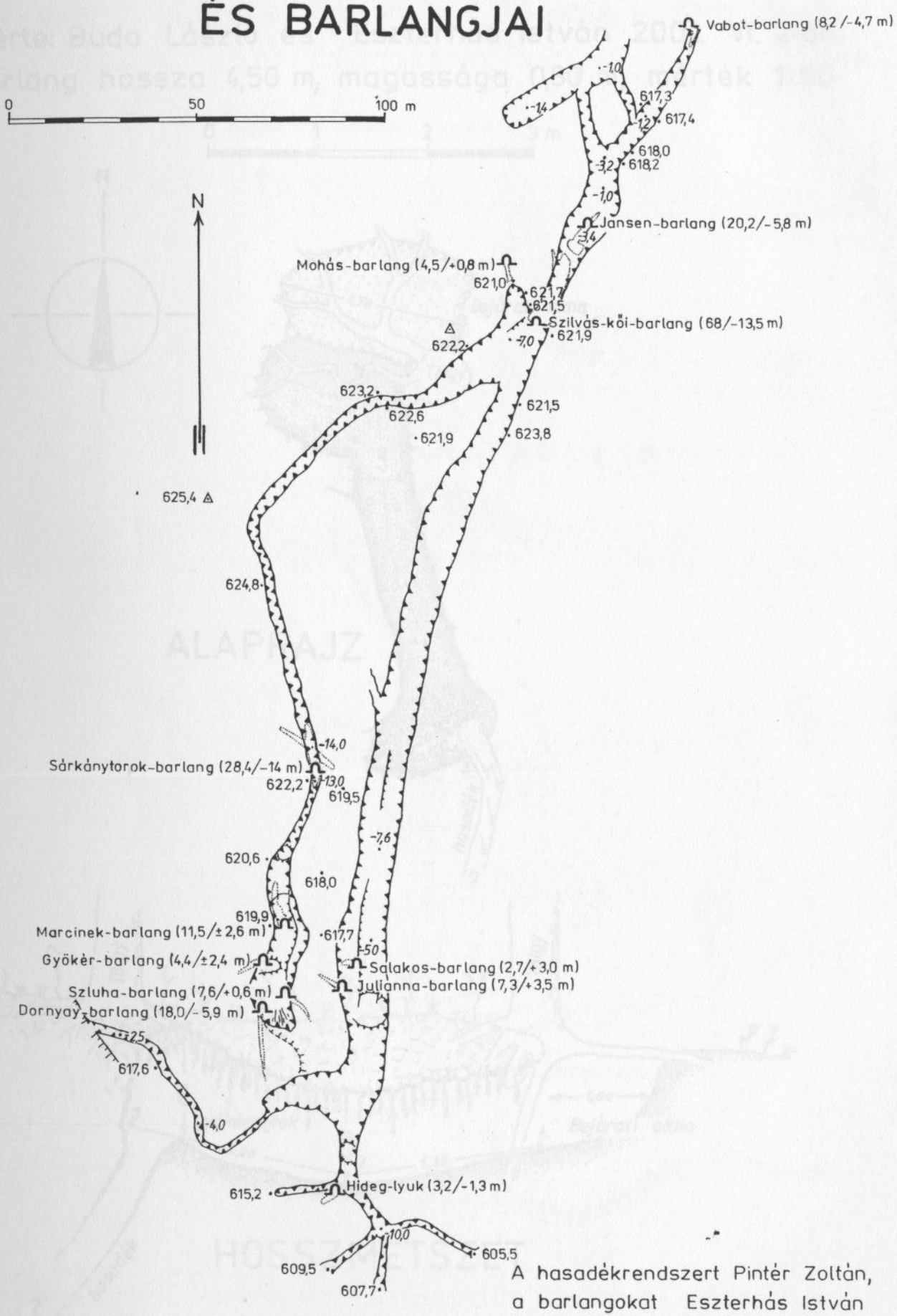

A hasadékrendszert Pintér Zoltán, a barlangokat Eszterhás István mérte fel 1997–2001 között.

RÓNABÁNYA, SZILVÁS-KŐ

MOHÁS-BARLANG

Felmérte: Buda László és Eszterhás István 2001. VI. 2-án

A barlang hossza 4,50 m; magassága 0,80 m; mérték 1:50

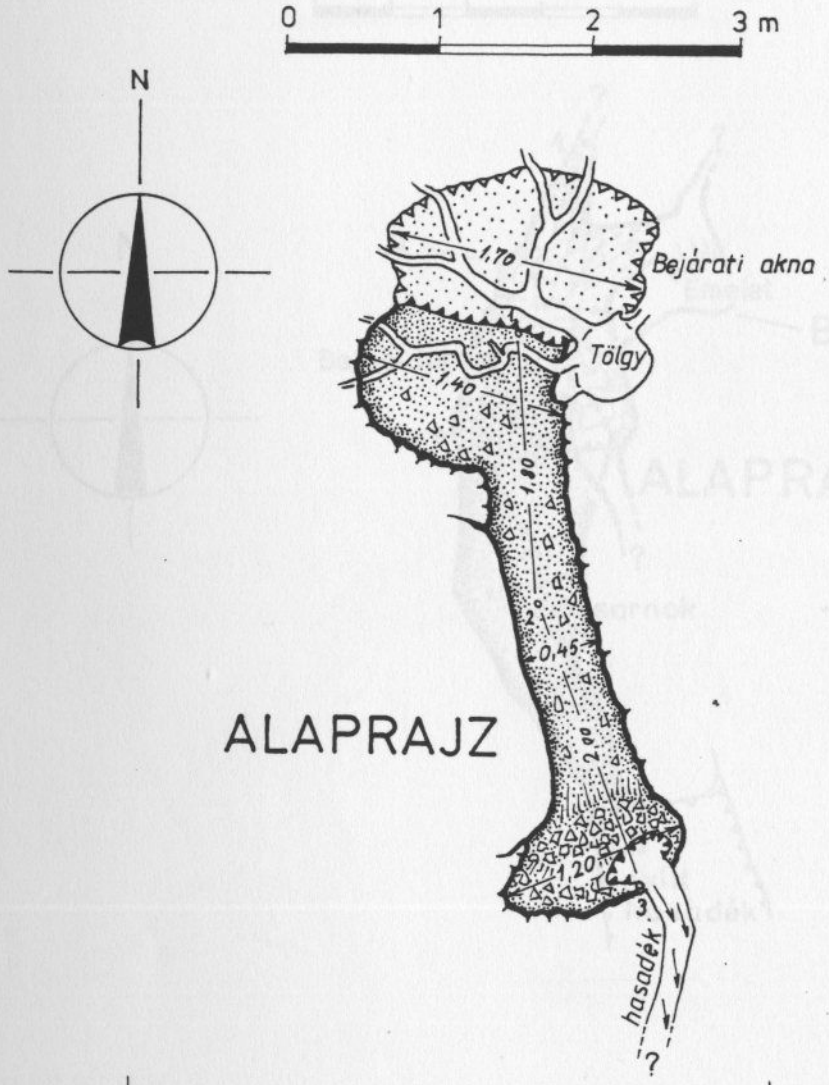

ALAPRAJZ

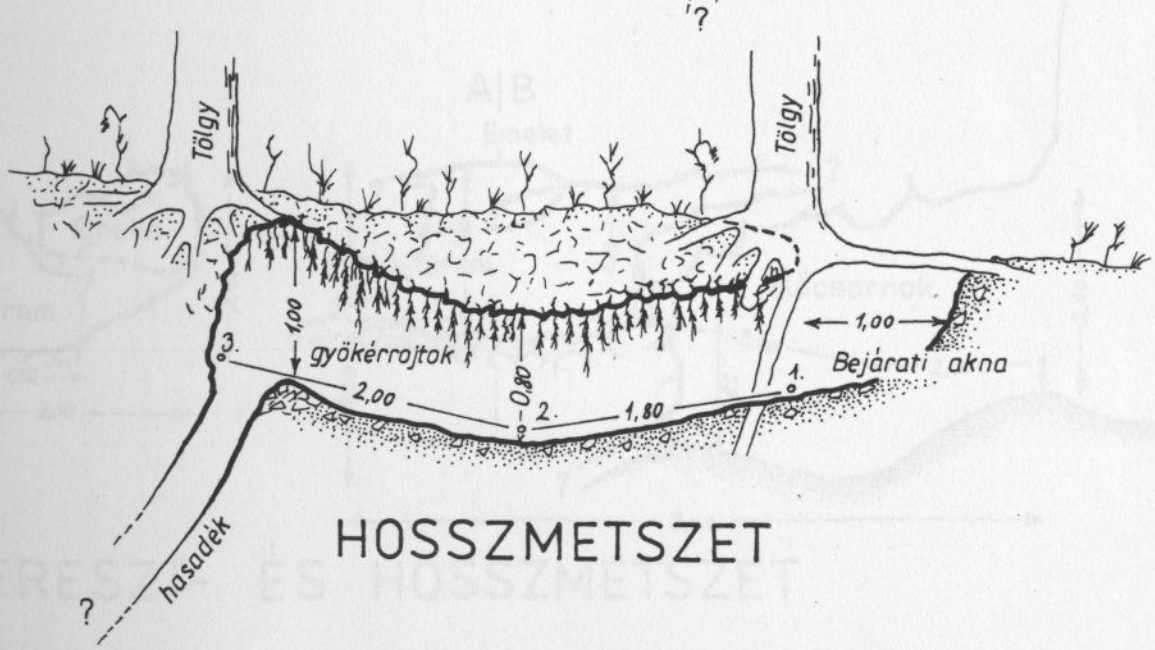

HOSSZMETSZET

RÓNABÁNYA, SZILVÁS-KŐ

MARCINEK-BARLANG

Felmérték: Buda L.; Debrei B.; Eszterhás I.; Gádoros P. 2001. VII. 13-án

A barlang hossza 11,50 m; magassága 4,20 m; mérték 1:100

0 1 2 3 4 5 m

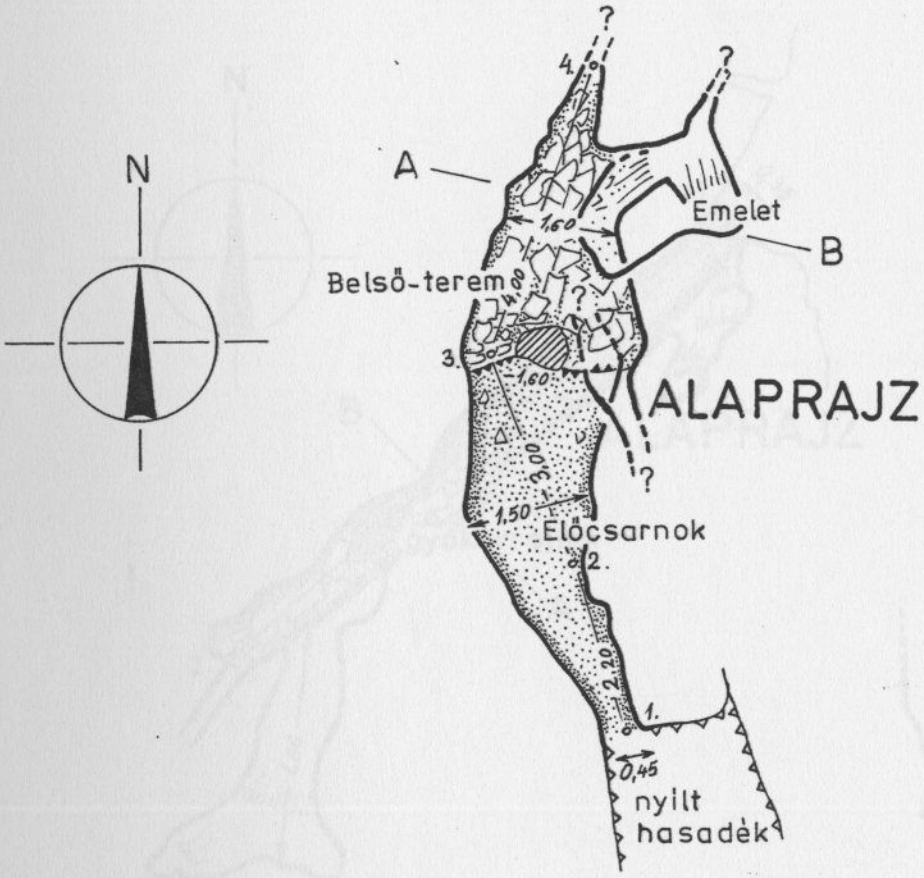

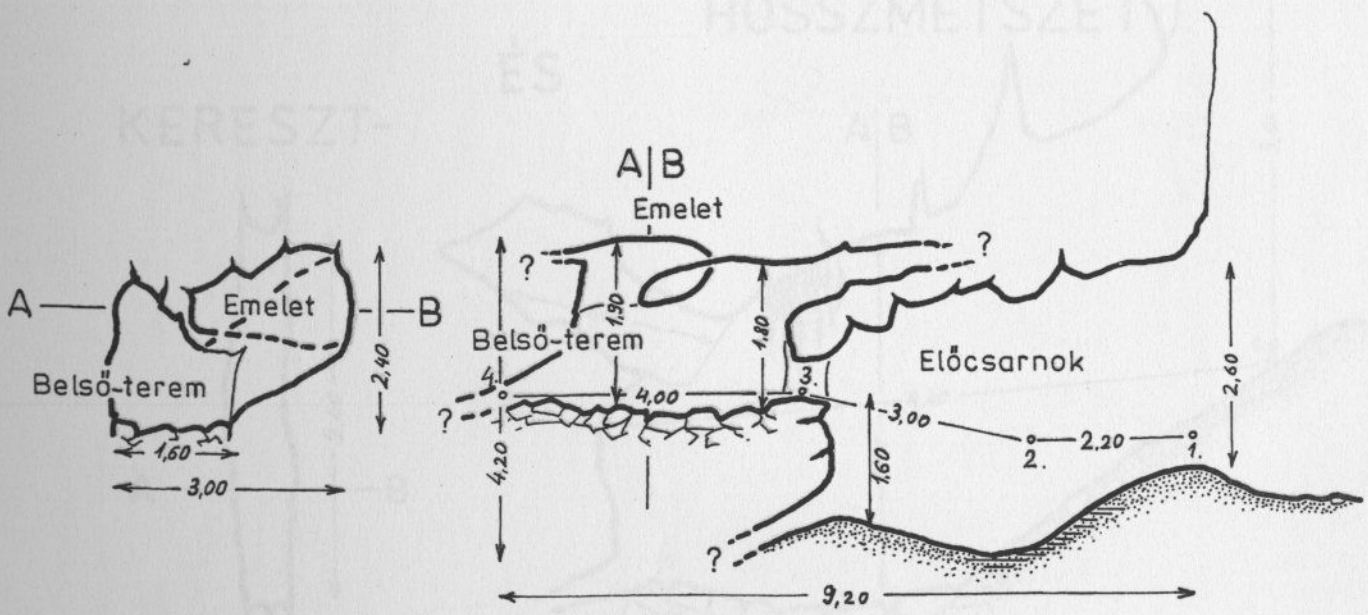

KERESZT- ÉS HOSSZMETSZET

RÓNABÁNYA, SZILVÁS-KŐ

GYÖKÉR-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Gádoros Patrik 2001. július 13-án

A barlang hossza 4,40 m; magassága 2,40 m; mérték 1:50

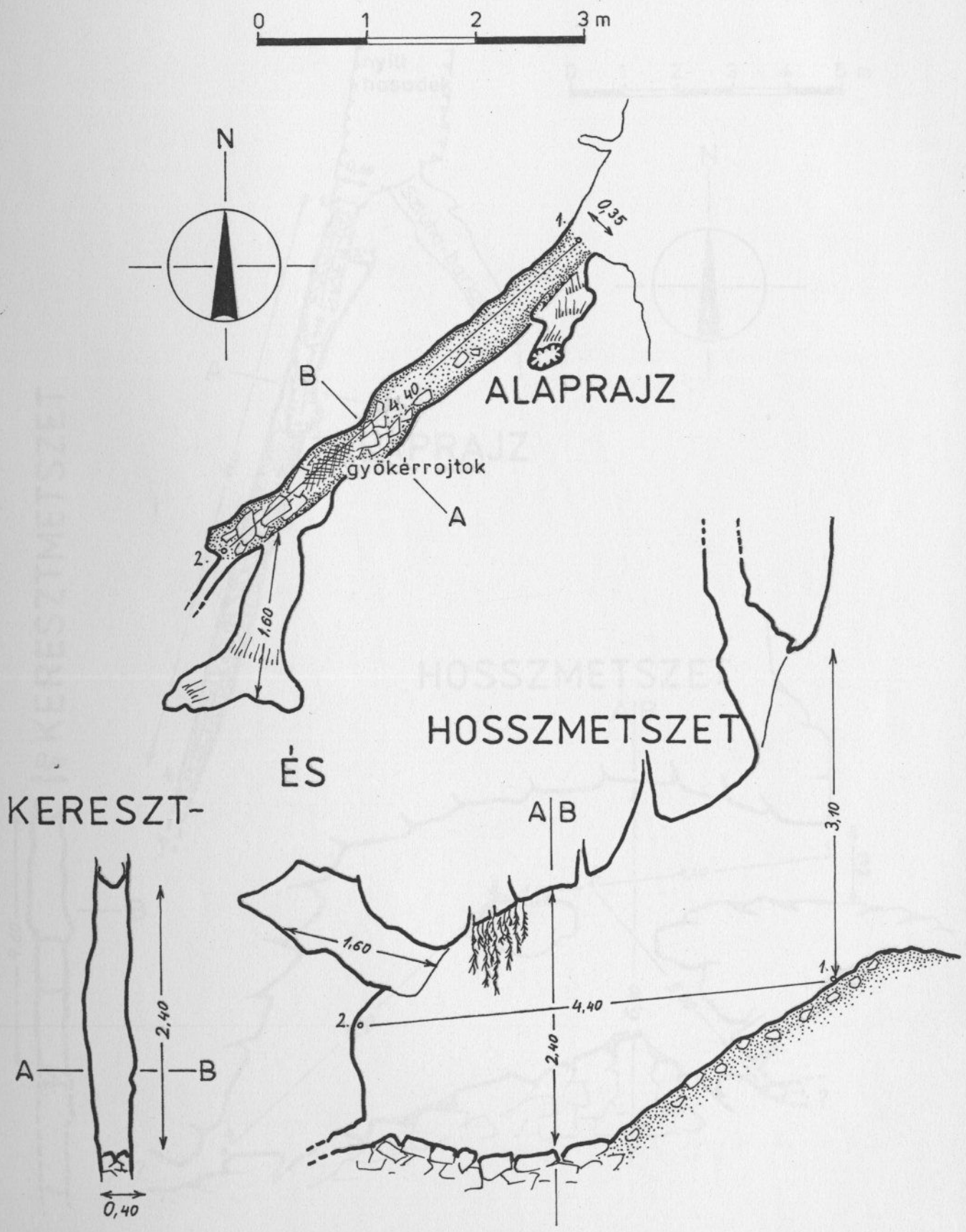

RÓNABÁNYA, SZILVÁS-KŐ

DORNYAY-BARLANG

Felmérték: Buda L.; Debrei B.; Eszterhás I.; Gádoros P. 2001. VII. 13-án

A barlang hossza 18,00 m; mélysége 6,90 m; mérték 1:100

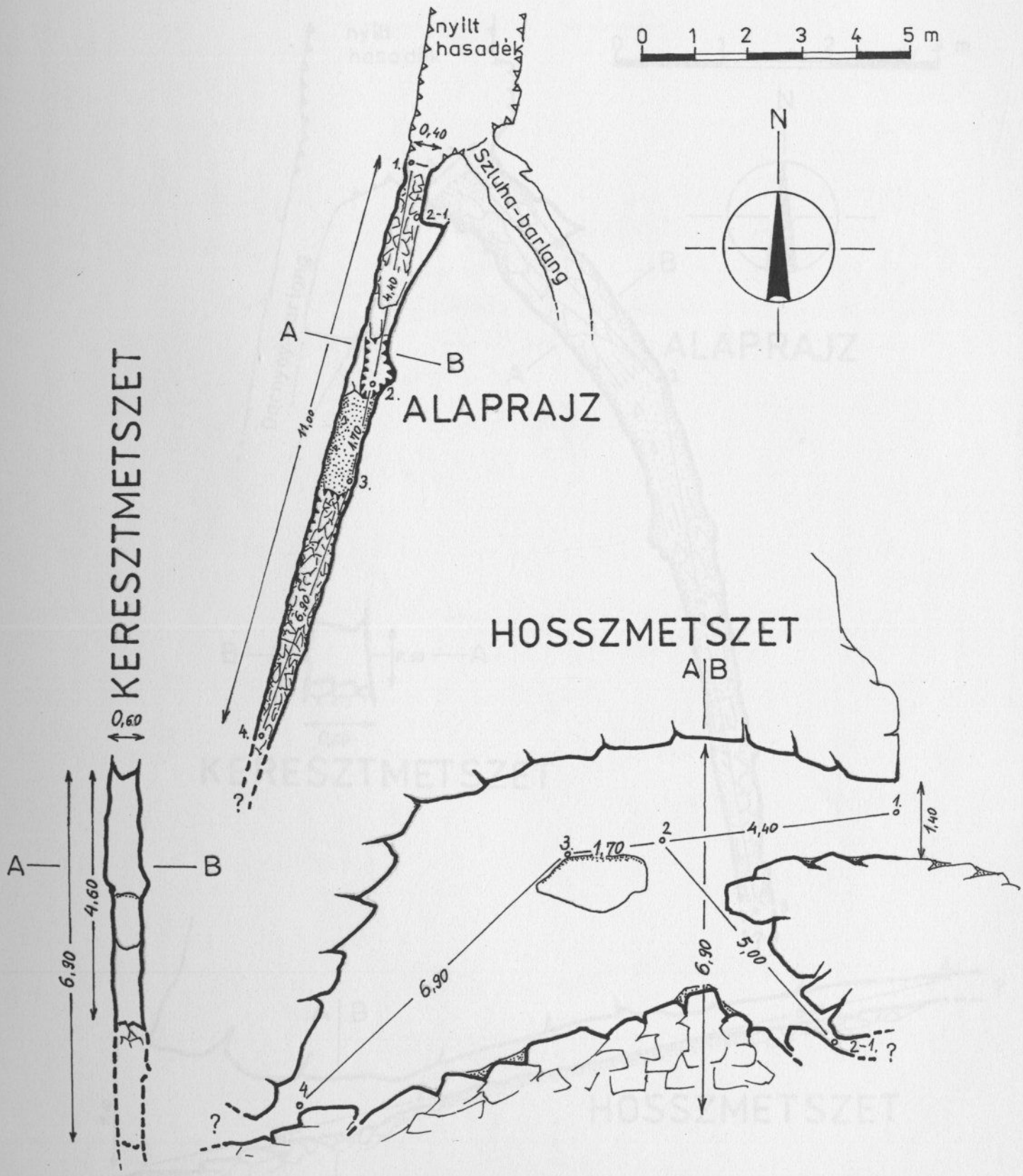

RÓNABÁNYA, SZILVÁS-KŐ

SZLUHA-BARLANG

Felmérték: Buda L.; Debrei B.; Eszterhás I.; Gádoros P. 2001. VII. 13-án

A barlang hossza 7,60 m; magassága 0,40 m; mérték 1:50

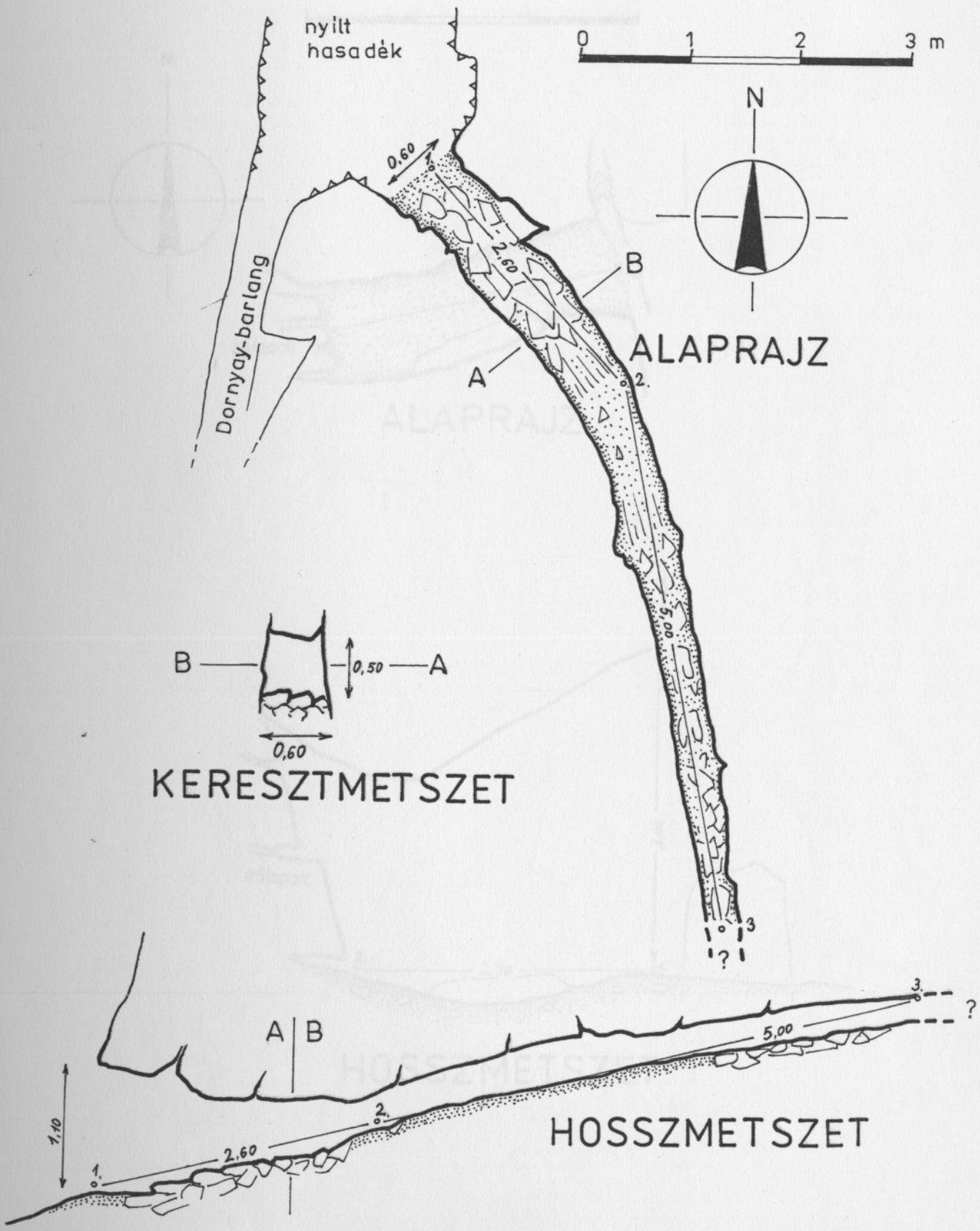

RÓNABÁNYA, SZILVÁS-KŐ

SALAKOS-BARLANG

Felmérte: Buda László és Eszterhás István 2001. VI. 2-án

A barlang hossza 2,70 m; magassága 3,00 m; mérték 1:50

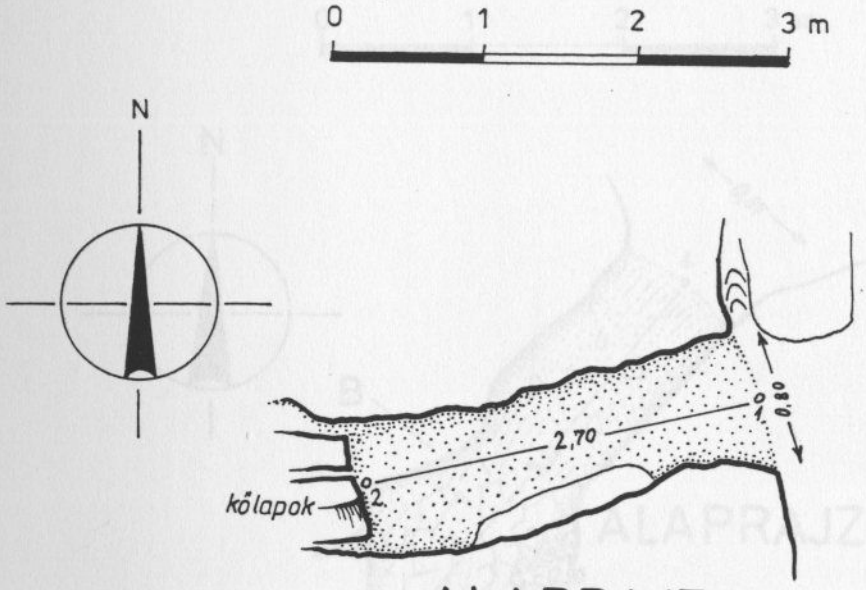

ALAPRAJZ

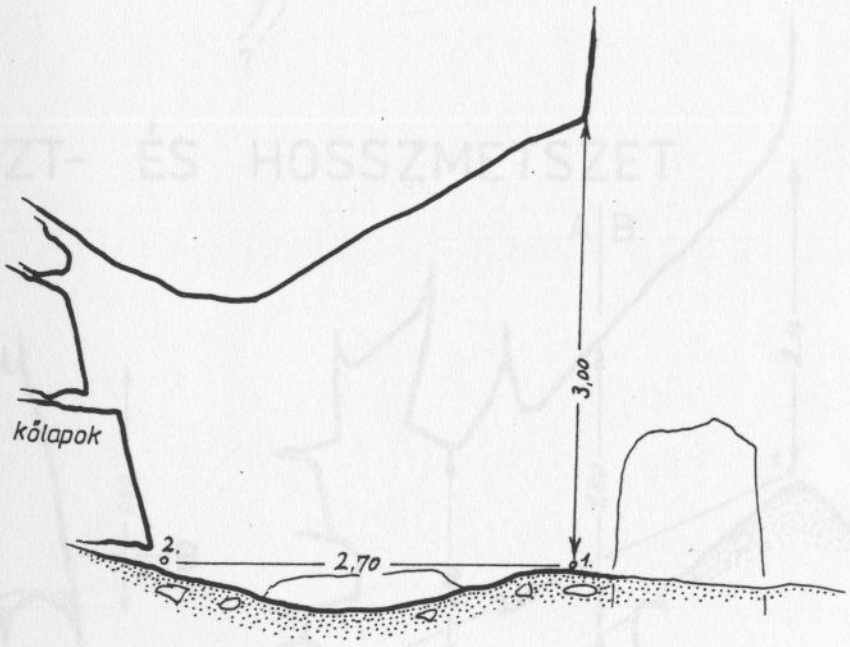

HOSSZMETSZET

RÓNABÁNYA, SZILVÁS-KŐ

HIDEG-LYUK

Felmérte: Eszterhás István és Gádoros Patrik 2001. július 13-án

A barlang hossza 3,20 m; mélysége 2,80 m; mérték 1:50

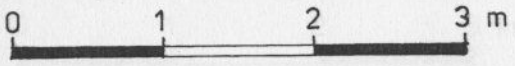

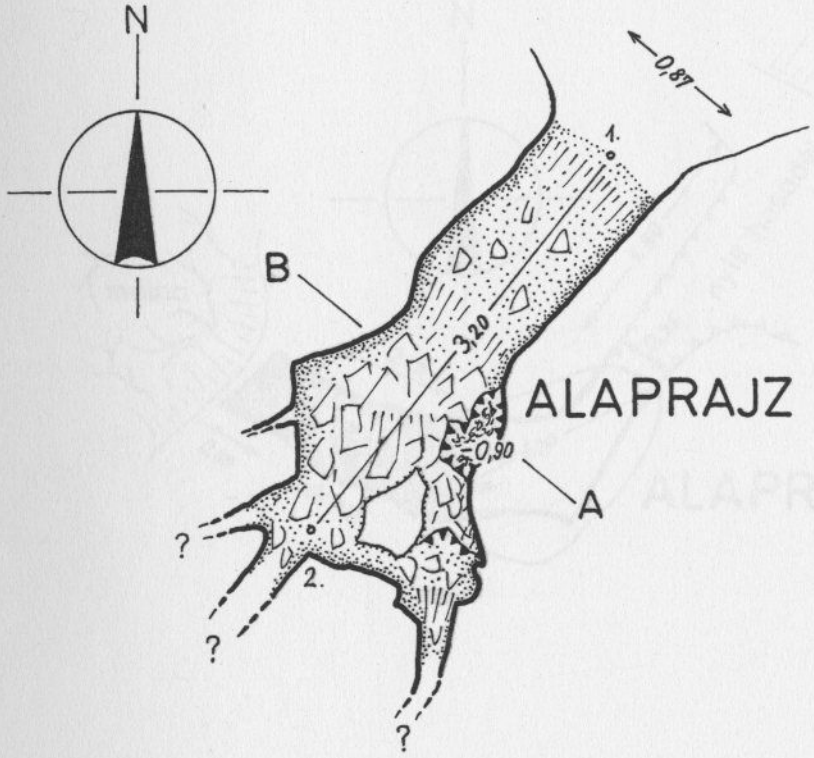

KERESZT- ÉS HOSSZMETSZET

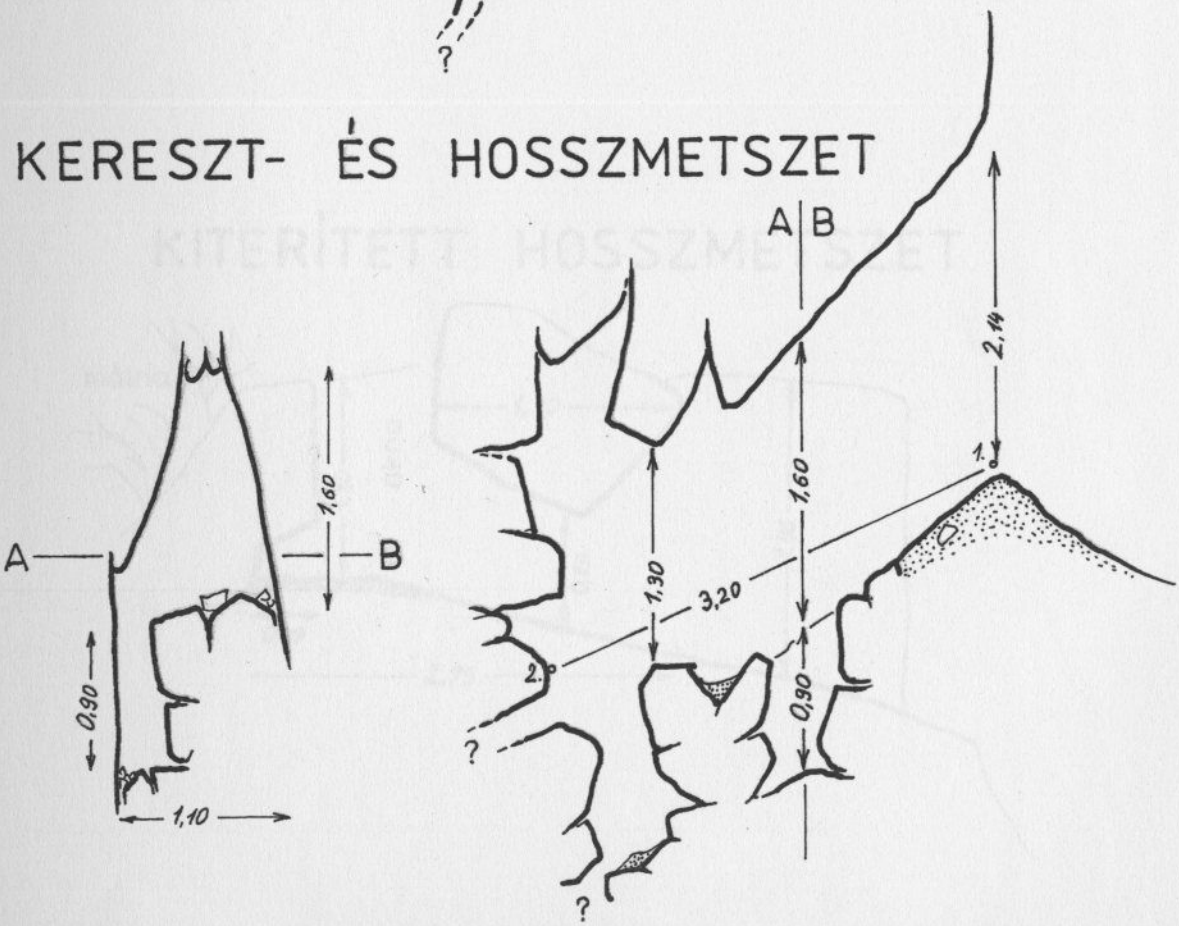

RÓNABÁNYA, KIS-SZILVÁS-KŐ

MÁLNÁS-BARLANG

Felmérte: Eszterhás I; Gádoros M; Kalicza E. 200. július 12-én

A barlang hossza 2,75 m; mélysége 1,30 m; mérték 1:50

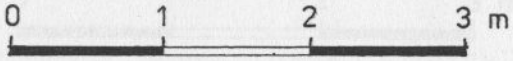

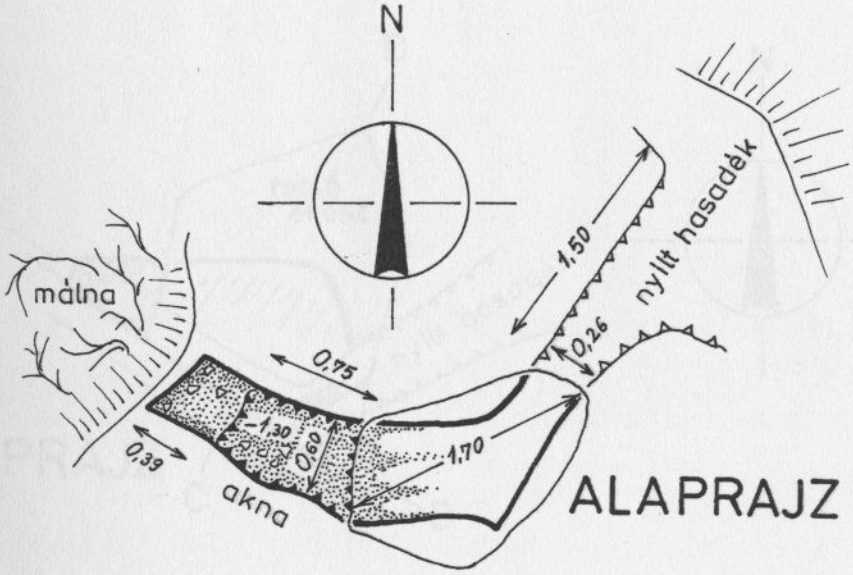

KITERÍTETT HOSSZMETSZET

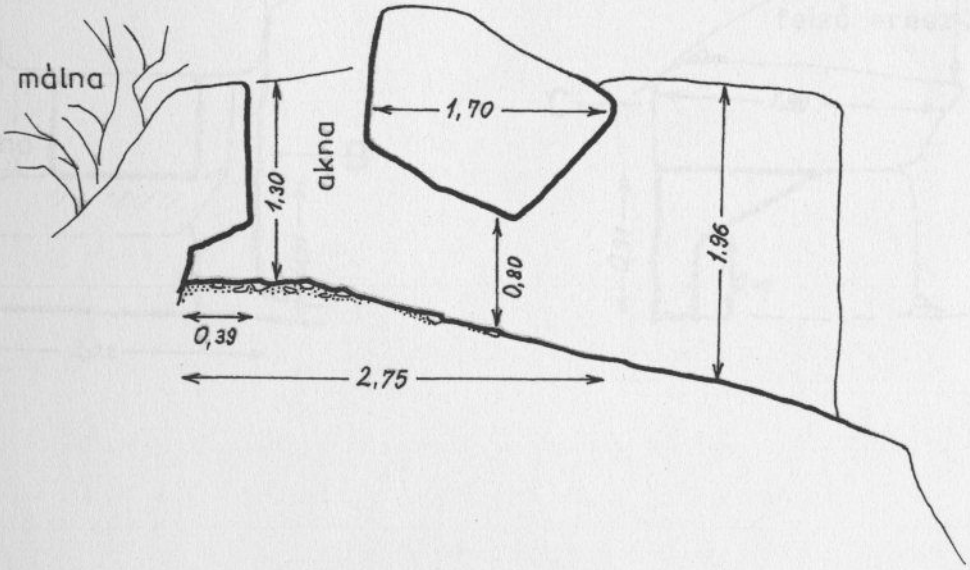

RÓNABÁNYA KIS-SZILVÁS-KŐ

NYÚL-BARLANG

Felmérte: Eszterhás I; Gádoros M; Kalicza E. 2001. július 12-én
A barlang hossza 2,30 m; magassága 0,91 m; mérték 1:50

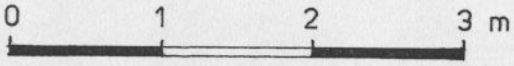

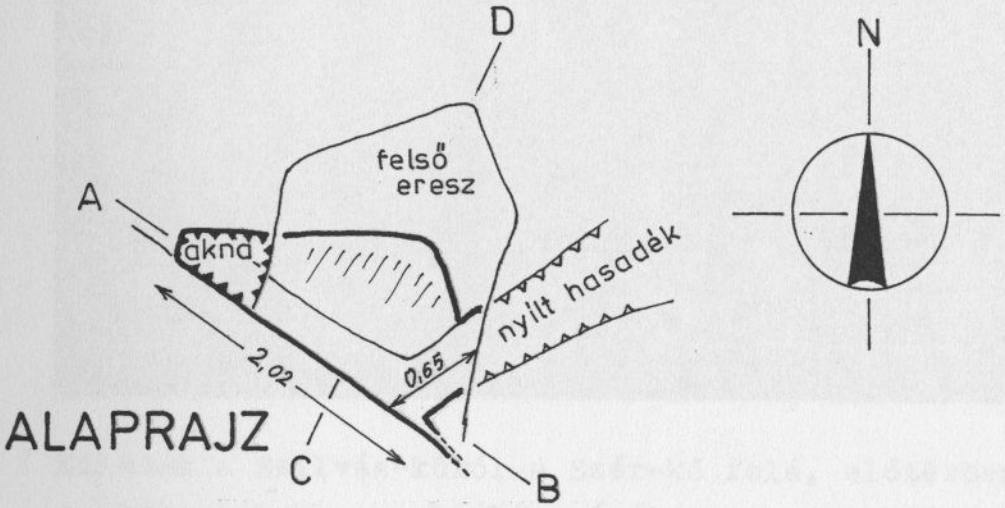

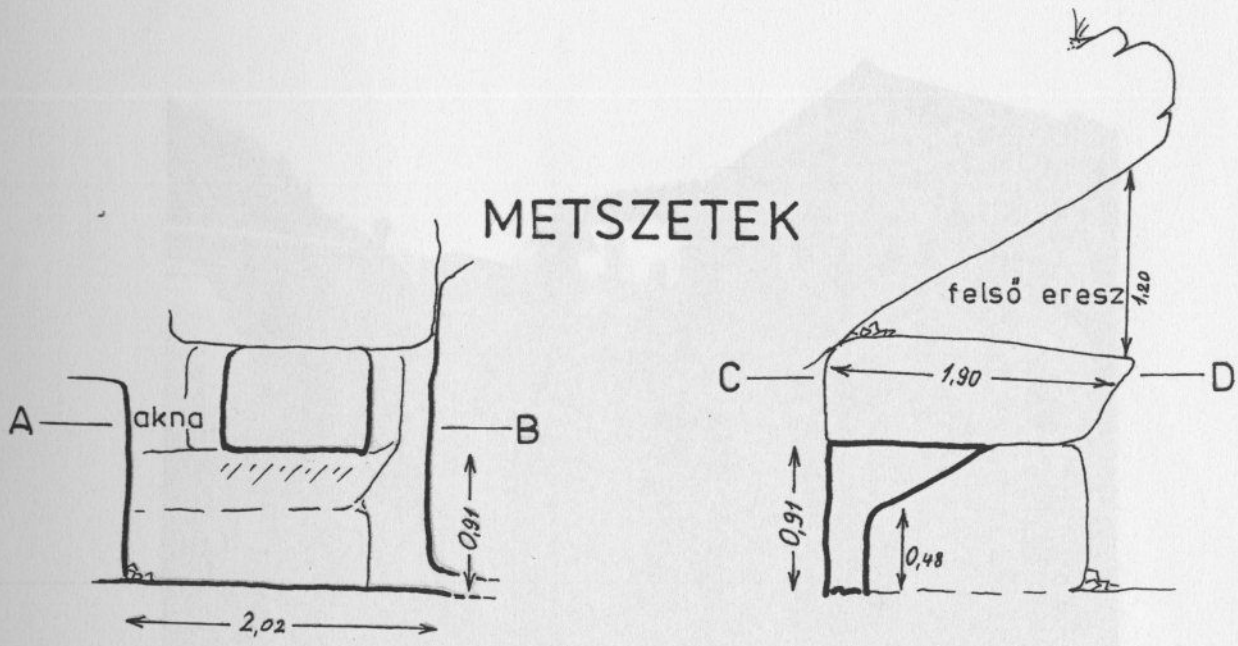

SZILVÁS-KŐ

Kilátás a Szilvás-kőről a Szér-kő felé, előtérben a táborhrlyül szolgáló sípálya alsó szakasza /B.L./

A tábor központja a sípálya melegedője – esős időkben különösen jó szolgálatot tett nyáron is /B.L./

Az újonnan talált hideg és nedves Marcinek-barlang – nevét az egykori területtulajdonosról kapta /B.L./

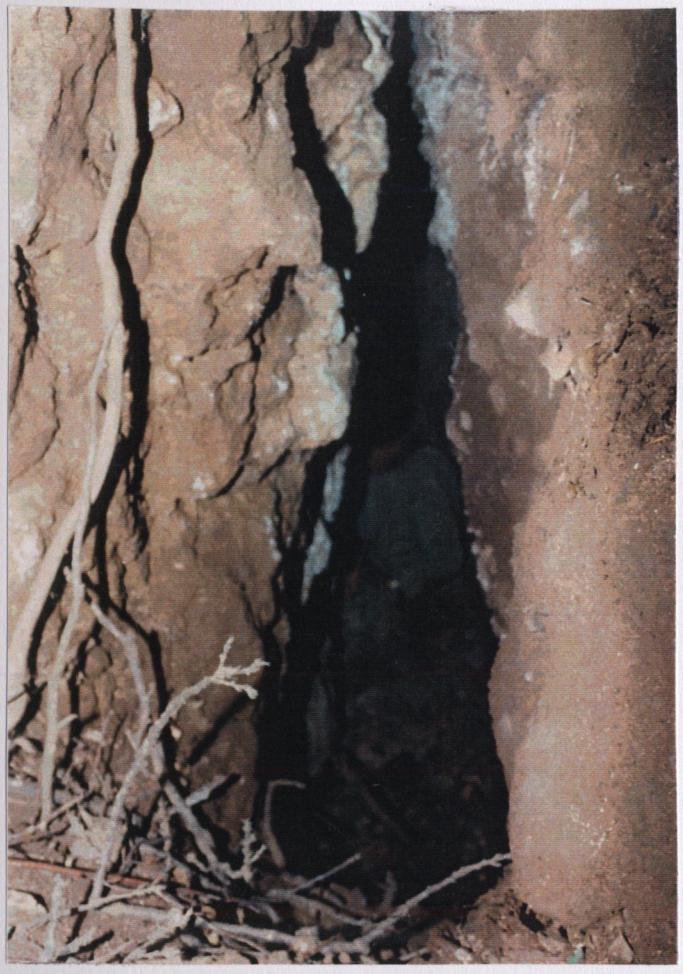

Az előbbitől 10 m-re van a szintén újonnan talált, meleg és poros Dornyay-barlang, melyet a hegy múlt század eleji híres kutatójáról neveztünk el /B.L./

SZILVÁS-KŐ

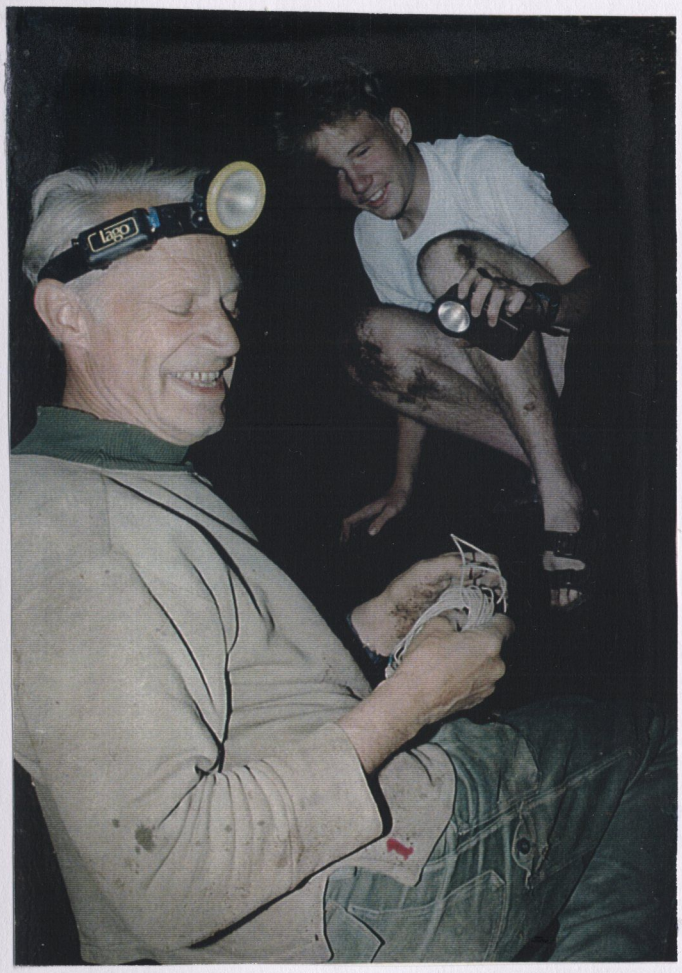

Vidám pillanat a Marcinek-barlang felmérése közben. Elől: Eszterhás István, hátrább: Gádoros Patrik /B.L./

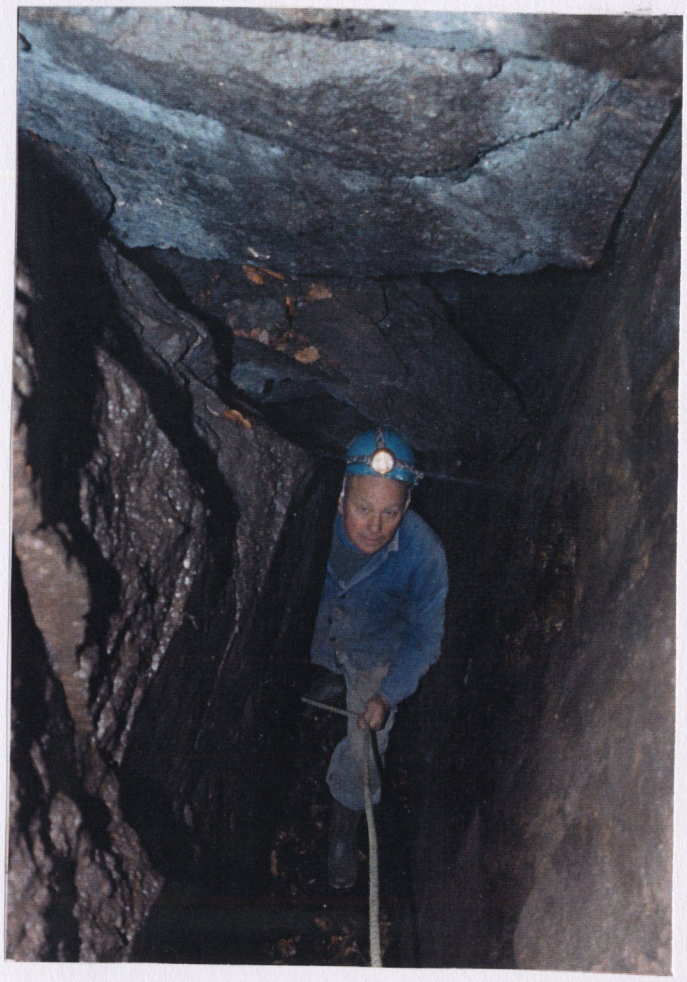

A legigéretesebb barlangok egyike, a Póklyuk. A bejárati aknában Takács Sándor ereszkedik /B.L./

Eszterhás István

ÚJABBAN MEGISMERT BARLANGOK A KŐSZEGI-HEGYSÉGBEN

A teljes Kőszegi-hegységnek mintegy egynegyede, 45 km²-es része tartozik hazánkhoz. A hegységet főként átalakult kőzetek alkotják, legjelentősebbek a mészfillitek, kvarcfillitek, grafitoidos fillitek és zöldpalák. Kőzetanyaga miatt korábban nem igazán számított a barlangkutatók érdeklődésére, bár a néhány száz évvel ezelőtti írások hozzávetőleg olyan arányban említenek barlangokat innen is, mint más hegyvidékek esetében. Az utóbbi időben fellendült kutatások során viszont e 45 km²-es területen 28 természetes és 5 mesterséges üreg vált ismertté. Ez a barlangsűrűség pedig már egy klasszikus karsztvidéknek is dicsőségére válna.

Az eddig ismert legrégebbi barlangemlítésnek vehetjük a BARISKA István /2000/ által idézett /16. századi/ legendát: "A Kalaposkőnél – mesélik a Hegyalján – van egy nagy termiskű. Ott van egy ollan luk, mind egy nagy emberi fej hele lenne, és aszt állítyák, hogy az ördög mírgibe abba verte a fejít, amikor a szen vidi templom épült, ezér van ott az a luk. Alatta meg van egy barlang, az Ördögbarlang. Ez a barlang vót az ördög hele. Ahogyan a fejít a sziklába verte, a sziklák megnyíltak és barlang keletkezett ott." Hörmann Mihály kőszegi várnagy 1621. évi halálával kapcsolatban jegyezték fel /BARISKA 2000/: "Hörmann felrobbantotta a lőporkészletet és a kőszegi Felsőerdő egyik forrásánál, a Csarmos-kútnál lévő barlangba menekült ... miután megtalálták, megkapta árulása bérét, mert e forrás előtt elevenen megnyúzatott. A forrás pedig azóta is a Hörmann-forrás nevet viseli." – E korai említésű barlangokat még nem sikerült azonosítani.

A Seybold-kőfejtői-barlangról 1904-től tudunk, mikor is Maros Imre gazdag jégkorszaki paleontológiai leletanyagot gyűjtött a barlangból /BENDEFY 1934/. A FÖLDVÁRI-NOSZKY-SZEBÉNYI-SZENTES-féle 1948-as bányaföldtani tanulmány már öt barlangról tájékoztat a Kőszegi-hegységből. Kordos László 1984. évi leltára pedig hat barlangot sorol fel /KORDOS 1984/.

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 1995-ben kezdett a Kőszegi-hegység barlangjaival foglalkozni /ESZTERHÁS 1995/. Egyrészt igyekeztek azonosítani a korábbi kutatók által említett barlangokat, másrészt tíz újabb barlangot találtak. 1998-ban jelent meg Ausztriában a burgenlandi barlangokat bemutató kötet /KECK 1998/, mely többek közt a Kőszegi-hegység túloldaláról 10 természetes barlangot és 2 mesterséges üreget írt le. Ez egy újabb biztatást adott a magyarországi kutatásoknak. 1999-ben és 2000-ben három újabb barlang vált ismertté és így már a Kőszegi-hegység magyar részén 20 természetes barlangról és négy barlangnak nevezett mesterséges üregről volt tudomásunk /ESZTERHÁS 2000-a, 2000-b, 2000-c/.

A Vas Megyei Művelődési és Ifjusági Központ, valamint az Alpokalja Túrista Egyesület által szervezett "Velemi Szabadegyetem" egyik előadása /2000. X. 21./ a Kőszegi-hegység barlanjaival foglalkozott. Ezen előadáson és túrán igazán lelkes, érdeklődő közönség jött össze. Sokukat olyannyira sikerült "megfertőzni" a barlangkutatással, hogy azóta is barlangokat keresve figyelik turáik során a hegység szikláit és ha találnak, akkor telefonon vagy levélben értesítenek róla. A helyi lelkesedés odáig fejlődött, hogy a Vas Megyei Művelődési és Ifjusági Központ 2001. július 18-22. közötti időre Velem központtal barlangkutató tábort szervezett, annak szakmai irányítására pedig felkérték e tanulmány szerzőjét.

A tábor célja a közelmultban észlelt barlangok és barlangindikációk megvizsgálása, feltárása. illetve további újabb barlangok keresése, azok feltérképezése. Az egy-két érdeklődő látogatót nem számítva a tábor programjában tevőlegesen 11-en vettek részt:

Benczik László /5 nap/ Löthgren István /5 nap/
Benczik Zoltán /5 nap/ Oláh Róbert /5 nap/
Csoknyai Péter /1 nap/ Orbán Róbert /5 nap/
Eszterhás István /5 nap/ Pék Máté /5 nap/
Kuntner János /1 nap/ Somkúthy Ferenc /2 nap/
Somkúthy Klára /2 nap/

Az ötnapos tevékenység során sikerült 7 újabb barlangot /Kőajtós-barlang, Ara-barlang, Nyoszolya-barlang, Bolhás-barlang, Konzerves-barlang, Árkos-barlang, Szalamandrás-barlang/ találni, illetve feltárni, ezeket és még további három /Hétszemű-barlang, Borha-völgyi-tároó, Borha-völgyi beomlott tároó/ korábban elmaradt térképezésű üreget felmérni. Terepbejárásokat végeztünk még a Holt-hegyen, a Péterics-hegyen, a Hétszemű-völgy alsó szakaszán, a Pogány-völgy fejénél, a kőszegi Hideg-völgyben, de e helyeken nem sikerült barlangra találni. A mesterséges üregek közül megvizsgáltuk a Borha-völgyi tárókat.

Kőajtós-barlang

a Bozsoki-patak völgyének nyugati /Széles-kő felé emelkedő/ oldalában van. A bozsoki Sibrik-kastélytól észak-északnyugat felé /Velem irányába/ kb. 750 m-t megyünk szemben a patakfolyással, a kék kereszt jelzésű túristaúton. Ha itt vagy 30 m magasságig /415 m-es tengerszint feletti magasságig/ felkapaszkodunk az ösvény nélküli hegyoldalba, egy a völggyel párhuzamos, 3-4 m magas sziklasort találunk. E sziklasor közepe táján, a fal lábánál van a barlang. Megkönnyítheti a megtalálást, hogy a barlang-

tól mintegy 60-70 m-rel délkeletre /lejjebb/ egy felhagyott kis kőfejtő található. A barlang 58 cm széles, 78 cm magas bejárata északkelet felé néz. A bejáratot egy egyenes és vízszintes, 3,02 m hosszú kúszójárat követi, mely ugyan még folytatódik, de már járhatatlanul szűk. Ennek legnagyobb szélessége 1 m, legmagasabb része pedig 60 cm. A bejárat közelében az aljzatot szálkőpadok alkotják, beljebb meg köves törmelék. A megtalálásakor a bejáraton be sem lehetett férni, úgy hogy kézi szerszámokkal lett a bejáratirés egybefüggő, de lapokra eső kőalja feltörve. E kibontott kőlapok egyikét támasztottuk a bejárathoz ajtóként, amiről végül is az elnevezését kapta a barlangocska. A korábban ismeretlen üreg mészfillitben repedés mentén oldódással és réteglap menti leválással /kifagyással/ keletkezett.

Ara-barlang

Kőszeg határában, a Tábor-hegy /644,8 m/ délnyugati aljában, hozzávetőleg 430 m tengerszint feletti magasságban kisebb sziklacsoport van. A hely a Szikla-forrástól kb. 1 km-rel nyugatra, az országhatár beöblösödésében levő B 117-es határkőtől kb. 750 m-rel keletre van. A Stájer-házaktól nagyjából 3,5 km-t kell megtenni észak felé az erdészeti szerpentin úton addig a kis vízfolyásig, amely északkelet felől keresztezi az utat. E kis vízfolyással szemben haladva, majd a völgyecske északnyugati /jobb/ oldalába a bozótoson át felkapaszkodva, mintegy 150 m után érhetjük el a sziklacsoportot, melyben két barlangméretű és néhány kisebb üreg van. A sziklacsoport nagyobbik, alacsonyabban levő átmenőbarlangja az Ara-barlang. Első-bejárata egy sziklapárkányon dél felé nyílik, szélessége 2,30 m, magassága 1,70 m. Ebből emelkedő aljú, fokozatosan szűkülő és alacsonyodó, 3,60 m hosszú folyosó vezet a Hátsó-akna alkotta bejáratig, majd még egy lejtős, 1,30 m hosszú, már csak kúszva

járható fülke tartozik a barlanghoz. A barlang teljes hossza 6,20 m. Az Első-bejárat bal oldalánál még található egy alacsony, de széles, lejtős fülke, mely a barlangméretet már nem éri el /170 cm/. E barlangban is végeztünk tágító bontást, átlagosan 40 cm-rel süllyesztettük a barlang alját, mintegy 3 m^3 földes törmeléket kitermelve. A barlang grafitoidos fillitben repedések menti kőzetszéthúzódással keletkezett. Megtalálásakor legalább 1 m^3-nyi száraz sáslevelekből levő alom volt benne. Lehet, hogy valami erdei vad vackoló helye volt, vagy esetleg a határőr katonák búvóhelye /Az Első-bejáratból jól látszik az erdészeti út/. Korábbi ismertségéről feljegyzés nincs, de a folyosó bal oldali falán egy faszénnel írt hárombetűs felirat: "ARA" olvasható. Erről származik az elnevezése.

Nyoszolya-barlang

szintén a kőszegi Tábor-hegy délnyugati aljában van, az előbb leírt Ara-barlangtól 5 m-rel magasabban és annak Első-bejáratától 7 m-rel /a Hátsó-aknától csak 2,80 m-rel/ északnyugatra. 1,90 m széles, 70 cm magas, háromszögletű bejárata dél felé néz. Enyhén megtörő, lejtős, 4,90 m hosszan kúszható folyosója járhatatlanul szűk résben még folytatódik. Az egész folyosó jobbra lejt és alacsonyodik. A grafitoidos fillitben szintén repedések menti kőzetelmozdulással keletkezett barlang. Alját tetemes mennyiségű köves-földes törmelék alkotja, melyből kb. 1 m^3-nyit a megtaláláskor ki is termeltünk a benne szintén megtalálható sásavarral együtt. Nevét azért választottuk Nyoszolya-barlangnak, mert búvóhelynek, bivakhelynek megfelelő, de csak feküdni lehet benne. Korábban szintén ismeretlen volt.

Bolhás-barlang

Kőszegtől kb.3 km-rel délnyugatra van az Óház-tető /606,5 m/ E hegy keleti oldalában, nagyjából 480 m tengerszint feletti magasságban egy felhagyott kőfejtő falában található a Bolhás-barlang. A kőszgi temetőtől az Óház-tetőre vezető zöld jelzésű túristaúton 3 km megtétele után keresztezzük a Velemről jövő közforgalm előtt is megnyitott erdészeti utat, majd a kereszteződéstől még 300 m-t haladjunk már jelzés nélküli ösvényeken északnyugat felé. Itt találjuk a bozóttal benőtt kőfejtő falában a barlangot. A barlang 2 m széles, 120 cm magas bejárata északkelet felé néz. A bejárattól egy 2,30 m hosszú, guggolva járható, lejtős járat indul, melynek végéből jobbra egy 6 m-es kúszójárat kezdődik. A kúszójárat végén több szűk repedésben folytatódik még az üreg, de már ember számára járhatatlan. Ember számára már szűk, de a rókák /Vulpes vulpes/ által átjárható. A kúszójárat alján száraz fűből összehordott, bolháktól /Chaetopsylla globiceps/ hemzsegő almot találtunk. A meggyújtott alom füstje a bejárattól nyugatra levő rókalyukakon jött ki. Nyilván egy olyan barlang, melybe egy rókacsalád költözött és abból csak a közelmultban távoztak hátrahagyva tömérdek bolhapetét, melyek idő közben kikeltek. A barlang mészfillit és homokkő kiékelődő határán keletkezett repedések menti kőzetszéthúzódással. Oldalfalait és mennyezetét töredezett kőlapok alkotják, alján kőlapok és földes törmelék van, a homokköves részeknél pedig a rókák által kapart csőszerű járatok. A barlang megtalálásakor mi is végeztünk tágító bontást, a bejáratközeli részből kb. 1 m^3 köves törmeléket termeltünk ki. A földmunka közben néhány csontlelet is előkerült. Ezeket meghatározásra leadtuk. Hogy a rókák által behurcolt ételmaradék, vagy érdekesebb maradvány, az majd csak a meghatárotás után fog kiderülni.

A barlangról írásos följegyzés nincs, de mivel a kőbánya tárta fel, ha mások nem is, de a bányászok nyilván ismerték.

Konzerves-barlang

A kőszegi Óház-tető délkeleti oldalában, 530 m tengerszint feletti magasságban van az a kb. 2,5 m magas sziklalépcső, melynek aljában nyílik a Konzerves-barlang. A Hörmann-forrástól Kőszegre vezető közforgalomtól elzárt erdészeti út és az Óháztetőre vezető zöld jelzésű túristaösvény kereszteződésétől kb. 50 m-rel keletre találjuk a barlangot. Előterében embermagasságú csalánnal kevert bozótos van. 2,30 m széles, 1,10 m magas, háromszög formájú szája északkelet felé néz. A barlangszájat egyetlen, szűkülő és alacsonyodó, 3,05 m hosszú fülke követi. Falai szálbanálló mészfillitből vannak, alját köves törmelék alkotja. Repedés menti kőzetaprózódással, részben talán oldódással keletkezett. Leírás nincs róla, de nyilván többen ismerték már ezeleőtt is. Néhány évtizede búvó- és pihenőhelye volt a határőr katonáknak, amit a barlangban hagyott ülőhelynek használt farönk és a szűkebb környéken szétdobált rengeteg konzervdoboz és egyéb élelmiszer csomagolására használt műanyag is alátámaszt.

Árkos-barlang

A velemi Hosszú-völgyben, a falutól 2,5 km-rel nyugatra, ott ahol a piros jelzésű túristaút a völgytalpról felkapaszkodik a sziklasor tetejére, található az Árkos-barlang. A túristaút felkapaszkodó szakaszától északnyugatra az első sziklacsoport túlsó felének tövében, kb. 585 m tengerszint feletti magasságban van a barlang. 70 cm széles, 80 cm magas szája délre néz. A barlangszájt követően még 3,50 m-t lehet bekúszni a keskeny és alacsony hasadékbarlangi folyosóba. Az oldalfalakat, a mennyezetet és az aljzatot is szálbanálló mészfillit alkotja. Igaz, az aljon volt egy kevés földes törmelék, melyet a megtalálást kö-

vetően kitermeltünk az üregből. A barlang bal oldali fala egy nagyjából függőleges repedés mentén zökkent le és távolodott el a jobb oldali fal alkotta síktól. A repedés jól látszik a mennyezeten, de egy vályúszerű árkot képez az aljzaton is. A helyi jelentőségű kis barlangot korábban nem említették, nem is valószínű, hogy tudtak róla.

Szalamandrás-barlang

A velemi Péterics-hegy /600,8 m/ déli oldalában, mintegy 30 m-rel magasabban a Bozsoki-pataktól és 300 m-rel északra a Szent-kúttól van egy nagyobb felhagyott kőbánya. Az egykori, cseppköves bekérgeződéseiről is nevezetes kőbánya a Bozsoki-patakkal párhuzamos erdei útról akár autóval is megközelíthető. A bányától mintegy 150 m-rel északnyugatra egy kisebb, az előbbitől jóval idősebb, erdővel benőtt bányagödör van, ennek nyugati falában található a Szalamandrás-barlang. A barlang 1,40 m széles, 2,70 m magas szája kelet felé néz. Az üreg 3,30 m hosszan járható. A jelenlegi végpontnál mind vízszintes, mind függőleges irányban több kisebb résre oszolva folytatódik még a felszín alatti tér, de ide már beférni nem lehet, bontással viszont elképzelhető a továbbjutás. Egyébként, a barlang megtalálásakor mi is bontottunk, de csak a bejárat süllyesztésével termeltünk ki vagy 1 m^3-nyi köves törmeléket. E kövek közül került elő négy foltos szalamandra /Salamandra salamandra/ is, melyek aztán a barlang névadói lettek. Találtunk továbbá csontokat is, melyeket meghatározásra leadtunk, de még visszajelzést nem kaptunk róluk. A barlang oldalfalait, mennyezetét és részben aljzatát is töredezett mészfillit tömbök alkotják. Repedések menti kőzetszéthúzódással keletkezett. Korábbi említéséről nem tudunk, de az egykori kőfejtő művelői bizonyára ismerték.

A Hétszemű-barlangról

már a 2000. évben tettünk rövid említést /ESZTERHÁS 2000-c/, de részletesebb átvizsgálása, térképezése csak az ez évi táborban történt meg. Velemről a Hörmann-forráshoz vezető, a közforgalom előtt is megnyitott erdészeti szerpentin úton menjünk 3 km-t a Szép-kilátónak nevezett sziklafokig /még 700 m-rel tovább található a Szent Vidi-parkoló/. Az erdészeti útról a sziklafokra piros háromszög jelzésű ösvény vezet, innen kb. 280 m-t menjünk az enyhén emelkedő kaptatón, a 4-5 m magas sziklasor mentén északnyugat felé, ahol is a Hétszemű-völgy felőli oldalon, kb. 540 m tengerszint feletti magasságban megtaláljuk a barlangot. Az üreg nagyjából észak-déli irányú, mindkét végén nyitott, kúszva-guggolva járható átjáróbarlang. Van még egy keletre néző, középső, harmadik bejárata is. Teljes hossza 5,20 m. Oldalfalait , mennyezetét és részben az alját is mészfillit-tömbök alkotják. A barlang a sziklaperemmel párhuzamos repedés menti elmozdulással keletkezett, de vannak benne kisebb oldásos beöblösödések is. A mostani és a múlt évi leíráson kívül más említéséről nem tudunk.

A tábor ideje alatt a barlangnak titulált mesterséges üregek közül vizsgáltuk és felmértük a Borha-völgyi tárókat. Ezek Velem közigazgatási területére esnek, elérhetők a Velemről Kőszegre vezető közforgalom előtt is megnyitott erdészeti úton Velemtől kb. 2 km-re. Az utat keresztező Borha-ér hídja mellett kis parkoló és tűzrakó hely van. A patakocska szintjétől alig magasabban, az északkelet felőli oldalban szájadzanak a tárók kb. 465 m tengerszint feletti magasságban.

Borha-völgyi-tároó

A faráccsal elzárt tároról többen is tettek említést /ESZTERHÁS 1995, 2000-a, 2000-b, 2000-c, LENGYEL 1952, ZENTAI 2000/.

1924-26. között Macsek Ferenc cáki bányavállalkozó próbálkozott itt érckutatással, majd 1952-ben az Ércfeltáró Vállalat folytatta a félbehagyott feltárást. A kutatások során csak nyomokban előforduló fuchsitot, azuritot, malachitot és piritet találtak a grafitoidos palában, így aztán kitermelésre alkalmatlannak ítélve abbahagyták a próbafeltárást. A tárót ZENTAI /2000/ 29 m hosszúnak említette. Mi a tábor során pontosan felmértük és összességében 118,50 m-nek találtuk. A faráccsal zárt bejárattól egy 90 m hosszú, egyenes, igen enyhén emelkedő tároó indul északkelet felé, ebből balra /északnyugatra/ pedig egy 28,50 m hosszú melléktáró ágazik ki. A tárók trapézszelvényűek, átlagos méretük a talpon 2,50 m, a főtén 1,80 m széles, magassága pedig 2,30 m. A fekün még látszanak a csillevasút talpfáinak nyomai, melyek között kisebb-nagyobb tócsákban lassan áramlik a víz a bejárat felé. A víz jelentős része a végpont előtt 5,70 m-re a jobb oldali falon kb. 1 m magasságban fakadó forrásból származik. A kis forrás vize szép, narancsvörös színű ásványbordát csapott ki magából. A fekete főtén számos helyen 1-2 cm nagyságú fehér szalmacsppkövek csüngenek alá.

Borha-völgyi beomlott táró

Az előbbi, faráccsal zárt tárótól 10-12 m-rel délkeletre van még egy faágakkal betakart "bemarás" a hegyben. Ennek a frontfalán lehet az 1:10.000-es térképen jelölt másik táró beomlasztott bejárata. A tárót engedélyek híján, természetesen nem bontottuk ki, de radiesztéziás módszerrel megkiséreltük irányát és hosszúságát meghatározni. A szondázásból az derült ki, hogy a beomlasztott táró iránya enyhe szögben közelít a másik táró főjáratához és hozzávetőleg 37 m hosszú /néhány méterrel túlér a fölötte levő hegyoldalon található épületen/.

A továbbiakban azonosítani, illetve megtalálni kéne még a Kordos László említette "Kőszegi-barlangot" /KORDOS 1984/, aztán a "Hörmann-barlangot", melyről BARISKA-'nál /2000/ olvashatunk. Ez utóbbiról elképzelhető, hogy a Hörmann-forrástól 300 m-rel délnyugatra eső Hármashatár-hegy /795,4 m/ sziklalépcsőjében van. Továbbá, azonosítani kéne a Kalapos-kőn /686 m/ említett "Ödög-barlangot" /BARISKA 2000/, mely valószínűleg az 1995-ben más névvel leírt /ESZTERHÁS 1995/ valamelyik Kalapos-kői barlanggal azonos. Aztán van még jó néhány, szpeleológiailag soha át nem nézett szikla a hegységben, melyek akár újabb barlangokat is rejthetnek.

A Kőszegi-hegység egészének 2001-ig megismert barlangjai:

Bernstein /Borostyánkő/ - A

1. Speckkammerl 2822/7 gabbró és zöldpala 5/±3 m
2. Heanzenstein-Felsdach 2822/8 zöldpala 7/-7 m

Bozsok - H

3. Holler-barlang zöldpala 6/+2 m
4. Tűzifás-barlang zöldpala 7/+2 m
5. Lena-fülke zöldpala 3/+1 m
6. Ladera-fülke zöldpala 6/+3 m
7. Arktik-fülke zöldpala 3/+2 m
8. Hegedűs-eresz zöldpala 9 x 3 /+4 m
9. Antarktik-fülke zöldpala 2/+1 m
10. Limax-barlang zöldpala 13/+1 m
11. Csalános-eresz zöldpala 13 x 3 /+2 m
12. Kalapos-kői-barlang 2890/15 zöldpala 30/+4 m
13. Nyíladék-melletti-barlang zöldpala 5/+1 m
14. Vadles-melletti-barlang zöldpala 4/+1 m
15. Kőajtós-barlang mészfillit 3/+1 m

Kőszeg - H

16. Seybold-kőfejtői-barlang 2890/13 meszes homokkő 25/±5 m
17. Kőszegi-barlang /azonosítatlan/
18. Szikla-forrási-rókalyuk mészfillit 2/+1 m
19. Ara-barlang grafitoidos fillit 6/+2 m
20. Nyoszolya-barlang grafitoidos fillit 5/+1 m
21. Bolhás-barlang mészfillit 8/+1 m
22. Konzerves-barlang mészfillit 3/+1 m
23. Hörmann-barlang /azonosítatlan/

Markt Neuhodis /Városhodász/ - A

24. Gotthartkluft 2822/1 mészfillit 25/-3 m
25. Fledermausspalte 2822/2 mészfillit 15/+3 m
26. Josef-Polatschek-Kluft 2822/3 mészfillit 5/+2 m
27. Wohnhöhle 2822/4 mészfillit 4/+1 m
28. Wetterkluft 2822/5 /azonosítatlan/
29. Dreifrauenhöhle 2822/6 mészfillit 14/-3 m

Rechnitz /Rohonc/ - A

30. Atlantishöhle 2822/9 mészfillit 80/±5 m
31. Budirigelkluft 2822/10 zöldpala 67/±14 m

Velem - H

32. Kurta-völgyi-barlang 2890/14 mészfillit 8/+2 m
33. Hosszú-völgyi-fülke mészfillit 2/+2 m
34. Hosszú-völgyi-rókalyuk mészfillit 3/+1 m
35. Árkos-barlang mészfillit 3/+1 m
36. Szalamandrás-barlang mészfillit 3/+2 m
37. Péterics-hegyi-barlang mészfillit 1,6/+1 m
38. Hétszemű-barlang mészfillit 5/+1 m

A barlangoknak titulált mesterséges üregek:

Althodis /Óhodász/ - A

39. Mithrasgrotte 2822/K 1 mészfillit 20/+2

Rechnitz /Rohonc/ - A

40. Klafterlucke 2822/K - zöldpala ? m

Velem - H

41. Borha-völgyi-tároó grfitoidos fillit 118/+2 m

42. Borha-völgyi beomlott tároó grafitoidos fillit 37/+2 m

43. Kápolna-melletti-akna grafitoidos fillit 52/-15 m

44. Vid alatti Hosszú-tároó grafitoidos fillit 36/+2 m

45. Vid alatti Rövid-tároó grafitoidos fillit 6/+2 m

I r o d a l o m j e g y z é k

BANDAT H./1928/: A Kőszeg-Rohonci-hegység nyugati részének geológiai viszonyai - Földtani Szemle I. köt. 5. füzet, Budapest p. 191-214

BARISKA I./2000/: A kéklő Írottkő alatt - a Savaria Turist kiadványa, Szombathely p. 37 és 47

BENDEFY L./1934/: Magyar föld és története - a Magyar Etióp Expedíció Országos Bizottságának kiadása, Budapest p. 148-185

BERTALAN K./1958/: Magyarország nem karsztos eredetű barlangjai - Karszt- és Barlangkutató Tájékoztató, Budapest p. 21

ESZTERHÁS I./1995/: A Kőszegi-hegység barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 61-90

ESZTERHÁS I./2000-a/: Barlangok a Kőszegi-hegységben - Vasi Szemle LIV. évf. 3. sz. Szombathely p 336-342

ESZTERHÁS I./2000-b/: A Kőszegi-hegység barlangjai - a Berzsenyi Dániel Főiskola Tudományos Közlenényei XII. kötet, Természettudományok 7. Szombathely p. 97-127

ESZTERHÁS I./2000-c/: Kiegészítés a Kőszegi-hegység barlangkataszteréhez - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 225-231

FÖLDVÁRI-NOSZKY-SZEBÉNYI-SZENTES /1948/: Földtani megfigyelések a Kőszegi-hegységben - Jelentés a Jövedéki Mélykutatás 1947. évi munkáiról, Magyar Pénzügyminisztérium, Budapest p.5-31

KECK, E. szerk./1998/: Höhlen und Karst im Burgenland - Burgenländisches Landesmuseum, Eisenstadt p. 38-51

KISHÁZI-IVANIVICS /1984/: Kirándulásvezető a Kőszegi kristálypalasorozat feltárásainak tanulmányozásához - kézirat a MÁFI adattárában, Budapest p. 1-35

KORDOS L./1974/: Hírek - MKBT Meghívó /febr/, Budapest p. 7

KORDOS L./1981/: Barlangkatszteri hírek - Karszt és Barlang I-II. füzet, Budapest p. 67

KORDOS L./1984/: Magyarország barlangjai - Gondolat Kiadó, Budapest p. 309

LENGYEL E./1952/: Jelentés az 1952. szeptember havi Velem-környéki érckutatásokról - kézirat a MÁFI adattárában, Badapest p. 1-14

NAGY E./1972/: Vizsgálataink a Kőszegi-hegységben - MÁFI Évi Jelentése az 1970. évről, Budapest p. 197-207

VARRÓK K./1963/: Földtani vizsgálatok a Kőszegi-hegységben - MÁFI Évi Jelentése az 1960. évről, Budapest p. 7-20

VERESS-SZABÓ /1996/: Adatok a velemi Kalapos-kő morfogenetikájához - Vasi Szemle L. évf. 2. sz. Szombathely p. 211-234

ZENTAI Z./2000/: Tények és remények - Vasi Szemle LIV. évf. 3. sz. Szombathely p. 310-324

A KŐSZEGI-HEGYSÉG BARLANGJAI

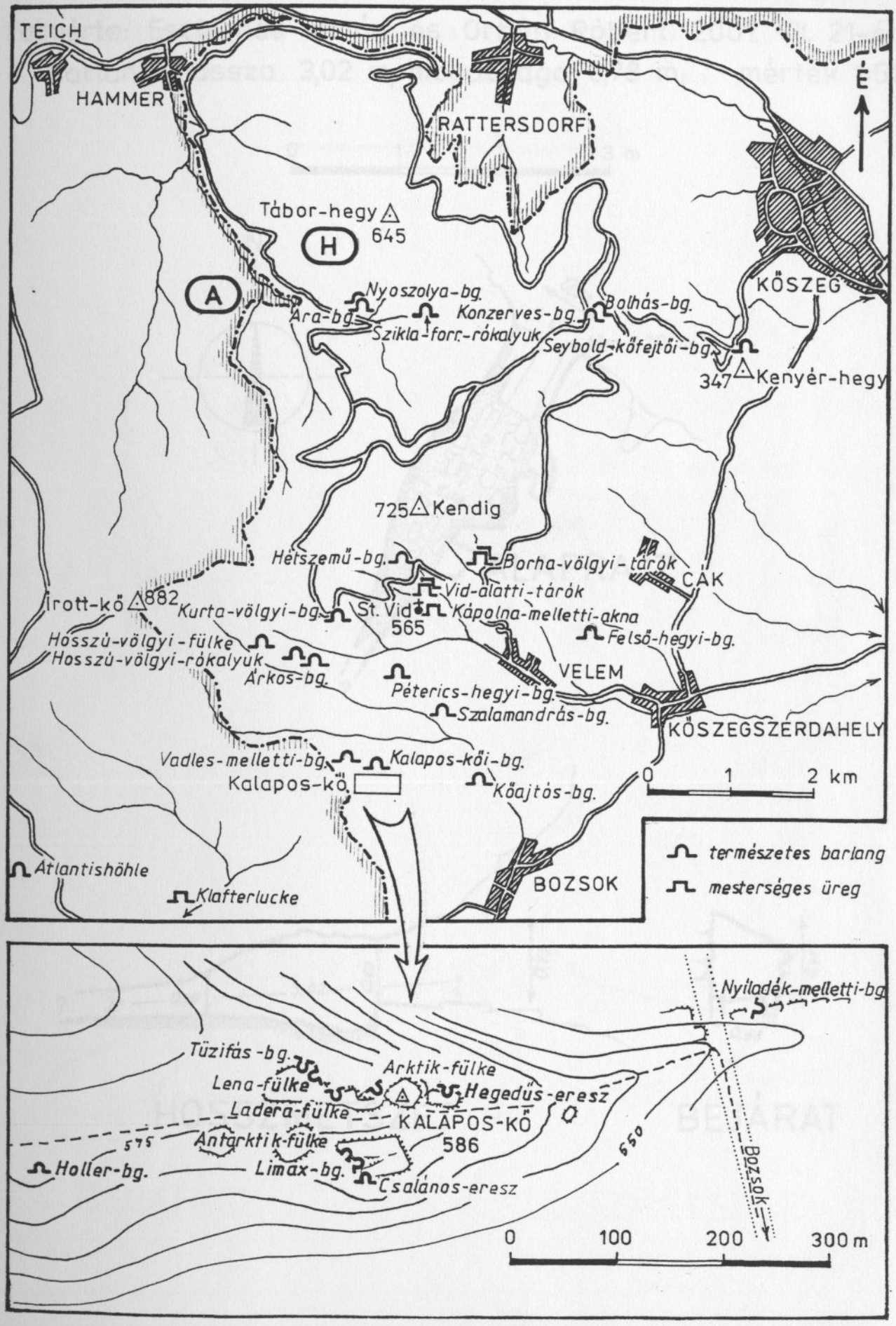

Szerkesztette: Eszterhás István 2001-ben

BOZSOK, BOZSOKI-VÖLGY

KÖAJTÓS-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Orbán Róbert 2001. VII. 21-én

A barlang hossza 3,02 m; magassága 0,78 m; mérték 1:50

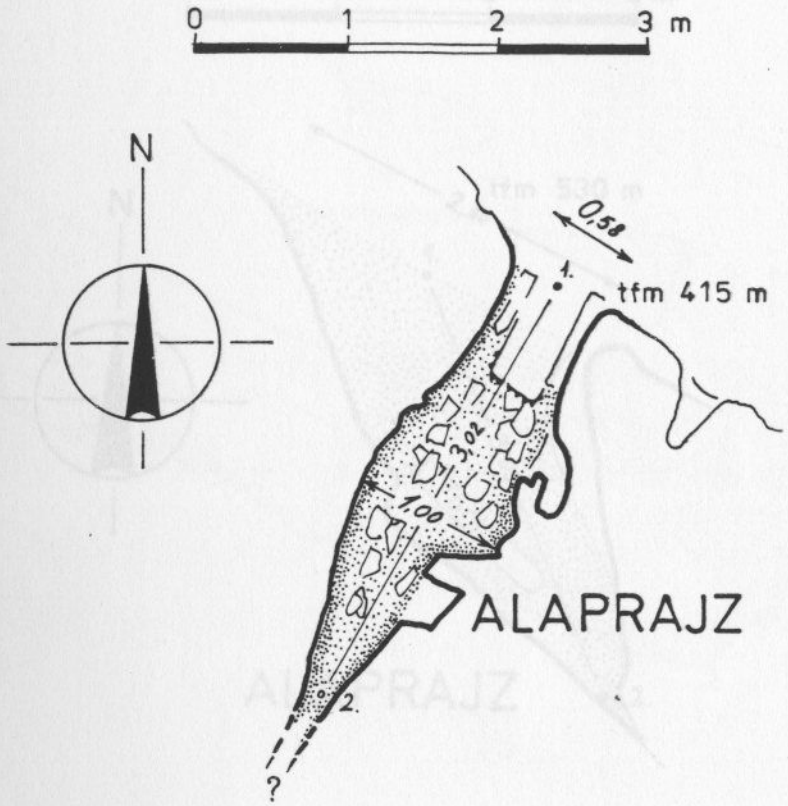

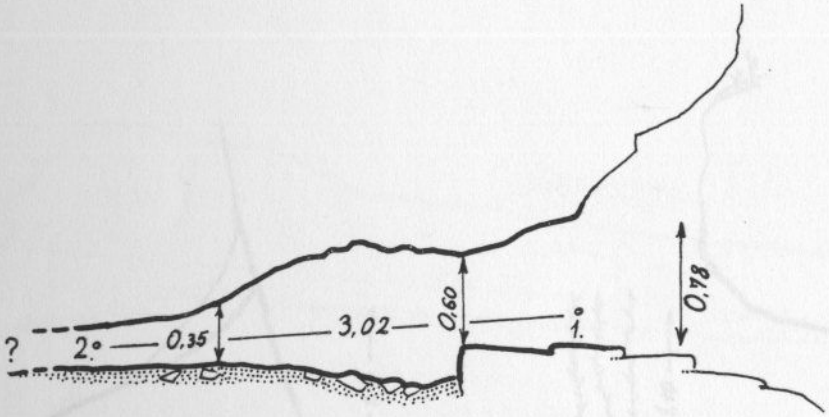

HOSSZMETSZET

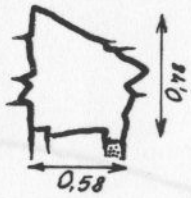

BEJÁRAT

KŐSZEG, ÓHÁZ-TETŐ

KONZERVES-BARLANG

Felmérte: Benczik Zoltán és Eszterhás István 2001. VII. 19.

A barlang hossza 3,05 m; magassága 1,10 m; mérték 1:50

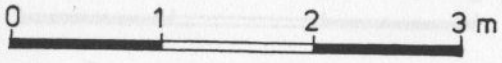

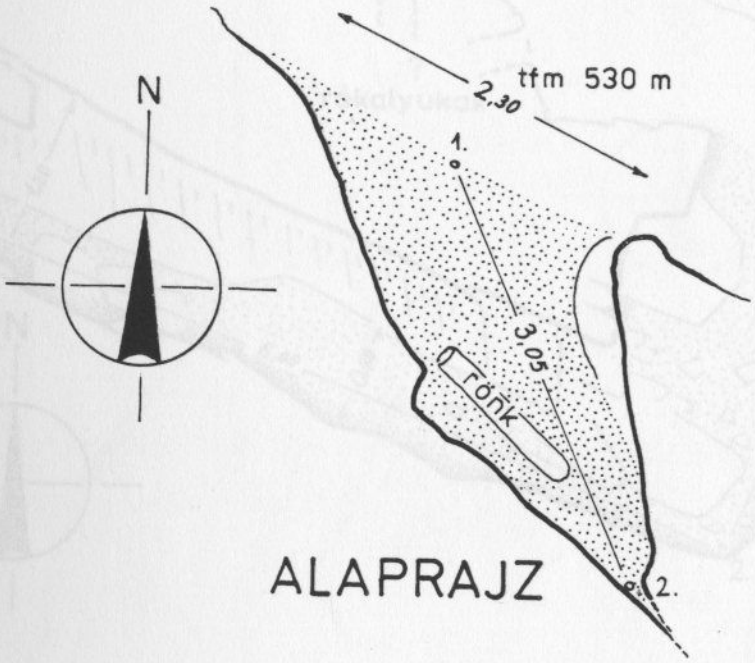

ALAPRAJZ

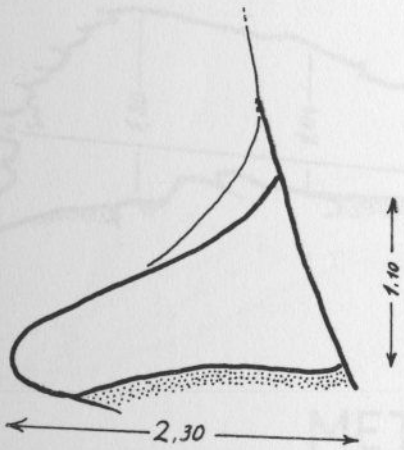

BEJÁRAT

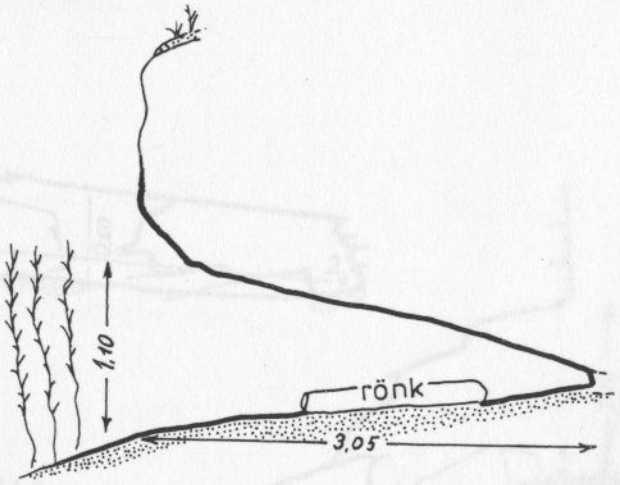

HOSSZMETSZET

KŐSZEG, ÓHÁZ-TETŐ

BOLHÁS-BARLANG

Felmérte: Benczik Z; Eszterhás I; Orbán R. 2001. július 19-én

A barlang hossza 8,30 m; magassága 1,30 m; mérték 1:50

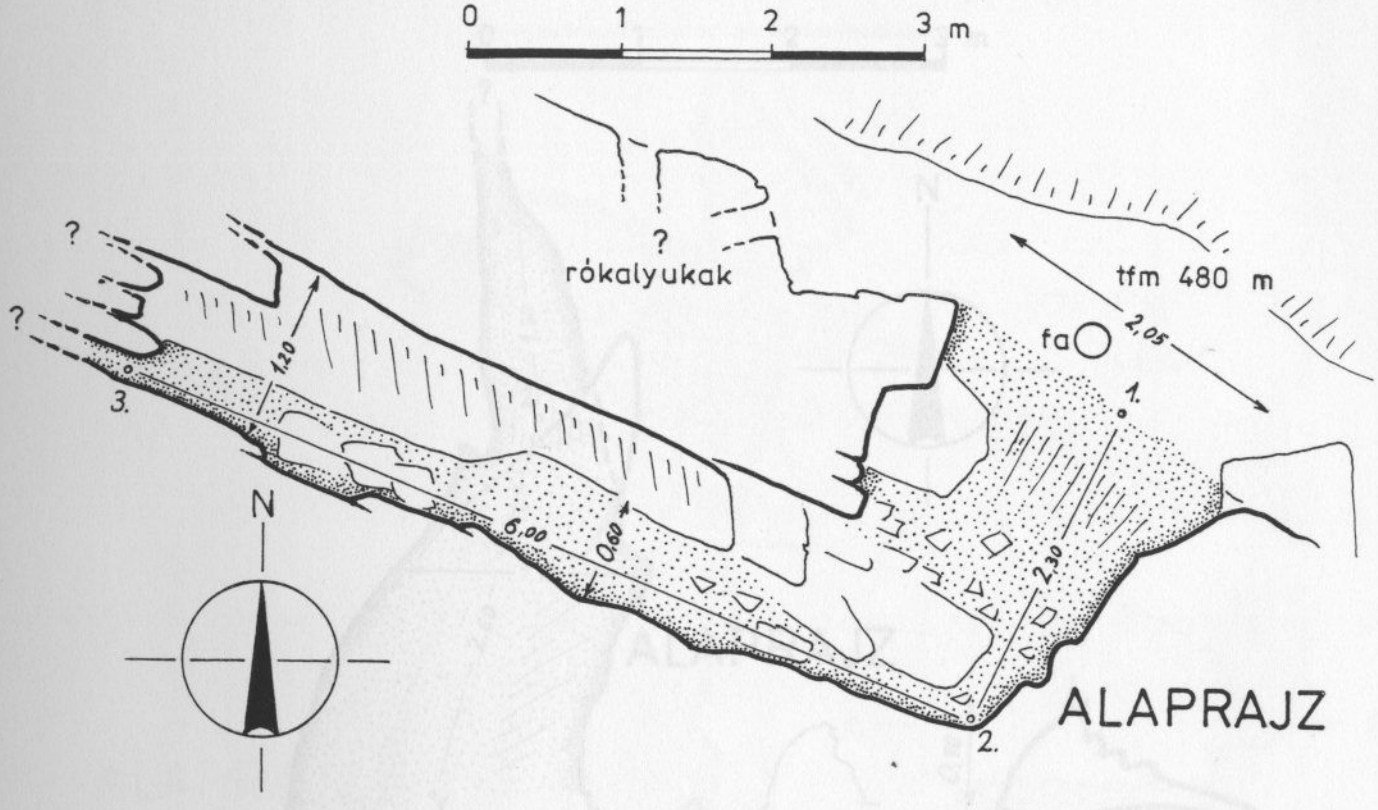

ALAPRAJZ

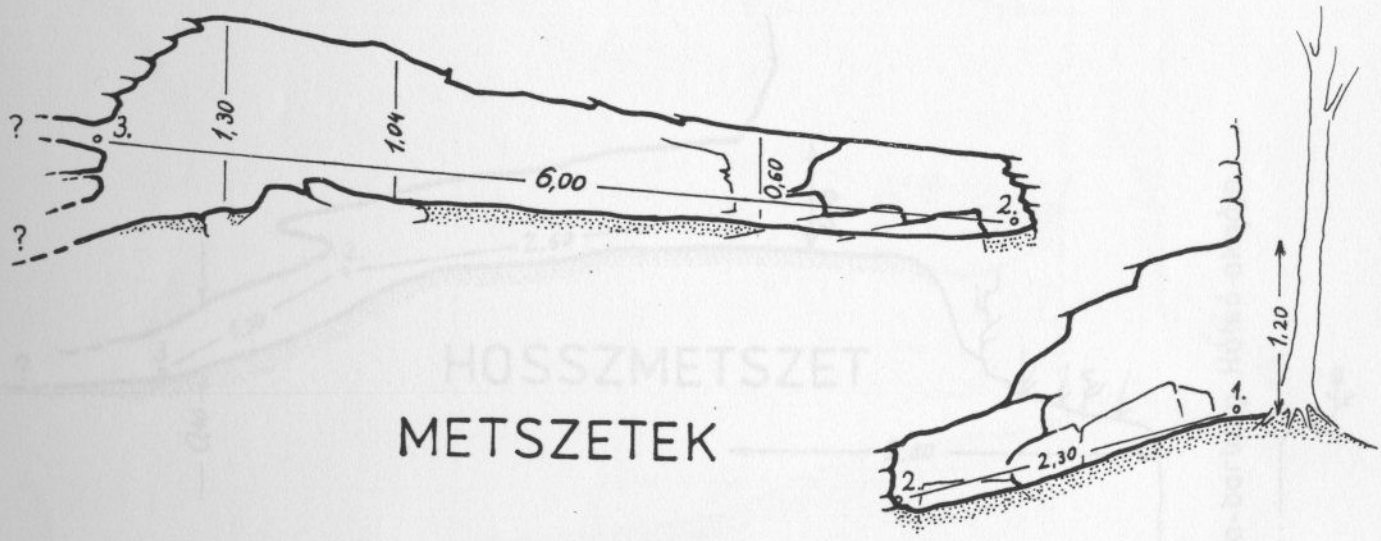

METSZETEK

KÖSZEG, TÁBOR-HEGY

NYOSZOLYA-BARLANG

Felmérte: Eszterhás I; Kuntner J; Orbán R. 2001. július 20-án

A barlang hossza 4,90 m; magassága 0,70 m; mérték 1:50

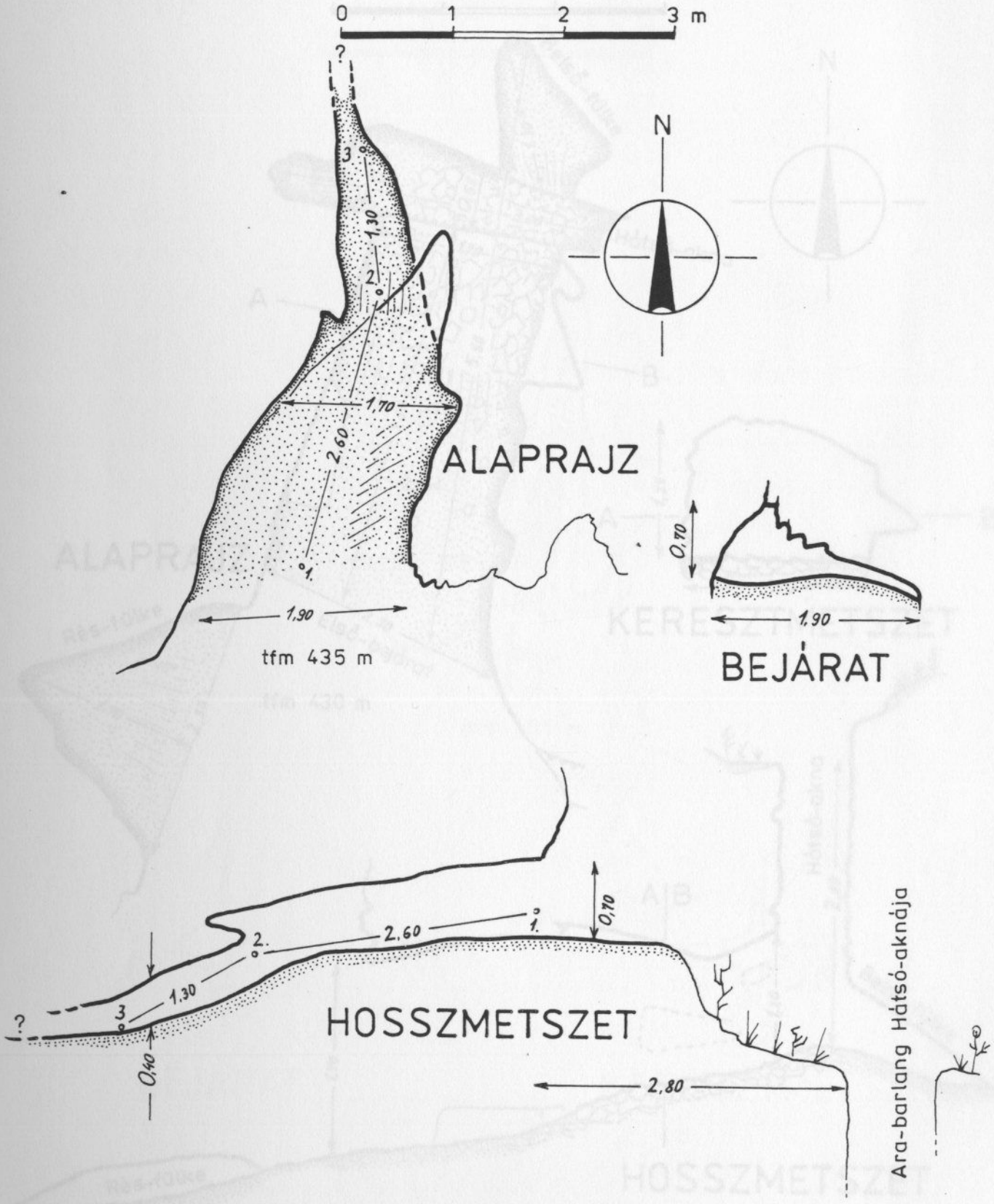

KŐSZEG, TÁBOR-HEGY

ARA-BARLANG

Felmérte: Eszterhás I; Kuntner J; Orbán R. 2001. július 20-án

A barlang hossza 6,25 m; magassága 1,70 m; mérték 1:50

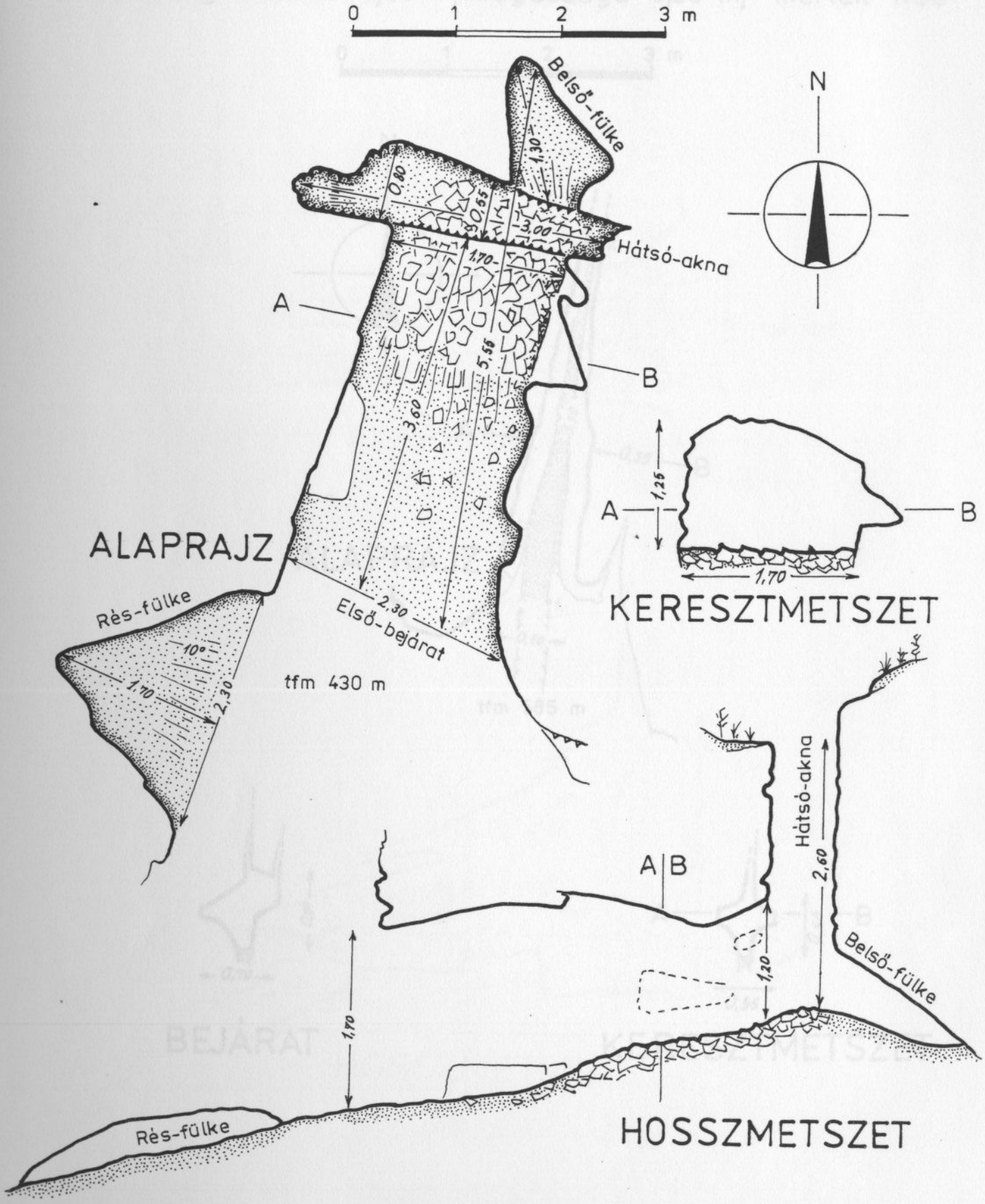

VELEM, HOSSZÚ-VÖLGY

ÁRKOS-BARLANG

Felmérte: Benczik Z; Eszterhás I; Orbán R. 2001. július 21-én

A barlang hossza 3,50 m; magassága 0,80 m; mérték 1:50

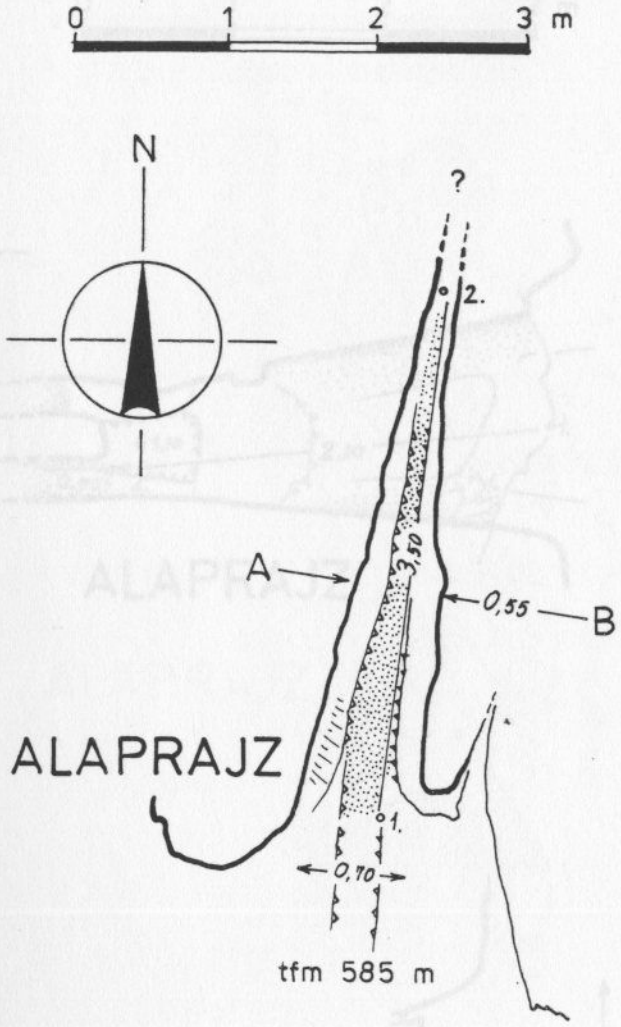

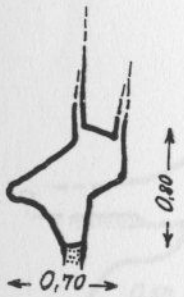

BEJÁRAT

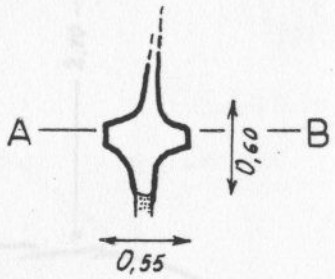

KERESZTMETSZET

VELEM, PÉTERICS-HEGY

SZALAMANDRÁS-BARLANG

Felmérte: Benczik Z; Eszterhás I; Orbán R; Somkúthy F. 2001. VII. 22.

A barlang hossza 3,30 m; magassága 2,70 m; mértek 1:50

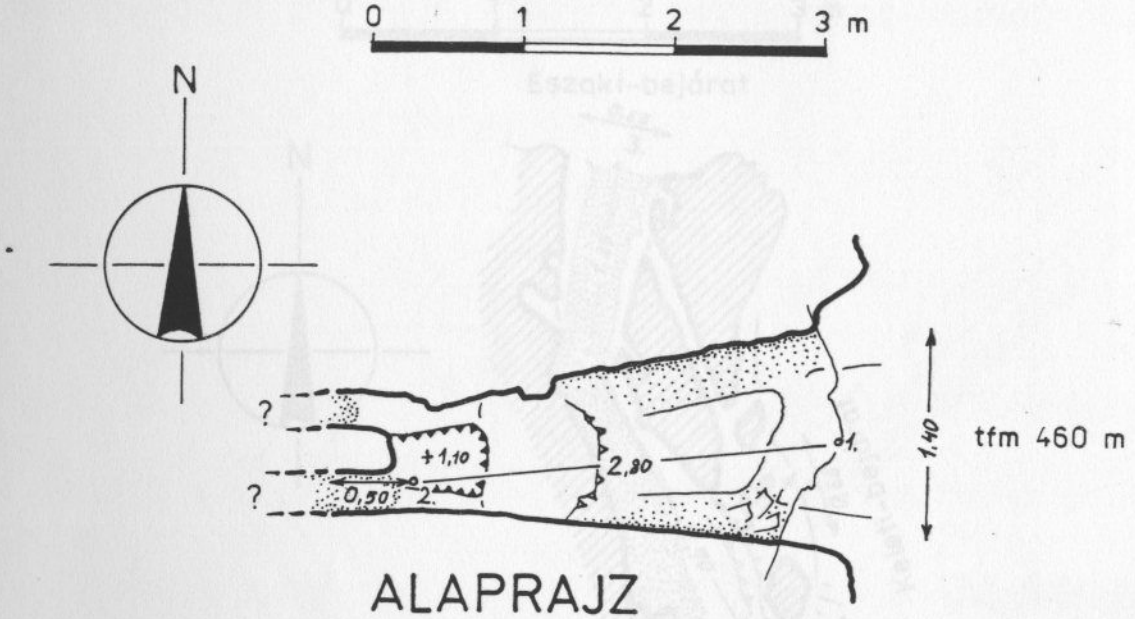

ALAPRAJZ

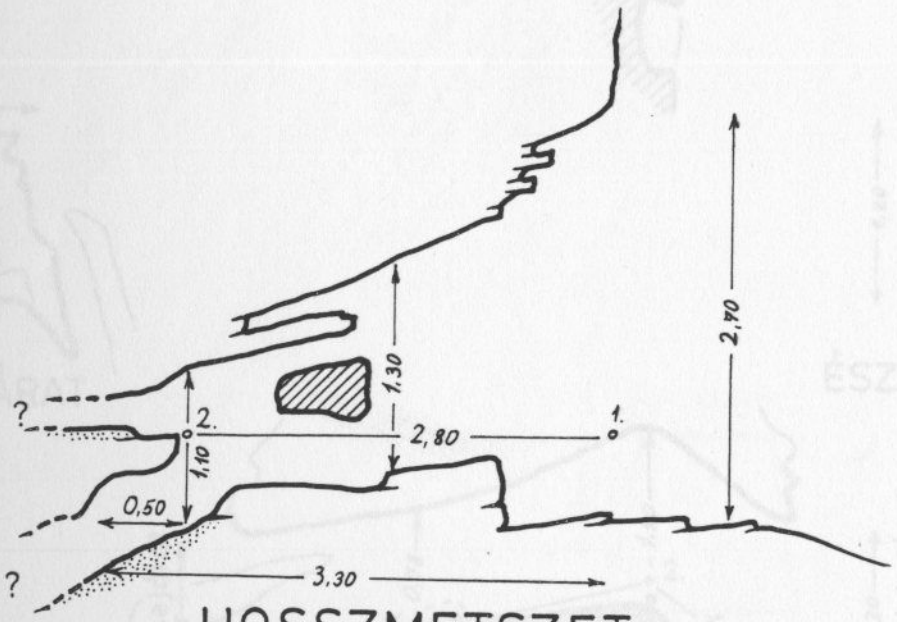

HOSSZMETSZET

VELEM, HÉTSZEMŰ-VÖLGY

HÉTSZEMŰ-BARLANG

Felmérte: Benczik Z; Eszterhás I; Orbán R. 2001. július 18-án

A barlang hossza 5,35 m; magassága 1,20 m; mérték 1:50

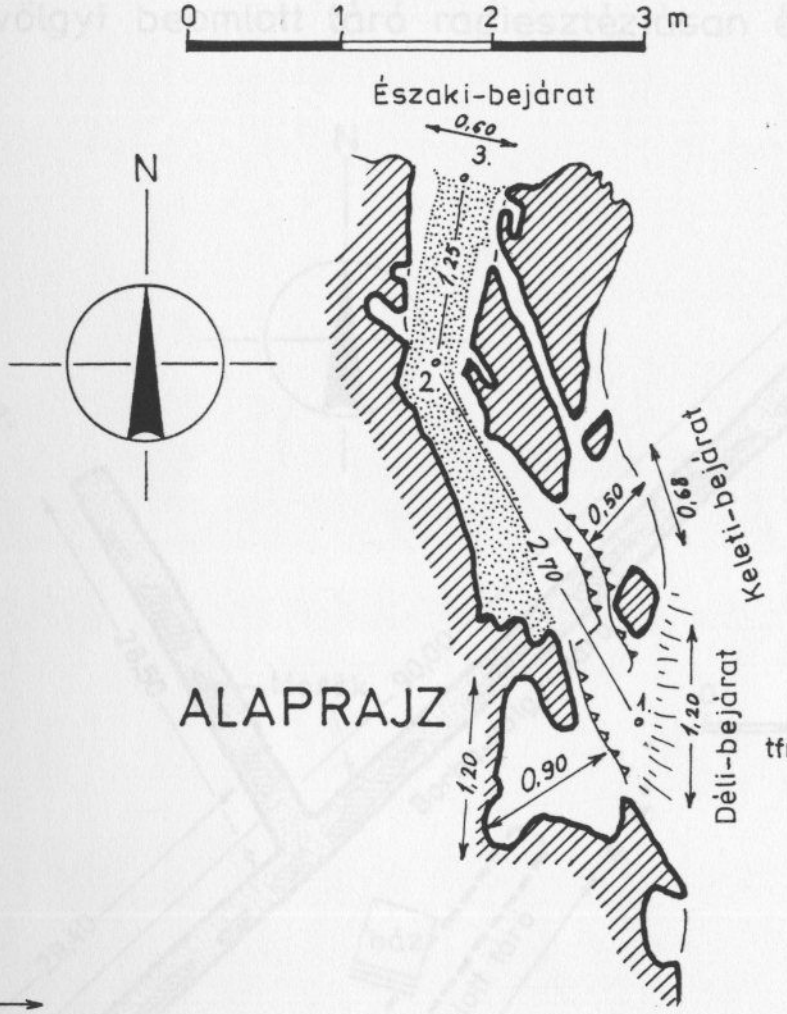

ALAPRAJZ

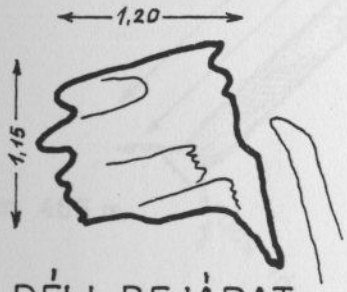

DÉLI-BEJÁRAT

ÉSZAKI-BEJÁRAT

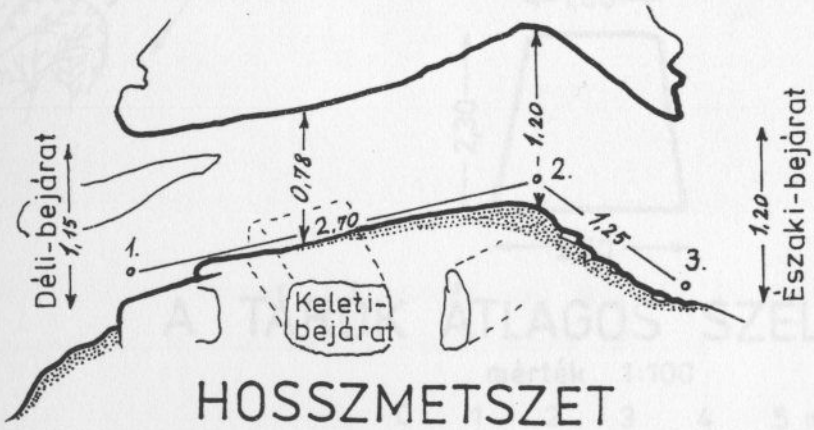

HOSSZMETSZET

VELEM, BORHA-VÖLGY

BORHA-VÖLGYI-TÁRÓK

Felmérte: Benczik Z., Eszterhás I., Orbán R. 2001. július 18-19.

A Borha-völgyi-tároó mérőszalaggal mért összhossza 118,50 m

A Borha-völgyi beomlott tároó radiesztéziásan észlelt hossza 37 m

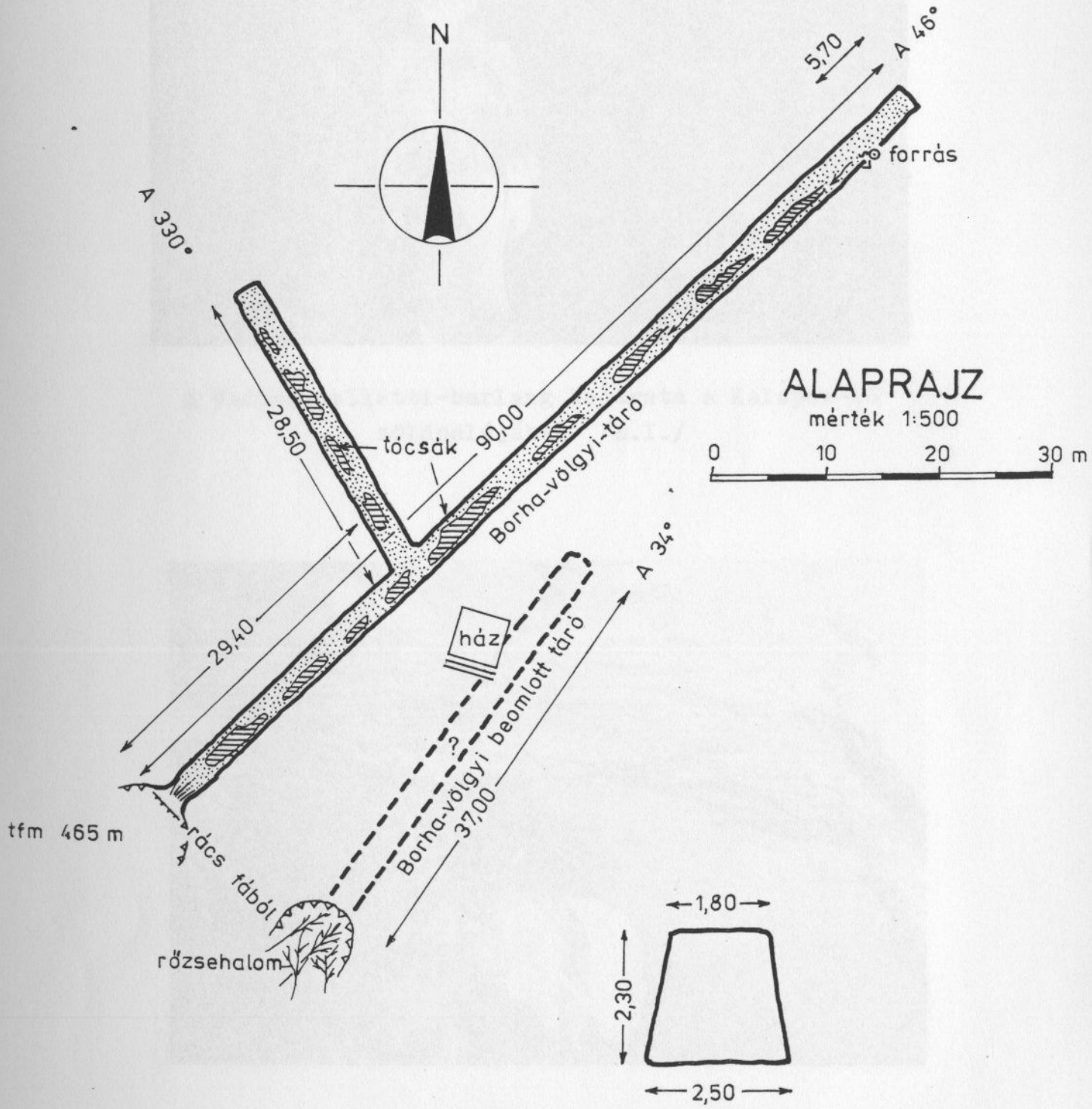

A TÁRÓK ÁTLAGOS SZELVÉNYE

mérték 1:100

0 1 2 3 4 5 m

KŐSZEGI-HEGYSÉG

A Vadles-melletti-barlang bejárata a Kalapos-kő zöldpalájában /E.I./

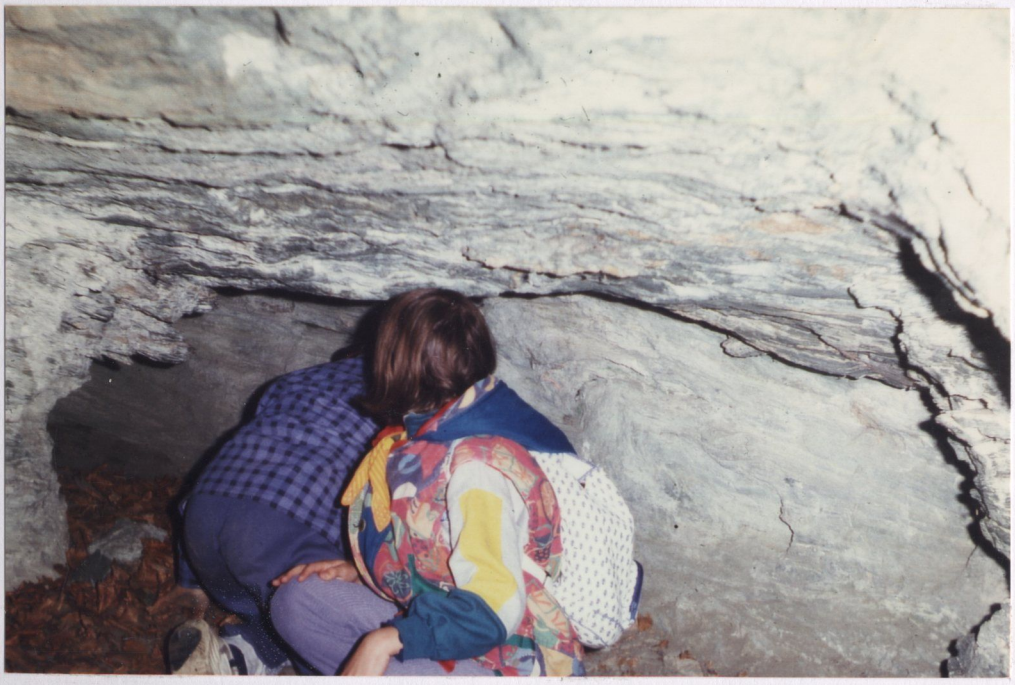

A kiránduló gyerekek lelkesedéssel veszik birtokba a Vadles-melletti-barlangot /E.I./

Az Óház-tető aljában levő Konzerves-barlang korábban a határőr katonák pihenőhelye volt /K.T./

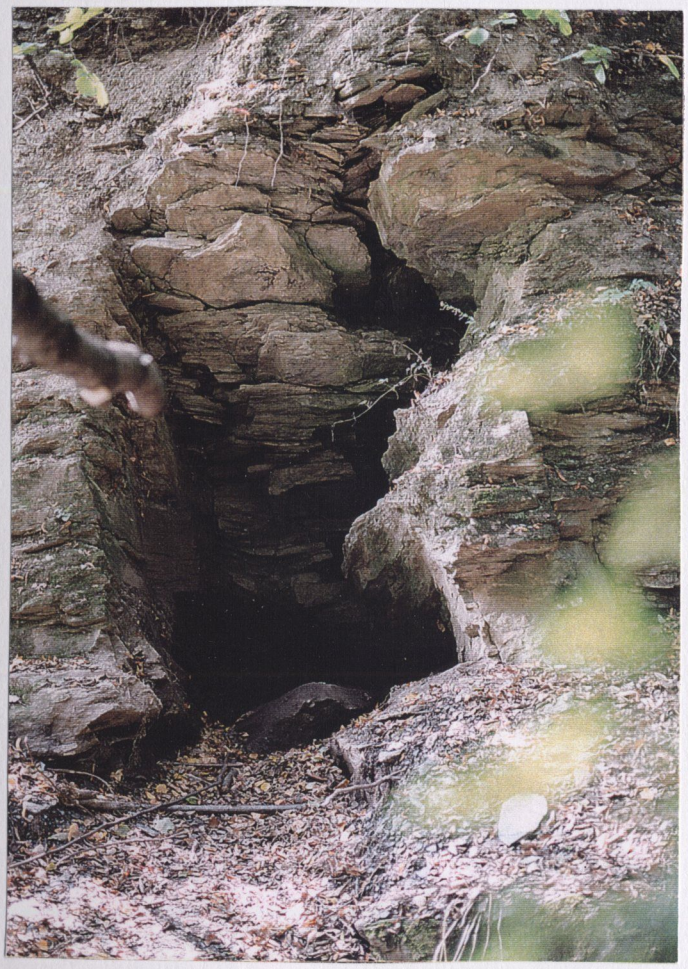

A Péterics-hegy aljában a kőzetrepedések széthúzódásával keletkezett a Szalamandrás-barlang /K.T./

A Hétszemű-barlang repedés menti elmozdulással és oldódással alakult mészfillitben /K.T./

1952-ben abbahagyták az érckutatást a Borha-völgyi-tárban. A mennyezet grafitoidos paláján azóta apró fehér cseppkövek képződtek /K.T./

Eszterhás István

AZ ECSEGI NAGYBOLDOGASSZONY-FORRÁSBARLANG

A helyre vonatkozó, egyébként kevés írás többsége /MÁRTON 1989, MOCSÁRY 1826, STADLER 1999/ csak forrásról és a föléje emelt templomról szól. Barlangról először CSERI Dezső írt 1989-ben: "Az Ecsegről kivezető földút mentén van a Nagy-Boldogasszony templom romja, melyet az azóta elapadt gyógyító forrás fölé emeltek. A forrásbarlang és az üreg még megvan. Esős időszakban időnként meg is telik." Ezen információ alapján vettük katasztérbe a barlangot /ESZTERHÁS 2000/, melyet csak az idén /2001-ben/ volt alkalmunk felkeresni.

A jelenlegi állapot ismertetése előtt tekintsük át a korábbi írásokat. MOCSÁRY Antal írta 1826-ban Ecsegről a következőket: "1-ör volt itten 1680. eszt. a' falun kívül épült és Nagy Boldog Asszony tiszteletére szentelt, középszerű nagyságú, de tsuda történetekkel tündöklő templom, mellyekre nézve az ájtatos hívek messze földről, még Máramarosból is Processioképen megjelentek itt; de nevezetesen megjelent néhai Gróf Grassalkovics Antalné is, hogy itten elveszett szeme világát visszanyerhetné, mert ezen templomnak ajtaja előtt volt egy tiszta forrás, 's ez közönségesen Sz. Kútnak neveztetett. Azonban ezen templomotska tsak az 1772. eszt. végéig gyakoroltatott, 's a kutatska is idővel kiszáradt."

MÁRTON Ferenc 1989-ben a Mocsáry által írottakat ismételte meg kivonatosan és hozzátette saját tapasztalatát: "Egykor híres volt az ecsegi Templom-forrás /Szent-kút/. Gyógyhatású vizéért messze földről is felkeresték. Jelenleg elhanyagolt állapotban van. A föléje épített »Nagyboldogasszony« templom romos

állapotban emlékeztet a hajdani hírnévre. ...1680-ban épült a híres Szent-kút fölé a már említett Nagy-Boldogasszony templom. Nagy búcsújárások színhelye volt. Gyógyító vizéért még Máramarosból is felkeresték a kutat."

A már fentebb idézett CSERI-féle írás /1989/ folytatásában ugyanezekről szólt: "Gyógyhatása azonban már a múlté. Pedig amikor bőven ontotta vizét, Szentkút mellett ez volt a környék második leghíresebb búcsújáró helye. Az öregek szerint Máramarosból is jöttak zarándokok."

ESZTERHÁS István 1999-ben a következőképp írt a helyről: "Hier möchte ich noch die Ruine der Marienkirche von Ecseg erwänen. Diese Kirche wurde auf eine Heilquelle gebaut. Am Anfang lebte ein Einsiedler bei der Quellenhöhle. Als immer mehr Leute durch die Quelle geheilt wurden, komen die Krauken von Weit her." /Itt említem meg az ecsegi Nagyboldogasszony templom romjait. Ez a templom egy gyógyforrás fölé épült. Eleinte egy remete települt a forrásbarlang mellé, majd egyre többen találtak itt gyógyulást./

A legbővebben, helyi adatokat is feltárva STADLER Árpád /1999/ írt a hely történetéről: "1772-ben azonban a forrás elapadt, közel száz évi búcsújárás után a betegek és zarándokok is elmaradtak. Ezután a templom romlásnak indult. 1864-ben már azt írta róla az ecsegi jegyző, Úrik József, hogy a forrásnak és a kápolnának semmi nyoma.

Századunk harmincas éveiben a derék Pálos Pál plébános /Ecseg 1933-35/ feltárta a régi templom alapjait, az oltár alapzatát is megtalálta. A rendelkezésre álló dokumentumok alapján rálelt a forrás helyére, és azt sikeresen megfúratta. A falubéliek segitségével a forrás fölé szép, mészkőből rakott sziklaboltozatot emeltetett. Munkáját nem fejezhette be, mert elhelyez-

ték a faluból. Utódja, Rácz István megkezdte a kápolna felépítését, de az félbeszakadt, később építőanygát a falubéliek széthordták.

Az ötvenes években Thuróczy Jenő plébános irányításával ismét hozzáfogtak a felépítéshez, de annak külső és belső vakolása, tornyának befejezése elmaradt. Azóta a kápolna állaga egyre romlott, építőanyagát a lakosság az évtizedek alatt »felemésztette.«

Omladékát a '90-es évek elején bontották el, hogy majd új falak épüljenek a régi alapokra. Mivel a kút is teljesen elapadt, az önkormányzat és az egyház megfúratta, a területet a plébános irányításával rendbe tették, megszépítették.

A kút újra tiszta, hideg és jóízű vizet ad. Gyógyhatásáról /rádiumtartalmáról/ csak egy vizsgálat szolgáltathatna pontos adatokat. A vasráccsl védett forrás bejárati kulcsát a Petőfi úton és a plébánián őrzik. A mai napig ismert egy, a kápolnához fűződő kedves szájhagyomány: Ha búcsújáráskor két fiatal itt találkozott, és megtetszettek egymásnak, akkor később összeházasodtak. A forrás fölött kis Mária-szobor tekintett le a vizet merőkre, vagy az imádkozókra. Az előtte elmondott fohász később beteljesül, a fiatalok kivánsága is valóra vált. Úgy mondták, Mária megsegítette őket."

Összegezve az eddig citált írások adatait a következő történet rajzolódik ki:

- kb. az 1600-as évek elején jöhettek rá a forrás kedvező hatására.
- 1680-ban épült a forrás felé a Nagyboldogasszony búcsújáró templom. Ezt követően híres zarándokhely lett a hely.
- 1772-ben elapadt a forrás, majd megszünt a templomi élet és a processziós zarándokjárás.
- 1864-ben már semmi nyoma nem látszik a templomnak és a forrásnak.

- 1933-35 között feltárják a Nagyboldogasszony templom romjait. Sikeresen megfúrják az elapadt forrást és sziklaboltozatot építenek föléje.
- 1935 után elkezdték egy kápolna építését a korábbi templom helyén, de azt befejezni nem tudták /alighanem a II. Világháború miatt/.
- 1940-es években a félkész kápolna kőanyagát széthordták.
- 1950-es években ismét elkezdték egy kápolna építését a korábbiak helyén, de szintén nem tudták befejezni /hiányzott a vakolás és a torony/.
- 1989-ben igen romos állapotban van a félkész kápolna és elhanyagolt a forrás és ürege. Víz csak időszakosan jelenik meg benne.
- 1990-es évek elején a balesetveszélyessé vált kápolnaromot az alapokig lebontják. A forrást sikeresen újra megfúrják, rendbeteszik a barlangot, a környéket parkosítják.

——— x x x ———

Ecseg a Keleti-Cserhátban, a Bézma-hegy /513 m/ déli lábánál, a Szuha-patak mentén található. A falu legdélebbi részén, a Petőfi út végétől száraz időben jól járható földút vezet Buják felé. Itt egy helyi jelentőségű útkereszteződés van. Az útkereszteződéstől, a Petőfi út folytatásában, nagyjából dél felé 180 m-re /de már burkolat nélküli úton/ érjük el a Szent-kúti-oldalnak azt a helyét, ahol a Nagyboldogasszony templom romja és a hasonló nevű forrásbarlang van. A barlang tengerszint feletti magassága /térképről leolvasva/ kb. 170 m. A hely része a Kelet-Cserhát Tájvédelmi Körzetnek és egyébként az 5223-as barlangkataszteri területen fekszik.

A Szent-kúti-oldal földtani felépítését az egyszeri ottlét alkalmával nem sikerült pontosan megismerni. A geológiai térkép szerint itt felső miocénbeli szarmata korú durva mészkő van, amely bádeni lajtamészkőn fekszik. Egzakt kőzetkibúvást sehol nem sikerült találni. A kápolnarom alapjaiban és a kápolnából származó kövek között a tágabb környék szinte valamennyi

kőzete előfordul az andezittől a homokköveken át a mészkövekig. A barlangüreg is teljesen mesterségesen van átépítve és itt is többféle kőzet van a falakba cementezve. A helyszínen talált /nem szálbanálló/ durva mészkő is igen összetett. A nagysejtes, lyukacsos meszes részek között sűrű hálózata van a homokköves és érces ereknek.

A jelenlegi barlangüreg, benne a kúttal már teljesen mesterséges. Csak valószínűsíthetjük, hogy eredetileg, amikor a Szent-kút vize még forrásként fakadt lehetett egy hozzátartozó kisebb természetes barlangüreg is. E feltevést a radiesztéeziás szondázás is megerősíteni látszik, amely délnyugati irányba tartó hosszabb törést mutatott ki. A korai vizhozamról nincsenek adataink. Az 1772. évi elapadást annak tudjuk be, hogy a barlangtól 350 m-re levő Szuha-patak völgye az idők folyamán egyre inkább mélyült, így a földalatti vízszint is alábbszállt olyannyira, hogy az előbb említett időpontig megcsapolása is a felszín alá került. Ezt az elképzelést a sikeres fúrások is alátámasztják. Jelenleg a Szuha legközelebbi szakaszának szintje 157 m-en van, 13 m-rel alacsonyabban mint a barlang járószintje. A barlangban fúrt kútban pedig 3 m mélyen jelentkezik a vízszint.

A jelenlegi mesterséges üreg a Szent-kút forrásere fölött lett 1933-35 között kiépítve, miután az elapadt forrást először sikeresen megfúrták. Ez a mesterséges üreg viszont nyilván az eredeti természetes forrásbarlang vonalában épülhetett. Szája északkelet felé, a Szuha irányába néz. Egy tágas, negyedgömb formájú előtérrel kezdődik, ennek bejárati szélessége 3,40 m, ahol a magassága 2,40 m, befelé 2,50 m-t tart és fokozatosan alacsonyodik. A negyedgömb formájú előtér belső végéből szűk, alacsony járat vezet az 1990-es években újrafúrt kúthoz és az üreget lezáró Mária-szoborhoz. E járat teljes hossza 4,lo m,

szélessége kb. 80 cm és átlagos magassága 150 cm. Mind az előtér, mind a járat falai többféle, de főként durva mészkőből való kődarabokból van összecementezve, alját letaposott, aprószemcsés törmelék alkotja. A barlang végében kis emelvényen egy festett Mária-szobor van, mellette művirágok, előtte vázákban vágott virágok vannak. A végpont bal oldalán található egy Krisztus-alakos fémfeszület is. A Mária-szobor fölött márványtábla hirdeti a következőket:

"Ki e forrás vizét issza,
annak lelke legyen tiszta.
Bizalommal légy iránta,
megsegít a Szűz Mária."

A Mária-szobor előtt a járószintből egy kb. 35 cm széles, lefedett, fekete vascső emelkedik ki. Ez a Szent-kút. A fedelet levéve zsinóron leeresztett edénnyel lehet belőle vizet merni. Ottjártunkkor /2001. IV. 29-én/ a víz 3,15 m mélyen kezdődött.

A barlang ma is kegyeleti célokat szolgál és így szabadon nem látogatható. Folyosóját az első 90 cm után vasrácsos ajtó zárja el. Aki meg kívánja tekinteni, az vagy a plébánián jelentkezzen, vagy keresse a közelben, a Petőfi út végén lakó gondviselőt, Surányinét.

I r o d a l o m j e g y z é k

CSERI D. /1989/: A szunnyadó vulkánok földje - Búvár 12. sz. Budapest p. 8-10

ESZTERHÁS I. /1999/: Legenden über vulkanische Höhlen in Ungarn - Slovenský kras XXXVII. Liptovský Mikulás p. 29-36

ESZTERHÁS I. /2000/: Magyarország nemkarsztos barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 266

MÁRTON F. /1989/: Kelet-Cserhát Tájvédelmi Körzet - in Fancsik: Nógrád Megye védett természeti értékei - Nógrád Megyei Tanács V.B. Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztálya, Salgótarján p. 89 és 95

MOCSÁRY A. /1826/: Nemes Nógrád Vármegyének Históriái, Geográphiai és Statistikai Esmertetése - Petrozai Trottner Mátyás betűivel, Pest /I. köt. p.226-227/

STADLER Á. /1999/: Ecseg – falu a Bézma alján - Ecseg Község Önkormányzata /Polár Studió/, Ecseg p. 50-52

ECSEG

NAGYBOLDOGASSZONY-FORRÁSBARLANG ÉS TEMPLOMROM HELYSZÍNE

0 1 km

1:25000

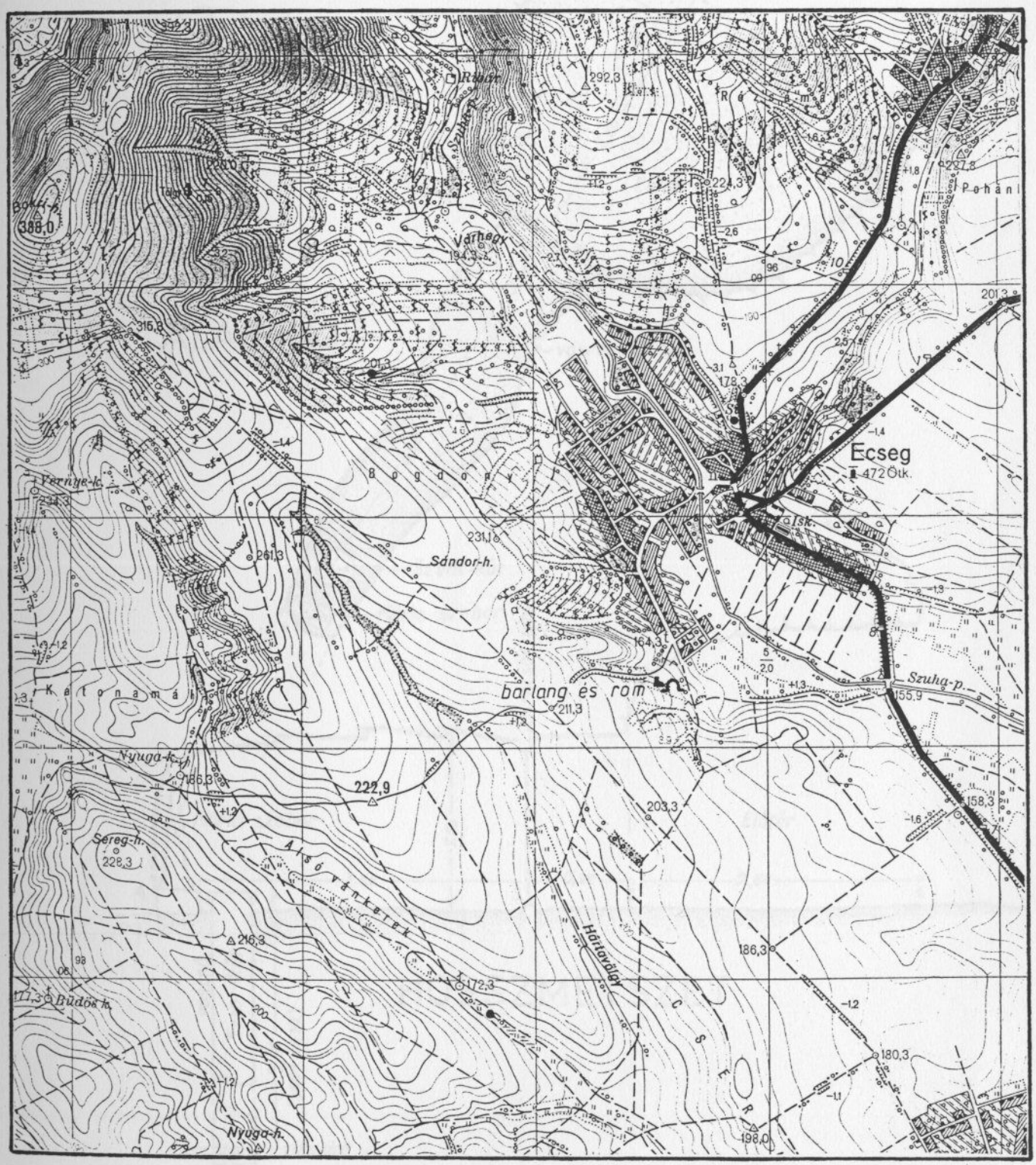

ECSEG, SZENT-KÚTI-OLDAL

NAGYBOLDOGASSZONY-FORRÁSBARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Pászti Andrea 2001. IV. 29-én

Az üreg hossza 6,60 m; a belső tér magassága 1,55 m; M=1:50

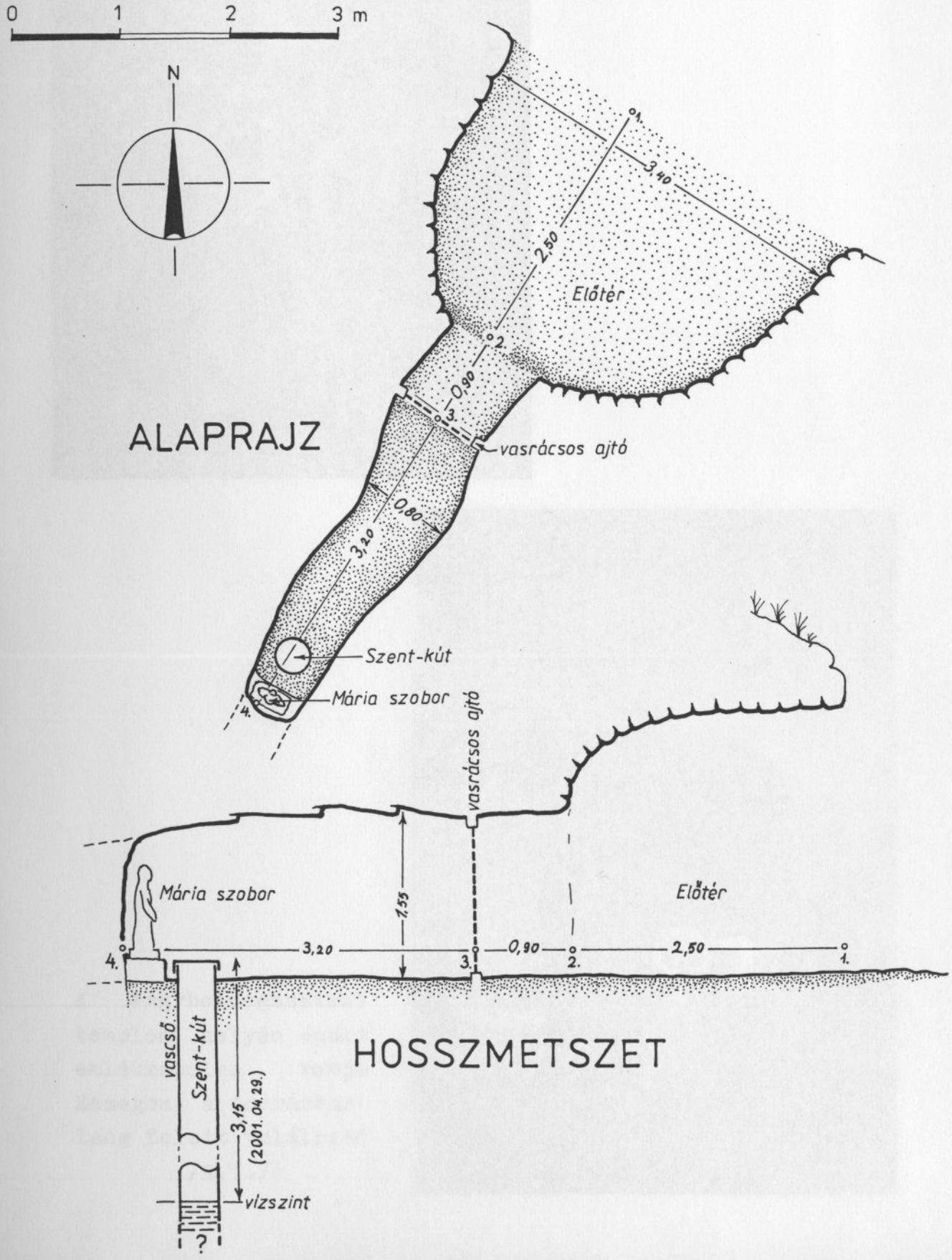

A béri Nagy-hegy geológiai világszenzációja az ívesen hajlott andezitoszlopok /E.I./

A Nagyboldogasszony templom helyén épült emlékkápolna romja Ecsegen a forrásbarlang felett található /E.I./

ECSEG

Az újjáépített Nagyboldogasszony-forrásbarlang előtere a barlangot megmutató gondnoknővel /E.I./

A Nagyboldogasszony-forrásbarlang végében mű- és valódi virágok között áll a Mária-szobor. A szobor előtt a Szent-kút vizét feltáró széles vascső látszik /E.I./

Ferenczi Balázs - Varga Csaba

KIEGÉSZÍTÉS A BÜKK-VIDÉK NEMKARSZTOS BARLANGJAINAK KATASZTERÉHEZ

A Déli-Bükk képződményeivel való további ismerkedés során két újabb természetes barlangot találtunk vulkáni eredetű kőzetekben. Ezekkel együtt a tágabb értelemben vett Bükk-vidék természetes eredetű pszeudokarsztos barlangjainak száma 47-re emelkedett /a mesterséges üregek 1.147-es száma változatlan/.

Haramia-gödör

Egerbaktától 2 km-rel nyugatra, a Rábca-hegyről nyugatra tartó gerinc nyugati oldalában, a Szent-völgyben van a barlang, a túristatérképen is jelölt sziklaformációtól mintegy 30 m-rel lejebb. Az üreg igen markáns, 5 m mély aknával kezdődik. Úgy tűnik, ez a rész mesterségesen tágított, szögletesre faragott. Az ezt követő lejtős, majd vízszintes rész viszont már teljesen természetes, riolitban keletkezett hasadékbarlang. A végpont egy 5 m-ig emelkedő, egyre szűkülő, omladékba vesző kürtő. A bejárat felett egy fából és nylonfóliából eszkábált esővédő építmény romjai találhatók. Teljes hossza 13,00 m, vertikális kiterjedése 5,00 m. /leírója: Ferenczi B./

Nyomó-hegyi-barlang

A Bükkzsérctől 1 km-rel délkeletre levő Nyomó-hegy /340 m/ nyugati /országút felőli/ oldalában, kb. 250 m tengerszint feletti magasságban van a barlang. Az 1 m magas, 3 m széles szája egy rétegekre váló riolittufa-sziklakibúvásból nyugat felé néz. A bejárattól lépcsős letöréseken juthatunk az üreget alkotó egyetlen csarnokba. Ennek mérete: kelet-nyugati irányban kb. 7 m, észak-déli irányban kb. 4 m, magassága kb. 2,50 m. Az oldalfa-

lakat és a mennyezetet töredezett, de szálbanálló riolittufa alkotja, az aljzat kisebb-nagyobb köveket tartalmazó poros málladékból van. A barlangban rengeteg bolha /Chaetopsylla sp./ jelenlétét tapasztaltuk, így valószínűsítjük, hogy rókák és más "apró jószágok" lakhatják alkalomszerűen az üreget.

/leírója: Varga Csaba/

EGERBAKTA, RÁBCA-HEGY

HARAMIA-GÖDÖR

Felmérte: Ferenczi Balázs 2000-ben

A barlang hossza 13,00 m; mélysége 5,00 m; mérték 1:50

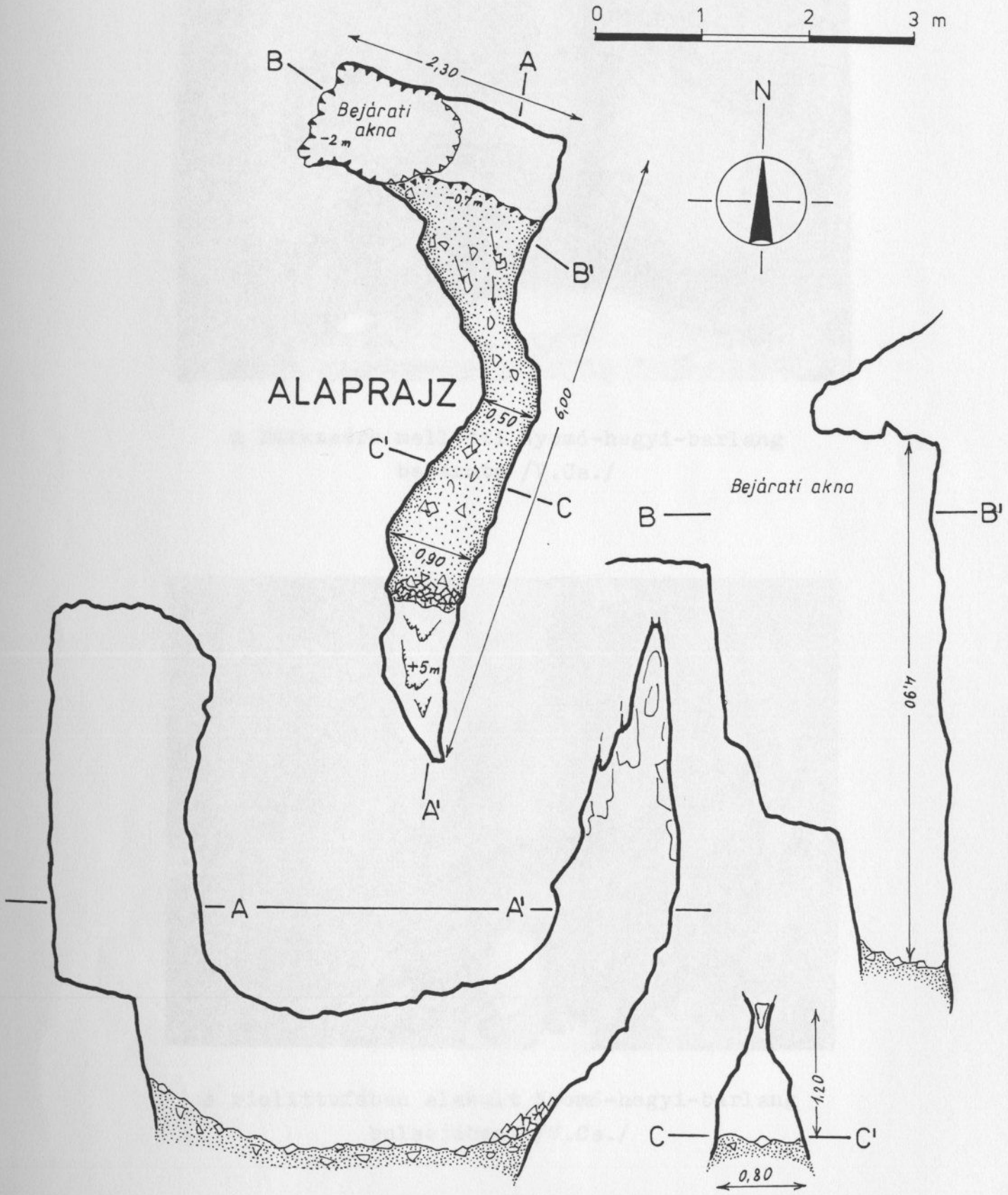

METSZETEK

Ferenczi Balázs - Mocsári Attila

KIEGÉSZÍTÉS A VISEGRÁDI-HEGYSÉG BARLANGKATASZTERÉHEZ

A Visegrádi-hegységben két újabb andezitagglomerátumban képződött barlangot sikerült megismerni. Ez üregekkel együtt a hegység ismert pszeudokarsztos barlangjainak száma 80-ra emelkedett /nem ide számítva a sorból kilógó esztergomi Várhegy karsztbarlangjait/.

Lukács-árki-kisüreg

A dömösi Szakó-hegytől /570 m/ kb. 1 km-rel keletre, a Lukács-árok szurdokvölgyének középső szakaszába a bal oldalról egy nagyon jellegzetes, simára mosott falú kővályúban kis patak torkollik. E Lukács-árki mellékvölgyön kis nehézség árán, időszakos vizesések mentén, rövid meredek szurdokszakaszon kapaszkohatunk fel az andezitagglomerátumban alakult barlanghoz, amely mintegy 25 m-rel van magasabban a Lukács-árki betorkollás szintjétől. A barlang a mellékvölgy bal oldalában van nagyjából keletre néző szájjal. A kicsiny /70 x 35 cm/ bejáratot egyetlen, kúszva járható fülke követi. Hossza 2,20 m. Alját avar borítja.

/leírója: Ferenczi B./

Disznófürdő-barlang

A Visegrádi-hegységben, Leányfalu határában, a Málnáshegy /534 m/ Berseg /548,8 m/ felé letörő bordájában, kb. 480 m magasságban, kb 90 m-rel a Pismány-patak szintje felett található a barlang. Tipikus álbarlang, egy nagyobb leválott tömb kisebb kövekre fordult. A barlang mérete kb. 3 x 5 m. Eresz jellegű előterében a kőzetmállásból vöröses iszap képződött, és ezt a vaddisznók előszeretettel látogatják, hogy abban dagonyázzanak, mint arra anyomok utalnak. A sziklafal másik /déli/ végében egy rókavár található, az elmozdult tömbök között mintha

bontásra érdemes, oldási /?/ járatok is lennének. Ezen a környéken az andezitagglomerátum erősen meszes, korrózióra, mállásra hajlamos, agyagos oldási maradéka nem kedvez a rovaroknak, ezért az egész kőzetborda disznóalmokkal teli, egy túlzsúfolt "disznószállás". A hely kőtörmelékes meredek lejtő, melyen a járást még a széldöntötte fák is akadályozzák.

/leírója: Mocsári A./

LUKÁCS-ÁRKI-KISÜREG

Felmérte: Ferenczi Balázs 2000-ben

A barlang hossza 2,20; magassága 0,50 m; mérték 1:50

0 1 2 3 m

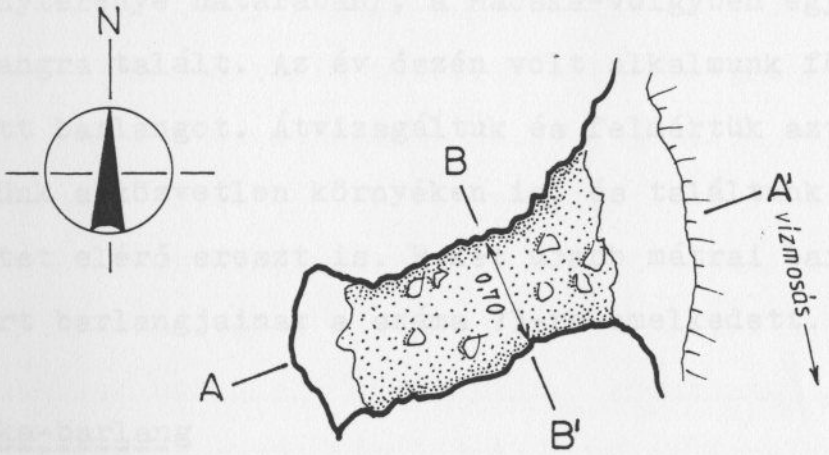

ALAPRAJZ

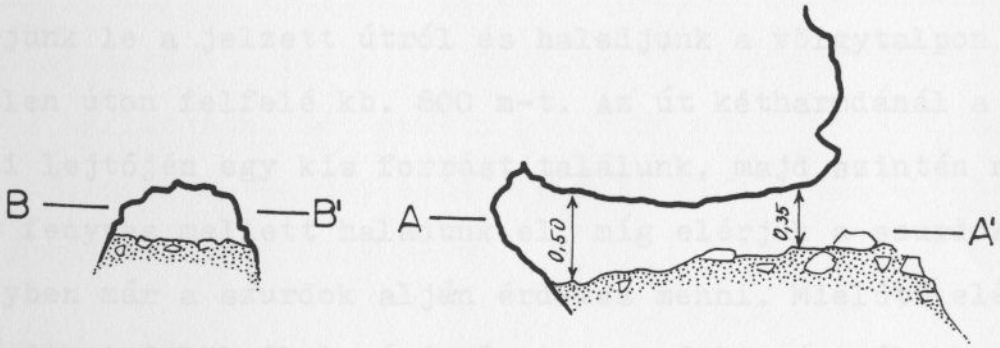

KERESZT-, HOSSZMETSZET

Eszterhás István - Horváth Ferenc

KIEGÉSZÍTÉS A MÁTRA BARLANGKATASZTERÉHEZ

2001. nyarán hallottuk pásztói kollégánktól, Horváth Ferenctől, hogy kirándulás közben Mátraverebély közelében /de már Bátonyterenye határában/, a Macska-völgyben egy eddig nem ismert barlangra talált. Az év őszén volt alkalmunk fölkeresni az említett barlangot. Átvizsgáltuk és felmértük azt, valamint szétnéztünk a közvetlen környéken is, és találtunk még egy barlangméretet elérő ereszt is. E két újabb mátrai barlanggal a Mátra ismert barlangjainak a száma 73-ra emelkedett.

Macska-barlang

A Mátra északnyugati peremén, Bátonyterenye határában, a Farkas-lyuk-tető /468 m/ és a Kőerdő-tető /450 m/ közé északról behatoló Macska-völgy felső, szurdokszakaszában van a barlang, az 5230-as barlangkataszteri területen. Legegyszerűbb megközelítése Mátraverebély felől kínálkozik. A falu vasutállomásától a Mátra felé vezető országos kék jelzésen induljunk el, amelyen 1 km megtétele után elérünk egy útkereszteződéshez a Macska-völgy időszakos vízfolyásának árka mellett. Itt jobbra /dél felé/ térjünk le a jelzett útról és haladjunk a völgytalpon levő jelzetlen úton felfelé kb. 800 m-t. Az út kétharmdánál a völgy nyugati lejtőjén egy kis forrást találunk, majd szintén nyugatról egy fenyves mellett haladunk el, míg elérjük a szurdokszakaszt, melyben már a szurdok alján érdemes menni. Mielőtt elérnénk a szurdokot felülről lezáró, 9 m magas falig /ettől kb. 50 m-rel előbb/ a szurdokfal nyugati oldalában, 2 m magasan /kb. 300 m tengerszint feletti magasságban/ találjuk a barlang 150 cm széles, 45 cm magas bejáratát. A bejáratot csak kúszva járható, 3,60 m hosszú, törmelékes aljú szakasz követi. E kúszójárat vé-

gén, bal felé egy ferde hasadékaknában már fel lehet állni és ennek tetejéről néhol guggolva, néhol állva lehet továbbmenni a kb. 8 m hosszú főágban a végpontig. A főág voltaképp egy 50-60 cm széles, 150-250 cm magas ferde hasadék, amelynek alja jobb felé lejt és néhány helyen kis, lapos aknába vezet. A főág alja ferde szálkő, vagy kisebb-nagyobb kövekből álló kitöltődés. Belőle egy járható rövid mellékág indul ki jobbra. A barlang teljes hossza 14,50 m és a bejárat talppontjától a jelenlegi végpont legmagasabb része 4,70 m-rel van feljebb. A barlang – mint a Macska-völgy szurdokszakasza – a miocén bádeni emeletében képződött riodácittufában van /ez a kőzet azonos a Csörgő-lyuk és a Farkas-lyuk befoglaló kőzetével/. A barlang egy repedés menti tömbleszakadás során képződött. A völgy lemélyülésével a visszamaradó meredek völgyfal oldaltámasza megszünt, így abban előbb feszültségek gyűltek össze, majd megrepedt és a repedés mentén kisebb-nagyobb kőzetkaréjok szakadtak le, alkalmasint barlangnyi réseket hátrahagyva. A barlangban számos élőlényt észleltünk. Már – ősz levén – behúzódtak az áttelelni készülő kutyabenge araszolók /Triphosa dubitata/ és vörös csipkésbaglyok /Scoliopteryx libatrix/, láttunk barlangi keresztespókot /Meta menardi/ és kisebb, nagyobb kétszárnyúakat /Diptera/. Alighanem bejárhatnak alkalomszerűen a rókák is, mert egy őzkoponya /Capreolus/ is van a barlangban. Sőt emberi ottlétre utaló nyomot is találtunk. Két méterrel a végpont előtt, a jobb oldali falon faszénnel van felírva "ZAGYI LÁSZLÓ" neve.

Macska-eresz

Szintén a bátonyterenyei Macska-völgyben található, a völgy szurdokszakaszának felső végében ez a képződmény. Hasonlóan juthatunk el hozzá, mint az előbb leírt barlanghoz, csak 50 m-rel tovább kell menni. A Macska-völgyben jelenleg csak idősza-

kos vízfolyás van. E vízfolyás kb. 310 m-es tengerszint feletti magasságban meredek leszakadást képzett. Mintegy 9 m-es eséssel szokott lezuhanni itt az időszakos patak. A vízesés örvénylő eróziója pedig alámart a riodácittufa sziklafalnak és kialakított benne egy barlangméretű ereszt, a Macska-ereszt. Az eresz magassága így 9 m, legmélyebb beöblösödése 3,10 m, szélessége pedig 6,50 m. A legmélyebb beöblösödés 3 m magasan van. E fölött még több kisebb-nagyobb beöblösödés található. Jól látszik, hogy az ellenállóbb rétegek kiemelkedő párkányokat képeztek, a kevésbé ellenállók pedig bemélyedő, többnyire vízszintes betüremkedéseket. Egyébként a szurdokfal legtöbb részén észlelhetjük ezeket a kőzetminőség okozta szelektív denudációs formákat.

ÉSZAKNYUGATI-MÁTRA

A MACSKA-VÖLGY BARLANGJAI

Szerkesztette: Eszterhás István 2001-ben

0 500 1000 m

1:10.000

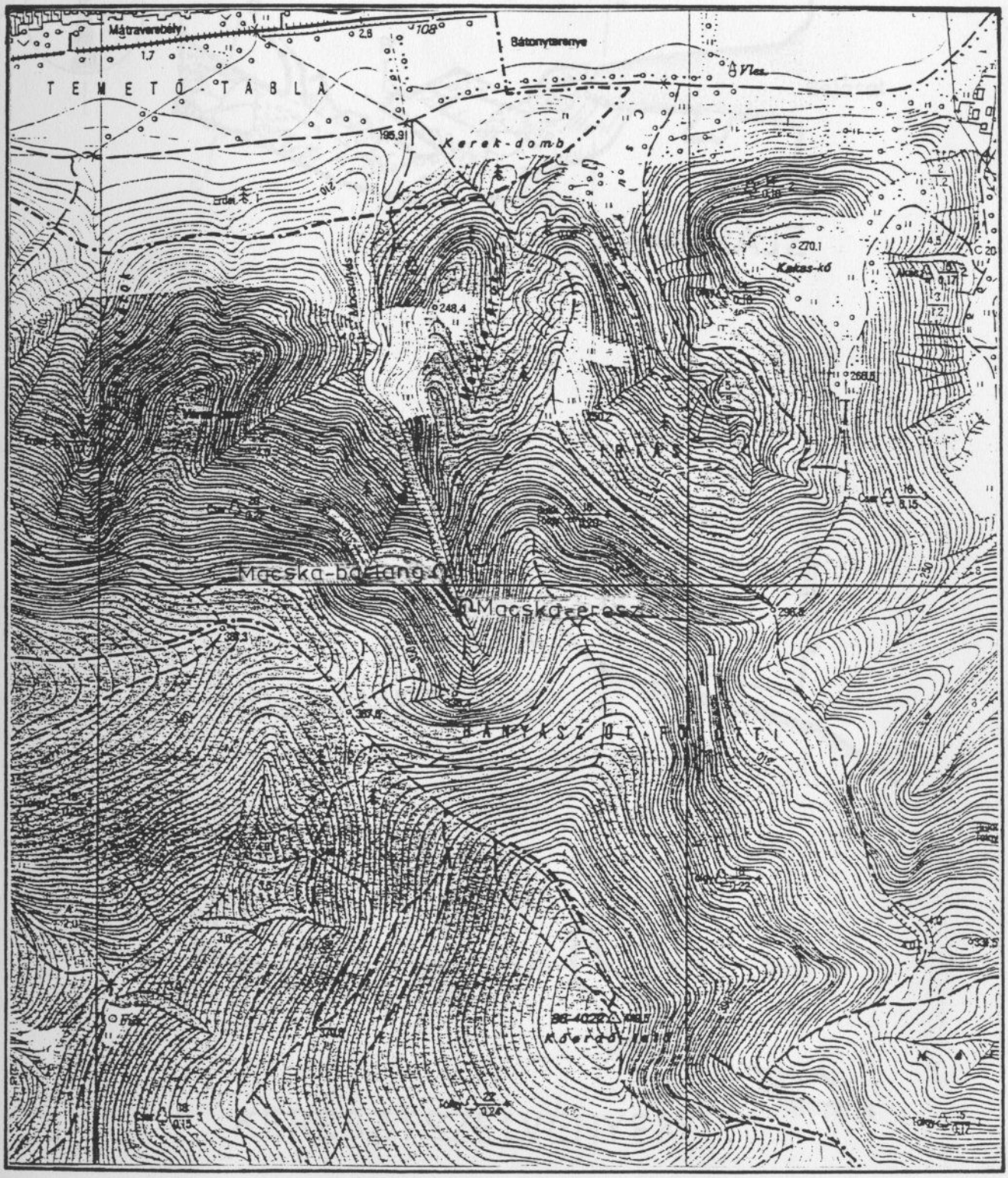

BÁTONYTERENYE, MACSKA-VÖLGY

MACSKA-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Lukács Attila 2001. október 30-án

A barlang hossza 14,50 m, magassága 4,70 m, mérték 1:100

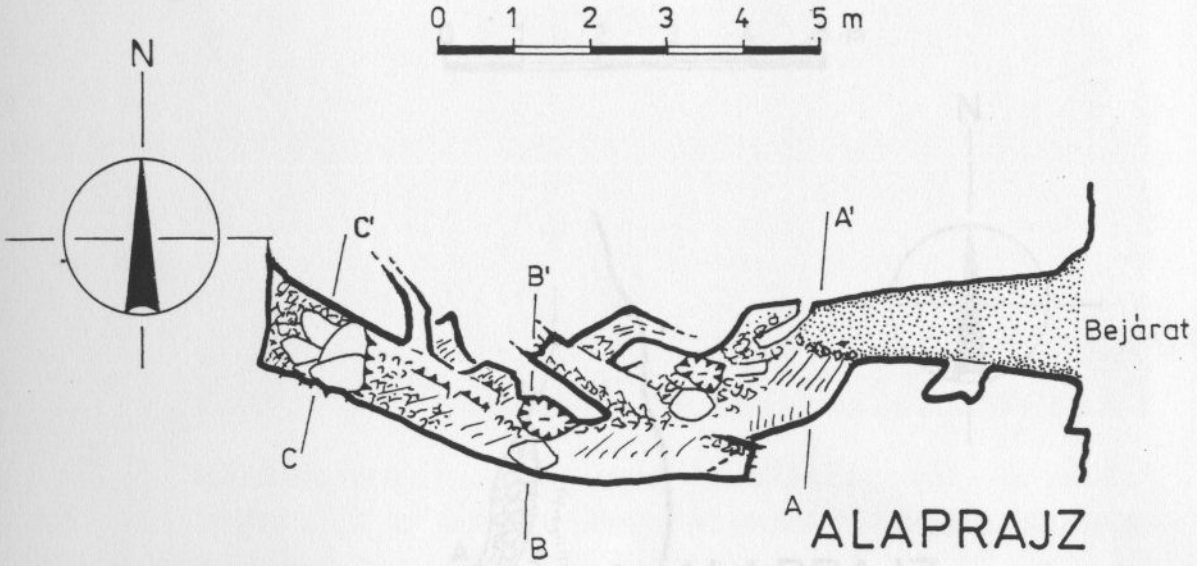

ALAPRAJZ

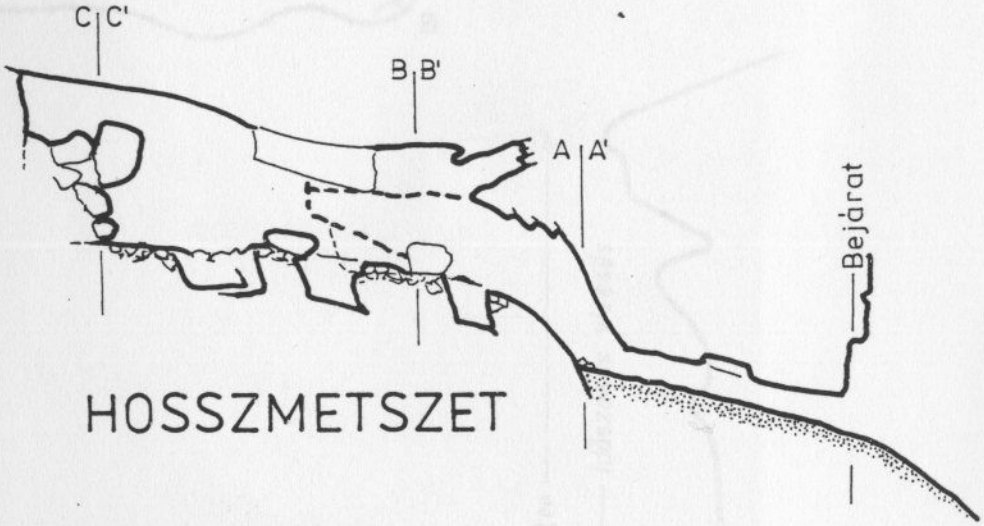

HOSSZMETSZET

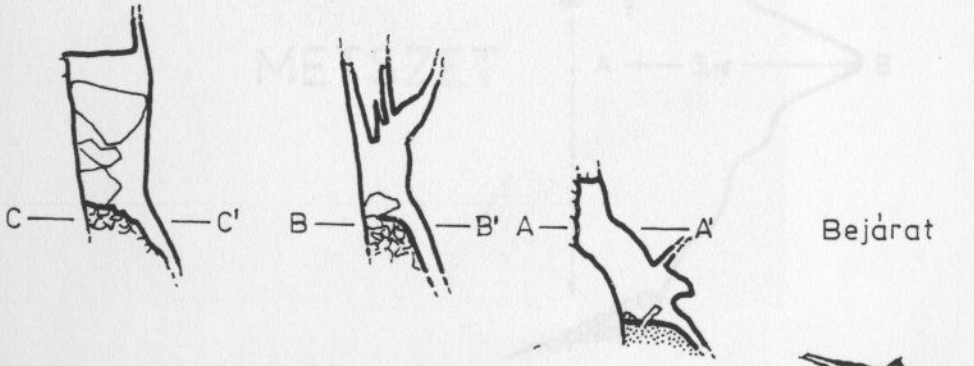

KERESZTSZELVÉNYEK

BÁTONYTERENYE, MACSKA-VÖLGY

MACSKA-ERESZ

Felmérte: Eszterhás István és Lukács Attila 2001. október 30-án

A barlang hossza 3,10 m; magassága 9,00 m; mérték 1:100

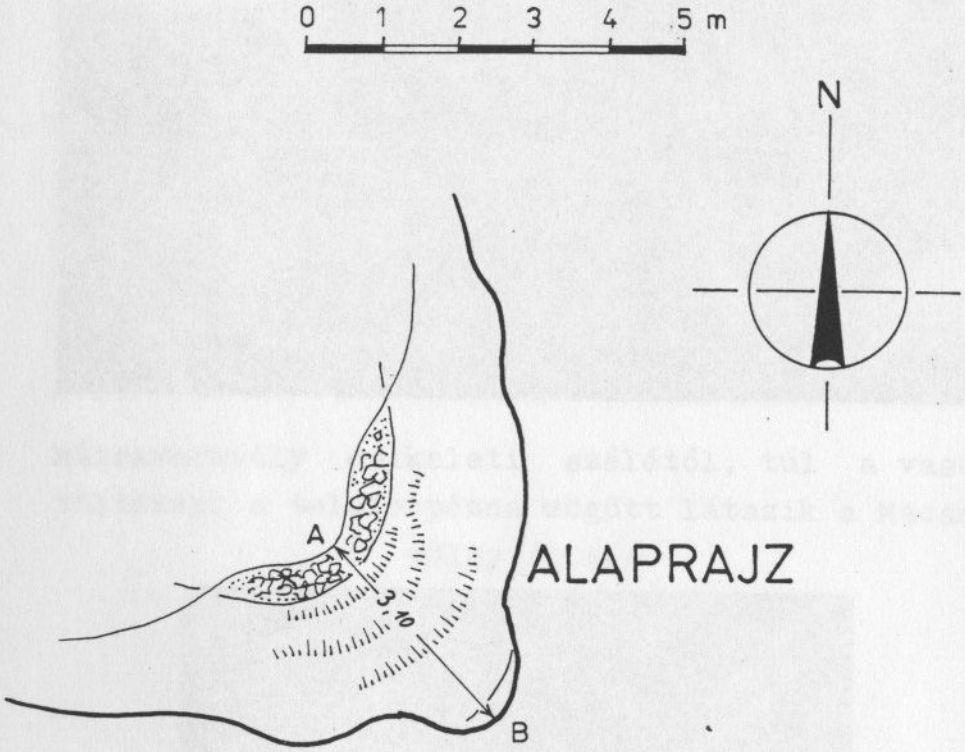

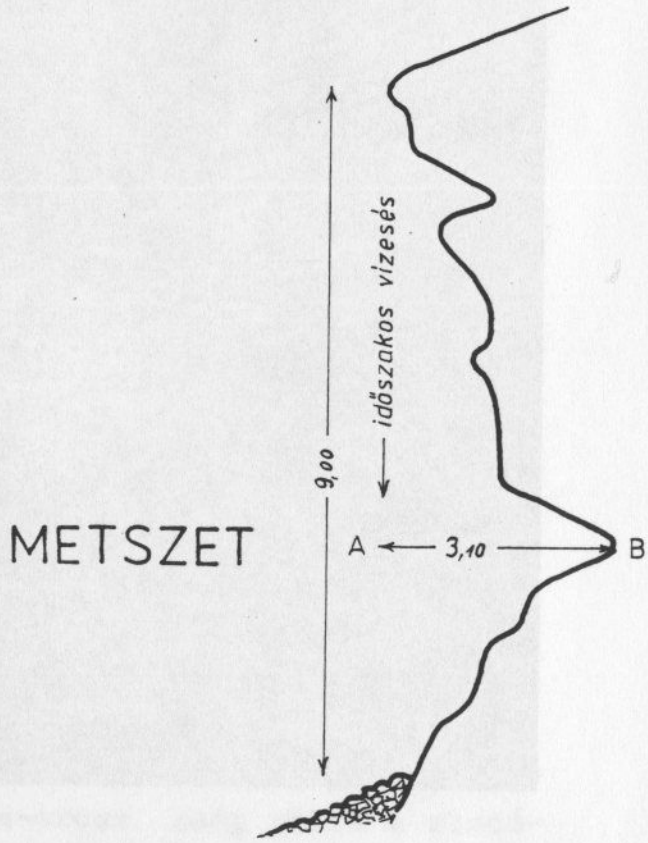

Mátraverebély délkeleti szélétől, túl a vasúti töltésen, a telefonpózna mögött látszik a Macska-völgy /L.A./

A Macska-eresz szép példa a riodácittufa különböző ellenállású rétegeinek szelektív lepusztulására /E.I./

BÁTONYTERENYEI MACSKA-VÖLGY

A Macska-eresz kialakítója főként egy időszakos vízesés örvénylő erróziója volt /L.A./

A Macska-eresz leginkább beöblösödő része 3 m-es magasságban /H.F./

BÁTONYTERENYEI MACSKA-VÖLGY

Riodácittufa-sziklák elmozdulásával keletkezett a Macska-barlang. A bejárat előtt Horváth Ferenc és Gyulavári Zsuzsanna /L.A./

A Macska-barlang felmérésének kezdete. A bejárat magasságát Eszterhás István méri, mely csak 45 cm-nek adódott /L.A./

BÁTONYTERENYEI MACSKA-VÖLGY

A Macska-barlang 3,60 m hosszú kúszodával kezdődik
/L.A./

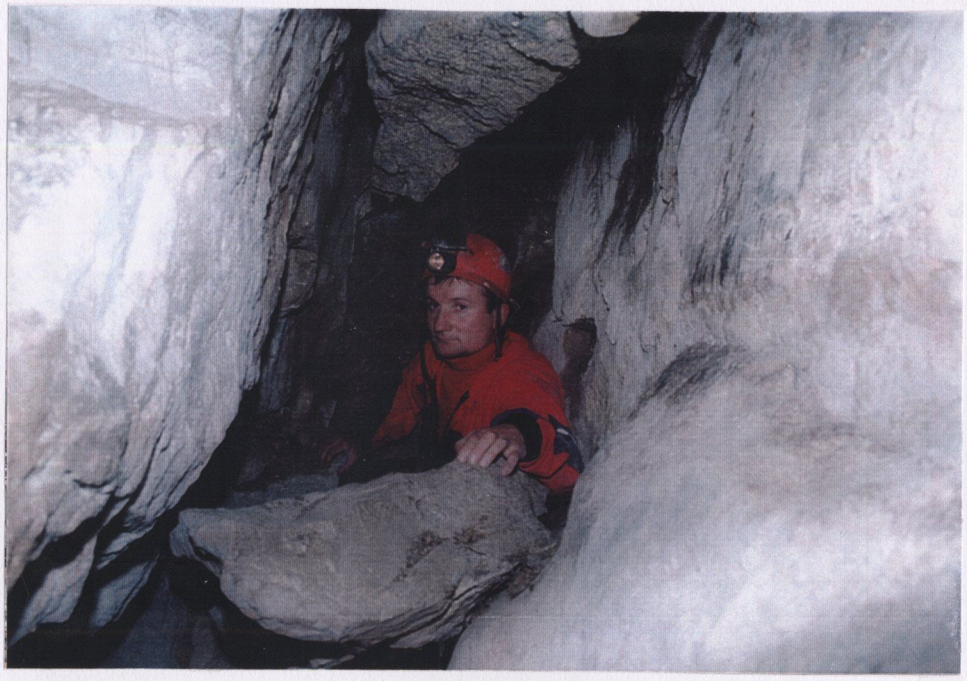

A belső tér már tágasabb. A hasadékfolyosóban
Lukács Attila üldögél /H.F./

Eszterhás István

KATASZTERKIEGÉSZÍTÉS MAGYARORSZÁG NEMKARSZTOS BARLANGJAIHOZ

/A 2001. ÉVBEN TALÁLT BARLANGOK/

A 2000. évi évkönyvünkben közöltük az általunk ismert magyarországi nemkarsztos barlangok listáját. Ebben 771 természetes barlangot és 1220 barlangnak titulált mesterséges üreget soroltunk fel.

A 2001-ben újonnan talált barlangokkal folytatjuk a listát. Jelenleg már 790 természetes és 1221 mesterséges üreget tartunk számon Magyarországon.

TERMÉSZETES BARLANGOK

Bátonyterenye /5230/

772. Macska-barlang /riodácittufa/ 14,5/+4,7 m
773. Macska-eresz /riodácittufa/ 3,1/+9,0 m

Bozsok /2890/

774. Kőajtós-barlang /mészfillit/ 3,0/+0,8 m

Bükkzsérc /5382/

775. Nyomó-hegyi-barlang /riolittufa/ kb. 7x4/+2,5 m

Kőszeg /2890/

776. Ara-barlang /grafitoidos fillit/ 6,3/+1,7 m
777. Nyoszolya-barlang /grafitoidos fillit/ 4,9/+0,7 m
778. Bolhás-barlang /mészfillit/ 8,3/+1,3 m
779. Konzerves-barlang /mészfillit/ 3,0/+0,8 m

Kőszegszerdahely /2890/

780. Felső-hegyi-barlang /homokos mészfillit/ 3,3/+0,8 m

Leányfalu /4900/

781. Disznófürdő-barlang /andezitagglomerátum/ kb. 3x5/+1 m

Salgótarján - Rónabánya /5230/

782. Mohás-barlang /bazalt/ 4,5/+0,8 m
783. Marcinek-barlang /bazalt/ 11,5/+4,2 m
784. Dornyay-barlang /bazalt/ 18,0/-6,9 m
785. Szluha-barlang /bazalt/ 7,6/+0,4 m
786. Málnás-barlang /bazalt/ 2,7/-1,3 m
787. Nyúl-barlang /bazalt/ 2,3/+1,0 m

Velem /2890/

788. Árkos-barlang /mészfillit/ 3,5/+0,3 m
789. Szalamandrás-barlang /mészfillit/ 3,2/+2,7 m
790. Hörmann-barlang /?/ azonosítatlan

MESTERSÉGES ÜREGEK

Velem /2890/

1221. Borha-völgyi beomlott tároó /grafitoidos fillit/ 37/+2,3 m

6.

C S O P O R T É L E T

Eszterhás István

ÁLTALÁNOS TEVÉKENYSÉG, PROGRAMOK, KAPCSOLATOK

Az ez évre szóló munkatervbe és az ezt dátumokra bontó un. "akciónaptárba" foglalt programokat egy híján megvalósítottuk. Érdeklődés hiánya miatt elmaradt a Romániába tervezett Vulkanit-expedíció, de helyette résztvettünk az olaszországi vulkánturán. Mint ismeretes, a Vulkánszpeleológiai Kollektíva, mint az MKBT szakosztályának nincs határozott taglétszáma /csak minimumlétszáma - 10 fő, mely limitet az évtizedek óta együttdolgozó "törzstagság bőven fedez is/, nincs tagdíja. Tevékenységünkbe olyan egyéni és csoportokhoz tartozó kutatók kapcsolódnak be, akiknek éppen szimpatikus a program és időt /valamint pénzt is/ tudnak erre áldozni. Ebben az évben 40 kutató tudott több-kevesebb terepi, vagy intellektuális munkát, illetve mundkettőt a szervezett hazai vulkánszpeleológiai kutatásokra, valamint annak népszerűsítésére fordítani. Ezek a következő tagtársaink voltak:

Benczik László,
Benczik Zoltán,
Buda László,
Csoknyai Péter,
Debrei Balázs,
Eszterhás István,
Érdi Krausz Erika,
Ferenczi Balázs,
Fiam Tamás,
Gádoros Márk,
Gádoros Miklós,
Gádoros Patrik,
Gyulavári Zsuzsanna,
John Szilárd,
Horváth Ferenc,
Kalicza Edina,
Kiss Teodóra,
Kuntner János,
Löthgren István,
Lukács Attila,
Luppej Nóra,
Manga Mihály,
Medácz Eszter
Mocsári Attila
Oláh Róbert,
Orbán Róbert,

Orosz Mihály,
Pászti Andrea,
Pék Máté,
Saár Tibor,
Sály Robin,
Sály Zoltán,
Somkuthy Ferenc,
Somkuthy Klára,
Szabó Andrea,
Szabó Géza,
Szenti Tamás,
Tárnai Henrietta,
Varga Csaba,
Varga Ferenc

Tevékenységünk anyagi háttere a szokásosnál is szerényebb volt. Csupán a Karszt és Barlang Alapítványtól kaptunk 20 ezer forintot a nyári táborhoz és a Vas Megyei Művelődési és Ifjusági Központ támogatta anyagilag és erkölcsileg a szombathelyi kiállitás megrendezését. Az idén még a Cholnoky-pályázat eredményhirdetése is elmaradt, pedig bíztunk az eredményes szereplésben. Ilyenféleképpen a programainkba bekapcsolódó résztvevőknek kellet összeadnia mind a terepi munka ellátását, mind pedig az ismeretek feldolgozásának /fénykép, papír, másoltatás stb./ költségeit.

——— x x x ———

A következőkben kronológiai sorrendbe szedve szólunk röviden a saját és mások által megrendezett különböző programokon való részvételünkről.

Éves tevékenységünk a megelőző évről szóló jelentés készítésével kezdődött. Ez a jelentés egy 8 példányban elkészült 326 oldalas munka lett.

Terepi programunk a március 15-18-i ágasvári táborral kezdődött. Bejártuk a Csörgő-lyukat, felszereltük annak új ajtaját és túráztunk néhány kisebb barlangban. Sajnos az időjárás komolyabb munkához nem volt kedvező. Vastagon betakart minket is és a tájat is a kései hó.

Április 7-17 között volt az olaszországi vulkántúra, de erről bővebben szólunk egy külön beszámolóban.

Április 21-én résztvettünk az MKBT közgyülésén, majd április legvégén a cserháti túra következett. Itt sikerült rátalálni az ecsegi Nagyboldogasszony-forrásbarlangra, átvizsgáltuk a kishartyáni Kőlyukat és a szentkúti Remete-barlangokat, megnéztük a béri andezitoszlopokat és sikertelenül kerestük a Csapás-tetői-barlangot.

Június 2-4-én a Szilvás-kőn turáztunk. Ekkor találtunk rá a Mohás-barlangra és rovarcsapdákat telepítettünk hat Szilvás-kői barlangba.

Június 19-én Eszterhás István, mint meghívott résztvett az MKBT kihelyezett elnökségi ülésén Dorogon, ahol hiábavalóan érvelt a Barlangkutatás Világnapjának társulati megrendezése mallett és ezen ünnep lehetőségének az UIS-ben való ismételt felvetéséért.

Ott voltunk a tardosi barlangnapon június 22-24-én, majd 26-án és 27-én a Tihanyi-félszigeten kalaúzoltuk a fehérvári Földmérő Főiskola szakembereit, kik a Balaton-felvidéki NP megbizásából a barlangbejáratok műholdas koordináta-meghatározását végezték.

Nyári főtáborunk július 6-15. között volt Szivaskőpusztán, majd ezt követően egy másik nyári táborunk a Kőszegi-hegységben. Mindkettőről külün-külön jelentésben számolunk be.

Július 26-én elkísértük Kárász Imre főiskolai tanszékvezetőt "gyökérspecialistát" a Döme-barlang gyökérsztalagmitjeihez.

Az idén is társrendezők voltunk a Barlangkutatás Világnapjának hazai megrendezésében augusztus 10-12. között, melyről szintén külön cikkben számolunk be.

Augusztus 18-20. között és november 21-23. között a "Gyökérsztalagmit-program" aktuális tennivalóit végeztük a balatonedericsi Döme-barlangban. A megállapításokról külön cikkben számolunk be. E tevékenység közben történt Eszterhás István barlangi balesete, melynek során négy bordája és a medencecsontja eltörött, majd még vagy 50 m-t kötelezett fel a felszínre. A baleset utáni jókivánságok közül humorosan tanulságos az UIS Vulkánbarlangok Bizottságának Hírlevelében megjelent cikk, mely szerint gyors felépülést kivánnak és figyelmeztetnek, hogy egy pszeudokarsztokat kutató ember ne menjen a karsztokra, mert pórul jár.

Augusztus végén /28-án/ és szeptember elején /1-én/ volt a Magyar Televízió M1 csatornáján egy stúdióbeszélgetés az olaszországi vulkántúráról és bemutatásra került a filmes útibeszámoló.

A Barlangkutatók Szakmai Találkozója november 9-11-én volt Esztergomban, ahol népes csapattal képviseltettük magunkat. Erről szintén külön cikkben számolunk be.

November 16-ra meghívást kaptunk a VADEX Mezőföldi RT-től a kialakitandó Gaja-völgyi Tájcentrum szakmai előkészitését célzó ülésre és terepbejárásra. Természetesen támogatjuk az ötletet és részt kívánunk venni annak szakmai megalapozásában.

November 20-án volt Szombathelyen a Kőszegi-hegység barlangjait bemutató kiállítás megnyitója, mely dec. 4-ig fogadta a látogatókat. Ezen eseményről külön cikkben adunk számot.

Az UIS Pszeudokarszt Bizottságának tevékenységében is többen vettünk részt, mely tevékenység részleteit egy külön cikkben olvashatják.

——— x x x ———

A hazai barlangkutató csoportok közül partneri kapcsolatot

tartunk a nemkarsztos barlangokkal is foglalkozó balatonedericsi Styx és a salgótarjáni Sziklaorom csoportokkal. Más, barlangkutatással foglalkozó szervezetek közül kitünő kapcsolatokat ápolunk a Alpokalja Túrista Egyesülettel és a salgótarjáni Petőfi Iskola barlangászaival. Továbbá számos egyéni barlangkutató is kapcsolódik a Vulkánszpeleológiai Kollektívához. Szintén felhőtlen kapcsolatban állunk, egymás tevékenységét segítve a Különleges Mentőszolgálattal. A hatóságok küzül természetes összeköttetésben állunk a KöM Barlangtani Osztályával, a Bükki NP-vel és a Balaton-felvidéki NP-vel. A tudományos intézetek közül jó partneri viszonyt ápolunk az Állami Földtani Intézettel, az Országos Természettudományi Múzeummal, a Bakonyi Természettudományi Múzeummal és egy sor felsőoktatási intézettel.

Külföldi kapcsolataink továbbra is intenzívek, hisz ott inkább találunk hasonló témakörben tevékenykedő társadalmi és állami szerveket, hiszen Magyarországon szinte egyedülállóak vagyunk a nemkarsztos barlangok kutatásának területén. Tizennégy külföldi csoporttal ápolunk partneri kapcsolatokat. Mi ugyan 2001-ben egy partnercsoportot sem tudtunk meglátogatni, de a bulgáriai Drjanovoból a Sztrinava Barlangkutató Csoport egy tagja járt nálunk. Nyolc külföldi nemkarsztos barlangokkal foglalkozó intézettel tartunk fenn levelezési maunkakapcsolatot, azaz tájékoztatókat adunk és meghatározásokat, véleményeket kérünk. Legintenzívebb a kapcsolat az UIS titkárságával és néhány bizottságával. Kiemelkedően jó a kapcsolatunk a Vulkánbarlangok Bizottságával, melynek vezetője még képviseletünket is a legnagyobb ügybuzgalaommal látta el a braziliai 13. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszuson, ahol anyagi okokból nem tudtunk résztvenni. Mi adjuk a Nemzetközi Pszeudokarszt Bizottság elnökét, szerkesztjük annak szaklapját, a "Nachrichtenbrief"-et, így kapcsolataink meglehetősen szerteágazóak.

Eszterhás István

A 17. VULKÁNSZPELEOLÓGIAI TÁBOR

/Szilváskőpuszta, 2001. július 6-15./

A tábort a Vulkánszpeleológiai Kollektíva munkatervébe foglaltak szerint a salgótarjáni Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Clubbal közösen rendeztük 2001. július 6-15. között a közigazgatásilag Salgótarjánhoz tartozó Szilváskőpusztán. Tevékenységünk célja a már korábban megismert itteni barlangokban bontás útján továbbjutni, valamint újabb barlangokat találni, feltárni a Szilvás-kő-hegycsoportban. A szervezés során a kutatáshoz engedélyt kértünk és kaptunk a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságától /22-12/2001/. A tábort a szokásos módon meghirdettük az MKBT Tájékoztatóban, valamint a Nógrád Megyei Hírlapban és személyre szóló meghívókat küldtünk szét a korábbi táboraink résztvevőinek és a potenciálisan számításba vehetőknek.

A tábor fenntartásához, a természetvédelmi érdekeket szolgáló tevékenység feldolgozásához pályázatok útján igyekeztünk anyagi támogatást szerezni. A korábbi évek pályázási kudarcainak tapasztalataiból okulva, csak ott pályáztunk, ahol nem a kapcsolatok alapján történik az elbírálás és ilyen pályázatkiíró sajnos kevés van. Végül is annyi pályázati támogatást kaptunk a Karszt és Barlang Alapítványtól, valamint a Salgótarján Város Önkormányzatától, hogy a feldolgozásra tervezett összeg /70.000 Ft/ kb. egyharmadát /összesen 25.000 Ft/ fedezte. További segítségünk volt, hogy a tábor egész idejére használatra megkaptuk a fenntartóktól a Szilváskői Sípálya melegedőjét. Az utazás és ellátás teljes egészét maguk a táborozók fedezték.

A táborban több-kevesebb ideig tevőlegesen 18-an vettek részt. Ezt a "tevőleges" szót azért hangsúlyozom, mert Buda

László kollégám a sajtóban /Nógrád Megyei Hírlap 2001. júl. 25./ megjelentetett tábori beszámolójában 90 főről számolt be, amely létszám csak az érdeklődő látogatók és a helyszínen párhuzamosan zajló júliális résztvevőivel kiegészülve igaz.

A barlangkutatásban tevőlegesen résztvevő táborozók:

Buda László /10 nap/	Lukács Attila /3 nap/
Debrei Balázs /2 nap/	Luppej Nóra /5 nap/
Eszterhás István /10 nap/	Mednácz Eszter /1 nap/
Ferenczi Balázs /5 nap/	Saár Tibor /1 nap/
Fiam Tamás /1 nap/	Sály Zoltán /1 nap/
Gádoros Márk /5 nap/	... Petra /1 nap/
Gádoros Miklós /5 nap/	Szabó Andrea /2 nap/
Gádoros Patrik /5 nap/	Szabó Géza /2 nap/
Kalicza Edina /10 nap/	Varga Ferenc /3 nap/

Tehát átlagosan naponta 7 ember vett részt a kutatásban, de néha bizony csak hatan voltunk és ebből is egy embernek a táborügyeletet kellett ellátnia.

Hivatalos látogatóként csak a Kelet-Cserháti Tájvédelmi Körzet egyik munkatársa, Lantos István tette tiszteletét a táborban.

A tábori tevékenység naplószerűen

Július 6. /péntek/: A délutáni, esti órákban érkezett a tábor hat /Buda, Eszterhás, Ferenczi, Kalicza, Lukács, Luppej/ tényleges résztvevője. Megbeszélték korábbi élményeiket és a kezdődő tábor tennivalóit, sátrat vertek. Este vetítés a sípálya melegedőjében, melyen résztvettek a párhuzamosan zajló júliális /születésnapi buli/ résztvevői is.

Július 7. /szombat/: Körtúra a Szilvás-kő-hegycsoporton, egyrészt bemutatni a vidéket azoknak, akik először voltak itt, másrészt felszedtük a barlangokba egy hónappal ezelőtt lerakott rovarcsapdákat /Eszterhás, Ferenczi, Kalicza, Luppej, Varga/. Délután radiesztéziás szondázásokat végeztünk a Kis-Szilvás-kőn egy, helyi öregek által valaha látni vélt, ma nyomaveszett barlangszáj keresésére. Este egy táborozó /Lukács/ elment /valamint távoztak a júliális résztvevői is/, de ketten /Szabó A. és Szabó G./ érkeztek. Szintén volt esti tábortűz és vetítés is.

Július 8. /vasárnap/: Hárman /Eszterhás, Kalicza, Szabó G./ elkezdték a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék bejárati zónáját bontani, tágítani. Ketten /Ferenczi, Luppej/ látogató turát tettek a Kis-kőn, a Nagy-kőn és a Szér-kőn, megnézve a Kis-kői-bazaltbarlangot és esetleges új barlangokat találni a Szér-kőn /ez utóbbit nem koronázta siker/. Este érkezett még néhány látogató, akik szintén résztvettek a videoprogramon és a tábortűzi tere-ferén, majd távoztak.

Július 9. /hétfő/: Már öten /Eszterhás, Ferenczi, Kalicza, Luppej, Szabó G./ vettek részt a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék bontásában. Sikerült a bejáratban levő nagy kőtömb szétverése és kihordása. E mellett a barlangfolyosó alját teljes hosszában süllyesztettük. Körül-belül 2 m^3 törmeléket hordtunk ki a barlangból a nyílt hasadékba. E napon ismertük meg a folyosó felső részén a "Felső-lapítót". Délután ketten /Ferenczi, Luppej/ látogató túrát tettek a Gortva-völgyben. Este újabb két fő /Szabó A. és Szabó G./ távozott, így csak öten maradtunk /Buda, Eszterhás, Ferenczi, Kalicza, Luppej/.

Július 10. /kedd/: E nap volt a tervezett "kiránduló nap". Megtekintettük /Buda, Ferenczi, Kalicza, Luppej, Varga/ a Zagy-

va forrásvidéki szakaszát, az un. "Palóc Grand Kanyont", aztán a Medves-laposán egy bazaltvíznyelőt, mely irdatlan mennyiségű vizet szokott elnyelni, majd a sziklákkal övezett Salgóbányai-tavat. Este szintén távoztak ketten /Ferenczi, Luppej/, de jöttek helyükbe hárman /Gádoros Miklós, Patrik, Márk/.

Július 11. /szerda/: Négyen /Eszterhás, Kalicza, Gádoros Patrik és Márk/ bontottak a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban. A bejárati rész süllyesztése közben a jobb oldalon ekkor tárult fel a "Füldugó-öbölnek" elnevezett szűk fülke, valamint a végpontot sikerült közel 1 m-rel lejebb bontani. Este a szokásos tábortűz.

Július 12. /csütörtök/: Esős nap, de intenzíven, nagy létszámmal /Buda, Debrei, Eszterhás, Fiam, Gádoros Patrik és Márk, Kalicza, Lukács, Mednácz, Saár/ folytatódott a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék bontása. Újabb 1 m-rel kerültünk lejebbre. Délután alaposan átvizsgáltuk /Eszterhás, Gádoros Márk, Kalicza/ a Kis-Szilvás-kő csúcsszikláját és két újabb barlangot, a Málnás- és a Nyúl-barlangot találtuk. Konstatáltuk, hogy kötél nélkül nem tudunk leereszkedni a Gyökér-barlangot rejtő szakadékszakaszba feltérképezni azt. Este távoztak a délelőtti feltárásban segítő balasagyarmati hegymászók és Lukács.

Július 13. /péntek/: A Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban rövidre sikerült a bontó műszak, mert eltört a nyele a legjobb bontókapánknak /Kalicza, Gádoros Márk, Sály és Petra/. Közben egy másik csapat /Buda, Debrei, Eszterhás, Gádoros Patrik/ feltérképezték a Gyökér-barlangot, majd jobban szétnéztek a közvetlen környéken levő szakadékszakaszban és még további

három új barlangot, a Marcinek-, a Dornyay- és a Szluha-barlangokat találták, ezeket is felmérték. Továbbá elkészítették még a korábban is ismert Hideg-lyuk térképét. Délután négyen /Eszterhás, Kalicza, Gádoros Patrik és Márk/ ácsolatfát vágtak a Kis-Szilvás-kőn, hogy másnap azokat be lehessen építeni a barlang törmeléklejtőjébe. Még délután távoztak hárman /Debrei, Sály és Petra/. Már csak hatan /Buda, Eszterhás, Kalicza, és a három Gádoros/ maradtunk a tábor végéig.

Július 14. /szombat/: Utolsó munkanapunk volt a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban /Eszterhás, Kalicza, és a három Gádoros/. Lépcsőket ácsoltunk a törmeléklejtő megfogására és még néhány tucat vödörre való törmeléket kitermeltünk a végpontról. Újra felmértük a barlangot és megállapítottuk, hogy az egyhetes munka során 7,30 m-t hosszabodott és csak 70 cm-t mélyült, annak ellenére, hogy 2,20 m-t bontottunk lefelé, mert a 12 évvel ezelőtti térképezés óta 1,5 m-t feltöltődött. Délután még hárman /Eszterhás, Kalicza, Gádoros Márk/ visszatértünk az előző nap talált új barlangokhoz, hogy ott hőmérsékletet mérjünk. Az érdekesség, hogy az egymástól 12 méterre levő Marcinek-barlang hőmérséklete 6,4 °C, a Dornyay-barlangé pedig 17,7 °C.

Július 15. /vasárnap/: Hárman, a fiatalok /Kalicza, Gádoros Patrik és Márk/ még az éj leple alatt felmentek a Nagy-Szilvás-kői kilátósziklához, hogy onnan fényképezzék a napfelkeltét. A délelőtt aztán a táborbontással, csomagolással, rendrakással telt. Elbucsúztunk helyi segítőnktől, Takács Sándortól és mindnyájan hazaindultunk.

Mérlegelve a tábori tevékenységet megállapíthatjuk: Viszonylag kevesen jöttünk össze és ezért a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék mélyítő bontása a munkanapok többségében létszámhiá-

nyosan történt. Optimálisan legalább hat emberre lett volna szükség /ez a létszám csak egyetlen napon állt rendelkezésre/. Ezért nem érhettük el a szomszédos Pók-lyuk Villám-szakasza mögötti tágasabb részbe való belyukadást. De kitermeltünk a barlangból kb. 5 m^3 köves törmeléket és 19,90 m-re növeltük a hosszát. Találtunk öt újabb barlangot: a Dornyay-barlangot, a Marcinek-barlangot, a Szluha-barlangot, a Málnás-barlangot és a Nyúl-barlangot, így a Szilvás-kő-hegycsoportban immár 17 ismert barlang van. Feltérképeztünk nyolc barlangot 42,80 m összhosszban /néhány elmaradt, régebben ismert barlangot is/. A barlangok helyét rávittük a Pintér-féle térképte. Végeztünk több barlangi hőmérséklet- és huzatmérést, valamint radiesztéziás szondázást. A barlangokba helyezett hat rovarcsapdával befogtunk 93 fajhoz tartozó 507 darab ízeltlábút. Tanulságos túrákat tettünk a környék bazalt- és homokkőhegyein, szurdokvölgyeiben, tavainál és más természeti érdekességeknél. A tábori események és eredmények legfontosabbjairól persze fotódokumentáció is készült. Esténként legtöbbször volt tábortűzi beszélgetés és dia, vagy videovetítés.

Végül is, ha nem is minden célkitűzésünket értük el, azért voltak figyelemre méltó eredményeink és jól éreztük magunkat.

Eszterhás István

BARLANGKUTATÓ TÁBOR A SZENT VID-HEGY ALJÁN

/Velem, 2001. július 18-22./

A Kőszegi-hegységben a tábort megelőzően 20 természetes barlangról és 4 barlangnak nevezett mesterséges üregről voltak ismereteink. A helyi túristák ezeken kívül még néhány barlangot és barlanggyanús helyet észleltek a hegységben. Ezen ismereteken és lehetőségeken felbuzdulva a Vas Megyei Művelődési és Ifjusági Központ a Vulkánszpeleológiai Kollektíva közreműködésével barlangkutató tábort szervezett a hegység újabb barlangjainak megismerésére. A tábor 2001. július 18-22. közötti időre lett meghirdetve a velemi Stirling-villa telkén levő Alkotó Házban. A tábor programjában 11-en vettek részt:

Berczik László /5 nap/	Löthgren István /5 nap/
Berczik Zoltán /5 nap/	Oláh Róbert /5 nap/
Csoknyai Péter /1 nap/	Orbán Róbert /5 nap/
Eszterhás István /5 nap/	Pék Máté /5 nap/
Kuntner János /1 nap/	Somkúthy Ferenc /2 nap/
	Somkúthy Klára /2 nap/

A tábor tevékenysége naplószerűen:

Július 18. /szerda/: A kora délutáni időre megérkezett a táborozást teljes időre vállalni tudó hét résztvevő. Még aznap mindnyájan kimentek a múlt évben megtalált Hétszemű-barlanghoz felmérni azt. Közben még alaposan átnézték a Szépkilátói sziklasort és a Hétszemű-völgy Szent Vid-hegy alatti szakaszát, hátha akad még benne más barlang is, de eme terepbejárást nem kísérte szerencse. Ezt követően lett bejárva és felmérve a faráccsal elzárt Borha-völgyi-tároló, mely várakozáson felűli méretűnek, 118,50 m hosszúnak bi-

zonyult és érdekes cseppkőképződmények vannak benne. Este még egy kirándulás volt a Szent Vid-kápolnához.

Július 19. /csütörtök/: Reggel a hétfős csapat a Kőszeg határában észlelt barlangokhoz indult. Útközben megálltunk a Borha-völgyi kis parkolóban és radiesztéziás módszerrel megbecsültük a Borha-völgyi beomlott tároó méretét, irányát. Aztán átnéztük még a Pogány-völgy fejénél, az Enikő-forrás közelében levő sziklaszirtet, de nem találtunk benne barlangot. A fő tevékenység a Bolhás-barlang megismerése, feltárása volt, majd még a Konzerves-barlang lett regisztrálva. Ezt követően rövid városnéző séta következett Kőszegen, majd a kőszegi Hideg-völgy szurdoka került szemrevételezésre, ahonnan egy hirtelen jött kiadós zápor zavart a szállásheyre.

Július 20. /péntek/: A hétfős csapat két újabb résztvevővel /Csoknyai, Kuntner/ egészült ki és így kerestük fel a Táborhegy aljában a tavasszal észlelt barlangokat rejtő sziklacsoportot. Sikerült is két barlangot /Ara- és Nyoszolya-barlangokat/ és több kisebb üreget regisztrálni. A két barlangot kitisztítottuk és az aljzatot alkotó törmelék jelentős részét kitermeltük. Közben megeredt az eső és az imént kibővített barlangok bivakhellyé váltak. Vagy másfél órás várakozás után, az eső mérséklődésének idején visszavonultunk a táborhelyre, illetve a csak e napra jött társaink hazamentek.

Július 21. /szombat/: Két újabb résztvevő /a Somkúthy testvérek/ és néhány érdeklődő vendég érkezett. Velük együtt vizsgáltuk át a Bozsoki-völgyet, ahol sikerült ráakadni a Kőajtós-barlangra, melyet feltártunk és felmértünk. Délelőtt átnéztük még a Holt-hegyet is, ahol érdekes bányagödrök vannak.

Délután pedig a Hosszú-völgybe mentünk, ahol újabb barlangra, az Árkos-barlangra akadtunk és megnéztük még a régen ismert Hosszú-völgyi-rókalyukat is. A táborhelyhez visszafelé a Péterics-hegy gerincén jöttünk, ahol konstatáltuk, hogy a Péterics-hegyi-barlangként leírt üreg nem igazán éri el a barlangméretet /beöblösödése csak 160 cm/. Az e napon velünk tartó érdeklődők csoportja részben napközben, részben este már el is utazott.

Július 22. /vasárnap/: A kilenc főre dúzzadt csapat délelőtt megnézte a Péterics-hegy déli aljában a felhagyott nagyobb kőbányát, ahol a kőzetrepedéseket vastag cseppkőkérgeződés béleli. Majd a kőbányától 150 m-rel északnyugatra sikerült egy újabb barlangra, a Szalamandrás-barlangra ráakadni. E barlangot is kibővítettük és fölmértük. A résztvevők kora délután elbucsúztak egymástól és hazaindultak.

Mérlegelve a tábor eredményeit, azt sikeresnek mondhatjuk. Találtunk 7 újabb barlangot, ezek közül 6 barlangból kb. 6 m^3 törmeléket távolítottun el, felmértünk 10 üreget és tanulságos terepbejárásokat tettünk a hegység néhány vadregényes helyén. Így, jelenleg a Kőszegi-hegység magyarországi részén 28 természetes barlangról és 5 barlangnak nevezett mesterséges üregről van tudomásunk.

Eszterhás István

A BARLANGKUTATÁS VILÁGNAPJA

/Szilváskőpuszta, 2001. augusztus 10-12./

Miután 1997-ben a Svájcban tartott 12. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszus Világnap Bizottsága elfogadta a Barlangkutatás Világnapját, amit ugyan a plenáris záróülés nem erősített meg, a Föld jó néhány barlangos csoportosulása megrendezi ünnepségét, mert a bizottsági ülés döntését tartja mérvadónak. Ezen csoportosulások közé tartozik a világnap gondolatának előterjesztője, a Vulkánszpeleológiai Kollektíva is. Az idén a salgótarjáni Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Klubbal és a karancsaljai Extrém Sportklubbal karöltve immár negyedszer rendeztük meg ezt az ünnepségsorozatot 2001. aug. 10-12. között Szilváskőn. Az ünnepségre invitáló meghívókat küldtünk a Társulat /MKBT/ központjába és számos hazai barlangkutató csoporthoz, továbbá meghívásunk megjelent a Nógrád Megyei Hírlapban is. A rendezvény lebonyolítását a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága 23-31/2001 sz. határozatában engedélyezte.

Augusztus 10-én, pénteken délután a résztvevők többsége már megérkezett a rendezvény színhelyére, a Szilváskői Sípálya indító állomásához. Egyébként összesen 44 érdeklődő vett részt a programon, elsősorban Salgótarjánból /20-an/, aztán meglepően sokan voltak Tiszaföldvárról /13-an/, de voltak résztvevők Budapestről /4/, Nyíregyházáról /4/, Pásztóról /2/ és Isztimérről /1/. E félnap eseményei a sátorveréssel, a berendezkedéssel, a beszélgetésekkel, valamint felszíni túrákkal kezdődtek, majd este a közös vacsora után borivó verseny, valamint dia- és videovetítések következtek, végezetül pedig egy spontán kialakult táncmulatság zárta a napot. A sípálya melegedőjében poszterbemu-

tató és barlangos jelvények kiállitása volt megtekinthető, ugyanitt került sor a frissen megjelent "A Szilvás-kő barlangi atlasza" című kiadvány bemutatójára.

Augusztus 11-én, szombaton délelőtt Eszterhás István az UIS Pszeudokarszt Bizottságának elnöke ünnepi beszédben méltatta a Barlangkutatás Világnapjának jelentőségét, a barlangutatás érdemeit, megemlékezve e furcsa hivatásszerű hobby áldozatairól is. Az ünnepi beszéd után pedig pohárköszöntő volt abból az alkalomból, hogy Eszterhás István eddigi barlangkutató munkássága elismeréséül megkapta a cambridgei Nemzetközi Életrajzi Központ által először adományozott "A 21. század kimagasló természetkutatója" diplomát. A tervezett denevérjelkép-ismereti vetélkedő az érdeklődés hiányában elmaradt. Délután a "II. Szilváskő-kupa" elnevezésű összetett barlangász akadályverseny zajlott, melyen a tiszaföldváriak voltak a legeredményesebbek. Este a tervezett tábortűz a tűzgyújtási tilalom miatt meghiúsult, de dia- és videoműsor volt, melynek befejezése után a nagyszámú fiatalság besétált Rónabányára és ott a diszkóban múlatta kellemesen az időt.

Az augusztus 12-i vasárnap délelőtt még többen túráztak a Szilvás-kő gerincén és annak barlangjaiban. Aztán következett a táborbontás, a búcsúzkodás és a hazautazás.

Végül is a Barlangkutatás Világnapjának 2001-ben a Szilváskőn rendezett regionális megemlékezéséről a résztvevők többsége kellemes élményekkel távozott, leszámítva a lódarazsak illemhelyi támadásának kárvallottait. Szép számmal voltak, akik már 3-4. alkalommal vettek részt a világnapi rendezvényen, szinte már törzsgárda tagoknak számítanak és igénylik, hogy a jövőben is kerüljön sor eme összejövetelekre.

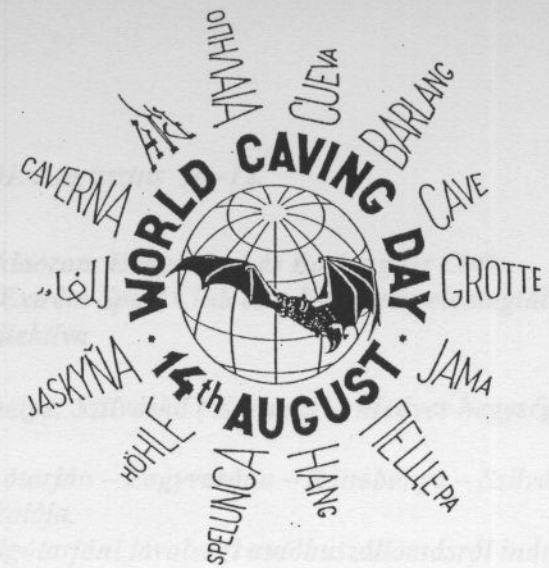

MEGHÍVÓ

A BARLANGKUTATÁS VILÁGNAPJÁNAK TERÜLETI RENDEZVÉNYÉRE

1952. augusztus 14.-én a Pierre Saint Martin-barlang kutatása közben életét vesztette a barlangkutatás kiemelkedő alakja, Marcel Loubens. A világsajtó annak idején részletesen ismertette a tragikus balesetet és a hiábavalóvá vált mentés drámai küzdelmét.

Amikor megfogalmazták a Barlangkutatás Világnapjának gondolatát a földalatti világ kutatásának számos sikere és balszerencséje közül mementóként ezen esemény dátumát ajánlották a nemzetközi megemlékezés napjának.

Ezen gondolatok előrebocsátásával, a jövő sikereiben való töretlen hittel és a természet iránti feltétlen alázattal hívunk emlékezni, ünnepelni, vetélkedni minden barlangkutatót és érdeklődőt.

A meghívó külső oldala

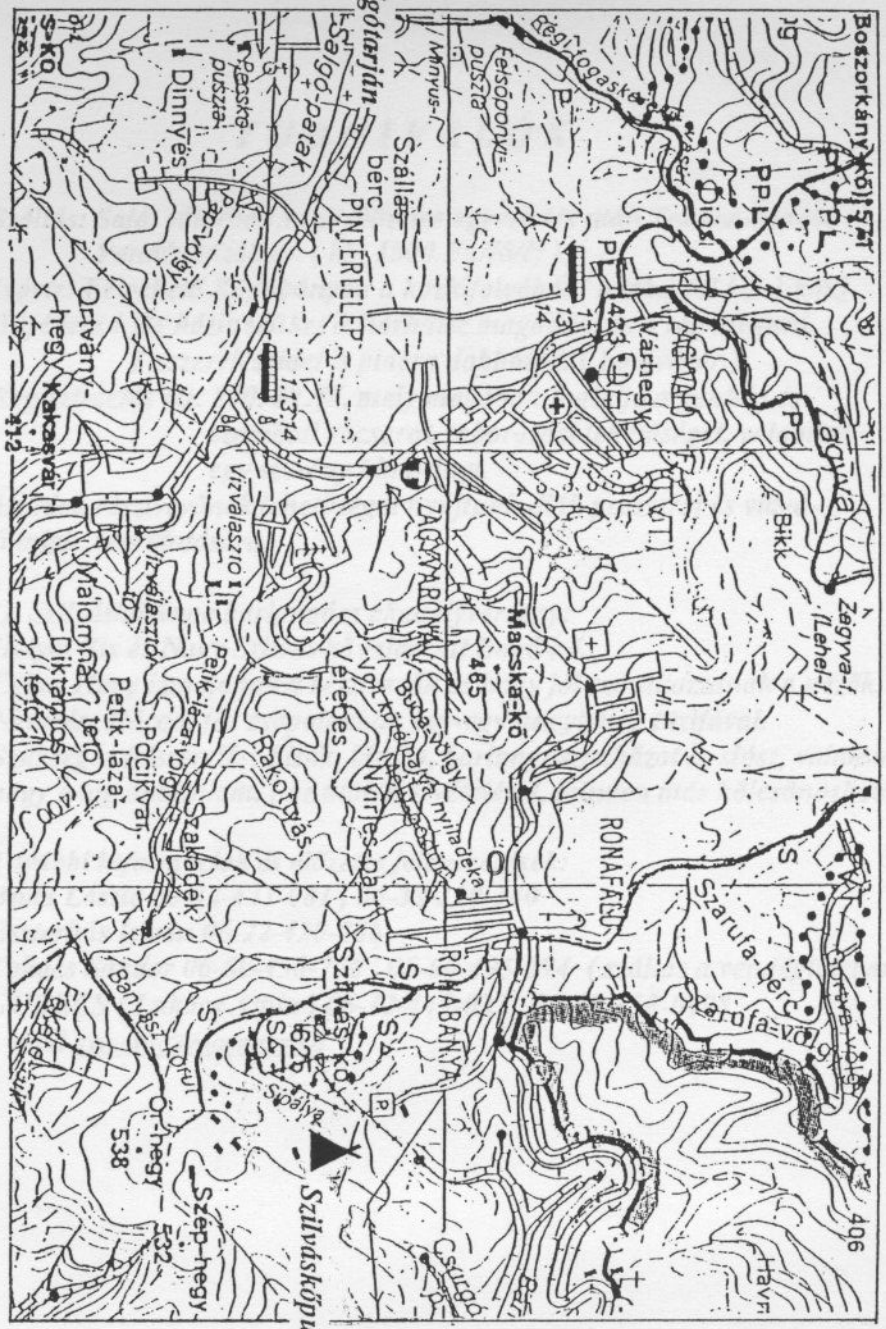

2001. Augusztus 10.-12.

Rendező: Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Club, az Extrém Sport Club és a Vulkánszpeleológiai Kollektíva

Rendezvény helye: Szilváskő (Karancs – Medves-hegység)
Megközelítés:
Autóval: Salgótarján – Zagyvaróna – Rónabánya – Szilváskőpuszta – sípálya parkolója.
Gyalog: A Salgótarjáni távolsági autóbuszállomásról induló ceredi vagy zabari busszal a Szilváskői elágazóig, onnan gyalog murvás úton a sípályáig. (kb. 800. M.)

PROGRAMOK

Péntek: (2001. 08. 10.) 12. órától az érdeklődők fogadása, regisztrálás, táborverés, poszterbemutató és börze.
16.-tól: A Szilvás-kő-hegycsoport természeti értékeinek a bemutatása.
19.-től: Vacsora, utána pedig „ Marcus Aurelius „ borivó verseny.
21.-től: Dia és videófilm vetítés (Budafilm Show) tábortűz.

Szombat: (2001. 08. 11.) 10. órától ünnepi megemlékezés.
11.-től: „ Bat-heraldic (denevérjelkép-ismereti) vetélkedő.
13.-tól: Eredményhirdetés, ebédidő.
14.-től: II. Szilváskő-kupa barlangász akadályverseny.
20.-tól: Eredményhirdetés, közös „ Gulyás-parti „
21.-től: Vetítések és tábortűz kántálással.

Vasárnap: (2001. 08. 12.) 9. órától: Barlangtúrák a Szilvás-kő és a Kis-kő barlangjaiba.
14.-től: Táborzárás, sátorbontás. Igény szerint kirándulás. (Salgói vár, Boszorkány-kő, Ipolytarnóci Őseleletek)

TUDNIVALÓK

Szállás: Saját sátorban, vagy előzetes egyeztetés után Takács Sándor vendégházában. (kb. 1500.Ft./fő/éj)
Ivóvíz: Felvehető Rónabányán a közkifolyóból (a tábortól kb. 1.km.)
Büfé lesz ! De házinedűket is hozhatsz magaddal és a rég megunt felszereléseidet is piacra dobhatod. (Lomvásár.)
Regisztrációs díj: 800. Ft./fő, mely magában foglalja a pénteki és szombati vacsorát, táborozási lehetőséget, valamint egy szerény kiadványt.
Minden résztvevőnek lehetőséget nyújtunk diái, poszterei és videó-filmjei bemutatására.

II. Szilváskő-kupa barlangász akadályverseny:
Helye: Kis és Nagy Szilvás-kő valamint Bagó-kő.
Célja: Hogy izzadjanak a résztvevők és hogy jól szórakozzanak a nézők.
Nevezés: Három fős csapatokban egy-egy nagyköteg tüzifával.
Szükséges felszerelés: Sisak, lámpa, barlangászruházat és slósz, valamint nagy adag önbizalom. (az utóbbi kivételével, minden más kölcsönözhető)

További információk és előzetes jelentkezések:
Buda László 06-32-431-081, 06-32-310-140
Eszterhás István 06-22-420-086
Takács Sándor 06-60-450-776, 06-60-495-394 (szállás a vendégházban)
GUBECS (Lukács Attila) 06-32-445-023, 06-30-318-0498
e-mail EXTREMSC@PROFINTER.HU

A meghívó belső oldala

A BARLANGKUTATÁS VILÁGNAPJA

A résztvevők sátrai a Szilvás-kői sípálya aljában
/E.I./

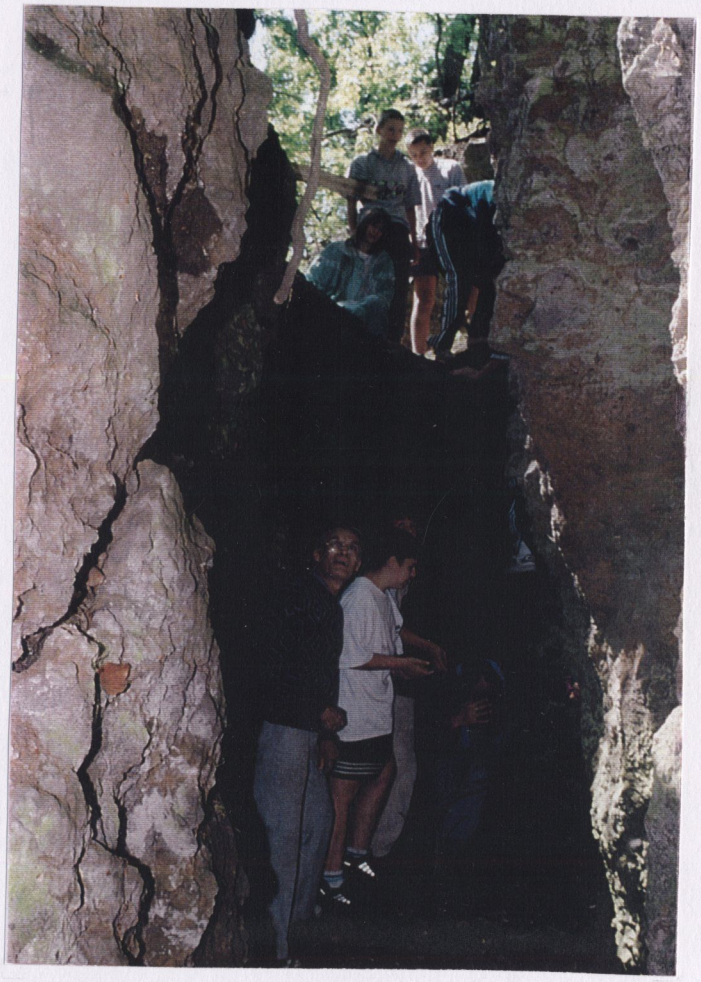

A rendezvényen sok érdeklődő látogatta meg a Szilvás-kő barlangjait. Csoport a Sárkánytorok-barlangban.
/B.L. /

A BARLANGKUTATÁS VILÁGNAPJA

Az ünnepi megemlékezést Eszterhás István tartja a sípálya melegedőjében /B.L./

Pohárköszöntö azon alkalomból, hogy Eszterhás Istvánnak a cambridgei International Biographical Centre "A 21. SZÁZAD KIMAGASLÓ TERMÉSZETTUDÓSA" címet adományozta /B.L./

Eszterhás István

VULKÁNTÚRA OLASZORSZÁGBAN

A dorogi Benedek Endre Barlangkutató és Természetvédelmi Egyesület nyílt olaszországi vulkántúrát hirdetett 2001. április 7-17. közötti időben. Erre jelentkezett e beszámoló szerzője is. Itt most nem hagyományos útibeszámolót kívánok adni, hanem csupán a szakmai /vulkanológiai, vulkánszpeleológiai/ látnivalókról írok, bár az utazás látnivalóinak sorrendjében.

A szakmai látnivalók sorában az első megtekintett helyszínünk a pozzuoli-i Solfatara-kráter volt. A Flegrai-mező számos világhírű vulkanikus képződménye /mint pl. a Monte Nuovo, Misenumi-fok, Kutya-barlang, Fuori-barlang stb./ közül csupán a Solfatara-krátert és annak jelenségeit volt alkalmunk megnézni. Maga a kráter egy nagyjából köralakú, kb. 600 m átmérőjű, átlagosan 70 m mélységű depresszió. Utoljára 1198-ban tört ki, akkor tufát és kevés lávát produkált. A lapos kráterfenéken visszamaradt tufát az azóta is folyamatosan feláramló kénes gázok alunittá alakították. A névadó jellegzetességek, a kéngázokat és vízgőzt adó szolfatarák több tucat helyen törnek fel, a leglátványosabbak a kráterfenék északi részén, a Bocca della grande /nagy repedés/ mentén találhatók. Ha az exhalációk összetételében a vízgőz aránya nagyobb mint a gázoké, úgy fumaroláknak nevezik. Ilyen gőzölgő, termálvizes források a kráterben a Bocca Grande és a Soffione. Ezek hőmérséklete az utóbbi időkben egyre emelkedik /1856-ban 88 °C, 1938-ban 162 °C, napjainkban pedig 165 °C /. Aztán ott van a fortyogó, 140 °C-os iszaptó, a Fanguia-tó a kráterfenék keleti részén, melyben hőtűrő mikroorganizmusok is élnek. A kráterfenék északi részén, a kráterfal tövében, közel egymáshoz nyílik a két kisebb, kén-

gázok által sárgára festett bejáratú barlang, a Purgatórium és a Pokol Kapuja. A szolfatarák és a fumarolák többnyire kordonnal vannak övezve, illetve forrásházakat építettek föléjük, ezért közvetlen közelről nem szemlélhetők, a barlangokba pedig a kiáramló, fojtó kéngázok miatt nem lehet védő felszerelés nélkül bemenni. A középkorban eléjük épített izzasztó kamráknak /Stufe-'knek/ már csak romjai látszanak.

A túra következő állomása a Vezúv volt. A jelenlegi főkúp kb. 1000 m magasan levő, nagy autóparkolójáig mi is autóbusszal mentünk, innen pedig gyalog fel a kráterperem fogadóállomásához /1165 m/. Ide egyébként kötélpályán is fel lehet jutni. A program voltaképp a kráter körbejárása volt. A lávabarlangok közül egyet sem néztünk meg, bár az Atrio del Cavallo oldalában egynek a bejáratát láttuk az autóbusz ablakán át. A kráter kb. 600 m széles és 200 m mély, legmagasabb pontja 1276 m. A perem 1,5 km-es gyűrűjét nagyjából 1 óra alatt lehet idegenvezető kiséretével a kitaposott túristaösvényen körüljárni. A kráter oldalán több helyen látszanak kigőzölgések, némelyüket könnyen meg is lehet közelíteni. Ezek nyílásai körül fehér gipsz- vagy ammoniumklorid-kristályokat, illetve sárga kén- és vasoxidkristályokat láthatunk. A kráter délkeleti pereme alatt van az 1944-es kitörésből visszamaradt fumarola, melynek gőze a természetes klimaviszonyokban alig látszik, de a cigarettafüst kondenzációs magjaira az ionizált gőz kicsapódva már látványos felhőket képez, mely "mutatványt" az idegenvezetők nem is szoktak kihagyni. A nápolyi "Alfano" Vezuv Múzeumot szintén nem láttuk, de egy tavaszi zápor közepette volt alkalmunk Pompei romvárost megtekinteni. Végtére is bejártuk a romváros feltárt részének nagyobb hányadát, a Forumot, a Jupiter templommal, a Mercurio utcát, a Vezuvio utat, ki az Amfi-

teátrumig, a Palestráig, majd vissza az Abbondanza úton a Porta Mariánához /főkapuhoz/. Lenyügöző volt megtapasztalni a 2000 éves civilizáció maradványait.

Két és fél nap jutott az Etnával való ismerkedésre. Láttuk az Alcantáre-szurdokot, a Bove-depressziót, három kis lávabarlangot, egy izzó lávafolyást és a lingualossai Etna Múzeumot. Alcantáre egy folyó, amely egy hídról kapta nevét. Arabul Al Qantarah annyit tesz, hogy boltíves híd. Az egykori híd romjai ma is látszanak Francavilla közelében. A tengerparttól 13 km-re a folyószakasz egy oszlopos bazaltból álló tömböt fűrészelt keresztül. Fantasztikus látvány a koptatástól lekerekített, görbe bazaltoszlopok alkotta, szinte függőleges falú kanyon. Az Alcantára-szurdokban van több, az oldalazó erózió alkotta kisebb barlang is. Egyet a szurdok déli bejáratánál láthattunk is. Aztán megint csak az autóbusz ablakából láthattuk a 185-ös út graniti-i elágazásának közelében, az utat szegélyező sziklákban tafoniszerű üregeket.

A Valle del Bove az Etna főkráterétől délkeletre, nagyjából 2800-1800 m magasságban elterülő, tekintélyes nagyságú, különböző idejű effuziókból származó láva- és hamumező. Rifugio Sapienzából azon a kötélpályán mentünk a felső állomásig /2500 m/, melyet aztán a 2001. nyári nagy lávaömlés jóformán teljesen elpusztított. Innen gyalog tettünk egy kb. 10 km-es túrát a Bove-depresszióban. Közben láttunk egy korai lávaömlésből megmaradt, 50-60 m magas, függőleges sziklafalat, kiterjedt hamumezőket, egy néhányéves lávamezőt kisebb lávacső felszakadásával, un, jameo-val. Sajnos a nevét nem tudta megmondani vezetőnk /Francesco Emmi/. Aztán még egy lávacsőbarlangot volt szerencsénk megtekinteni a Zafferana - Rif. Sapinza közti 20 km-es út közepe táján, az útbevágásban a Cassone-barlangot.

A barlangot az útépítés tárta fel és mintegy 100 m hosszban járható. Benne látványos lávapárkányok, "cső a csőben" képződmények és conicus tipusú lávacseppkövek találhatók néhány denevér társaságában. Az Etna 214 nyilvántartott barlangjából csupán ennyi megtekintésére nyílt alkalmunk.

Ottjártunk idején /2001. ápr. 11-12./ a főkráter déli oldalában nyílt meg egy repedés és abból mintegy 200 m hosszú, 8-10 m széles lávafolyás indult. Ennek a környékén keletkezett aztán a 2001. nyári nagy aktivitás során a nemrég elhunyt neves vulkanológusról elnevezett Tazieff-parazitakúp. Hát ezt a lávafolyást közvetlen közelről megnézni fantasztikus élmény volt. Az izzó lávafolyást nagyjából 5-6 m-re lehetett megközelíteni, nem is annyira a meleg, hanem inkább a kéndioxid fojtó hatása nem engedett közelebb. A lávafolyó sisteregve, csörömpölve, kisebb lávaeséseket alkotva, de méltóságteljesen hömpölygött lefelé. Az élményt még csak fokozta a főkráter tüzes hamuesésének tüzijátéka. Ehhez képest a lingualossai Etna Múzeum csak szegényes látvánnyal szolgált. Láttunk néhány természetes lávaképződményt és több vulkánikus kőzetből készült használati tárgyat és sok multszázadi szerszámot.

Szintén két és fél nap jutott a Lipari-szigeteken való baralgolásra, és e rövid idő alatt voltunk a Vulcano-, Lipari-, Panarea- és Stromboli-szigeteken. Tehát nyilvánvaló, hogy inkább csak benyomásokat szereztünk, mintsem valamelyest is átfogó ismereteket. Vulcano szigetén megnéztük a Nagy-Krátert /391 m/. A kúp többnyire esőbarázdák által mardalt pumiszból áll. Maga a kráter kb. 500 m átmérőjű, átlagosan 150 m mély katlan. A kráterperem északi részén és a kráterfenéken számos kénes kigőzölgés található, nyílásuk körül szép kénkristályokkal. Az 1888-as, utolsó nagy robbanás előtt bizonyára bővebben

csapódott ki a kén, hisz ez volt az alapanyaga a kikötő melett működő, rabmunkásokat foglalkoztató "Stevenson" Műveknek. Izgalmas hely a kikötő szomszédságában levő sziklacsoport és környéke. A sziklát Stevenson emberei vágták át kén, szalmiáksó, bórsav stb. után kutatva, miközben néhány gőzrobbanás által keletkezett barlangot is találtak. Miután kitermelték belőlük az ásványokat, lakóhelyül használták azokat. Egy nagyobb barlangot a Nyugati-sziklában és két kisebbet a Keleti-sziklában volt alkalmunk átvizsgálni. A nagyobb, labirintus-szerű, többbejáratú barlangban néhány helyen még mindig volt timsókiválás a falakon, a két kisebben pedig kén kérgezi a falakat. A Levante-kikötő bolygatott sziklái mögött van a híres melegvizű, gyógyhatású iszaptó. Úgy tűnik, mi rossz időszakot fogtunk ki a kipróbáláshoz, mert a víz ugyan meglehetősen zavaros volt és buborékolt is, de a hőmérséklete, jó ha 20-25 °C-os volt. Határozottan fáztunk benne. A kikötő mólója mögött a tengerparti sziklák között láttunk egy barlangfülkét. Az utikönyvek minden ilyent abráziós fülkének említenek. Odamentünk és szétnéztünk benne. Azt tapasztaltuk, hogy korántsem abráziós eredetű, hanem aktív forrásbarlang. /Lehet, hogy ilyenekre gondolt Zhangh professzor a "termális pszeudokarszt" kifejezés használatakor./ No, a barlang mintegy 1 m-rel magasabban van a tengerszinttől és langyos víz buzog fel az alján kisebb tavat alkotva, majd vize túlbukik a barlangszájon és belefolyik a tengerbe. A felbuzogó forrás körül a köveket pedig fehér timsó kérgezi. Egyébként barlanglátogatás nem szerepelt a programban. Az előbb említetteket is szabadidőnkben néztük meg Rónaki László kollégámmal. Sajnos a híres nagybarlangokat /Grotta del Cavallo, G. dell' Abate, G. dei Rossi, stb./ nem láthattuk.

Hozzávetőleg egy órányi időre kötöttünk ki Lipari-sziget ipari kikötőjében Canneto és Porticello között, a híres horzsa-

kőbánya szomszédságában. Itt a parti hullámverés által szétterített kavicsok között lehetett obszidiánt, horzsakövet és egyéb kőzeteket gyűjteni. Vulkáni kúp, vagy barlang megtekintése nem fért bele az időbe, de azért hajóról láttuk a Perciatofok és a tengerből kiálló Bagno-szikla barlangjait.

Panarea a szigetcsoport legkisebb lakott szigete, de a Tirrén-tengernek egy ékszerdoboza. Sajnos, itt is csak egy órára kötöttünk ki San Pietro városkában. Így csak városnézésre futotta időnkből. A kikötőtől fél km-re levő Palomba-barlangot, nem is beszélve a távolabbiakról, nem tudtuk megnézni. Viszont a Panarea-'tól északkeletre fekvő apró szigetek, szirtek között hajóztunk tovább. Ezek az apró, lakatlan szigetek /Basiluzzo, Spinazzola, Dattilo, Lisca Bianco, Lisca Nero, Battaro, Panarelli/ bár évezredek óta ismertek, kiemelkedő mozgásukból úgy ítélik, hogy egy újabb vulkán keletkezésének lehetséges helyei. E szigetecskéknek is vannak barlangjai, szép kén- és alunitkristályokkal, de hát persze ezeket is csak messziről, a hajóról nézve láthattuk.

Utunk utolsó célállomása Stromboli, a "legszorgalmasabb vulkán" volt. Gyakorlatilag az egész sziget egyetlen 924 m-ig emelkedő kúp /nem is beszélve arról, hogy a tengerfenék több mint 1000 m-es mélységéből indul/. A csúcstól 600 m-rel északabbra van az öt torokból álló krátercsoport, melyből legalább három torok állandóan szórja a tüzes lapilliket és ritkábban egy-egy nagyobb kitörés is van, amikor többmázsás bombákat dobál a parton lévő településre és lávát is produkál. Az átlagosan 30-40 °-os emelkedőn, a csúszós hamuban kemény túra felmenni a kráterperemre, ahol a sokszáz túristától alig lehet elférni. No, de a látvány kárpótol – mint mondják sokan – de mi rossz időben jöttünk. A Stromboli "sztrájkolt". Másfél óra alatt mindössze két cigaretta csikkhez hasonló lapillit dobott ki.

A Strombolin barlangok létezéséről nincs ismeretünk, de a sziget keleti, un. Malpasso-partvidékén, a hajóról nézve mintha tafonikat véltünk volna felismerni.

A tíznapos túrából 4 nap telt el utazással, a maradék 6 nap szakmai programja viszont zsúfolt volt. Megmásztunk négy működő vulkánt, jártunk öt vulkánikus barlangban és kilencet csak kívülről szemléltünk, megnéztünk számos kisebb-nagyobb exhalációt és természetesen voltak kultúrprogramok is, mint városnézés /Siena, Taormina, Linguaglossa, Milazzo, Porto di Levante, San Pietro, San Marino/, múzeumlátogatás stb. Átéltünk több eltévedést buszsofőreink maflaságának köszönhetően és még egy iszonyatos tengeri viharban is volt részünk, no és persze akkor kirándultunk, amikor jól esett – az eső. Egy mondattal szólva: Nagy kaland volt.

Da -"Die Liparischen Insel" di Luigi Salvatore d'Austria (Praga 1898)

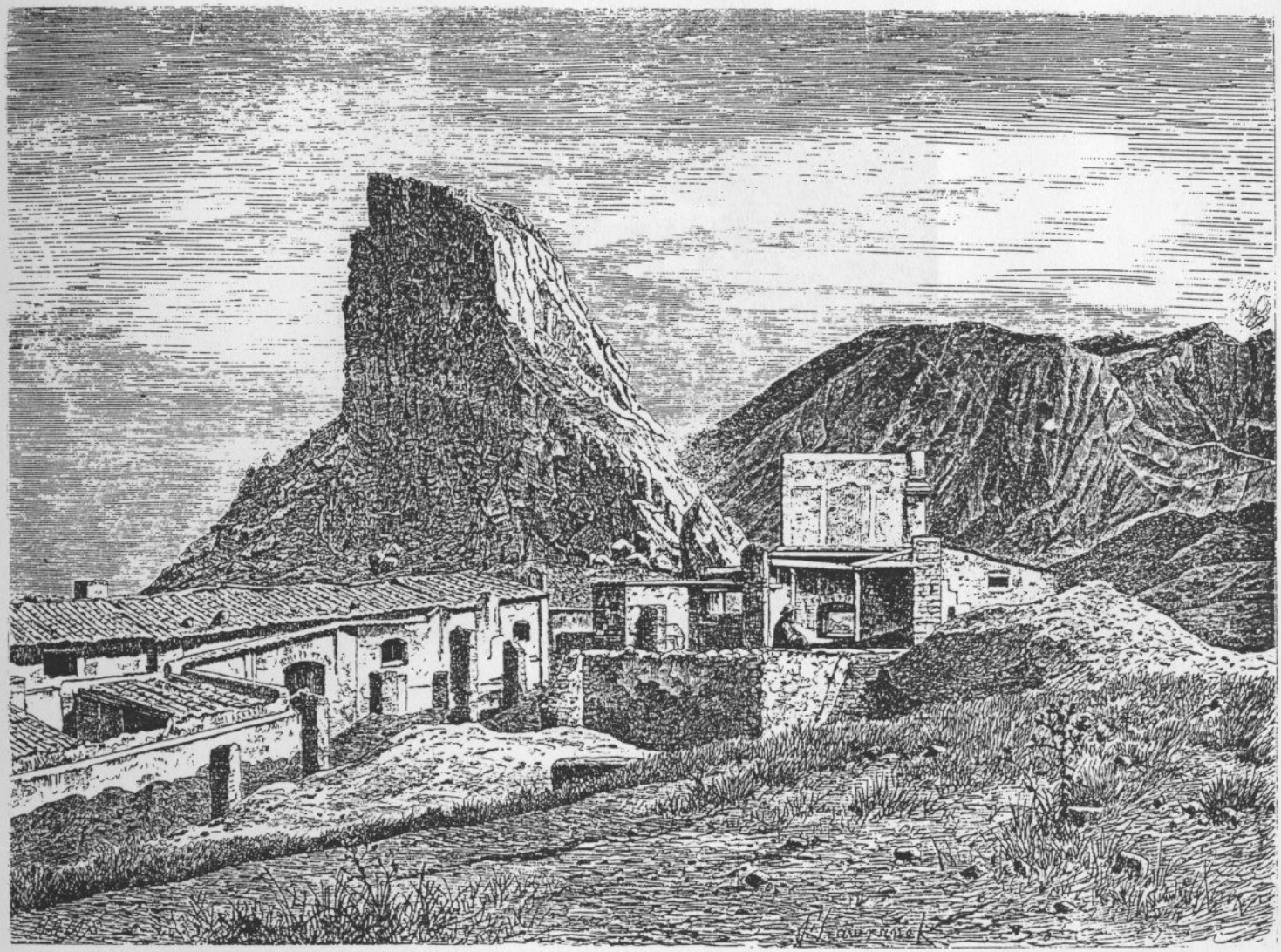

A SURFATARA COL FARAGGHIUNI NICU O PUORTU I LIVANTI.

Egy több mint százéves metszet a Vulcano-szigeten egykor működő kénfeldolgozó manufaktúráról /Stevenson Művekről/, háttérben a kikötő melletti szikla és a Vulcano-tűzhányó

VULKÁNTÚRA

Első olaszországi állomásunk Siena. Kilátás a Dóm felé a Torre del Mangiából /E.I./

A Vezúv kráterének peremén gyakoriak a kigőzölgések /E.I./

VULKÁNTÚRA

Gőzölgő fumarolák a Solfatara-kráter északi részén /E.I./

A Solfatara legintenzívebb gőzkifúvása, környékén a kicsapódó kén sárgára színezi a köveket /E.I./

VULKÁNTÚRA

A Tanguia-tó 140 °C-os, iszapos fortyogó a Solfatara-kráter keleti részén /E.I./

Kénes gőzök áramlanak ki a Pokol Kapuja nevű barlangból /E.I./

VULKÁNTÚRA

Az Etna központi krátere szinte mindig dolgozik
/E.I./

Az Alcantára-szurdok déli bejárata
/E.I./

15-20 m-es bazaltfalak között folyik az Alcantára vize /E.I./

Az ívelt bazaltoszlopok aljában az Alcantára oldalazó eróziója barlangot mart /E.I./

VULKÁNTÚRA

Az Etna déli oldalán 2500 m magasságig drótkötélpályán érkeztünk, /Ga.La./

... innen aztán gyalog vágtunk neki a Valle del Bove-'nek /E.I./

VULKÁNTÚRA

A Bove-depresszió holdbéli tája /E.I./

Etnai túránk során legtöbbször laza, gőzölgő hamu-tengerben vitt utunk /E.I./

VULKÁNTÚRA

Az Etna számos parazitakráterének egyike /E.I./

Egy még izzó hornito az Etna keleti
részén /E.I./

VULKÁNTÚRA

A hajnali sötétben látszk igazán jól a 2001.IV.11-i lávafolyás /E.I./

A lávafolyás helyenként zuhatagokat, szigeteket alkotva hömpölyög tovább /E.I./

VULKÁNTÚRA

A kráterből kirepülő tüzes lapillik látványa is lenyügöző, de hanggal és illattal együtt soha el nem felejthető élményt nyújtanak /E.I./

VULKÁNTÚRA

A Vulcano Nagy-kráterének északi peremén egymást érik a kigőzölgések /E.I./

Az exhalációk környékén a felszínt sárgára színezi a kicspódó kén /E.I./

VULKÁNTÚRA

A Vulcano-szigeti Levante-kikötő mögötti Nyugati-szikla hajnali fényben. A sziklán jól látszanak a barlang bejáratai /E.I./

Kilátás a levantei Keleti-szikla egykori bányája által feltárt egyik barlangjából /E.I./

VULKÁNTÚRA

A levantei Nyugati-szikla barlangjának egyik bejárata /E.I./

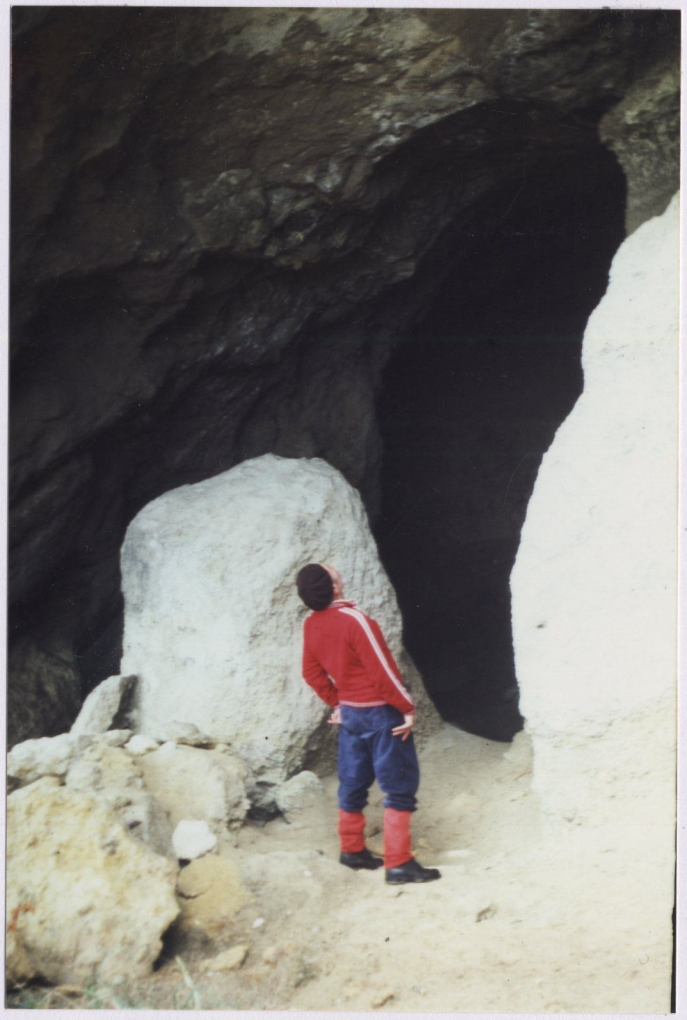

és a bejárat mögötti csarnok /E.I./

VULKÁNTÚRA

A falon levő timsóképződmények jelzik, hogy a levantei Nyugati-szikla barlangját korábban fumarolák járták át /E.I./

A levantei Keleti-sziklát a Stevenson Művek kénbányászai bontották meg. A maradék kőzetekben még mindig bőven sárgálik a kén /E.I./

VULKÁNTÚRA

Egy már inaktív fumarolaszáj a levantei Nyugati-sziklában /E.I./

Kilátás a Levante-kikötő mögötti forrásbarlangból /E.I./

VULKÁNTÚRA

A Levante-kikötő mögötti forrásbarlang falának alját a langyos vizű tóból kiváló ásványok színezik /E.I./

A Levantei-kikötő mögötti barlang forráskürtőjében timsó kérgezi a köveket /E.I./

VULKÁNTÚRA

Bérelt hajónk a Panarea-szigeti San Pietro kikötőjében. A hajó orra felől a Basiluzzo-, a fara felől a Dattilo-szirt látszik /E.I./

A Lipari-sziget nyugati partja mellett emelkedik ki a tengerből a Bagno-szirt, melynek egy lazább kőzetrétegében a hullámverés barlangot mart /E.I./

VULKÁNTÚRA

A Panarea-sziget melletti Bottaro-szirt /E.I./

A Strombolit este közelítettük meg. Ez az egyetlen még elfogadható képünk a vulkánról /E.I./

Eszterhás István

BARLANGKUTATÓK SZAKMAI TALÁLKOZÓJA

/Esztergom, 2001. november 9-11./

2001. november 9-11. között Esztergomban immár hetedik alkalommal került megrendezésre a Barlangkutatók Szakmai Találkozója. A találkozó több mint 100 résztvevője között 12-en voltunk, kik a Vulkánszpeleológiai Kollektívát képviseltük.

November 9-én /pénteken/ este még csak mintegy 20-an jelentkeztek a regisztrációnál, mert aznapra nem volt program hirdetve, így aztán a résztvevők többsége is csak másnap reggelre időzítette érkezését.

November 10-én /szombaton/ egy félórás csúszással kezdődött a program. Korpás László társulati elnök megnyitotta az összejövetelt, majd évfordulós megemlékezések következtek. Hét megemlékezés méltatta Papp Ferenc, Szabó Pál Zoltán, Schönviszky László és Ernst Lajos barlangkutató munkásságát. Elmaradt a Cholnoky-pályázat szokásos eredményhirdetése, csupán annyi ismertetést hallottunk, hogy a következő pályázat összevont kétévi tevékenységi beszámolókat fogja értékelni.

A szakmai előadások szombaton 11 órakor kezdődtek és vasárnap 13 óráig tartottak. Mivel elég sok bejelentett előadás volt és a program is csúszott, konzultációra, vitára nem volt lehetőség. Az üléssorozaton 33 előadás hangzott el, ezek közül négy tartozott a nemkarsztos barlangok témakörébe:

- Eszterhás I: A pszeudokarsztos táborok eredményei
- Eszterhás I: Exhalációs barlangok a Kárpát-medencében
- Gábler-Kátai: Vulcanus nyomában
- Láng-Lieber: Etna 2001

Az összes előadáshoz viszonyítva a pszeudokarsztos beszámolók aránya a különböző BSzT üléseken a következő volt:

I.	Jósvafő, 1995	8%
II.	Badacsonylábdihegy, 1996	11%
III.	Veszprém, 1997	7%
IV.	Miskolc, 1998	Ø% /nem voltunk jelen/
V.	Tatabánya, 1999	14%
VI.	Pécs, 2000	19%
VII.	Esztergom, 2001	12%

Az előadóteremben lett a 10 különböző témájú és színvonalú poszter kiállítva. Szombat este, vacsora után tekinthettük meg a négy video-, illetve diabemutatót.

A rendezvénynek otthont adó Városi Kulturális Központ /Zöld Ház/ előterében most is lehetett szakkönyvek és egyéb kiadványok közül vásárolni. Volt lehetőség a beszélgetésekre az épületben levő kellemes, de meglehetősen drága kávézóban.

Korpás László vasárnap koradélután zárta a találkozó hivatalos részét és bejelntette, hogy a következő BSzT Miskolcon kerül megrendezésre. Ezt követően pedig a kivilágított, "megfürdetett" Sátorkő-pusztai-barlangban volt látogatás.

Összegezve a találkozó tapasztalatait, azt mondhatjuk, hogy a kezdeti szervezési bizonytalanság és a programok zsufoltsága ellenére egy jól sikerült összejövetel volt. Örülünk annak, hogy részesei lehettünk. Reméljük, hogy az igért összejöveteli kiadvány is hamarosan megjelenik.

Eszterhás István

AZ UIS PSZEUDOKARSZT BIZOTTSÁGÁBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Az UIS ezévi legjelentősebb rendezvénye a 13. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszus lebonyolítása volt. A kongresszus megrendezésének lehetőségét Brazília nyerte el, mely összejövetelt 2001. július 15-22. közötti időre hívta össze. A kongesszusra a Pszeudokarszt Bizottság vezetőségének egyetlen tagja sem tudott elmenni, így képviseletünket végül is holland kollégánk, Jan Paul van der Pas vállalta és látta el. A bizottság négyéves tevékenységéről szóló jelentés még a kongresszus megnyitása előtt megjelent az UIS-Bulletin-ben és a Nachrichtenbrief-ben.

A megnyitó plenáris ülésen Pavel Bosák főtitkár többek között beszámolt az UIS bizottságok tevékenységéről is. A 25 bizottság tevékenységét minősítve a legmagasabb kategóriában szerepelt az általunk vezetett Pszeudokarszt Bizottság /a Vulkánszpeleológiai, a Bibliográfiai, az Informatikai és a Karsztgenetikai Bizottságokkal együtt/. A másik minket is érintő fontos bejelentés volt, hogy az UIS Iroda úgy döntött, hogy a jövőben bizonyos feltételek mellett anyagi támogatást kapnak a bizottságok. Ha a kiírás megérkezik hozzánk, szeretnénk mi is megpályázni a támogatást, hiszen 1997-es megalakulásunk óta tevékenységünk /levelezás, lapkiadás és -terjesztés stb./ anyagi fedezetét alkalomszerű adományokból és a Vulkánszpeleológiai Kollektíva ugyancsak szerény költségvetési hozzájárulásaiból oldjuk meg.

Sajnálatos módon a kongresszus bizottsági ülései között nem tervezték a Pszeudokarszt Bizottság ülését. Jan Paul van der Pas közbenjárására azonban beiktatták azt, de már csak je-

lentős előadásokkal párhuzamos időre. Így aztán csak kevesen tudtak azon résztvenni. Az ülést Pas vezette. A tevékenységről, a tervekről a hiányzó elnök által megfogalmazottak lettek megtárgyalva. A hozzászólásokban Zhang Shouyue bővebben beszélt a kínai Pszeudokarszt Konferencia eseményeiről és a termális pszeudokarszt problémáiról, Rubens Monteiro beszámolt egy 2002-re tervezett Regionális Pszeudokarszt Konferenciáról Braziliában.

A kongresszuson négy előadás hangzott el pszeudokarsztos témában:

- MAURITY - KOTSCHUBEY: Pszeudokarsztos alakzatok a Carajás-hegység laterites fedőrétegében /Pará Állam, Brazília/
- M. DAY: Homokkőbarlangok Wisconsinban /USA/
- MONTEIRO - RIBEIRO: Homokkőbarlangok szpeleogenezise: néhány barlangkeletkezési feltétel az Itaqueri-hegység barlangos vidékéről /São Paulo Állam, Brazília/
- LIPPS és munkatársai: Pszeudokarsztos barlangok Rodeo-ban /San Juan, Argentína/

Mindenképpen hálás köszönettel tartozunk Jan Paul van der Pas-nak, aki nemcsak elvállalta a kongresszuson a Pszeudokarszt Bizottság képviseletét, hanem azt minden várakozást felülmuló aktivitással el is végezte. Továbbá köszönet illeti a jelenlévő dél-amerikai és kínai pszeudokarsztos kutatásokkal foglalkozó kollégákat is, akik közremüködésükkel segítették, hogy a mellőzöttségnek kitett pszeudokarsztos kutatások szinvonalasan legyenek jelen a kongresszuson.

Bizottsági ülést 2001-ben az anyagi háttér hiánya miatt nem tudtunk összehívni. A felmerülő aktuális problámákról levelezés útján és a Nachrichtenbrief-en keresztül tájékoztattuk az érdekelteket. A soron következő, 2002. évi, 8. Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpózium megrendezését az osztrák kollégák vállalták. Az előkészületek a megfelelő időrendben folynak.

Minden reményünk megvan arra, hogy 2002. júniusában egy jól sikerült szimpóziumon adjunk számot az utóbbi évek kutatásainak eredményeiről.

Sajnos, úgy tűnik, hogy a célként meghirdetett "Nemzetközi pszeudokarsztos bibliográfia" összeállítása erős csúszást fog szenvedni, mert idáig csak a magyar bibliográfia készült el nyomtatásra kész formában /magyarul/. E munka oroszlánrészét Szenti Tamás kollégánk végezte.

A bizottság nemzetközi lapja, a "Nachrichtenbrief" angol és német nyelven évente két alkalommal jelenik meg mind hagyományos formában, mind az interneten. A gyakoribb megjelenést a már többször emlegetett anyagi nehézségek gátolják. A lapot főként a Vulkánszpeleológiai Kollektíva tagjai szerkesztik és terjesztik. A szerkesztő Eszterhás István, a kiadásban közreműködnek még Kalicza Edina, Luppej Nóra, Rudolf Pavuza és Tárnai Henrietta. 2001-ben a következő témák szerepeltek a lapban: Az UIS Pszeudokarszt Bizottságának négyéves tevékenysége /Jelentés a 13. UIS Kongresszus felé/, A Mokra-barlang – a Niphargus tatrensis új lelőhelye a lengyel Külső-Kárpátokban, Internetes hozzáférés a lengyel pszeudokarsztos barlangok adataihoz, Adatok a gránittafonik problémájához, Pszeudokarsztos kutatók tevékenysége a 13. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszuson, A wisconsini homokkőbarlangok, Kiállítás pszeudokarsztos barlangokról, Gyökérsztalagmitek egy calabriai barlangban, valamint felhívások, hirdetések, nekrológok.

Gifford, Jon

MAGYARORSZÁGRÓL ESZTERHÁS ISTVÁN KAPTA MEG "A 21. SZÁZAD KIEMELKEDŐ TERMÉSZETKUTATÓJA" CÍMET

A cambridge-i Nemzetközi Életrajzi Központ /IBC/ az elmúlt 40 év hozzávetőleg 1 millió adatát átvizsgálva választotta ki azt a 2000 személyt, akiket munkásságuk alapján méltónak talált a különböző tudományágak kimagasló kutatója cím odaítélésére. A természettudományok területéről Magyarországról Eszterhás István került e kevés kiválasztott közé. A bíráló bizottság méltányolta, hogy a kiválasztott kb. 500 barlangot fedezett fel és dokumentált, több új barlanggenetikai típust határozott meg, barlangi élőlényeket fedezett fel, gyakori előadója a nemzetközi tudományos konferenciáknak, több nemzetközi tudományos szervezetben /International Union of Speleology, The Explorers Club stb./ tevékenykedik és közel 500 tudományos dolgozatot publikált.

"A 21. század kiemelkedő természetkutatója" címet kiérdemeltek oklevelet és emlékérmet kapnak, valamint szakmai életrajzuk, munkásságuk bekerül az IBC által kiadott, világszerte elismert életrajzi kiadványsorozat köteteibe, a "2000 Outstanding Scientists of the 21st Century"-ba /A 21. század 2000 kiemelkedő természettudományos kutatója/, illetve egy további válogatás után /amely Eszterhás Istvánra nézve pozitív volt/ az "One Thousand Great Scientists"-be /Ezer nagy természettudós/.

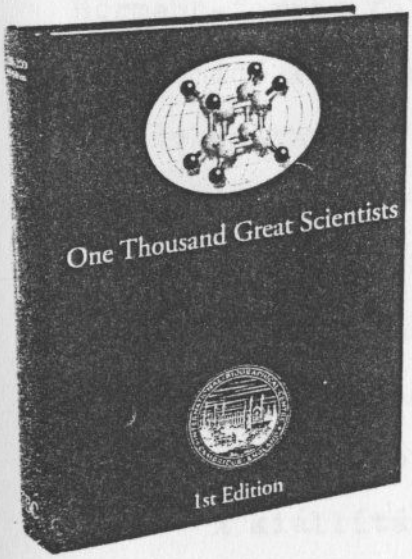

Gratulálunk Eszterhás István úrnak az odaadó munkássága által elnyert címhez.

INTERNATIONAL BIOGRAPHICAL CENTRE CAMBRIDGE ENGLAND

Eszterhás István

KIÁLLÍTÁS A KŐSZEGI-HEGYSÉG BARLANGJAIRÓL

Egy sikeres kiállítást rendeztek Szombarhelyen, a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központban 2001. nov. 20. és dec. 4. között a Kőszegi-hegység barlangjairól. Sikeres volt egyrészt, mert egyáltalán volt lehetőség megrendezni egy pszeudokarsztos vidék barlangjairól egy kiállítást, másrészt pedig mert mind a megnyitón, mind a további napokon számos érdeklődő tekintette azt meg. A kiállítást Dr. Veress Márton rövid méltató beszéddel nyitotta meg, majd átadta a terepet a közönségnek, hogy megnézhessék a Kiss Teodóra által készített barlangi fényképeket és az Eszterhás István rajzolta barlangi térképeket. A megnyitót egy bankettel összekötött közönségtalaálkozó követte, melyen a város szellemi életének vezetői, néhány érdeklődő és főleg az Alpokalja Túrista Egyesület tagjai beszélgettek a szerzőkkel.

A kiállítás megnyitójának másnapján hárman /Benczik Zoltán, Eszterhás István és Orbán Róbert/ egy egész napos terepbejárást tettünk a Kőszegi-hegységben. Atnéztük a Hörmann-forrás környékét, hogy rátaláljunk ama legendában említett barlangra, melyben Hörmann Mihály húzta meg magát 1621. május 27-i kivégzése előtt. Érdekes, repedéseket is tartalmazó sziklasor van a Hármashatárhegy gericén, de egyik rés sem barlangméretű. A Hármashatár-hegy Hörmann-forrás felőli oldalának alját a fiatal, sűrű lucfenyves /és az idő korlátozottsága/ miatt nem tudtuk átfésülni - itt még lehet barlang is! Továbbá megvizsgáltuk a Kőszegszerdahelyhez tartozó Felső-hegyet is, ahol a felhagyott, kis kőfejtőben találtunk is egy barlangindikációt, melyet egy rögtönzött feltárással 3,3 m hosszan bekúszható barlanggá tettünk. Ez lett a hegység magyar részének 29. természetes barlangja, mely a Felső-hegyi-barlang nevet kapta.

A kiállítás és a túra megszervezésének oroszlánrészét Orbán Róbert végezte. Köszönet érte.

Tisztelettel meghívjuk

Kiss Teodóra:

Barlangok a Kőszegi-hegységben

című fotókiállítására.

A fotókat Eszterhás István szpeleológus barlangtérképei és magyarázó jegyzetei egészítik ki.

A kiállítást 2001. november 20-án, 17 órakor
Dr. Veress Márton földrajzkutató, főiskolai tanár nyitja meg.

Helyszín: Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ előcsarnoka
Szombathely, Ady tér 5.

Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ
Alpokalja Turista Egyesület

A kiállítás megtekinthető november 20. és december 4. között.

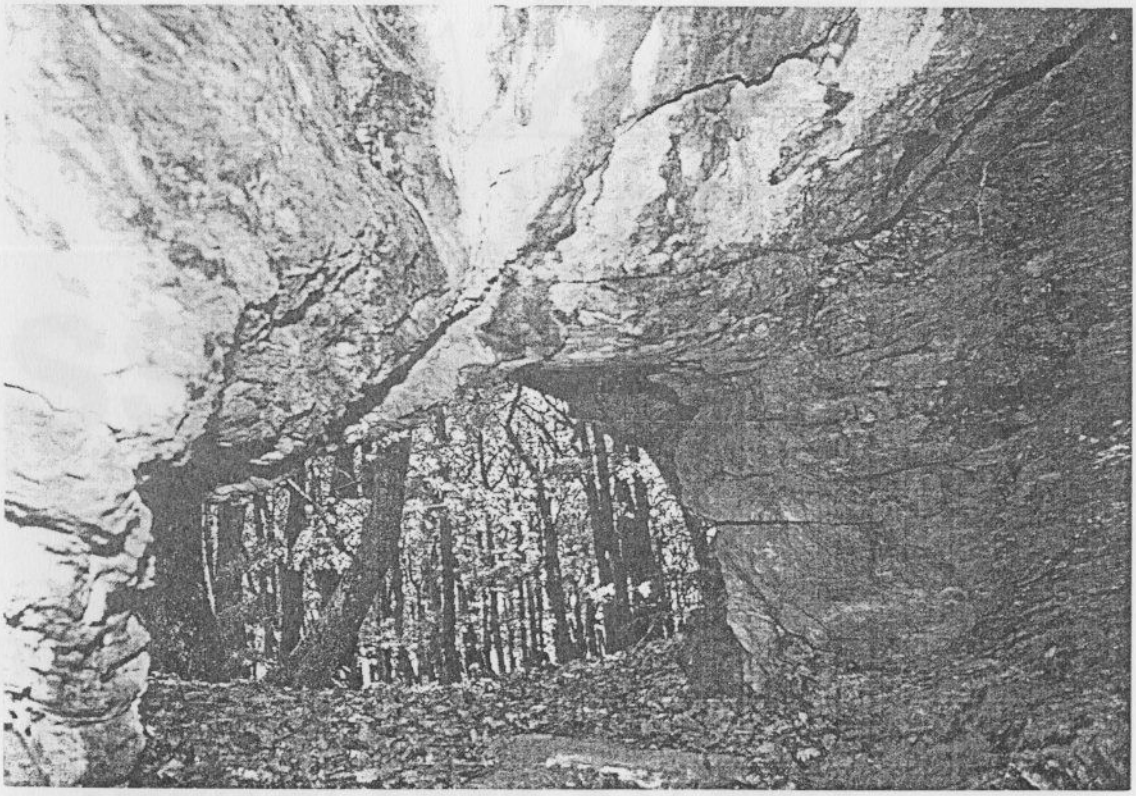

A szombathelyi kiállítás meghívója

A KŐSZEGI-HEGYSÉG BARLANGJAI

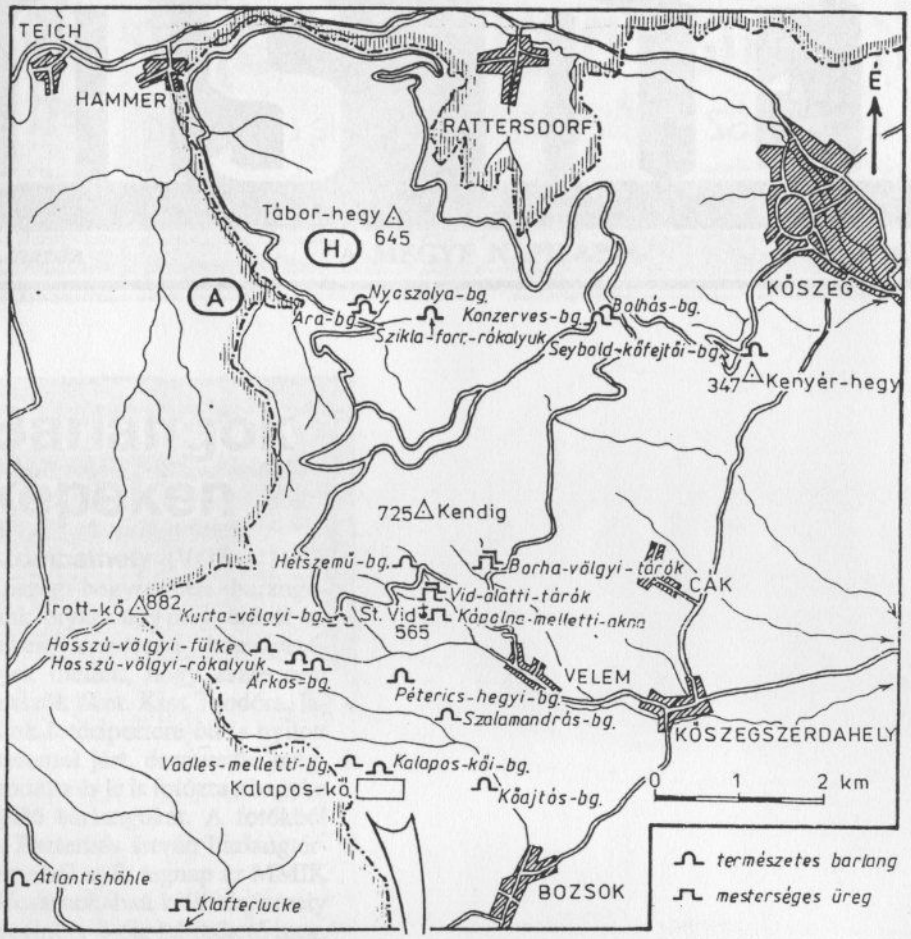

KIÁLLÍTÁS

KISS TEODÓRA

FOTÓIBÓL

2001. november 20. – december 4.

MMIK·ELŐTÉR GALÉRIA

SZOMBATHELY, ADY TÉR 5.

Helyi kiadás: Kőszeg, Szombathely

VAS NÉPE

2001. november 21. szerda A MEGYE NAPILAPJA 46. évf. 271. sz. Ára: 46 forint

Barlangok képeken

Szombathely (VN) – Ha a Kőszegi-hegységben barangolunk, olykor úgy megyünk el érdekes természeti képződmények mellett, hogy észre sem vesszük őket. Kiss Teodóra, lapunk fotóriportere ott is nyitott szemmel járt, észrevette, megcsodálta és le is fotózta a hegybe nyúló barlangokat. A fotókból és Eszterhás István barlangtérképeiből nyílt tegnap az MMIK előcsarnokában kiállítás, amely december 4-éig tekinthető meg.

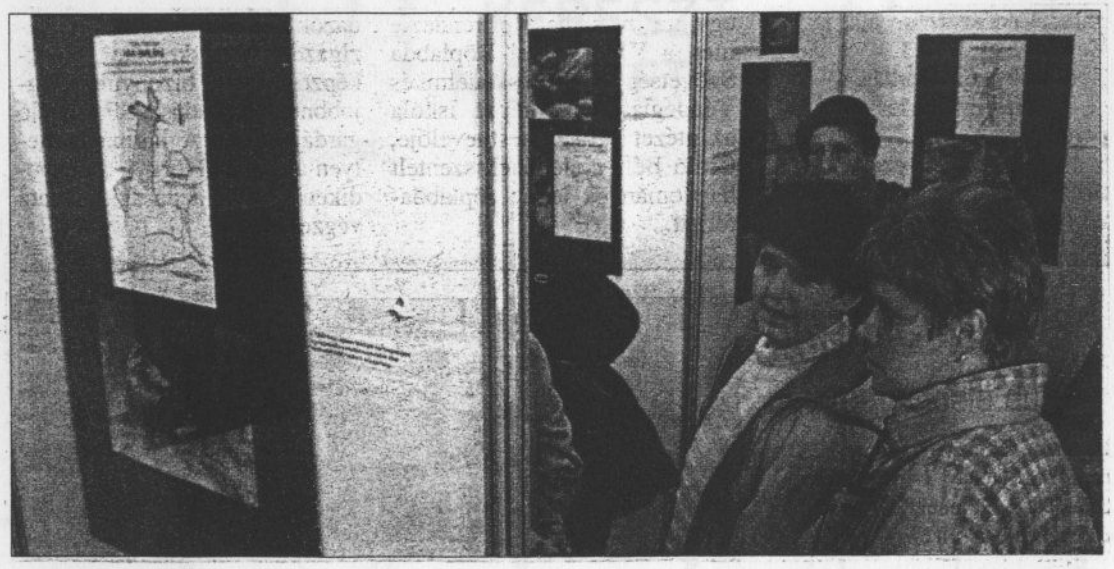

KÖSZEGSZERDAHELY, FELSŐ-HEGYI-KŐFEJTŐ

FELSŐ-HEGYI-BARLANG

Felmérte: Benczik Z; Eszterhás I; Orbán R. 2001. nov. 21-én

A barlang hossza 3,35 m; magassága 0,80 m; mérték 1:25

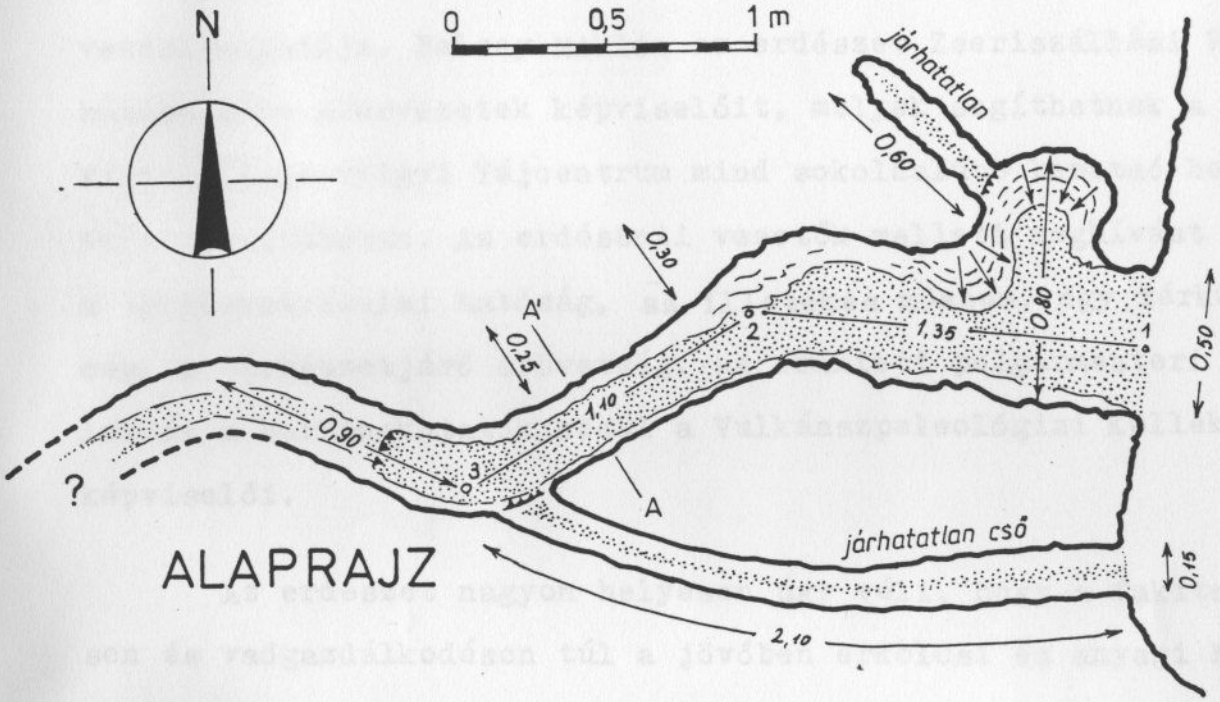

ALAPRAJZ

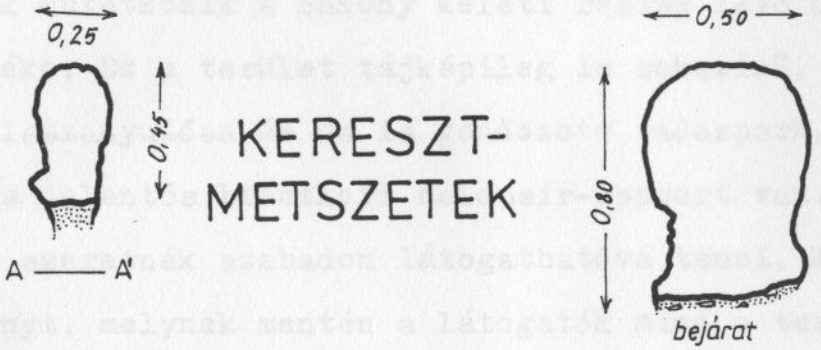

KERESZT-METSZETEK

KITERÍTETT HOSSZMETSZET

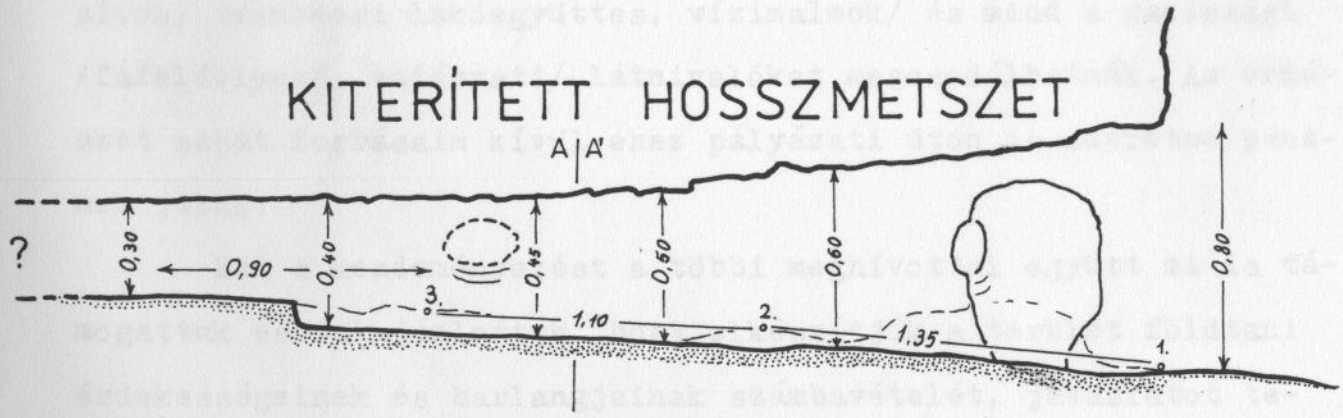

Eszterhás István

EGY HASZNOS KEZDEMÉNYEZÉS BÖLCSŐJÉNÉL

/A Gaja-völgyi Tájcentrum terve/

2001. november 16-ra tanácskozásra hívta össze a VADEX Rt. vezérigazgatója, Balsay Miklós az erdészet Zseriszállási Vadászházába azon szervezetek képviselőit, melyek segíthetnek a kialakítandó Gaja-völgyi Tájcentrum mind sokoldalúbb bemutató hellyé való alakításában. Az erdészeti vezetők mellett meghívást kaptak a természetvédelmi hatóság, az illetékes múzeum, egy térképészeti cég, a természetjáró szövetség, az érintett polgármesteri hivatalok és a barlangkutatók közül a Vulkánszpeleológiai Kollektíva képviselői.

Az erdészet nagyon helyesen úgy véli, hogy a fakitermelésen és vadgazdálkodáson túl a jövőben erkölcsi és anyagi hasznot jelenthet számára, ha egy-egy bemutató helyet is fenntart. Erre legalkalmasabbnak mutatkozik a Bakony keleti részén levő Gajaszurdok és környéke. Ez a terület tájképileg is sokszínű, a történelmi időkbe visszanyulóan és ma is gondozott vadaspark, ahol számos barlang és jelentős bronzkori halomsír-csoport van. A terület egy részét szeretnék szabadon látogathatóvá tenni, kialakítani egy tanösvényt, melynek mentén a látogatók mind a természeti /sziklaalakzatok, barlangok, élőhelyek/, mind a történelmi /halomsírok, bronzkori lakóegyüttes, vízimalmok/ és mind a gazdasági /fafeldolgozó, vadászati/ látnivalókat megcsodálhatnák. Az erdészet saját forrásain kívül ehez pályázati úton is szeretne pénzhez jutni.

Ezt a kezdeményezést a többi meghívottal együtt mi is támogattuk és felajánlottuk, hogy elkészítjük a terület földtani érdekességeinek és barlangjainak számbavételét, javaslatot te-

szünk a tömeges látogatás miatt szükségessé váló minimális kiépítésre, megszövegezzük az erre vonatkozó tájékoztató táblákat és ismereteink határain belül mindenben segítjük e hasznos terv valóra válását.

A VADEX igazgatója a terepen is bemutatja a Gaja-szurdokban elképzelt fejlesztéseket /E.I./

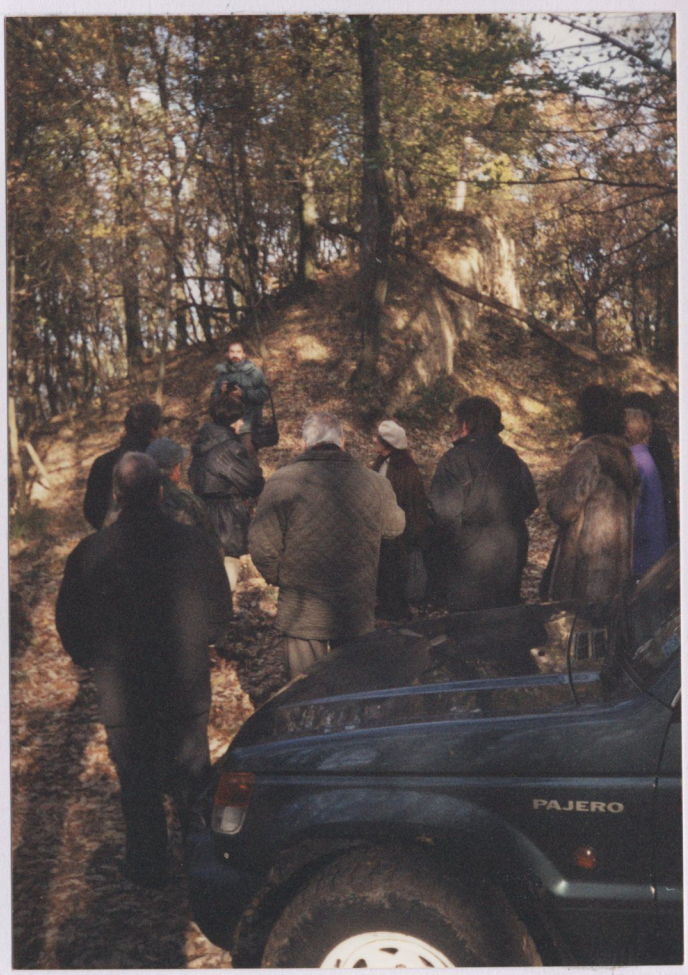

A bemutatandó nevezetességek közé tartoznak a bronzkori fejedelmi halomsírok /E.I./

2001-BEN MEGJELENT ÍRÁSAINK

BUDA L./2001/: Egy "égbevesző" sínpár nyomában - Nógrád Megyei Hírlap /márc. 6./, Salgótarján p. 2

BUDA L./2001/: Sziklaorom a veszélymentesítő /Beomlott a bányai járat, hegymászó barlangászok lefedték a nyílást/ - Nógrád Megyei Hírlap, Salgótarján

BUDA L./2001/: Aladdin barlangjában - Nógrád Megyei Hírlap, Salgótarján

BUDA L./2001/: Érdekes barlangkutatások Szilváskőn - Tarjáni Hírmondó V. évf. 7. sz. /július/, Salgótarján p. 10

BUDA L./2001/: Barlangok - a megtalált sárkányfióka - Nógrád Megyei Hírlap /júl. 25./, Salgótarján

BUDA L./2001/: Drégelyvár titkai - Nógrád Megyei Hírlap /szept.9./, Salgótarján

BUDA L./2001/: A "Villám" megadta magát - Nógrád Megyei Hírlap /szept. 15/, Salgótarján p. 2

BUDA L./2001/: Rejtélyek Ágasváron - Nógrád Megyei Hírlap /szept. 22./, Salgótarján

BUDA - ESZTERHÁS /2001/: Nyári jeges tábor a Szilvás-kőn - MKBT Tájékoztató /máj-jún./, Budapest p. 4

ESZTERHÁS I./2001/: Vulkanit-expedíció - MKBT Tájékoztató /máj-jún./, Budapest p. 5

ESZTERHÁS I./2001/: Vierjährige Aktivität der Pseudokarstischen Kommission der UIS / The four-year activity of the Pseudokarst Commission of UIS - UIS-Bulletin, Praha és Nachrichtenbrief des Kommissions über den Pseudokarst /Nr: 7. - Jun./ Isztimér p. 1-4

ESZTERHÁS I./2001/: A Szilvás-kő barlangi atlasza - a Vulkánszpeleológiai Kollektíva kiadása, Isztimér p. 1-28

ESZTERHÁS I./2001/: Aufruf / Request - Nachrichtenbrief des Kommissions über den Pseudokarst /Nr: 8. - Dez./, Isztimér p. 6

ESZTERHÁS I./2001/: Tätigkeit der Pseudokarstforscher auf dem 13. Internationalen Kongre3 für Speläologie / Activites of Pseudokarst Researches on the 13th International Congress of Speleology - Nachrichtenbrief des Kommissions über den Pseudokarst /Nr: 8. - Dez./, Isztimér, p. 1-3

ESZTERHÁS - JOHN /2001/: Az évezred első jelentős hazai feltárása - MKBT Tájékoztató /márc-ápr./, Budapest p. 6-7

JAKUCS L./2001/: A new approach to the problem of the formation of granite tafonis - Newsletter, Commission on Volcanic Caves /Nr: 30 - June/, Schimmert p. 9

SZENTI T./2001/: A szentendrei Macska-lyuk - Túrista Magazin /szept./, Budapest p. 34

2001-BEN TARTOTT ELŐADÁSAINK

ESZTERHÁS I: Olaszország működő vulkánjai - A Barlangkutatás Világnapjának Regionális Rendezvénye, Szilváskőpuszta, 2001. aug. 10.

ESZTERHÁS I: Ünnepi beszéd - A Barlangkutatás Világnapjának Regionális Rendezvénye, Szilváskőpuszta, 2001. aug. 11.

ESZTERHÁS - LÁNG - LIEBER - TÚRÓS: A vulkánok faggatói /studió-beszélgetés/ a Magyar Televízió M1 csatornáján, Budapest, 2001. aug. 28.

GÁBLER - KÁTAI: Vulcanus nyomában /film/ - a Magyar Televízió M1 csatornáján, Budapest, 2001. szept. 1.

ESZTERHÁS I: A pszeudokarsztos táborok eredményei - Barlangkutatók Szakmai Találkozója, Esztergom, 2001. nov. 10.

ESZTERHÁS I: Exhalációs barlangok a Kárpát-medencében - Barlangkutatók Szakmai Találkozója, Esztergom, 2001. nov. 11.

ESZTERHÁS I: Bats in the Heraldry /poszter/ - Barlangkutatók Szakmai Találkozója, Esztergom, 2001. nov. 10-11.

LÁNG - LIEBER: Etna 2001 /video/- Barlangkutatók Szakmai Találkozója, Esztergom, 2001. nov. 11.